

**Πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού νέων εφηβικής ηλικίας
και (γλωσσική) εκπαίδευση**

**Δημήτρης Κουτσογιάννης (2007)
Θεσσαλονίκη - Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας**

Έρευνα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας*, Έκδοση 1.0.

Περίληψη

Ένας από τους βασικούς στόχους της γλωσσικής διδασκαλίας ήταν και είναι η καλλιέργεια του γραπτού λόγου, δηλαδή της τεχνολογικά διαμεσολαβημένης επικοινωνίας. Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) αποβαίνουν σταδιακά μέσα τεχνολογικά διαμεσολαβημένης επικοινωνίας –με διεθνείς βιβλιογραφικούς όρους μέσα πρακτικής γραμματισμού (literacy practice =μέσα για διάβασμα, γράψιμο και επικοινωνία)– και χρησιμοποιούνται παράλληλα με τα παραδοσιακότερα μέσα (χαρτί, μολύβι, έντυπο). Έτσι, δεν είναι τυχαίο ότι μεγάλο μέρος της σύγχρονης έρευνας έχει στραφεί στη διερεύνηση των νέων αυτών δεδομένων, των συνεπειών που έχουν στη γλωσσική κοινωνικοποίηση των παιδιών, στις μεταβλητές που επηρεάζουν τις πρακτικές τεχνολογικού γραμματισμού των παιδιών (φύλο, οικογενειακό περιβάλλον κλπ.) και στη διερεύνηση των επιπτώσεων που έχει η νέα αυτή πραγματικότητα στο περιεχόμενο της γλωσσικής εκπαίδευσης. Η παρούσα έρευνα επιδιώκει ακριβώς αυτό: να διερευνήσει το νέο επικοινωνιακό τοπίο εντός του οποίου κοινωνικοποιούνται τα παιδιά εφηβικής ηλικίας σήμερα και να αναδείξει τις μεταβλητές με σημαντικό ρόλο, προκειμένου η γνώση που θα προκύψει να αξιοποιηθεί από γονείς, εκπαιδευτικούς, ερευνητές αλλά και την πολιτεία για την καλύτερη αξιοποίηση των ΤΠΕ στην (γλωσσική) εκπαίδευση. Η έρευνα έχει χαρακτήρα ποσοτικό (ερωτηματολόγιο σε 4207 παιδιά) και ποιοτικό (23 μελέτες περιπτώσεων και 77 συνεντεύξεις μαθητών). Η έρευνα δεν αποβλέπει στην αντιπροσωπευτική καταγραφή της πραγματικότητας στον εν λόγω τομέα, αλλά στην ανάδειξη των ποικίλων μεταβλητών που συνδέονται με το θέμα, γι' αυτό και επιλέγεται μεγάλος, σχετικά, αριθμός ιδιωτικών σχολείων που έχουν ιδιαίτερα υψηλή αποδοχή από μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα της έρευνας παρατίθενται στο **Μέρος ΙΙΙ. Γενικά συμπεράσματα.**

Μέρος Ι. Αφετηρία, θεωρητικό υπόβαθρο και μεθοδολογία **σελ. 4**

1. Αφετηρία και σκοπιμότητα της έρευνας
2. Πρακτικές τεχνολογικού γραμματισμού των παιδιών και οι στόχοι της παρούσας έρευνας
3. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.
4. Μεθοδολογία της έρευνας

Μέρος ΙΙ. Αποτελέσματα της έρευνας **σελ. 19**

1. Χαρακτηριστικά της ερευνούμενης μαθητικής ομάδας
2. Τεχνική διάσταση του νέου γραμματισμού
3. Ο υπολογιστής ως μέσο πρακτικής γραμματισμού
4. Τα ΠΕΚ ως μέσα εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού
5. Είδος πρακτικών γραμματισμού στο διαδίκτυο
6. Συμμετοχή στη διαμόρφωση περιεχομένου στο διαδίκτυο και αλλόγλωσσες πρακτικές γραμματισμού.
7. Γονείς και διαδίκτυο
8. Ηλεκτρονική επικοινωνία
9. ΤΠΕ και σχολείο
10. Λειτουργικός και κριτικός σχολικός τεχνογραμματισμός
11. Άλλες πτυχές της νεανικής ταυτότητας σε σχέση με το γραμματισμό

Μέρος ΙΙΙ. Γενικά συμπεράσματα **σελ. 150**

Μέρος Ι. Αφετηρία, θεωρητικό υπόβαθρο και μεθοδολογία

1. Αφετηρία και σκοπιμότητα της έρευνας

Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) και γλωσσική εκπαίδευση

Οι υπολογιστές ως μέσα υποστήριξης της γλωσσικής διδασκαλίας

Είναι γνωστό ότι οι πρώτοι υπολογιστές θεωρήθηκαν έξυπνες διδακτικές μηχανές, μέσα δηλαδή που θα διευκόλυναν την καλύτερη κατανόηση και εμπέδωση της διδασκτέας ύλης.¹ Παρότι τα διδακτικά μοντέλα βελτιώθηκαν κατά πολύ στη συνέχεια και εγκατέλειψαν την αυστηρή προσήλωση στο δομιστικό γλωσσοδιδασκτικό πρότυπο (Μήτσης 1996) και παρότι η τεχνολογική πρόοδος επέτρεψε τη δημιουργία πιο θεαματικών προγραμμάτων υπολογιστή (πολυμέσα), παρέμεινε ωστόσο η βασική αρχή αξιοποίησης της νέας μηχανής στη γλωσσική διδασκαλία: ως υποστηρικτικό μέσο σε έναν γραμματισμό (literacy) που στηρίζεται και λειτουργεί με άξονα την τεχνολογία του εντύπου. Στο πλαίσιο της λογικής αυτής η βαρύτητα δίνεται στην ανάπτυξη εκπαιδευτικού λογισμικού και στην περαιτέρω αξιοποίησή του στο σχολείο. Η τεχνολογία, δηλαδή, θεωρείται πλαίσιο της λογικής αυτής ως κάτι το επιπρόσθετο, ένα εξαιρετικά σύγχρονο μέσο που λειτουργεί υποστηρικτικά, προκειμένου να γίνει αποτελεσματικότερη η αφομοίωση της ‘διδασκτέας ύλης’.

Νέα πολιτικοοικονομικά δεδομένα και ο υπολογιστής ως μέσο πρακτικής γραμματισμού

Αν το πολιτικό και επιστημονικό πλαίσιο των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών προσδιόρισε το ενδιαφέρον προς τους υπολογιστές ως υπομονετικών παιδαγωγικών περιβαλλόντων, οι ευρύτερες εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών προσδιόρισαν τη στροφή προς την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσων πρακτικής γραμματισμού (literacy practice).

Από τη στιγμή που οι οικονομικά ισχυρές χώρες εισέρχονταν σταδιακά στο μεταβιομηχανικό στάδιο ανάπτυξης, η έμφαση στον παραδοσιακό γραμματισμό, δηλαδή η εστίαση στα βασικά της ανάγνωσης, της γραφής και της ορθογραφίας, δεν αρκούσε. Στο νέο αυτό περιβάλλον οι Νέες Τεχνολογίες² αξιοποιούνταν και αξιοποιούνται ευρύτατα τόσο ως μέσα παραγωγής, συνεισφέροντας σημαντικά στην αλλαγή του εργασιακού τοπίου, όσο και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού, συνεισφέροντας σημαντικά στην αλλαγή του επικοινωνιακού τοπίου. Ο αυτοματισμός, η σταδιακή παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και της αγοράς και ο έντονος ανταγωνισμός στρέφουν το ενδιαφέρον από τη μαζική παραγωγή στην επένδυση γνώσης για την πα-

¹ Για μια συνολική ανασκόπηση του θέματος βλ. Κουτσογιάννης 2007.

² Χρησιμοποιούνται χωρίς ιδιαίτερη διάκριση οι όροι: Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας και Νέες Τεχνολογίες, πρακτική που ισχύει διεθνώς.

ραγωγή και προώθηση διαφοροποιημένων προϊόντων. Οι Νέες Τεχνολογίες δεν χρησιμοποιούνται όμως μόνο στο χώρο της παραγωγής, αλλά αξιοποιούνται ευρύτατα και παράλληλα με τα παλιότερα μέσα πρακτικής γραμματισμού (έντυπο, μολύβι, χαρτί) σε κάθε πτυχή 'της νέας οικονομίας της γνώσης και των υπηρεσιών'. Έτσι, ο υπολογιστής καταλαμβάνει σταδιακά κεντρική θέση ως μέσο για γράψιμο, διάβασμα και επικοινωνία. Αυτός ο τρόπος χρήσης του υπολογιστή σε νέα πεδία (εργασιακός χώρος, ψυχαγωγία, ενημέρωση, επιστήμη, εκπαίδευση κλπ.) σε συνδυασμό με τη νέα κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα αναδεικνύει μια 'νέα επικοινωνιακή τάξη πραγμάτων' (*'New Communicative Order'*) (Street 2000), εξαιρετικά διαφορετική σε σχέση με το παρελθόν.

Ο David Crystal, ένας από τους γνωστότερους γλωσσολόγους, σε ένα πρόσφατο βιβλίο του με το χαρακτηριστικό τίτλο *Γλωσσική επανάσταση (Language Revolution)* (2005) επισημαίνει ότι ζούμε τις συνέπειες ευρύτερων δραματικών αλλαγών, που σηματοδοτούν την αρχή μιας νέας περιόδου στην εξέλιξη της ανθρώπινης γλώσσας. Τρεις είναι οι μεγάλες αλλαγές που συμβαίνουν σήμερα και οι οποίες έχουν μεταβάλει, κατά τη γνώμη του, την παγκόσμια 'γλωσσική οικολογία' ('linguistic ecology'): η ανάδειξη της αγγλικής ως της πρώτης πραγματικά παγκόσμιας γλώσσας, ο κίνδυνος σταδιακής εξαφάνισης μεγάλου αριθμού γλωσσών και η νέα γλωσσική πραγματικότητα που αναδεικνύεται από την ευρεία χρήση των ΤΠΕ και ιδιαίτερα του διαδικτύου. Στη διερεύνηση της τελευταίας περίπτωσης αφιέρωσε μάλιστα ένα άλλο βιβλίο του, όπου κάνει λόγο για τη 'δικτυογλώσσα' (netlish) (Crystal 2001), τη γλώσσα δηλαδή που χρησιμοποιείται στο διαδίκτυο.

Παρά τις επιφυλάξεις που μπορεί να έχει κανείς σε τέτοιου είδους απόλυτες διατυπώσεις, δεν μπορεί παρά να επισημάνει τη σοβαρότητα και τη δυναμική της έρευνας που αναπτύσσεται στο συγκεκριμένο πεδίο. Ένα σημαντικό ερευνητικό ρεύμα, από το χώρο κυρίως της γλωσσολογίας, έχει ήδη στρέψει το ενδιαφέρον του προς την κατεύθυνση αυτή και σοβαρά επιστημονικά περιοδικά είναι αποκλειστικά προσανατολισμένα προς τη διερεύνηση της 'νέας αυτής γλωσσικής πραγματικότητας'³.

Μία άλλη ενδιαμέση κατηγορία ερευνών εξετάζει το διαδίκτυο ως χώρο επαφής (contact zone) μεταξύ των γλωσσών, όπου οι επιμέρους γλώσσες συναντώνται με την κυρίαρχη στο διαδίκτυο γλώσσα, την αγγλική. Εδώ, άλλοτε η προσέγγιση επιχειρείται από την πλευρά της τοπικής γλώσσας και του τοπικού πολιτισμού, οπότε εξετάζονται οι επιπτώσεις της αγγλικής στις άλλες γλώσσες (Koutsogiannis & Mitsikopoulou 2003, Koutsogiannis 2004) και άλλοτε από την οπτική της αγγλικής ως πα-

³ Βλ. π.χ. το περιοδικό *Journal of Mediated Communication Discourse* (<http://www.ascusc.org/jcmc>), *Journal of Computer Mediated Communication* (<http://jcmc.iana.edu/>) και *Language Learning and Technology* (<http://llt.msu.edu/>). Το τελευταίο, όπως φαίνεται και από τον τίτλο, είναι περισσότερο προσανατολισμένο στη γλωσσική εκπαίδευση.

γκόσμιας γλώσσας, οπότε διερευνώνται οι νέες ποικιλότητες της αγγλικής (global englishes) ως αποτέλεσμα της επαφής της με άλλες γλώσσες (Crystal 2003, Warschauer 2002).

Οι Kress & van Leeuwen είναι δύο επιστήμονες με πολύ σημαντική επιρροή τα τελευταία χρόνια στο χώρο της γλωσσικής εκπαίδευσης και ευρύτερα της εκπαίδευσης στο γραμματισμό (literacy education). Καταβάλλουν, και δεν είναι οι μόνοι, σοβαρή προσπάθεια, προκειμένου να θεωρητικοποιήσουν τη νέα επικοινωνιακή πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται κατά τη γνώμη τους από τον πολυτροπικό της χαρακτήρα (multimodality), από τη συλλειτουργία δηλαδή πολλών σημειωτικών συστημάτων (γλώσσας, εικόνας, ήχου κλπ.) στη δημιουργία των σύγχρονων και ιδιαίτερα των ηλεκτρονικών κειμένων. Επισημαίνουν την ανεπάρκεια των υπαρχουσών θεωριών να περιγράψουν τον κατεξοχήν πολυτροπικό (multimodal) χαρακτήρα της σημερινής επικοινωνίας, πώς δηλαδή διάφορα σημειωτικά συστήματα αλληλεπιδρούν στη διαμόρφωση του νοήματος, και καταβάλλουν σοβαρές προσπάθειες για τον εντοπισμό των θεωρητικών κενών και κυρίως για την ανάπτυξη νέας θεωρίας και τη δημιουργία της απαραίτητης μεταγλώσσας (Kress & van Leeuwen 1996, 2001). Η επιστημονική κινητικότητα είναι πολύ έντονη και στο πεδίο αυτό και γίνεται εμφανής από το πλήθος των άρθρων που δημοσιεύονται τα τελευταία πέντε χρόνια στο διεθνή επιστημονικό περιοδικό τύπο.

Τέλος, μεγάλο θεωρητικό και ερευνητικό ενδιαφέρον παρατηρείται, όπως είναι φυσικό, και στο επίπεδο της γλωσσικής διδασκαλίας. Η πιο φιλόδοξη, πολυσυζητημένη και με τεράστια διεθνή επίδραση στο χώρο της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας πρόταση των τελευταίων χρόνων προέρχεται από ομάδα κορυφαίων διεθνώς επιστημόνων, την αποκαλούμενη ομάδα του Νέου Λονδίνου (New London Group). Στην πρότασή τους θεωρούν το γραμματισμό που σχετίζεται με τις ΤΠΕ ως έναν από τους γραμματισμούς που είναι απαραίτητο να διαπερνά τα σύγχρονα προγράμματα σπουδών (Cope & Kalantzis 2000). Πλήθος είναι οι σχετικές δημοσιεύσεις, ιδιαίτερα κατά την τελευταία πενταετία, σε βαθμό που σπάνια θα συναντήσει κανείς σύγχρονο θεωρητικό κείμενο που θα κινείται σε θέματα εκπαίδευσης στο γραμματισμό και δε θα αφιερώνει μέρος του ενδιαφέροντός του στα νέα δεδομένα που δημιουργεί η ευρεία διάδοση των ΤΠΕ και ιδιαίτερα του διαδικτύου. Παράλληλα, πολλαπλασιάζονται θεαματικά οι έρευνες, τόσο για τη μητρική όσο και τη δεύτερη/ξένη γλώσσα που εξετάζουν τα νέα δεδομένα που δημιουργούνται από τη διάδοση των σύγχρονων και ασύγχρονων μέσων επικοινωνίας στο χώρο της γλωσσικής κοινωνικοποίησης, της γλωσσικής μάθησης, της διδασκαλίας και της διαπολιτισμικής επικοινωνίας.⁴

⁴ Για μια σύντομη ανασκόπηση και συζήτηση βλ. Koutsogiannis & Mitsikopoulou 2004.

Θα μπορούσαμε συμπερασματικά να πούμε ότι από τις ως τώρα ερευνητικές αναζητήσεις αναδεικνύεται η ανάγκη καλλιέργειας ενός νέου γραμματισμού, τον αποκαλούμε συχνά τεχνολογικό, ψηφιακό γραμματισμό ή τεχνογραμματισμό, του οποίου η κοινωνική διάδοση είναι ευρύτατη, γεγονός που δεν μπορεί να αγνοηθεί από το σχολείο. Αξίζει να επισημανθεί ότι στο γραμματισμό αυτό δεν ενδιαφέρει απλώς η τεχνική διάσταση (δυνατότητα χρήσης της τεχνολογίας), αλλά η νέα γλωσσική πραγματικότητα που προκύπτει από την ευρεία χρήση των ΤΠΕ ως μέσων επικοινωνίας.

Έτσι, στα σύγχρονα Προγράμματα Σπουδών που αφορούν τη γλωσσική εκπαίδευση προτείνεται: η συμμετοχή των μαθητών/τριών σε κειμενικές πρακτικές που θα ενσωματώνουν λειτουργικά τις ΤΠΕ και η καλλιέργεια νέων γλωσσικών δεξιοτήτων που δεν αγνοούν τη σύγχρονη πολυτροπική επικοινωνιακή πραγματικότητα, έτσι ώστε να είναι δυνατό να προετοιμαστούν οι μαθητές καλύτερα για το νέο κόσμο που τους περιβάλλει και στον οποίο θα κληθούν ως πολίτες να λειτουργήσουν. Μ' αυτήν τη λογική ο τεχνογραμματισμός ή ψηφιακός γραμματισμός παίρνει συγκεκριμένο περιεχόμενο στην περίπτωση της διδασκαλίας των γλωσσών, θεωρείται αναπόσπαστη ενότητα της γλωσσικής εκπαίδευσης, του γραμματισμού με την ευρύτερη έννοια, και κατά προέκταση του κοινωνικού γραμματισμού, που πρέπει να παρέχεται από το σύγχρονο σχολείο.

2. Πρακτικές τεχνολογικού γραμματισμού των παιδιών και οι στόχοι της παρούσας έρευνας

Οι ανωτέρω εξελίξεις είναι προφανές ότι θέτουν πολλά νέα θέματα προς διερεύνηση, όπως το περιεχόμενο και τους στόχους της γλωσσικής εκπαίδευσης, το είδος του υλικού που θα αξιοποιείται κατά τη γλωσσική διδασκαλία, την προετοιμασία των εκπαιδευτικών κλπ. Ένα από τα θέματα αυτά, η σπουδαιότητα του οποίου αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια, είναι η αναγκαιότητα να διερευνηθεί επιστημονικά ο τρόπος γλωσσικής κοινωνικοποίησης των παιδιών στο νέο αυτό επικοινωνιακό τοπίο, αλλά και πεδίο πρακτικής γραμματισμού.

Ο προβληματισμός και η έρευνα στο χώρο των εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού των παιδιών και η σύνδεσή τους με τη σχολική / γλωσσική επίδοση δεν είναι βέβαια κάτι πρόσφατο, αφού έχει μια παράδοση μισού περίπου αιώνα. Θα μπορούσε να διακρίνει κανείς δύο σημαντικές παραδόσεις στην παράδοση αυτή, οι οποίες, παραδόξως, σε πολύ λίγες περιπτώσεις διαλέγονται μεταξύ τους. Η πρώτη από αυτές τις παραδόσεις ταυτίζεται με τις γνωστές αναζητήσεις του B. Bernstein (1971), ο οποίος από πολύ νωρίς διαπίστωσε ότι η σχολική επιτυχία ή αποτυχία συνδέεται στενά με το γλωσσικό κώδικα της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης του παιδιού. Οι κώδικες δεν είναι απλώς δύο διαφορετικές κοινωνικές γλώσσες, όπως συνή-

θως αντιμετωπίζονται. Συνδέονται στενά με το είδος των ρόλων που η κάθε οικογένεια επιφυλάσσει στα μέλη της, επομένως με την ταυτότητα που στο πλαίσιο της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης αποκτάει το κάθε παιδί.

Η δεύτερη παράδοση ταυτίζεται με το ρεύμα που ο Gee (1996) αποκάλεσε New Literacy Studies. Η ερευνητική παράδοση στην οποία στηρίζεται πρωτίστως η οπτική αυτή είναι η εθνογραφία του γραμματισμού. Στην προκειμένη περίπτωση, η ερευνητική πορεία είναι επαγωγική και στηρίζεται στις μεθοδολογικές αρχές της κοινωνιογλωσσολογικής και κυρίως της ανθρωπολογικής / εθνογραφικής ερευνητικής παράδοσης. Η εθνογραφία του γραμματισμού μετέφερε κατά συστηματικό τρόπο το ενδιαφέρον μακριά από τη διδασκαλία, εκτός του, με τη στενή έννοια, σχολικού πλαισίου. Η εστίαση, ωστόσο, αυτή δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξε ενδιαφέρον για τη διδασκαλία και τη σχολική τάξη, αλλά η διδασκαλία προσεγγίστηκε υπό το φως των εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού του παιδιού.

Η έρευνα αυτή ανέδειξε τις 'αόρατες' πτυχές του γραμματισμού. Σε αντίθεση με την ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι ο γραμματισμός είναι ένας και ταυτίζεται με το σχολικό γραμματισμό, οι γραμματισμοί είναι πολλοί, στενά συνυφασμένοι με την πολυπλοκότητα των κοινωνικών διαστρωματώσεων και πρακτικών, αλλά και με τις διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις και ιδεολογίες, εντός των οποίων και μόνο είναι κατανοητός ο γραμματισμός (Gee 1996). Με βάση τη λογική αυτή, οι ίδιες οι διαδικασίες, στο πλαίσιο των οποίων κατακτώνται η ανάγνωση και η γραφή, αποτελούν συστατικό στοιχείο του γραμματισμού/ών και συνεισφέρουν στη συγκρότηση διαφορετικών υποκειμένων. Επομένως, δεν μπορούμε να μιλάμε γενικά για γραμματισμό, αλλά γραμματισμό στο πλαίσιο κάποιας συγκεκριμένης τοπικότητας, ιδεολογίας, αντιλήψεων κλπ. (Street 1984, 1993). Ο σχολικός γραμματισμός είναι ένας από τους κοινωνικούς γραμματισμούς. Η εθνογραφική έρευνα έχει δείξει ότι ο γραμματισμός αυτός έχει στενές συγγένειες με τις πρακτικές γραμματισμού/ με τους γραμματισμούς που κατακτώνται σε μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα και στο σημείο αυτό οι διαπιστώσεις συγκλίνουν με αυτές του Bernstein.

Το συμπέρασμα που προκύπτει εμμέσως ή αμέσως από τις περισσότερες από αυτές τις έρευνες και διαπιστώσεις είναι αφενός ότι το σχολείο δεν μπορεί και δεν πρέπει να αγνοεί το πλαίσιο της πρωτογενούς γλωσσικής κοινωνικοποίησης των παιδιών, αφετέρου θα πρέπει να αναπροσαρμόσει την παιδαγωγική του προς μορφές πιο οικείες με τους τρόπους και τις μορφές των πρωτογενών - εξωσχολικών γραμματισμών των παιδιών.

Πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού - Στόχοι της έρευνας

Από τη στιγμή που ο υπολογιστής έγινε σταδιακά ένα από τα βασικά μέσα για γράψιμο, διάβασμα και επικοινωνία, ήταν φυσικό να δώσει νέα τροφή στον προσανατολι-

σμό των ερευνών που εξετάζουν τις εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών σε συνδυασμό με τα ισχύοντα στην εκπαίδευση. Παλιά ερωτήματα πήραν νέο περιεχόμενο ή νέα ερωτήματα προκύπτουν από την ιδιαιτερότητα του νέου μέσου και των νέων κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων. Παραθέτουμε στη συνέχεια κάποια από τα ερωτήματα αυτά, που αποτελούν στόχους και για την παρούσα έρευνα:

- Σε ποιες εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού, στις οποίες οργανικό στοιχείο είναι και οι ΤΠΕ, συμμετέχουν τα παιδιά σχολικής ηλικίας;
- Ποιος είναι ο ρόλος μεταβλητών, όπως το φύλο, η κοινωνικοοικονομική και μορφωτική κατάσταση της οικογένειας, η γεωγραφική περιοχή και το σχολείο;
- Μπορεί να υπάρξει κάποιος συσχετισμός ανάμεσα στις πρακτικές γραμματισμού με τις ΤΠΕ και αυτές με την αξιοποίηση άλλων τεχνολογιών της οθόνης, όπως η τηλεόραση, το κινητό τηλέφωνο ή τα ηλεκτρονικά παιχνίδια (video games);
- Μπορεί να υπάρξει κάποιος συσχετισμός με την αξιοποίηση του εντύπου και γενικότερα των κλασικών πρακτικών γραμματισμού;
- Σε ποια έκταση και σε ποιο βαθμό η γνώση των δεδομένων αυτών μπορούν να τροφοδοτήσουν τον προβληματισμό στη χώρα μας στο χώρο της γλωσσικής κοινωνικοποίησης, της γλωσσικής εκπαίδευσης και της εκπαιδευτικής πολιτικής;
- Πώς μπορούν να αξιοποιήσουν τα δεδομένα γονείς, εκπαιδευτικοί, επιστημονικοί φορείς εκπαιδευτικού σχεδιασμού ως προς τις διαπιστώσεις που θα προκύψουν σε ένα τόσο κρίσιμο ζήτημα;
- Σε ποιο βαθμό και σε ποια έκταση οι τεχνολογικές πρακτικές γραμματισμού παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές σε διεθνές επίπεδο; Το ερώτημα αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω του γεγονότος ότι οι τεχνολογίες της οθόνης, και ιδιαίτερα οι ΤΠΕ, χρησιμοποιούν κοινά περιβάλλοντα (κοινό λογισμικό), εντός του οποίου καλούνται να λειτουργήσουν όλα τα παιδιά του κόσμου.

3. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.

Το γεγονός ότι η ευρεία διάδοση των υπολογιστών ως μέσων πρακτικής γραμματισμού είναι αρκετά πρόσφατο φαινόμενο δεν έχει δημιουργήσει ισχυρή ερευνητική παράδοση στο υπό συζήτηση θέμα, όπου περισσότερες είναι οι εικασίες και πολύ λίγα τα ερευνητικά δεδομένα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης το γεγονός ότι, όπως και σε άλλες περιπτώσεις, η έρευνα προέρχεται από αγγλόφωνες χώρες, ενώ απουσιάζουν σχεδόν παντελώς οι συνεισφορές από μη αγγλόφωνες χώρες ή χώρες της οικονομικής περιφέρειας. Έτσι, δεν πρόκειται απλώς για την πρώτη προσπάθεια

διερεύνησης της ελληνικής πραγματικότητας στον εν λόγω τομέα⁵, αλλά και μία από τις ελάχιστες διεθνώς που επιχειρούν να συνεισφέρουν με δεδομένα από μη αγγλόφωνες χώρες.

Από την εξέταση της διεθνούς βιβλιογραφίας μπορούμε να διακρίνουμε δύο κατηγορίες ερευνών⁶: αυτές που προέρχονται από ποικίλα επιστημονικά πεδία (κοινωνιολογία, ψυχολογία, εκπαιδευτική πολιτική κλπ.) και αυτές που προέρχονται από κλάδους που τροφοδοτούν την Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία (εθνογραφία του γραμματισμού, γλωσσική κοινωνικοποίηση κλπ.). Στην πρώτη περίπτωση έχουμε συνήθως έρευνες με ποσοτικό ή και μικτό (ποσοτικό και ποιοτικό) προσανατολισμό. Στη δεύτερη περίπτωση έχουμε κυρίως έρευνες που σε σημαντικό βαθμό ακολουθούν το εθνογραφικό ερευνητικό παράδειγμα, έχουν επομένως ποιοτικό προσανατολισμό. Παραθέτουμε στη συνέχεια κάποιες διαπιστώσεις που προέρχονται και από τις δύο κατηγορίες ερευνών.

Ο υπολογιστής ως σημαντική επένδυση για το μέλλον και το ψηφιακό χάσμα

Αποτελεί κοινή πεποίθηση γονιών και μαθητών ότι οι υπολογιστές αποτελούν μια καλή επένδυση για το μέλλον. Πρόκειται για μια διαπίστωση που προκύπτει από όλες τις έρευνες που θέτουν ως αντικείμενό τους τη διερεύνηση του ζητήματος αυτού (Snyder et al. 2004, Holloway & Valentine 2003, Livingstone & Bovil 2001). Στη διάδοση, ωστόσο, των ΤΠΕ παρατηρούνται μεγάλες ανισότητες, οι αιτίες των οποίων θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε πέντε κατηγορίες (μεταβλητές):

- Το επίπεδο της μόρφωσης. Κοινωνικά στρώματα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερη έκταση τις ΤΠΕ. Επισημαίνεται ότι το θέμα του 'μορφωτικού κεφαλαίου' είναι ιδιαίτερα σημαντικό, από τη στιγμή που υπάρχουν κοινωνικά στρώματα που μπορούν να ενισχύσουν την ορθή αξιοποίηση, και βέβαια όχι μόνο από άποψη τεχνική.
- Εργασία. Εργασίες που σχετίζονται με διοίκηση και υπηρεσίες κάνουν μεγαλύτερη χρήση νέων τεχνολογιών, σε σχέση με χειρωνακτικές ή οικιακού χαρακτήρα εργασίες. Επομένως, παιδιά που κοινωνικοποιούνται σε αντίστοιχα περιβάλλοντα έρχονται με σημαντικό πλεονέκτημα στο σχολείο.
- Το φύλο. Η έρευνα δείχνει συχνά τις γυναίκες και τα κορίτσια να υπολείπονται σε ποσοστά στη χρήση των ΤΠΕ σε σχέση με τους άντρες και τα αγόρια. Προς αυτή την κατεύθυνση τείνουν και έρευνες στη χώρα μας (Λαφατζή 2005).

⁵ Υπάρχουν βέβαια ερευνητικές καταγραφές για τη διάδοση των ΤΠΕ στην ελληνική κοινωνία και σε μικρότερο βαθμό στους νέους, κινούνται όμως σε τελείως διαφορετική λογική, αφού δεν εξετάζουν τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού.

⁶ Για μια συστηματικότερη συζήτηση του διεθνούς προβληματισμού στο θέμα αυτό, βλ. Koutsogiannis 2007, Κουτσογιάννης 2008.

- Τέλος, σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα αποτελεί η γεωγραφική θέση, με τους κατοίκους των μεγάλων αστικών κέντρων να προηγούνται σημαντικά στη χρήση των ΤΠΕ σε σχέση με αυτούς των ημιαστικών και αγροτικών περιοχών.

Οι πέντε αυτές μεταβλητές συνεισφέρουν στη δημιουργία αυτού που αποκαλείται στη διεθνή βιβλιογραφία ως ψηφιακό χάσμα (digital divide) ή ψηφιακός αποκλεισμός (digital exclusion). Οι Snyder et al (2004) επιχείρησαν να συσχετίσουν το θέμα του ψηφιακού χάσματος με εθνογραφική έρευνα που διεξήγαγαν στην Αυστραλία, διερευνώντας τις πρακτικές τεχνολογικού γραμματισμού παιδιών από μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες (μετανάστες, εργατικά στρώματα). Διαπιστώνουν ότι το χάσμα αυτό είναι υπαρκτό και αποτελεί αντανάκλαση των άλλων κοινωνικών ανισοτήτων, με δυσάρεστες συνέπειες για τη σχολική επίδοση των παιδιών, αφού οι ΤΠΕ αποτελούν μέσο που χρησιμοποιείται ευρύτατα στα σχολεία στο γλωσσικό μάθημα αλλά και σε άλλα μαθήματα.

Ωστόσο, η οπτική του ψηφιακού χάσματος, ευρύτατα διαδεδομένη και σε επίσημα κείμενα, είναι προβληματική. Η αμφισβήτηση προκύπτει από το γεγονός ότι η διάκριση αυτή είναι απόλυτη, με ασαφή όρια ως προς το τι πράγματι περιεχόμενο δίνουμε στον όρο ‘ψηφιακός γραμματισμός’, αλλά και από το γεγονός ότι οι ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού ποικίλλουν και εξαρτώνται από ποικίλες παραδόσεις και τοπικά δεδομένα (Prinsloo, υπό δημοσίευση). Επομένως, ο όρος ψηφιακό χάσμα συρρικνώνει ένα σύνθετο κοινωνικού χαρακτήρα ζήτημα σε μια επιφανειακή διάκριση με αποκλειστικά τεχνική εστίαση.

Τεχνολογικές και συμβατικές πρακτικές γραμματισμού

Κάποιες έρευνες επιχειρούν να βρουν αναλογίες ανάμεσα στις τεχνολογικά και μη τεχνολογικά διαμεσολαβημένες πρακτικές γραμματισμού των νέων. Οι Livingstone & Bovil (2001) διαπιστώνουν από την έρευνά τους στη Μεγάλη Βρετανία ότι οι νέοι αναπαράγουν τη συμβατική κοινωνική ζωή κατά τις ηλεκτρονικές συναλλαγές τους. Οι ηλεκτρονικές δραστηριότητές τους κατανοούνται και ερμηνεύονται στο πλαίσιο της συγκρότησης της ταυτότητάς τους και της νεανικής κουλτούρας στην οποία ανήκουν.

Ακόμη, επισημαίνουν ότι τα παιδιά επιλέγουν συνήθως σελίδες στο διαδίκτυο που μοιάζουν ελκυστικές και είναι κοντά στα ενδιαφέροντά τους, χωρίς να δείχνουν ιδιαίτερη προσοχή στην κριτική αποτίμηση του περιεχομένου τους. Παρά τα όσα λέγονται, ότι το διαδίκτυο συμβάλλει στη σύγχυση των ορίων μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου φέρνοντας τον έξω κόσμο στο δωμάτιο των παιδιών, τα παιδιά επικοινωνούν κυρίως με τον κύκλο των γνωστών τους και επισκέπτονται σελίδες με βάση τα ήδη υπάρχοντα ενδιαφέροντά τους.

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και σε σχέση με το σχολείο, όπως επισημαίνεται από την ίδια έρευνα. Οι πιο μεγάλοι και κυρίως οι πιο καλοί μαθητές αξιοποιούν το διαδίκτυο ως πηγή μάθησης, ενώ οι μέτριοι αφιερώνουν λίγο χρόνο για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στις κατ' οίκον εργασίες τους. Οι διαπιστώσεις αυτές έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για τη γλωσσική εκπαίδευση, από τη στιγμή που οι ΤΠΕ αποτελούν μέσο για διάβασμα, γράψιμο και επικοινωνία και αξιοποιούνται στο πλαίσιο της λογικής αυτής στα γλωσσικά μαθήματα.

Άτυπη μάθηση

Οι Selfe & Hawisher (2004) στην εθνογραφική τους έρευνα (Ηνωμένες Πολιτείες) διαπιστώνουν ότι τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα πρακτικής γραμματισμού ενσωματώνουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία για αυτομάθηση, γι' αυτό και στην έρευνά τους επισημαίνονται οι εντυπωσιακές δυνατότητες που δημιουργούνται για αυτομόρφωση και μάθηση μέσω της αλληλεπίδρασης με τους ομιλήκους (άτυπη μάθηση). Επισημαίνουν περιπτώσεις όπου η δυνατότητα αυτή μπορεί να δώσει ευκαιρίες σε παιδιά μειονεκτούντων κοινωνικών ομάδων να αποκτήσουν χρήσιμες και αναγνωρισμένες πρακτικές γραμματισμού, που δε δίνεται η δυνατότητα να παρασχεθούν από το σπίτι και το σχολείο. Αντίστοιχες είναι οι διαπιστώσεις και των Sharples & Vavoula (2005), οι οποίοι επισημαίνουν τη σημασία της άτυπης μάθησης.

Η έμφαση γενικά της εθνογραφικής έρευνας στις εξωσχολικές ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών αναδεικνύει συμπεράσματα ανάλογα με αυτά που μας ήταν γνωστά από την κλασική έρευνα της εθνογραφίας του γραμματισμού (Koutsogiannis 2007): η εκτός σχολείου κατάκτηση του νέου γραμματισμού από τα παιδιά αποτελεί μια ευχάριστη εμπειρία, σε αντίθεση με ό,τι γίνεται στο σχολείο (Facer et al. 2003, Livingstone & Bovill 2001, Selfe & Hawisher 2004, Snyder et al. 2004). Οι έρευνες αυτές επισημαίνουν την προσκόλληση του σχολείου στη λογική του έντυπου γραμματισμού και την ανικανότητά του σύγχρονου σχολείου να αντιληφθεί και να ενσωματώσει τις νέες μορφές ψηφιακού γραμματισμού (Marsh 2006, Selfe & Hawisher 2004, Snyder et al. 2004). Επισημαίνεται επίσης η στενή σχέση ανάμεσα στην ταυτότητα του παιδιού, από την οπτική κυρίως του *habitus*, και το είδος του ψηφιακού γραμματισμού στον οποίο εμπλέκεται (Facer et al. 2003, Sutherland et al. 2003).

Γλωσσική κοινωνικοποίηση και τεχνολογικές πρακτικές γραμματισμού

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και πρωτότυπη είναι η έρευνα της Eva Lam (υπό δημοσίευση), η οποία διερευνά τις πρακτικές γραμματισμού παιδιών με κινέζικη καταγωγή που ζουν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα παιδιά αυτά, ενώ είχαν σημαντικές δυσκολίες να επικοινωνήσουν με τους συμμαθητές τους στο σχολείο, χρησιμοποιούσαν την αγ-

γλική εκτενώς στο διαδίκτυο (κυρίως σε σύγχρονα περιβάλλοντα συνομιλίας –chat rooms), προκειμένου να επικοινωνήσουν με άλλα παιδιά κινέζικης καταγωγής που ζουν σε διάφορες άλλες χώρες του κόσμου. Η διαπίστωση της συγγραφέως είναι ότι μέσω αυτής της συνεχούς ηλεκτρονικής επικοινωνίας δεν βελτίωσαν απλώς τα αγγλικά τους, αλλά και διαμόρφωσαν την κοινωνική, πολιτισμική και εθνική τους ιδιαιτερότητα.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα του Mastin Prinsloo (υπό δημοσίευση), και επειδή προέρχεται από χώρα της περιφέρειας (Νότια Αφρική), αλλά και επειδή αντιμετωπίζει κριτικά αρκετές από τις επισημάνσεις της κυρίαρχης διεθνούς βιβλιογραφίας. Ο Prinsloo υποστηρίζει ότι η προσέγγιση των νέων γραμματισμών γίνεται συνήθως από την οπτική συγκεκριμένων κοινωνιών της Δύσης. Έτσι, αγνοούνται παράμετροι που σχετίζονται με το συγκεκριμένο κάθε φορά συγκεκριμένο (context), με αποτέλεσμα να φυσικοποιείται και να γενικεύεται το περιεχόμενο ως προς το νέο τεχνολογικό γραμματισμό. Αντλώντας δεδομένα από τη Νότια Αφρική, υποστηρίζει ότι οι νέοι γραμματισμοί που σχετίζονται με τις ΤΠΕ δεν έχουν διατοπικό / οικουμενικό χαρακτήρα, όπως συνήθως λέγεται, αλλά μπορούν πολύ καλύτερα να μελετηθούν και να κατανοηθούν ως τοπικοί πόροι (placed resources), στο πλαίσιο δηλαδή των τοπικών συμφραζομένων (πολιτισμικών, οικονομικών, εκπαιδευτικών κλπ.).

Έρευνες στη χώρα μας

Έρευνες στη χώρα μας που θα αναλύουν τις εξωσχολικές τεχνολογικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών σε σχέση με τις ΤΠΕ και θα τις συσχετίζουν με τη γλωσσική εκπαίδευση δεν υπάρχουν. Έχουν κατά διαστήματα διεξαχθεί έρευνες που διερευνούν τη διάδοση των ΤΠΕ στην ελληνική κοινωνία και πολύ σπανιότερα σε σχέση με τους νέους ή τους μαθητές. Προς την τελευταία αυτή κατεύθυνση θα μπορούσαν να αναφερθούν οι έρευνες της Λαφαζάνη (2005) και της Ειδικής Γραμματείας της Κοινωνίας της Πληροφορίας (2002). Η δεύτερη περίπτωση είναι ενδιαφέρουσα, γιατί διεξάγεται από επίσημο φορέα. Πρόκειται για ποσοτική έρευνα που αφορά όλον τον ηλικιακό πληθυσμό και όλη τη χώρα (προσωπικές συνεντεύξεις και χρήση δομημένου ερωτηματολογίου). Έδειξε μεταξύ άλλων ότι οι μικρότερες ηλικίες (15-24) χρησιμοποιούν περισσότερο από κάθε άλλη ηλικιακή κατηγορία τις ΤΠΕ, τα αγόρια σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα κορίτσια και ότι τα αστικά κέντρα πλεονεκτούν σε σχέση με την επαρχία –πρόκειται για κοινές διαπιστώσεις σε σχέση και με τις διεθνείς έρευνες που προαναφέρθηκαν. Ενδιαφέρουσες είναι και οι καταγραφές χρήσεις των ΤΠΕ στην ελληνική εκπαίδευση από το Παρατηρητήριο της Κοινωνίας της Πληροφορίας (2007). Οι προσεγγίσεις όμως αυτές δεν μπορούν να συλλάβουν ζητήματα που σχετίζονται με τη γλώσσα - επικοινωνία αλλά ούτε και να προσεγγίσουν τον τεχνολογικό

γραμματισμό από την παράδοση των γλωσσικών επιστημών, γιατί δεν είναι αυτός ο προσανατολισμός τους.

Αυτή η πραγματικότητα οδήγησε το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας στο να εντάξει στις άμεσες ερευνητικές του δραστηριότητες και το χώρο της διερεύνησης των πρακτικών τεχνολογικού γραμματισμού παιδιών εφηβικής ηλικίας. Η έρευνα αυτή χρηματοδοτήθηκε από το Γ' ΚΠΣ και αποτελεί μέρος ευρύτερου έργου με τον τίτλο *Γλωσσική Πύλη για την ελληνική γλώσσα και τη γλωσσική εκπαίδευση* που υλοποιήθηκε από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

4. Μεθοδολογία της έρευνας

Είναι γνωστό ότι η μεθοδολογία που θα ακολουθείται κάθε φορά προσδιορίζεται, κυρίως, από τις ιδιαιτερότητες και τους επιμέρους στόχους της εκάστοτε έρευνας (Pargett & Hamilton, 1977:13; Burgess, 1994:10). Στην προκειμένη περίπτωση ο προσανατολισμός σε αποκλειστικά ποσοτική κατεύθυνση δεν θα μπορούσε να δώσει μια εικόνα βάθους ως προς το πώς οι νέες τεχνολογίες πρακτικής γραμματισμού διαπλέκονται με την καθημερινότητα του παιδιού και με τις μεταβλητές που παίζουν σημαντικό ρόλο σε αυτήν. Δεν είναι τυχαίο ότι και η διεθνής μεθοδολογική κατεύθυνση στον τομέα αυτό είναι περισσότερο ποιοτική, τουλάχιστον σε ό,τι έχει σχέση με το χώρο της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (βλ. ανασκόπηση στην προηγούμενη ενότητα). Από την άλλη πλευρά η αποκλειστική έμφαση στην ποιοτική / εθνογραφική έρευνα έχει οδηγήσει σε καλή γνώση του μερικού, αλλά και σε μια δυσκολία αναγωγής του μερικού στο γενικό. Έτσι, η παρούσα έρευνα συνδυάζει και τις δύο αυτές μεθοδολογικές παραδόσεις, την ποσοτική και την ποιοτική.

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η διείσδυση στην καθημερινότητα του παιδιού, επιλέχτηκε η λογική της μελέτης περιπτώσεων (Yin 2002) και επιλέχτηκε μικρός αριθμός παιδιών ηλικίας 14-16 χρόνων για μια σε βάθος μελέτη. Το ερευνητικό - μεθοδολογικό πλαίσιο για τη μελέτη των παιδιών ως περιπτώσεων επιλέχτηκε από την ερευνητική παράδοση της εθνογραφίας του γραμματισμού. Κλασικές έρευνες προς αυτήν την κατεύθυνση, και ως προς τη μεθοδολογία που ακολουθούν, είναι αυτές των Heath (1983) και Street (1984, 1993). Νεότερες έρευνες που κινούνται στην ίδια θεματική περιοχή με την παρούσα και ακολουθούν ανάλογη ερευνητική μεθοδολογία είναι αυτές των Snyder et al (2004), Selfe & Hawisher (2004), Prinsloo (υπό δημοσίευση) και Mackey (2002).

Η πραγματοποίηση της εθνογραφικής έρευνας προϋποθέτει δυνατότητα του ερευνητή να παρακολουθεί στενά την καθημερινή πραγματικότητα του παιδιού, κάτι που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί ούτε με τυχαίο δείγμα ούτε με άγνωστα παιδιά. Για να εξασφαλιστεί η δυνατότητα πρόσβασης στην καθημερινότητα των παιδιών, ακολουθήθηκε η εξής διαδικασία κατά την επιλογή τους.

Ερωτήθηκαν οι φοιτητές της Φιλοσοφικής Θεσσαλονίκης που κατά το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005 παρακολουθούσαν τα μαθήματα ΓΛΩ 828 (Τομέας Γλωσσολογίας), 701 (Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής) και αυτοί που κατά την ίδια χρονιά παρακολουθούσαν τα μαθήματα του μεταπτυχιακού στην κατεύθυνση της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (Τμήμα Φιλολογίας), όπου δίδασκε ο επιστημονικός υπεύθυνος της παρούσας έρευνας, αν έχουν παιδιά στο οικείο οικογενειακό ή φιλικό περιβάλλον τους ηλικίας 14-16 χρόνων. Πρόκειται για 250 φοιτητές συνολικά. Από την αρχική απάντηση προέκυψε ένας αριθμός περίπου 40 μαθητών, από τους οποίους αποκλείστηκαν περιπτώσεις με κοινά χαρακτηριστικά και δόθηκε βαρύτητα στην επιλογή περιπτώσεων που θα αντιπροσωπεύουν όλες τις κοινωνικές ομάδες, όλους τους τύπους σχολείων και κάποιες ενδεικτικές γεωγραφικές περιοχές. Ο τελικός αριθμός των είκοσι τριών (23) περιπτώσεων μελετήθηκε από τον Απρίλιο του 2005 και η φάση αυτή ολοκληρώθηκε το Φεβρουάριο του 2006. Ο μέσος όρος της μελέτης για κάθε παιδί ήταν οι τρεις μήνες.

Περιλάμβανε μεταξύ άλλων:

- συστηματική παρατήρηση των παιδιών στο χώρο διαβίωσης και ψυχαγωγίας με επισκέψεις στις οικογένειες, συνομιλίες με γονείς κλπ.
- επισκέψεις στο σχολείο του παιδιού και συνομιλίες με τους φιλολόγους του, τον καθηγητή της πληροφορικής και το διευθυντή της σχολικής μονάδας.

Οι μελέτες περιπτώσεων διεξήχθησαν από εκπαιδευμένους ερευνητές με βάση συγκεκριμένο οδηγό που αναπτύχθηκε, προκειμένου να εξασφαλιστεί μια ενιαία λογική τη μελέτη των περιπτώσεων.

Παρότι η αποκλειστική εστίαση στις μελέτες περιπτώσεων αποτελεί μια συνήθη πρακτική στις έρευνες που συζητήσαμε κατά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, εντούτοις ο ούτως ή άλλως περιορισμένος αριθμός περιπτώσεων, που είναι δυνατό να μελετηθούν, με τα πρότυπα τουλάχιστον που επιβάλλει η εθνογραφική παράδοση, δημιουργεί εύλογα ερωτήματα ως προς την αντιπροσωπευτικότητα των διαπιστώσεων. Γι' αυτό και επιλέχθηκε η προσέγγιση αυτή να συνδυαστεί:

1. Με ερωτηματολόγιο που δόθηκε σε όλες τις τάξεις των σχολείων στα οποία φοιτούν τα παιδιά που μελετούνται. Αν το παιδί ήταν για παράδειγμα μαθητής της Γ' Γυμνασίου, το ερωτηματολόγιο δόθηκε μόνο σε όλα τα τμήματα της Γ' Γυμνασίου του συγκεκριμένου σχολείου. Παράλληλα, επιλέχθηκαν από κάποιες περιοχές περισσότερα του ενός σχολεία, παρότι δεν έχουμε μελέτες περιπτώσεων από κάθε σχολείο. Η επιλογή αυτή έγινε, προκειμένου να διερευνηθούν μεταβλητές με ειδική σημασία και βαρύτητα, όπως ο τουριστικός προσανατολισμός μιας περιοχής (η περίπτωση της Κω), ανακατατάξεις στους χώρους εργασίας (η περίπτωση της Νάουσας), η σύνθεση

του μαθητικού πληθυσμού (περίπτωση Αλεξάνδρειας Ημαθίας), η σπουδαιότητα κοινωνικοοικονομικών παραμέτρων (ιδιωτικά σχολεία) αλλά και η κάλυψη αντιπροσωπευτικότερου αριθμού σχολείων. Μέσω του ερωτηματολογίου καθίσταται δυνατό να διασταυρωθούν και να ενισχυθούν περισσότερο οι διαπιστώσεις που έχουν προκύψει από τις μελέτες των περιπτώσεων. Άλλωστε, αυτός ο συνδυασμός ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων είναι αρκετά συνήθης στην έρευνα (Breakwell 1995a:14) και ιδιαίτερα στην έρευνα που αφορά εκπαιδευτικά ζητήματα (Erickson 1986).

Το ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε με βάση:

- Τις διαπιστώσεις που είχαν προκύψει από το ποιοτικό μέρος της έρευνας (είχαν προηγηθεί ενδεικτικές μελέτες περιπτώσεων).
- Από την ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας.
- Από την ανασκόπηση της ελληνικής βιβλιογραφίας σε ζητήματα ανάλογα με το δικό μας. Ελήφθησαν ιδιαίτερα υπόψη τόσο οι διαπιστώσεις όσο και η λογική του ερωτηματολογίου της έρευνας των Hopf και Ξωχέλλη (2003), παρότι δεν σχετίζεται άμεσα με το θέμα μας, αλλά και της Ειδικής Γραμματείας της Κοινωνίας της Πληροφορίας (2002).

2. Με συνεντεύξεις.

Προκειμένου να ενισχυθεί περισσότερο το ποιοτικό μέρος της έρευνας, ελήφθησαν εβδομήντα επτά (77) συνεντεύξεις από παιδιά των σχολείων, όπου δόθηκαν τα ερωτηματολόγια. Η διαδικασία ήταν η εξής: πριν από την επίδοση του ερωτηματολογίου προηγούνταν συζήτηση με τους υπεύθυνους της τάξης, τους φιλολόγους ή κάποιον από τη διεύθυνση για το ενδεχόμενο να έχουμε ένα ή δύο παιδιά τα οποία θα μπορούσαν να μας δώσουν μια συνέντευξη για το ίδιο θέμα. Συνήθως, επιλεγόταν κάποιο παιδί που παρουσίαζε ερευνητικό ενδιαφέρον (π.χ. ως προς το ενδιαφέρον του και τις πρακτικές του με τις ΤΠΕ σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους, ως προς τη διάθεσή του να μιλήσει κλπ.). Οι συνεντεύξεις λαμβάνονταν από άλλη ερευνήτρια την ίδια ώρα που δίνονταν και τα ερωτηματολόγια στην τάξη του παιδιού.

Το περιεχόμενο των συνεντεύξεων κινούνταν εν μέρει παράλληλα με αυτό του ερωτηματολογίου και της εστίασης που είχαν οι μελέτες περίπτωσης (από εδώ και στο εξής ΜΠ). Αυτό έγινε προκειμένου να ενισχυθεί με περαιτέρω ποιοτικά στοιχεία η έρευνα. Υπήρχε όμως και μία επιπλέον κατηγορία ερωτημάτων που αποσκοπούσε στη διερεύνηση στοιχείων που έχουν σχέση με το *habitus* του παιδιού, τις πεποιθήσεις του, τις αναζητήσεις του και τον προσανατολισμό του προς το μέλλον. Τα δεδομένα αυτά μας επιτρέπουν να αναζητήσουμε περαιτέρω σχέσεις μεταξύ της προσωπικότητας του παιδιού και των ΤΠΕ.

Η διάρκεια των συνεντεύξεων ήταν κατά μέσο όρο 45-60 λεπτά. Όλες οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν. Για την απομαγνητοφώνηση δεν ακολουθήθηκε

κάποιο αυστηρό σύστημα απομαγνητοφώνησης, γιατί δεν ενδιέφερε κάτι τέτοιο την παρούσα έρευνα. Ακολουθήθηκε, θα μπορούσαμε να πούμε, η ‘ιδεατή’ απομαγνητοφώνηση (βλ. Gee 2005).

Για την ανάλυση των συνεντεύξεων επιλέχτηκε η κατηγοριακή ανάλυση (categorical analysis) (Lankshear and Knobel 2004:270-280). Για μεγαλύτερη αξιοπιστία, η κωδικοποίηση έγινε από δύο άτομα. Η κωδικοποίηση έγινε ξεχωριστά και συζητούνταν, όπου υπήρχαν διαφορές.

Από την ανάλυση του ερευνητικού - μεθοδολογικού σχεδιασμού που ακολουθείται είναι προφανές ότι η έρευνα δεν μπορεί να δώσει γενικεύσιμα συμπεράσματα, αφού τα σχολεία επιλέγονται με βάση τις περιπτώσεις που μελετώνται, βρίσκονται κυρίως στα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) και δεν αποτελούν τυχαίο δείγμα. Πέραν τούτου, ο θεωρητικός προσανατολισμός της παρούσας εργασίας δεν είναι στραμμένος προς την κατεύθυνση κάποιας στατιστικά έγκυρης και γενικεύσιμης εικόνας για το θέμα που διαπραγματεύεται, αλλά προς την κατεύθυνση της ανάδειξης μιας ποιοτικά πλούσιας πραγματικότητας, που θα ενισχυθεί και με ποσοτικά δεδομένα. Κυρίως η εστίαση σε συγκεκριμένες μεταβλητές που εξασφαλίζονται με την επιλογή συγκεκριμένου μαθητικού πληθυσμού.

Κριτήρια επιλογής του ηλικιακού εύρους του δείγματος

Επιλέχτηκε η ηλικία των παιδιών να είναι μεταξύ 14-16 χρόνων για τους παρακάτω λόγους:

- Πρόκειται για μια γενιά παιδιών που φαίνεται να είναι η πρώτη στην Ελλάδα που έχει σε βάθος και έκταση στενή σχέση με πρακτικές τεχνολογικού γραμματισμού. Σ’ αυτό συνηγορούν τα ακόλουθα:

- ο Είναι μαθητές που λογικά πρέπει να εισέπραξαν τις θετικές συνέπειες από την εισαγωγή των υπολογιστών σε όλα σχεδόν τα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας, όπως αυτό επιδιώχτηκε με το Β’ και Γ’ ΚΠΣ. Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι προσπάθειες αυτές ενισχύθηκαν και με επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ.
- ο Τα ποσοστά διείσδυσης των ΤΠΕ και ιδιαίτερα του διαδικτύου στην ελληνική κοινωνία αλλά και διεθνώς αρχίζουν να γίνονται σημαντικά κατά την περίοδο 2000-2005⁷, περίοδος εξαιρετικά κρίσιμη για τη σχολική και εξωσχολική κοινωνικοποίηση των παιδιών αυτής της ηλικίας. Επομένως, μπορούμε να μελετήσουμε ένα φαινόμενο μη περιθωριακό και να κάνουμε τις πρώτες διαπιστώσεις.

⁷ Για μια στατιστική παρουσίαση βλ. Ειδικής Γραμματείας της Κοινωνίας της Πληροφορίας (2002).

- Αποφεύγουμε τις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου, όπου τα παιδιά είναι ακόμη μικρά, δεν έχουν παρακολουθήσει μαθήματα Πληροφορικής και επομένως δεν είναι εύκολο να έχουμε τεχνολογικές πρακτικές γραμματισμού σε μεγάλη έκταση και ποικιλία εντός και εκτός σχολείου.
- Αποφεύγουμε, επίσης, τις τελευταίες τάξεις του Λυκείου και ιδιαίτερα την τελευταία τάξη, γιατί είναι γνωστό ότι η προσοχή των παιδιών είναι στραμμένη στις εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο.

Μέρος II. Αποτελέσματα της έρευνας

1. Χαρακτηριστικά της ερευνούμενης μαθητικής ομάδας

Τόπος κατοικίας των μαθητών

Τα παιδιά του δείγματος (συνολικά 4174 έγκυρα ερωτηματολόγια), στο μεγαλύτερό τους ποσοστό (περίπου 70%) κατοικούν στις δύο μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδος, την Αθήνα (44%) και τη Θεσσαλονίκη (30,2%). Επειδή δεν ήταν δυνατό να έχουμε δείγμα από όλη τη νησιωτική Ελλάδα, προτιμήσαμε να έχουμε αυξημένους αριθμούς από δύο ενδεικτικές περιπτώσεις νησιών, από την Κω και εν μέρει από τη Σαλαμίνα, νησιωτικές περιοχές που διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους. Τα υπόλοιπα παιδιά κατοικούν σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα ή και σε μικρά ημιαστικά κέντρα. Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται η προσπάθεια να έχουμε στο δείγμα μας παιδιά από όσο το δυνατό περισσότερες γεωγραφικές περιοχές, αλλά και από ενδεικτικές οικιστικές μονάδες (μεγάλα αστικά κέντρα, επαρχιακές πόλεις και μικρότερα ημιαστικά κέντρα).

Πίνακας 1.1. Τόπος κατοικίας των μαθητών του δείγματος

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Αθήνα	1836	44,0	44,0	44,0
Θεσσαλονίκη	1260	30,2	30,2	74,2
Κως	248	5,9	5,9	80,1
Καρδίτσα	88	2,1	2,1	82,2
Νάουσα	164	3,9	3,9	86,2
Αλεξάνδρεια	142	3,4	3,4	89,6
Ημαθίας	67	1,6	1,6	91,2
Φάρσαλα	50	1,2	1,2	92,4
Ελασσόνα	40	1,0	1,0	93,3
Σιάτιστα	34	,8	,8	94,1
Σήμαντρα	82	2,0	2,0	96,1
Χαλκιδικής	116	2,8	2,8	98,9
Αβδηρα (Θράκη)	47	1,1	1,1	100,0
Σαλαμίνα	4174	100,0	100,0	
Φιλιπιάδα (Ηπειρος)				
Σύνολο				

Αντίθετα, η ομάδα των παιδιών που μελετήθηκαν ως περιπτώσεις και από τα οποία ελήφθησαν συνεντεύξεις είναι λιγότερο αντιπροσωπευτική και προέρχεται σε πολύ μεγάλο ποσοστό από τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Ειδικότερα:

- Όσον αφορά τις είκοσι τρεις (23) μελέτες περιπτώσεων: στην ανατολική Θεσσαλονίκη διαμένουν επτά (7) παιδιά, στη δυτική Θεσσαλονίκη έξι (6) και στο κέντρο της Θεσσαλονίκης τέσσερις (4). Επιπλέον, δύο (2) παιδιά διαμένουν σε προάστια της Θεσσαλονίκης, δύο (2) σε επαρχιακές πόλεις και άλλα δύο (2) σε χωριά.
- Στον παρακάτω πίνακα (1.2.) παρουσιάζεται συγκεντρωτικά ο τύπος κατοικίας των εβδομήντα επτά (77) παιδιών από τα οποία ελήφθησαν συνεντεύξεις.

Πίνακας 1.2. Τόπος κατοικίας των μαθητών των συνεντεύξεων

	Αριθμός
Αθήνα	52
Θεσσαλονίκη	13
Επαρχιακή πόλη	6
Ημιαστικά κέντρα	6
Σύνολο	77

Τύπος σχολείου (δημόσιο ή ιδιωτικό) και φύλο

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε, ώστε να αντιπροσωπεύονται και οι δύο τύποι ελληνικών σχολείων και κυρίως να υπάρχει μεγάλος αριθμός παιδιών από τα αποκαλούμενα ‘καλά’ ιδιωτικά σχολεία. Η αιτία της επιλογής αυτής αναλύεται στη συνέχεια (βλ. και μεθοδολογία). Τα ιδιωτικά που επιλέχθηκαν είναι πολύ γνωστά σχολεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και ανήκουν σε αυτά που λόγω κύρους και υψηλών διδάκτρων προτιμώνται από μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Για ευνόητους λόγους δεν αναφέρονται τα ονόματά τους εδώ.

Η διασταύρωση των δεδομένων του ερωτηματολογίου με μεταβλητές τη μόρφωση και το επάγγελμα των γονιών δείχνει (στατιστικά σημαντική διαφορά σε όλες τις διασταυρώσεις) ότι πράγματι τα ιδιωτικά σχολεία προτιμώνται από γονείς που ασκούν επαγγέλματα «κύρους» και με υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Στα δημόσια αντιπροσωπεύονται όλες οι μορφωτικές και επαγγελματικές κατηγορίες, ενώ στα ιδιωτικά φοιτούν σε πολύ υψηλά ποσοστά παιδιά πιο μορφωμένων γονιών (το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας των παιδιών που φοιτούν στα ιδιωτικά και έχουν πτυχίο ΑΕΙ ανέρχεται, για παράδειγμα, στο 79,4%, ενώ αυτών από τα δημόσια στο 22,6%) και με επαγγέλματα «υψηλότερου» κοινωνικού κύρους (οι μισοί περίπου από τους πατεράδες των παιδιών που φοιτούν σε ιδιωτικά είναι επιστήμονες, ποσοστό 48,6%, έναντι

14,6% όσων φοιτούν στα δημόσια). Το γεγονός αυτό μας οδήγησε στο να αξιολογήσουμε στη συνέχεια τον τύπο του σχολείου ως σημαντική μεταβλητή που ενσωματώνει χαρακτηριστικά ενός μεσαίου και ανώτερου κοινωνικού και μορφωτικού στρώματος της ελληνικής κοινωνίας.

Από τον παρακάτω πίνακα (1.3.) φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών του δείγματός μας στην περίπτωση του ερωτηματολογίου προέρχεται από δημόσια σχολεία (3415 παιδιά, 81,8%) και ένα σημαντικό ποσοστό (759 παιδιά, 18,2%) προέρχεται από ιδιωτικά σχολεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Πίνακας 1.3. Αριθμοί και ποσοστά ως προς τον τύπο σχολείου (ερωτηματολόγιο)

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Δημόσιο	3415	81,8	81,8	81,8
Ιδιωτικό	759	18,2	18,2	100,0
Σύνολο	4174	100,0	100,0	

Το ίδιο ισχύει εν πολλοίς και στην περίπτωση της ομάδας των παιδιών που μελετήθηκαν ως περιπτώσεις και σε αυτά από τα οποία ελήφθησαν συνεντεύξεις. Συγκεκριμένα, 19 από τις μελέτες των περιπτώσεων φοιτούν σε δημόσια σχολεία, έναντι 4 που φοιτούν σε ιδιωτικά (δύο αγόρια και δύο κορίτσια, φοιτούν σε ιδιωτικό σχολείο). Αντίστοιχα, πενήντα πέντε (55) παιδιά από τα οποία ελήφθησαν συνεντεύξεις φοιτούν σε δημόσια, έναντι είκοσι δύο (22) που φοιτούν σε ιδιωτικά (στο σύνολο των 77 συνεντεύξεων).

Το θέμα του φύλου έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε έρευνες που έχουν σχέση με ζητήματα γραμματισμού και ιδιαίτερα τεχνολογικού γραμματισμού. Στο δείγμα μας αντιπροσωπεύονται, σχεδόν ισότιμα και τα δύο φύλα. Στην περίπτωση του ερωτηματολογίου τα αγόρια είναι το 49,1%, με τα κορίτσια (50,9%) να υπερτερούν ελαφρά σε αριθμό (2118 έναντι 2046 των αγοριών). Στην περίπτωση των συνεντεύξεων σε σύνολο εβδομήντα επτά (77) μαθητών/τριών έχουμε τριάντα τέσσερα (34) αγόρια και σαράντα τρία (43) κορίτσια, με μικρή υπεροχή και πάλι των κοριτσιών. Στην περίπτωση των ΜΠ δώδεκα (12) είναι τα αγόρια και ένδεκα (11) τα κορίτσια.

Κατηγορία σχολείου και τάξεις

Αναφέραμε ήδη ότι μας ενδιέφεραν πρωτίστως τα παιδιά 14-16 χρόνων και επομένως οι τάξεις Γ΄ Γυμνασίου (38,5%) και Α΄ Λυκείου (53%) αντιπροσωπεύονται κυρίως στο ερωτηματολόγιο. Η λογική της επιλογής αυτής αναπτύχθηκε στο θεωρητικό και στο μεθοδολογικό μέρος. Επιλέξαμε και ένα μικρότερο ποσοστό μαθητών της Β΄ Λυκείου λόγω του μεταβατικού χαρακτήρα της, που οφείλεται στο ότι είναι η προτελευ-

ταία τάξη πριν από τις εξετάσεις για τα ΑΕΙ. Έχοντας έτσι μαθητικό δυναμικό από δύο τάξεις αλλά και ένα μικρό ποσοστό από τη Β' Λυκείου έχουμε μεγαλύτερη δυνατότητα να ελέγξουμε πιθανές αλλαγές σε συμπεριφορές που σχετίζονται με το θέμα μας. Από τα παιδιά του δείγματος, επομένως, ένας μικρός αριθμός παιδιών (7,4%) φοιτούσε στη Β' Λυκείου.

Το δείγμα μας στις μελέτες των περιπτώσεων συγκροτείται από δύο (2) παιδιά που φοιτούσαν στη Β' Γυμνασίου (ΜΠ 12, 22), έξι (6) παιδιά στη Γ' Γυμνασίου, (ΜΠ 2, 3, 4, 8, 14, 21), δέκα (10) περιπτώσεις στην Α' Λυκείου (ΜΠ 1, 7, 9, 10, 11, 13, 18, 19, 20, 23), τέσσερις (4) περιπτώσεις στη Β' Λυκείου (ΜΠ 5, 6, 15, 16), εκ των οποίων η μία (ΜΠ 16) είναι μαθητής ΤΕΕ, και τέλος μία περίπτωση στη Γ' Λυκείου (ΜΠ 17).

Αντίστοιχα, το δείγμα μας στην περίπτωση των συνεντεύξεων αποτελείται από τριάντα παιδιά της Γ' Τάξης Γυμνασίου (συνολικά 36 μαζί με δυο περιπτώσεις αθλητικού και δυο περιπτώσεις διαπολιτισμικού) και 41 παιδιά της Α' Τάξης Λυκείου (συνολικά μαζί με τρεις περιπτώσεις μαθητών Α' Τάξης ΤΕΕ).

Στο δείγμα μας αντιπροσωπεύονται οι δύο βαθμίδες, Γυμνάσιο και Λύκειο, αλλά και οι κυριότεροι τύποι σχολείου: Γυμνάσιο, Λύκειο, Τεχνικό Λύκειο και ένας μικρός αριθμός (106 παιδιών) από διαπολιτισμικά Γυμνάσια και Λύκεια στην περίπτωση του ερωτηματολογίου. Στην περίπτωση των συνεντεύξεων, σύμφωνα με τον πίνακα 1.5., αντιπροσωπεύεται το Γυμνάσιο με τριάντα έξι (36) μαθητές/τριες συνολικά, το Λύκειο με τριάντα οκτώ (38) και το ΤΕΕ με τρεις (3), ενώ δύο παιδιά προέρχονται από διαπολιτισμικά σχολεία – Γυμνάσια. Στην περίπτωση των ΜΠ έχουμε οκτώ (8) παιδιά από το Γυμνάσιο και δέκα πέντε (15) από το Λύκειο (1 σε ΤΕΕ).

Πίνακας 1.4. Κατηγορία σχολείου (ερωτηματολόγιο)

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Γυμνάσιο	1528	36,6	36,6	36,6
Λύκειο	2328	55,8	55,8	92,4
Τεχν. Λύκειο	212	5,1	5,1	97,5
Διαπολ/κά	106	2,5	2,5	
Σύνολο	4174	100,0	100,0	

Πίνακας 1.5. Κατηγορία σχολείου (συνεντεύξεις)

	Συχνότητα
Γυμνάσιο	34
Λύκειο	38
Τεχνικό Λύ- κειο	3
Διαπολ/κά	2
Σύνολο	77

Μητρική γλώσσα των παιδιών

Ερωτηματολόγιο

Το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δείγματος έχει ως μητρική γλώσσα την ελληνική, ακολουθεί η αλβανική και οι άλλες γλώσσες μετανάστευσης. Το συνολικό ποσοστό των παιδιών που δηλώνουν ως μητρική γλώσσα κάποια γλώσσα μετανάστευσης χωρίς ή με την ελληνική (Αλβανικά 3,6%, άλλες γλώσσες μετανάστευσης 3,4%, ελληνικά και αλβανικά 0,3%, ελληνικά και άλλες γλώσσες μετανάστευσης 1,5%) ανέρχεται στο 8,8%, ποσοστό που δεν απέχει σημαντικά από άλλες στατιστικές καταγραφές. Οι Γκότοβος και Μάρκου (2003:24-25, 68-69), για παράδειγμα, δίνουν ένα ποσοστό 6,9% για τα Γυμνάσια και 3,2% για τα Λύκεια αλλοδαπών μαθητών και 10,2% και 5,1% συνολικό ποσοστό παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών για το Γυμνάσιο και Λύκειο, αντίστοιχα. Στην προκειμένη περίπτωση θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η δική μας καταγραφή είναι κατά τρία χρόνια μεταγενέστερη από αυτή των Γκότοβου και Μάρκου και, ακόμη, ότι το μοναδικό στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη είναι η μητρική γλώσσα των παιδιών, που στην περίπτωση κάποιων παλιννοστούντων μπορεί να ήταν η ελληνική.

Ανάλογη εικόνα εμφανίζεται στην περίπτωση των συνεντεύξεων, με την ομάδα μαθητών/τριών που έχουν μητρική γλώσσα την ελληνική να υπερέχει, με εβδομήντα (70) άτομα από τα εβδομήντα επτά (77). Στην ομάδα αυτή συμπεριλαμβάνονται και εκείνα τα παιδιά που έχουν από τον ένα γονέα ξένη καταγωγή και μιλούν παράλληλα με την ελληνική και μία άλλη γλώσσα. Δύο (2) άτομα έχουν μητρική την αλβανική γλώσσα, ενώ από ένα (1) άτομο έχουν τη βουλγαρική, την αρμενική, τη ρωσική, τη γεωργιανή και τη ρομ (αθιγγανική).

Από τις μελέτες περιπτώσεων, η ομάδα μαθητών που έχουν μητρική γλώσσα την ελληνική υπερέχει σημαντικά. Από τα είκοσι τρία 23 συνολικά παιδιά, δύο παιδιά έχουν τη γλώσσα Ρομ ως μητρική (ΜΠ 4, 17), ένα την αλβανική (ΜΠ 6), ενώ υπάρχουν και δύο παιδιά που προέρχονται από μικτό γάμο (ΜΠ. 21, 22) (αγγλόφωνη και ιταλόφωνη μητέρα, αντίστοιχα).

Συμπερασματικά:

Τα στοιχεία αυτά δίνουν μια σαφή εικόνα των χαρακτηριστικών του δείγματος της συγκεκριμένης έρευνας. Αρκετά άλλα δεδομένα (μόρφωση των γονιών, βαθμολογία, γλώσσα ομιλίας στο σπίτι κλπ.) δεν παρουσιάζονται αναλυτικά εδώ, αλλά θα αξιοποιηθούν στην πορεία ανάλυσης των αποτελεσμάτων, όπου κρίνεται απαραίτητο.

Είδαμε ότι το δείγμα μας αποτελείται από παιδιά 14-16 χρόνων κυρίως, τα περισσότερα από τα οποία προέρχονται από δημόσια σχολεία και ένας σημαντικός αριθμός από ιδιωτικά. Φοιτούσαν την άνοιξη του 2006, όταν πραγματοποιήθηκε η έρευνα, σε δύο κυρίως τάξεις (Α΄ Λυκείου και Γ΄ Γυμνασίου), ενώ ένας μικρός αριθμός προέρχεται από παιδιά της Β΄ Λυκείου. Κατοικούν στο μεγαλύτερο ποσοστό στις δύο μεγαλύτερες πόλεις, αλλά και σε μικρότερο ποσοστό σε επαρχιακές πόλεις και κωμοπόλεις. Αντιπροσωπεύονται όλες οι κατηγορίες Γυμνασίων και Λυκείων (Γενικό και Τεχνικό Λύκειο, Γυμνάσιο και Διαπολιτισμικά Σχολεία) και οι δύο τύποι των σχολείων, δημόσια και ιδιωτικά.

Επισημάναμε ήδη ότι το δείγμα μας δεν διαμορφώθηκε με αυστηρά κριτήρια στατιστικής αντιπροσωπευτικότητας, αλλά με άλλα κριτήρια που αναλύονται στο κεφάλαιο με τη μεθοδολογία. Ωστόσο, ο μεγάλος αριθμός των ερωτηματολογίων, σε συνδυασμό με την προσεχτική επιλογή των σχολείων, έτσι ώστε να αντιπροσωπεύονται οι σημαντικότερες γεωγραφικές και κοινωνικές μεταβλητές, μπορεί να οδηγήσει σε συμπεράσματα που είναι πολύ κοντά σε αντιπροσωπευτικές τάσεις στα ζητήματα που συζητούνται στο παρόν κείμενο.

2. Τεχνική διάσταση του νέου γραμματισμού

Έκταση κατοχής Η/Υ από τα παιδιά

Από την απάντηση σε σχετικό ερώτημα του ερωτηματολογίου διαπιστώνουμε ότι το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών απαντάει ότι έχει υπολογιστή στο σπίτι (82,4%) έναντι 17,4% που δηλώνει ότι δεν έχει (βλ. πίνακας 2.1.). Τα ποσοστά κατοχής υπολογιστή μπορούν να θεωρηθούν αρκετά υψηλά και συγκλίνουν με διαπιστώσεις και άλλων ερευνών, σύμφωνα με τις οποίες στην Ελλάδα η κατοχή και η χρήση Η/Υ στο σπίτι καθώς και η χρήση του διαδικτύου αυξάνει σημαντικά ανά έτος.

Η κατοχή, ωστόσο, υπολογιστών στην περίπτωση των οικογενειών με παιδιά φαίνεται να είναι σημαντικά υψηλότερη σε σχέση με το γενικότερο ποσοστό που δίνουν οι περισσότερες έρευνες.⁸

Πίνακας 2.1. Έχεις υπολογιστή στο σπίτι;

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
ΝΑΙ	3440	82,4	82,6	82,6
ΟΧΙ	725	17,4	17,4	100,0
Σύνολο (έγκυρα)	4165	99,8	100,0	
Σε σύνολο	4174	100,0		

Η γενικότερη αυτή διαπίστωση επιβεβαιώνεται και από την ανάλυση των ΜΠ αλλά και των συνεντεύξεων (από εδώ και στο εξής ΣΥΝ). Εκεί διαπιστώνουμε ακόμη ότι τα παιδιά που δεν έχουν στο σπίτι υπολογιστή, δεν σημαίνει ότι δεν γνωρίζουν να χρησιμοποιούν τον υπολογιστή. Το αντίθετο: όλα τα παιδιά του δείγματος γνωρίζουν τα βασικά στη χρήση των ΤΠΕ και κάποια από αυτά μάλιστα παρακολουθούν φροντιστηριακά μαθήματα για το ECDL και τα πτυχία της Microsoft (π.χ. περίπτωση 17 συνεντεύξεων). Διαπιστώνουμε επίσης ότι υπάρχει η πρόθεση, στις περισσότερες περιπτώσεις για αγορά υπολογιστή στο εγγύς μέλλον. Οι περιπτώσεις ΜΠ 2, 6, 17, 20 ή αντίστοιχα οι ΣΥΝ 8, 13, 23, 26, 28 και 76 των συνεντεύξεων ανήκουν σε αυτές που δεν έχουν υπολογιστή, αλλά ο υπολογιστής είναι και σε αυτές τις περιπτώσεις μέρος της καθημερινότητάς τους. Για τη χρήση του υπολογιστή αξιοποιούν κυρίως τα Ίντερνετ καφέ και τα σπίτια φίλων που διαθέτουν υπολογιστή.

Από τα ποιοτικά στοιχεία της έρευνας προκύπτει ότι το σχολείο διαδραματίζει περιορισμένο σχετικά ρόλο (εκτός του μαθήματος της Πληροφορικής) στην ενίσχυση τεχνολογικών πρακτικών γραμματισμού σε παιδιά που δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα στο σπίτι. Είναι ενδεικτικό ότι αναφέρθηκαν δύο μόνο περιπτώσεις συνεντεύξεων

⁸ Για μια συνεχή καταγραφή των ποσοτικών επιδόσεων σε διάφορους κοινωνικούς τομείς βλ. τη σελίδα του Παρατηρήσιου για την Κοινωνία της Πληροφορίας [<http://www.observatory.gr>]

(ΣΥΝ 5 και 23) που αξιοποίησαν υπολογιστές που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη του σχολείου και μία ακόμη (ΣΥΝ 6) που ανέφερε ότι γίνεται χρήση των Η/Υ της βιβλιοθήκης από άλλους συμμαθητές.

Ενδιαφέρουσες χρήσεις προκύπτουν στο πλαίσιο του μαθήματος της Πληροφορικής. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προκύπτει ότι οι Η/Υ του εργαστηρίου αξιοποιούνται στο μάθημα της Πληροφορικής (σε κάποιες περιπτώσεις), μετά το πέρας της διδασκαλίας, και για τη διεκπεραίωση σχολικών εργασιών (π.χ. ΣΥΝ18, 23, 36, 54 και 56). Οι περισσότεροι αναζητούν πληροφορίες στο διαδίκτυο ή εξασκούνται στο πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένων (π.χ. ΣΥΝ 76). Πιο σπάνια χρησιμοποιούν τους υπολογιστές, για την παρουσίαση μαθητικών εργασιών στην ιστοσελίδα του σχολείου (π.χ. ΣΥΝ 62). Κυρίως όμως, μετά το μάθημα αξιοποιούν τους υπολογιστές για ψυχαγωγικούς λόγους, για πλοήγηση στις αγαπημένες τους σελίδες στο διαδίκτυο (π.χ. ΣΥΝ 2, 7, 10, 11, 13, 17, 23, 43, 54, 68), με το σχετικό κάθε φορά έλεγχο από τον καθηγητή για το ενδεχόμενο επίσκεψης «ακατάλληλων» σελίδων. Σε κάποιες πάλι περιπτώσεις χρησιμοποιούνται ελεύθερα από τα παιδιά, για να κάνουν ό,τι θέλουν (π.χ. ΣΥΝ 28, 49).

Το ζήτημα είναι ενδιαφέρον και χρειάζεται περαιτέρω έρευνα. Από τα δικά μας δεδομένα, που δεν στοχεύουν στη διερεύνηση αυτού του ζητήματος, είναι προφανές ότι λείπει από τα περισσότερα δημόσια σχολεία ένας χώρος, όπου τα παιδιά – κυρίως αυτά που δεν διαθέτουν αυτή τη δυνατότητα στο σπίτι– θα μπορούν να εργάζονται (εντός ή εκτός ωραρίου λειτουργίας). Προκύπτει επίσης ότι μια καλύτερη αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου που φαίνεται να υπάρχει στο μάθημα της Πληροφορικής θα βοηθούσε σημαντικά στην πιο δημιουργική αξιοποίηση των υπαρχουσών υποδομών στα σχολεία.

ΤΠΕ και κοινωνικοπολιτισμικές ανισότητες

Στον πίνακα 2.1., όπου αποτυπώνεται ένα υψηλό ποσοστό κατοχής υπολογιστή από τους μαθητές, και στις γενικότερες επισημάνσεις που έγιναν στην προηγούμενη ενότητα, δεν απεικονίζεται όλη η αλήθεια. Ο συσχετισμός με διάφορες μεταβλητές, όπως είναι το φύλο του μαθητή που κατέχει υπολογιστή και ο τύπος του σχολείου στο οποίο φοιτά (δημόσιο - ιδιωτικό), δείχνει ότι το θέμα είναι πιο σύνθετο.

α. Το φύλο φαίνεται να παίζει κάποιο ρόλο ως μεταβλητή στο θέμα της κατοχής υπολογιστή στο σπίτι, όπως προκύπτει από τον παρακάτω πίνακα διασταυρούμενης ταξινόμησης. Από τον πίνακα αυτό διαπιστώνουμε ότι η κατοχή υπολογιστών από τα αγόρια είναι σε υψηλότερο ποσοστό (85,4%) σε σχέση με τα κορίτσια (80%) (διαφορά στατιστικά σημαντική). Πρόκειται για διαπίστωση που επισημαίνεται πολύ συχνά στη βιβλιογραφία και αποτελεί μία από τις πτυχές του αποκαλούμενου συχνά ως ‘ψηφια-

κού χάσματος' (βλ. ανασκόπηση της βιβλιογραφίας), παρότι η διαφορά τείνει να σμικρύνει τα τελευταία χρόνια.

Αξίζει να αναφερθεί ότι από τα τέσσερα (4) παιδιά των μελετών περίπτωσης ΜΠ που δεν έχουν υπολογιστή στο σπίτι τους, τα τρία (3) είναι κορίτσια, ενώ και τα τέσσερα (4) παιδιά φοιτούν σε δημόσια σχολεία. Μάλιστα οι δύο (2) περιπτώσεις διαμένουν σε μη αστικά κέντρα και οι άλλες δύο είναι δίγλωσσα παιδιά. Ανάλογη είναι και η διαπίστωση και από την ανάλυση των συνεντεύξεων. Από τα πέντε παιδιά που δεν έχουν υπολογιστή τα τέσσερα είναι κορίτσια (ΜΠ 8, 13, 23, 28 και 76) και το ένα αγόρι (ΜΠ 26).

Πίνακας 2.2. Κατοχή υπολογιστή με μεταβλητή το φύλο (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Αγόρι / Κορίτσι		Σύνολο
			Αγόρι	Κορίτσι	
Έχεις υπολογιστή στο σπίτι;	ΝΑΙ	Μετρήθηκαν	1742	1691	3433
		%	85,4%	80,0%	82,6%
	ΟΧΙ	Μετρήθηκαν	299	423	722
		%	14,6%	20,0%	17,4%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	2041	2114	4155
		%	100,0%	100,0%	100,0%

β. Στον παρακάτω συγκεντρωτικό πίνακα αποτυπώνεται η κατοχή υπολογιστή σε συνάρτηση με τον τύπο του σχολείου που φοιτούν τα παιδιά (δημόσιο - ιδιωτικό) και το φύλο.

Βλέπουμε ότι ο υπολογιστής στο σπίτι των παιδιών που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία αποτελεί τον κανόνα· μόνο 1,6% = 12 παιδιά από τα 750 δεν έχουν υπολογιστή στο σπίτι τους. Αντίθετα, σε αρκετά υψηλότερο ποσοστό (20,9%) δεν κατέχουν υπολογιστή παιδιά που φοιτούν στα δημόσια σχολεία, διαφορά που είναι στατιστικά σημαντική. Ανάλογη διαφοροποίηση, με βάση τον τύπο σχολείου, επιβεβαιώνεται και από τις συνεντεύξεις.

Το ζήτημα, ωστόσο, αποκτάει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, αν συσχετίσουμε τη μεταβλητή αυτή με το φύλο των παιδιών. Τότε διαπιστώνουμε ότι υπάρχει απόλυτη σχεδόν ισότητα στα ιδιωτικά σχολεία (και μια μικρή υπεροχή των κοριτσιών!), κάτι που δεν ισχύει στα δημόσια. Συγκεκριμένα, τα αγόρια έχουν υπολογιστή στο σπίτι στα δημόσια σχολεία σε ποσοστό 82,5% έναντι 75,9 των κοριτσιών. Τα αγόρια υπερέχουν στην κατοχή Η/Υ, όπως διαπιστώθηκε, και στις συνεντεύξεις και στις μελέτες περιπτώσεων (αναφέρθηκε σχετικά και παραπάνω). Αντίθετα, στα ιδιωτικά σχολεία δεν υπάρχει διαφορά στην κατοχή υπολογιστή με μεταβλητή το φύλο, αφού έχει υπολογιστή στο σπίτι το 98,1% των αγοριών και το 98,7% των κοριτσιών.

Πίνακας 2.3. Κατοχή υπολογιστή με μεταβλητές το φύλο και τον τύπο σχολείου

Αγόρι/ Κορίτσι * Έχεις Η/Υ στο σπίτι * Δημόσιο/ Ιδιωτικό Διασταύρωση

Δημόσιο/ Ιδιωτικό			Έχεις Η/Υ στο σπίτι;		Σύνολο	
			ΝΑΙ	ΟΧΙ		
Δημόσιο	Αγόρι	Count	1372	292	1664	
		%	82,5%	17,5%	100,0%	
	Κορίτ σι	Count	1315	418	1733	
		%	75,9%	24,1%	100,0%	
	Σύνολο		Count	2687	710	3397
			%	79,1%	20,9%	100,0%
Ιδιωτικό	Αγόρι	Count	370	7	377	
		%	98,1%	1,9%	100,0%	
	Κορίτ σι	Count	376	5	381	
		%	98,7%	1,3%	100,0%	
	Σύνολο		Count	746	12	758
			%	98,4%	1,6%	100,0%

Ο συσχετισμός των μεταβλητών που ορίστηκαν εδώ, όπως αποτυπώνεται στον πίνακα 2.3., δείχνει ότι δεν είναι αποκλειστικά θέμα φύλου η κατοχή υπολογιστή, αλλά πιο σύνθετο ζήτημα, που έχει σχέση με το πώς αντιμετωπίζεται το φύλο από τα διάφορα κοινωνικά στρώματα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οικογένειες που ανήκουν στα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα θεωρούν το ίδιο απαραίτητο τον υπολογιστή στο σπίτι, ανεξάρτητα από το φύλο του παιδιού τους.

Οι διαπιστώσεις αυτές ενισχύονται και από τις ποιοτικές αναλύσεις των δειγμάτων μας. Και εκεί είναι εμφανές ότι η παρουσία (π.χ. ΜΠ 1, 9, 22) ή απουσία (π.χ. ΜΠ 2, 6, 17) Η/Υ από το σπίτι συνδέεται με το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό status της οικογένειας και τη δική τους εξοικείωση με τις ΤΠΕ. Φαίνεται ότι σε οικογένειες με μεγαλύτερη οικονομική άνεση, με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και ‘καλύτερα’ επαγγέλματα οι Η/Υ θεωρούνται σε μεγαλύτερο ποσοστό ως κάτι δεδομένο (π.χ. ΜΠ 1, 9).

Μητρική γλώσσα του παιδιού και υπολογιστής

Η ανωτέρω διαπίστωση επιβεβαιώνεται και από πολλές άλλες διασταυρώσεις που μπορούν να γίνουν στο ερωτηματολόγιο. Συσχετίσαμε, για παράδειγμα, τη γλώσσα ομιλίας των παιδιών στο σπίτι με την κατοχή υπολογιστή. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι για τα παιδιά που έχουν ως μητρική τους γλώσσα την ελληνική, κάποια ευρωπαϊκή ή το συνδυασμό ελληνικής με ευρωπαϊκή (π.χ. Αγγλικά, Γαλλικά, Ιταλικά κλπ.), η ύπαρξη υπολογιστή στο σπίτι είναι κάτι πιο αυτονόητο, σε σχέση με τα παι-

διά που έχουν ως γλώσσα ομιλίας στο σπίτι κάποια γλώσσα μετανάστευσης ή το συνδυασμό ελληνικής με κάποια γλώσσα μετανάστευσης. Τα παιδιά που έχουν ως γλώσσα ομιλίας στο σπίτι, για παράδειγμα, την ελληνική έχουν υπολογιστή σε ποσοστό 83,5%, ενώ την αλβανική σε ποσοστό 62,5%. Το αποτέλεσμα είναι στατιστικά σημαντικό.

Όπως όμως επισημάνθηκε και με τις άλλες μεταβλητές που εξετάσαμε παραπάνω (φύλο), θα ήταν λάθος να προσεγγίσουμε το θέμα αποκλειστικά από την οπτική της μητρικής γλώσσας. Αντίθετα, η μητρική γλώσσα αποτελεί μία ακόμη σημαντική πτυχή της σύνθετης κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας εντός της οποίας επιβάλλεται να ερμηνευτεί το θέμα της κατοχής ή μη υπολογιστών από τα παιδιά. Ας μην παραβλέπουμε ότι τα παιδιά με γονείς μετανάστες υπάρχει ισχυρό ενδεχόμενο να μην έχουν δικό τους Η/Υ για λόγους πρωτίστως οικονομικούς.

Αριθμός υπολογιστών στο σπίτι των παιδιών και χρόνος χρήσης

Οι ίδιες λίγο πολύ κοινωνικές μεταβλητές παίζουν ρόλο και στον αριθμό των υπολογιστών που υπάρχουν σε κάποιο σπίτι, αλλά και στο χρόνο που οι υπολογιστές βρίσκονται στο σπίτι, γεγονός που προσδιορίζει σημαντικά και την εμπειρία των παιδιών στη χρήση τους.

Το θέμα του αριθμού των υπολογιστών που υπάρχουν στο σπίτι του κάθε παιδιού συναρτάται άμεσα με πολλές άλλες κοινωνικές, οικονομικές και μορφωτικές παραμέτρους. Αυτό είναι εμφανές αν συσχετίσουμε τον αριθμό των Η/Υ με τη δουλειά του πατέρα, τον τύπο του σχολείου στο οποίο φοιτούν οι μαθητές, το επίπεδο εκπαίδευσης των γονιών κλπ. Θα δώσουμε στη συνέχεια κάποια ενδεικτικά αποτελέσματα.

Από τον έλεγχο διαπιστώνουμε ότι η δουλειά του πατέρα είναι μία μεταβλητή με σημαντικό ρόλο στον αριθμό των υπολογιστών που υπάρχουν σε κάθε σπίτι: σε οικογένειες στις οποίες ο πατέρας είναι επιστήμονας ή επιχειρηματίας οι υπολογιστές είναι δύο ή τρεις σε ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό σε σχέση με τις υπόλοιπες επαγγελματικές ομάδες. Ας δούμε κάποια παραδείγματα: το ποσοστό των παιδιών με περισσότερους από δύο υπολογιστές που έχουν γονείς επιστήμονες είναι συνολικά 49,3% (άθροιση του ποσοστού για τους δύο και τους τρεις Η/Υ), και αυτών με γονείς επιχειρηματίες 56,8%. Αντίθετα, στα παιδιά των βιομηχανικών εργατών και των ειδικευμένων τεχνιτών είναι 16,6% και 33,8%, αντίστοιχα. Οι διαφορές είναι στατιστικά σημαντικές.

Παρόμοια εικόνα παρουσιάζεται στις συνεντεύξεις με στενή σχέση ανάμεσα στο επάγγελμα του πατέρα και τον αριθμό Η/Υ στο σπίτι. Χαρακτηριστικές είναι οι ΜΠ 5, 16 και 38, στις οποίες έχουμε χρήση τριών Η/Υ από την οικογένεια, σταθερών και φορητών. Στις περιπτώσεις αυτές και οι δύο γονείς έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση με καλή γνώση των ΤΠΕ (τουλάχιστον ο ένας από τους δύο). Ανάλογα συμπε-

ράσματα προκύπτουν και από την επεξεργασία των μελετών περίπτωσης. Πιο χαρακτηριστική είναι η ΜΠ 9, ενός μαθητή ιδιωτικού σχολείου. Ο πατέρας του είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος και η μητέρα του απόφοιτη πανεπιστημίου, με μεταπτυχιακές σπουδές. Ήδη από τα πρώτα χρόνια, που διαδόθηκε η χρήση Η/Υ και στην Ελλάδα, η οικογένεια προέβη στην αγορά του. Στο σπίτι υπάρχουν: ένας Η/Υ στο δωμάτιο που είναι για παιχνίδι (χρησιμοποιείται από όλα τα παιδιά), ένας φορητός Η/Υ στο δωμάτιο του παιδιού που μελετήθηκε και οι προσωπικοί Η/Υ που διαθέτουν οι γονείς. Η μητέρα είναι πάντοτε παρούσα όταν τα παιδιά της ‘μπαίνουν’ στο διαδίκτυο. Άλλωστε, η πλοήγηση στο διαδίκτυο γίνεται από τον δικό της Η/Υ και με την καθοδήγησή της.

Αν προσεγγίσουμε το ίδιο θέμα από την οπτική του σχολείου στο οποίο φοιτούν τα παιδιά, είναι εμφανές από τον παρακάτω πίνακα, αλλά και από τις ποιοτικές αναλύσεις της έρευνας, ότι τα παιδιά των ιδιωτικών σχολείων έχουν σε μεγαλύτερα ποσοστά περισσότερους από έναν Η/Υ στο σπίτι. Η διαφορά είναι και εδώ σημαντική από άποψη στατιστική.

Πίνακας 2.4. Τύπος σχολείου (Δημόσιο / Ιδιωτικό) και αριθμός Η/Υ στο σπίτι (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Πόσους Η/Υ έχετε			Σύνολο
			Έναν	Δύο	Περισσότερους	
Δημόσιο / Ιδιωτικό	Δημόσιο	Μετρήθηκαν	1892	454	136	2482
		% με Δημόσιο / Ιδιωτικό	76,2%	18,3%	5,5%	100,0%
	Ιδιωτικό	Μετρήθηκαν	255	243	187	685
		% με Δημόσιο / Ιδιωτικό	37,2%	35,5%	27,3%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	2147	697	323	3167
		% με Δημόσιο / Ιδιωτικό	67,8%	22,0%	10,2%	100,0%

Οι ίδιες διαπιστώσεις ισχύουν και για το χρονικό διάστημα που οι υπολογιστές υπάρχουν στο σπίτι, σχετίζεται επομένως εμμέσως με την έκταση της χρήσης τους από τα παιδιά. Ο συσχετισμός με άλλες μεταβλητές, όπως επάγγελμα του πατέρα, γλώσσες ομιλίας στο σπίτι, σχολείο φοίτησης του μαθητή (δημόσιο – ιδιωτικό), μας δείχνουν ότι ο χρόνος κατοχής υπολογιστών στο σπίτι σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με το κοινωνικό, οικονομικό και μορφωτικό οικογενειακό επίπεδο. Δίνουμε στη συνέχεια ένα ενδεικτικό παράδειγμα (πίνακας 2.5.) με το σχολείο στο οποίο φοιτούν τα παιδιά. Είναι εμφανές από τον ίδιο πίνακα ότι τα παιδιά που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία έχουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα υπολογιστή στο σπίτι (στατιστικά σημαντική διαφορά).

Πίνακας 2.5. Τύπος σχολείου (Δημόσιο / Ιδιωτικό) και χρόνος απόκτησης Η/Υ (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Πότε απέκτησες τον Η/Υ σου;				Σύνολο
			Φέτος	Κατά την τελευταία διετία	Πριν από 4-5 χρόνια	Παλιότερα	
Δημόσιο /Ιδιωτικό	Δημόσιο	Μετρήθηκαν	386	799	935	371	2491
		%	15,5%	32,1%	37,5%	14,9%	100,0%
	Ιδιωτικό	Μετρήθηκαν	75	168	243	198	684
		%	11,0%	24,6%	35,5%	28,9%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	461	967	1178	569	3175
		%	14,5%	30,5%	37,1%	17,9%	100,0%

Χώρος εκμάθησης του υπολογιστή

Ενδιαφέρον για πολλούς λόγους έχει η καταγραφή του χώρου που τα παιδιά εξοικειώνονται με τη χρήση των υπολογιστών. Από τις απαντήσεις του ερωτήματος αυτού στο ερωτηματολόγιο διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών δηλώνει ότι έμαθε να χρησιμοποιεί τον Η/Υ στο σπίτι (59,4%) και ακολουθούν κατά σειρά το σχολείο (40,5%), το φροντιστήριο (15,7%), το σπίτι κάποιου φιλικού προσώπου (14,5%) και το Ίντερνετ καφέ (13,5%).

Οι περισσότεροι μαθητές στις συνεντεύξεις δηλώνουν ότι η πρώτη επαφή με τον Η/Υ έγινε στο σπίτι με ερασιτεχνική προσπάθεια να μάθουν βασικές λειτουργίες ή να παίξουν παιχνίδια. Στην πλειοψηφία τους μάλιστα δηλώνουν τη βοήθεια κάποιου μεγαλύτερου αδερφού ή συγγενή, θείου/ας και ξαδέρφου/ης (π.χ. ΣΥΝ 6, 11, 15, 18, 67 ή αντίστοιχα ΣΥΝ 14,19, 48, 74). Σε μερικές περιπτώσεις η βοήθεια έρχεται από κάποιον φίλο (π.χ. ΣΥΝ 3, 9, 46) ή από τους γονείς που παροτρύνουν και βοηθούν στην εκμάθηση (όπως χαρακτηριστικά στη ΣΥΝ 16 στην οποία ο πατέρας θέλοντας να «μυήσει» το παιδί στους Η/Υ από έξι χρονών ασχολήθηκε μαζί του παίζοντας παιχνίδια).

Οι περισσότεροι από αυτούς τους μαθητές ξεκίνησαν μόνοι τους στο σπίτι την εκμάθηση Η/Υ και συμπλήρωσαν τις βασικές γνώσεις τους στο σχολείο. Μαζί λοιπόν με το επίσης υψηλό ποσοστό μαθητών που δηλώνουν ότι έμαθαν να χρησιμοποιούν Η/Υ για πρώτη φορά στο σχολείο καταδεικνύεται ότι το σχολείο και το σπίτι λειτουργούν συνδυαστικά και συμπληρωματικά στην εκμάθηση Η/Υ (π.χ. ΜΠ 13, 16, 20, 21, 22).

Στις περιπτώσεις, επίσης, που οι μαθητές δηλώνουν ότι έμαθαν Η/Υ στο φροντιστήριο παρατηρείται ότι αυτό συνέβη σε μικρή ηλικία λόγω απόφασης των γονιών, κυρίως της μητέρας (π.χ. ΣΥΝ 2 και 4 από Ε' και Γ' Δημοτικού, ΜΠ 1 και 9, από τα προνήπια).

Η εκμάθηση Η/Υ μπορεί να συμβεί και σε άλλους χώρους, όπως *Ίντερνετ καφέ* (π.χ. ΜΠ 6) ή φιλικό και συγγενικό σπίτι (π.χ. ΜΠ 3, 12). Αξιοσημείωτες όμως είναι οι περιπτώσεις όπως η μαθήτρια με κωδικό ΣΥΝ 17 που δηλώνει ως χώρο εκμάθησης τη Δημοτική Βιβλιοθήκη, χωρίς καμιά βοήθεια και κατά τη διάρκεια του Δημοτικού, και ο μαθητής στη ΣΥΝ 71 που έμαθε μόνος του στο σπίτι τις βασικές λειτουργίες του Η/Υ χρησιμοποιώντας ένα βοηθητικό βιβλίο.

Αν θελήσουμε να δούμε αναλυτικότερα τη συμβολή του σχολείου στην εξοικείωση με τις ΤΠΕ, θα δούμε ότι αυτή παραμένει σημαντική και για τους δύο τύπους παρεχόμενης εκπαίδευσης (δημόσιο και ιδιωτικό) με παραπλήσια ποσοστά (κοντά στο 40%).

Από την ποιοτική ανάλυση διαπιστώνουμε ότι είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος του κοινωνικού δικτύου στο ζήτημα αυτό. Πολλά παιδιά μαθαίνουν από τα μεγαλύτερα αδέρφια τους (π.χ. ΜΠ 3, 5), άλλα από τους γονείς (π.χ. ΜΠ 11, 13), άλλα από φίλους ή φίλες (π.χ. ΜΠ 12, 17) και κάποια μόνα τους με τη μέθοδο της δοκιμής και πλάνης (π.χ. ΜΠ 16).

Συμπεράσματα

Ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει από την επεξεργασία των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων αυτής της ενότητας είναι ότι ο υπολογιστής είναι ένα μέσο που οι οικογένειες που ζουν στην Ελλάδα και έχουν παιδιά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση επιδιώκουν να έχουν στο σπίτι τους. Έτσι, το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών έχουν υπολογιστή στο σπίτι, ανεξάρτητα αν έχουν αγόρι ή κορίτσι, αν γνωρίζουν ή όχι να χρησιμοποιούν οι γονείς Η/Υ.

Από τα αποτελέσματα φαίνεται επίσης ότι οι υπολογιστές στις οικογένειες αυτές είναι σχετικά πρόσφατο απόκτημα και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτό έχει στενή σχέση και με την ηλικία στην οποία βρίσκονται τα παιδιά τους. Μια ισχυρή ένδειξη από τα δεδομένα αυτά είναι ότι οι ελληνικές οικογένειες συνδυάζουν τον υπολογιστή με το σχολείο και την περαιτέρω πρόοδο του παιδιού τους, γι' αυτό και φροντίζουν να αγοράζουν υπολογιστή σε σημαντικό ποσοστό με την είσοδο των παιδιών τους στο Γυμνάσιο. Προκύπτει επομένως ότι η εξοικείωση με τον κόσμο των ΤΠΕ (σε συνδυασμό με τα αγγλικά ως ξένη γλώσσα) αποτελούν για τις ελληνικές οικογένειες απαραίτητα εφόδια – προσόντα για το μέλλον των σημερινών εφήβων. Η στάση των μαθητών για τους Η/Υ δεν διαφοροποιείται από των γονιών τους, στις περισσότερες δε περιπτώσεις ταυτίζεται ακόμη και η ρητορική τους για το θέμα.

Ένα τρίτο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι η ύπαρξη και ο αριθμός των υπολογιστών είναι μεταβλητές που γίνονται καλύτερα κατανοητές στο πλαίσιο της σύνθετης κοινωνικής, μορφωτικής και οικονομικής διαστρωμάτωσης. Έτσι, σε οικογένειες με μεγαλύτερη οικονομική άνεση, με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και με

‘καλύτερα’ επαγγέλματα οι υπολογιστές θεωρούνται σε μεγαλύτερο ποσοστό ως κάτι δεδομένο. Ρόλο φαίνεται να παίζει και το είδος αστικού κέντρου στο οποίο ζουν τα παιδιά· οι οικογένειες που ζουν στα μεγάλα αστικά κέντρα έχουν σε μεγαλύτερο ποσοστό υπολογιστές στο σπίτι. Όπως αποκαλύπτουν μάλιστα κάποιες συνεντεύξεις παιδιών που κατοικούν σε μη αστικές περιοχές (χωριά) είναι αισθητή η έλλειψη Η/Υ από τον τόπο τους και θα επιθυμούσαν τη λειτουργία τουλάχιστον ενός Ίντερνετ καφέ (11) και όταν υπάρχει σε κάποιο σπίτι υπολογιστής, αυτό γίνεται κέντρο συνάντησης για τους εφήβους (6).

Ένα τέταρτο συμπέρασμα έχει σχέση με το χώρο, όπου τα παιδιά εξοικειώνονται με τους υπολογιστές. Φαίνεται ότι αυτό δεν συμβαίνει σε έναν μόνο χώρο, αλλά σε πολλούς. Ενδιαφέρον είναι επίσης το γεγονός ότι η εξοικείωση με τον υπολογιστή πραγματοποιείται σε μεγαλύτερο ποσοστό στο σπίτι και δευτερευόντως στο σχολείο, ενώ ακολουθούν συνδυαστικά ή συμπληρωματικά το φροντιστήριο και το Ίντερνετ καφέ.

Ένα πέμπτο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι υπάρχει άμεση συνάρτηση στα ποσοστά κατοχής υπολογιστή με τη γλώσσα ομιλίας στο σπίτι. Στα παιδιά που οι γονείς τους μιλούν την ελληνική ή κάποια άλλη ‘ισχυρή’ γλώσσα οι υπολογιστές υπάρχουν σε μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με παιδιά που μιλούν κάποια από τις γλώσσες μετανάστευσης.

Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα ως τώρα δεδομένα δείχνουν ότι το θέμα της κατοχής ή όχι υπολογιστή είναι ένα σύνθετο ζήτημα που έχει άμεση σχέση με τη συνολικότερη οικονομική, εκπαιδευτική, κοινωνική κλπ. θέση της οικογένειας. Επομένως, συνδέεται άμεσα με το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, όπου το παιδί κοινωνικοποιείται, και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του πολιτισμικού κεφαλαίου που κληρονομεί.

3. Ο υπολογιστής ως μέσο πρακτικής γραμματισμού

Εισαγωγικού χαρακτήρα επισημάνσεις

Επισημάνσαμε ήδη στην εισαγωγή ότι ενδιέφερε ιδιαίτερα την παρούσα έρευνα η προσέγγιση των ΤΠΕ ως μέσων πρακτικής γραμματισμού, ως μέσων δηλαδή που χρησιμοποιούν τα παιδιά για να γράφουν, να διαβάζουν και να επικοινωνούν. Μια ομάδα ερωτήσεων στο ερωτηματολόγιο, στις συνεντεύξεις αλλά και ένα μέρος της έμφασης στη μελέτη των περιπτώσεων απέβλεπαν στη διερεύνηση αυτής ακριβώς της παραμέτρου. Θα δούμε στη συνέχεια τα αποτελέσματα αυτά, όπως προκύπτουν από τη συνολική επεξεργασία των δεδομένων.

Η πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου (βλ. αμέσως παρακάτω), που αποσκοπεί στη διερεύνηση του τρόπου χρήσης των υπολογιστών ως μέσων πρακτικής γραμματισμού, είναι πολύ γενική και αποβλέπει σε μια γενικότερη καταγραφή.

Για ποιους λόγους και πόσο συχνά χρησιμοποιείς τον υπολογιστή εκτός σχολείου (στο σπίτι, σε φιλικά σπίτια, σε Ίντερνετ καφέ); (Σημείωσε με ένα $\sqrt{\quad}$ τη συχνότητα χρήσης για καθεμία από τις παρακάτω επιλογές)

	Συχνά 3	Σπάνια 2	Ποτέ 1
Γράφω κείμενα (Word)			
Γράφω παρουσιάσεις στο Power Point			
Χρησιμοποιώ το διαδίκτυο			
Παίζω παιχνίδια			
Κατεβάζω και αποθηκεύω παιχνίδια			
Κατεβάζω και αποθηκεύω μουσική			
Αντιγράφω διάφορα CD			
Χρησιμοποιώ ηλεκτρονικά λεξικά			
Κάτι άλλο (σημείωσε ακριβώς τι)			
.....			

Θα μπορούσαμε να ομαδοποιήσουμε τα επιμέρους ερωτήματα (του ανωτέρω ερωτήματος) σε δύο γενικότερες κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία τοποθετούμε τις τρεις πρώτες και την προτελευταία ερώτηση. Οι ερωτήσεις αυτές επιχειρούν να ελέγξουν πρακτικές που είναι πιο κοντά στον γλωσσικό γραμματισμό και ιδιαίτερα στον σύγχρονα επιδιωκόμενο σχολικό γλωσσικό γραμματισμό (βλ. θεωρητικό μέρος).

Στη δεύτερη κατηγορία τοποθετούμε τις υπόλοιπες ερωτήσεις, με τις οποίες αποβλέπουμε να ελέγξουμε πρακτικές που δεν έχουν στενή συνάρτηση με το γλωσσικό γραμματισμό αλλά μάλλον με την τρέχουσα νεανική κουλτούρα. Έχουμε συζητήσει και αλλού –αλλά καλό είναι να επισημανθεί και εδώ– ότι η ταξινόμηση αυτή ενέχει κάποιο βαθμό υπεργενίκευσης, από τη στιγμή που τα όρια μεταξύ της ψυχαγωγίας και της μάθησης είναι εξαιρετικά ασαφή στα σύγχρονα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα.

Ως ενδεικτικό παράδειγμα θα μπορούσε να αναφερθεί το παίξιμο ηλεκτρονικών παιχνιδιών, και η ενδιαφέρουσα σχετική συζήτηση (Gee 2003, Beavis et al 2005).

Τα αποτελέσματα είναι μάλλον αναμενόμενα (βλ. πίνακας 3.1.) και συγκλίνουν με αυτά του ποιοτικού σκέλους της έρευνας. Τα παιδιά δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ περισσότερο σε πρακτικές που ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία, χαρακτηρίζοντας μάλιστα αυτήν την ενασχόλησή τους χόμπι ή μέσο για χαλάρωση, και λιγότερο σε πρακτικές γραμματισμού που είναι πιο κοντά στη λογική του σχολείου και σε μια διευρυμένη λογική της γλωσσικής εκπαίδευσης. Θα προσεγγίσουμε στη συνέχεια αναλυτικότερα τα αποτελέσματα αυτά.

Ο υπολογιστής ως μέσο πρακτικής γραμματισμού συμβατού με το σχολικό γραμματισμό

Γραφή κειμένων στον υπολογιστή

Στον αμέσως παρακάτω συγκεντρωτικό πίνακα (3.1.) καταγράφεται η συχνότητα χρήσης του υπολογιστή και ως μέσου πρακτικής γραμματισμού της πρώτης κατηγορίας. Από την απάντηση είναι προφανές ότι, παρότι τα παιδιά χρησιμοποιούν τον υπολογιστή για να γράφουν, αυτή δεν φαίνεται να είναι και η πιο αγαπημένη τους απασχόληση. Ένα ποσοστό 31,7% δηλώνει ότι χρησιμοποιεί τον υπολογιστή ως μέσο παραγωγής λόγου συχνά και ένα μικρότερο ποσοστό (18,7%) ότι δεν τον χρησιμοποιεί ποτέ για κάτι τέτοιο. Το μεγαλύτερο ποσοστό (49,6%) δηλώνει ότι τον χρησιμοποιεί σπάνια για γράψιμο.

Από την ποιοτική ανάλυση διαπιστώνουμε ότι τα Προγράμματα Επεξεργασίας Κειμένου (ΠΕΚ) χρησιμοποιούνται σε ποικίλες εξωσχολικές περιστάσεις. Αναφέρουμε ενδεικτικές περιπτώσεις:

- αντιγραφή στίχων και σύνθεση τραγουδιών (ΜΠ 4), (ΣΥΝ 3) ή επεξεργασία στίχων και τραγουδιών (ΣΥΝ 5, 6, 20).
- παραγωγή χρηστικών κειμένων (ΜΠ 5), όπου το Word χρησιμοποιείται για τη δημιουργία εγγράφων που αφορούν το αθλητικό σωματείο που συμμετέχει το παιδί (π.χ. γνωστοποίηση εκδηλώσεων, αθλητικές ημερίδες, κοπή πίτας κ.ά.)· συγγραφή κειμένων για τους γονείς (ΣΥΝ 2: βοήθεια σε εργασία της μαμάς, ΣΥΝ 14: έγγραφο για τη δουλειά του πατέρα) ή ακόμη δημιουργία κειμένων για διδακτική ενίσχυση στα αδέρφια (ΣΥΝ 19: ασκήσεις αγγλικών και σχολικών μαθημάτων, π.χ. Γλώσσας, για την εξάσκηση του αδερφού)
- χρηστικά κείμενα με ημιεπίσημο χαρακτήρα, όπως η ανακοίνωση στην πόρτα της εισόδου « ΔΕΝ ΔΕΧΟΜΑΣΤΕ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ» (ΜΠ 10).
- προσωπικό ημερολόγιο (ΜΠ 7), (ΣΥΝ 5).
- στο πλαίσιο ειδικότερων ενδιαφερόντων, όπως η ΜΠ 22, ο οποίος συνήθιζε από μικρός να συλλέγει πληροφορίες για κάποιο θέμα, συνήθως ιστορικού ή μυθολογικού

περιεχομένου, και να γράφει κείμενα στο Word. Επίσης, στη ΣΥΝ 54 η μαθήτρια χρησιμοποιεί το Word, για τη συγγραφή στα αγγλικά ενός βιβλίου με σενάριο μυστηρίου, ενώ στη ΣΥΝ 60 η μαθήτρια γράφει στο Word προσωπικά κείμενα και τα αποθηκεύει, για να τα έχει σε αρχείο.

Πίνακας 3.1. Συνήθεις πρακτικές τεχνολογικού γραμματισμού εκτός σχολείου

		Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	Σύνολο
Γράφω κείμενα	Μετρήθηκαν	720	1910	1218	3848
	%	18,7%	49,6%	31,7%	100,0%
Γράφω παρουσιάσεις	Μετρήθηκαν	1929	1395	390	3714
	%	51,9%	37,6%	10,5%	100,0%
Διαδίκτυο	Μετρήθηκαν	328	794	2829	3951
	%	8,3%	20,1%	71,6%	100,0%
Παίζω παιχνίδια	Μετρήθηκαν	233	933	2824	3990
	%	5,8%	23,4%	70,8%	100,0%
Κατεβάζω παιχνίδια	Μετρήθηκαν	1483	1163	1148	3794
	%	39,1%	30,7%	30,3%	100,0%
Κατεβάζω μουσική	Μετρήθηκαν	758	771	2397	3926
	%	19,3%	19,6%	61,1%	100,0%
Αντιγράφω CD	Μετρήθηκαν	557	769	2606	3932
	%	14,2%	19,6%	66,3%	100,0%
Λεξικά	Μετρήθηκαν	1777	1256	687	3720
	%	47,8%	33,8%	18,5%	100,0%

Παρατηρούνται, επίσης, περιπτώσεις στις οποίες τα ΠΕΚ χρησιμοποιούνται με πρωτοβουλία των ίδιων των παιδιών για τη βελτίωση των δεξιοτήτων τους, όπως: εξάσκηση στο γράψιμο με αντιγραφή κειμένων (ΣΥΝ 18, 38) ή στην ορθογραφία (ΣΥΝ 22 μαθητής ρωσικής καταγωγής που εξασκείται στην ορθογραφία με τη χρήση Word).

Μια σημαντική παράμετρος του ζητήματος της χρήσης των ΠΕΚ που εμφανίζεται στην έρευνα είναι η εξής: στην πλειονότητα των μαθητών/τριών φαίνεται ότι η χρήση των ΠΕΚ εξυπηρετεί τις ανάγκες του σχολείου. Στο σπίτι ή στο σχολείο γράφουν και επεξεργάζονται κείμενα που σχετίζονται πρωτίστως με σχολικές εργασίες (στο πλαίσιο της διδασκαλίας μαθημάτων ή προαιρετικών προγραμμάτων). Οι περισσότεροι μαθητές μάλιστα γνωρίζουν και εφαρμόζουν πολυτροπικές πρακτικές στην επεξεργασία κειμένων (ενσωμάτωση κυρίως εικόνων και λιγότερο σχεδιαγραμμάτων) είτε πολύ καλά είτε σε ικανοποιητικό επίπεδο. Παρατηρείται μάλιστα σε αρκετές περιπτώσεις η προτίμηση των ίδιων των μαθητών να χρησιμοποιούν ΠΕΚ παρά να παράγουν χειρόγραφες εργασίες, χωρίς να τους επιβάλλεται κάτι τέτοιο από τους καθηγητές του σχολείου.

Φύλο και Προγράμματα Επεξεργασίας Κειμένου (ΠΕΚ) από τα παιδιά

Τα ΠΕΚ απασχόλησαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 την έρευνα σε σχέση με την παραγωγή γραπτού λόγου. Μεγάλο βάρος δόθηκε, ιδιαίτερα στην αρχή, προκειμένου να επισημανθούν οι τυχόν ωφέλειες από την αξιοποίηση των ΠΕΚ στην παραγωγή γραπτού λόγου. Η ευρεία διάδοση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση έχει καθιερώσει τα ΠΕΚ ως το σημαντικότερο λογισμικό που χρησιμοποιείται στο σχολείο (Κουτσογιάννης 1998), η δε ευρεία κοινωνική τους χρήση ως το σημαντικότερο λογισμικό καθημερινής χρήσης. Επομένως, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον να εστιάσουμε κάπως περισσότερο την προσοχή μας σε μεταβλητές που πιθανόν έχουν σχέση με την εξωσχολική χρήση των ΠΕΚ από τα παιδιά. Εστιάζουμε εδώ σε μία σημαντική μεταβλητή, το φύλο.

Από τον παρακάτω πίνακα (3.2.) είναι εμφανές ότι τα κορίτσια (63,2% συχνά, 48,3% σπάνια και 42,6% ποτέ) χρησιμοποιούν περισσότερο τον υπολογιστή ως μέσο παραγωγής γραπτού λόγου από ό,τι τα αγόρια (36,8% συχνά, 51,7% σπάνια και 57,4% ποτέ) και αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική. Αξίζει να υπογραμμίσουμε τη διαπίστωση αυτή, γιατί η συνήθης τοποθέτηση στη βιβλιογραφία είναι ότι τα αγόρια χρησιμοποιούν πολύ περισσότερο τις ΤΠΕ σε σχέση με τα κορίτσια, το γνωστό ως 'τεχνολογικό χάσμα των φύλων'. Εδώ διαπιστώνουμε ότι αυτή η γενική τοποθέτηση είναι λανθασμένη.

Και από τα ποιοτικά δεδομένα της έρευνας είναι εμφανές ότι τα κορίτσια χρησιμοποιούν περισσότερο τον υπολογιστή ως μέσο παραγωγής γραπτού λόγου σε σχέση με τα αγόρια. Γράφουν στα ΠΕΚ (π.χ. ΜΠ 14, 15), κρατούν ημερολόγιο (π.χ. ΜΠ 7) και γενικότερα χρησιμοποιούν τα ΠΕΚ για προσωπική εξωσχολική έκφραση. Για παράδειγμα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η μαθήτρια στη ΣΥΝ 54 χρησιμοποιεί το Word για τη συγγραφή ενός βιβλίου με σενάριο μυστηρίου στα αγγλικά, ενώ στη ΣΥΝ 60 η μαθήτρια γράφει στο Word προσωπικά κείμενα και τα αποθηκεύει, για να τα έχει σε αρχείο. Ακόμη, οι μαθήτριες στις ΣΥΝ 3 και 5 γράφουν ποιήματα (στη ΣΥΝ 5 μάλιστα γράφει στα αγγλικά), ενώ η μαθήτρια στη ΣΥΝ; 35 δηλώνει ότι έγραφε στο παρελθόν ιστορίες, για να περνά ευχάριστα το χρόνο της.

Πίνακας 3.2. Γραφή κειμένων με μεταβλητή το φύλο

			Αγόρι / Κορίτσι		Σύνολο
			Αγόρι	Κορίτσι	
Γράφω κείμενα	Ποτέ	Μετρήθηκαν	413	306	719
		% με Γράφω κείμενα	57,4%	42,6%	100,0%
	Σπάνια	Μετρήθηκαν	985	921	1906
		%	51,7%	48,3%	100,0%
	Συχνά	Μετρήθηκαν	446	767	1213
		%	36,8%	63,2%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	1844	1994	3838
		%	48,0%	52,0%	100,0%

Γραφή παρουσιάσεων (Power Point) στον υπολογιστή

Όπως είναι αναμενόμενο, η γραφή παρουσιάσεων σε υπολογιστή πραγματοποιείται συχνά από ένα πολύ μικρό ποσοστό μαθητών (10,5%), σπάνια από ένα μεγαλύτερο (37,6%) και δεν αξιοποιεί ποτέ αυτού του είδους τις εφαρμογές το μεγαλύτερο ποσοστό (51,9%) (βλ. πίνακας 3.1.). Αξίζει να επισημανθεί εδώ ότι το ποσοστό των μαθητών που δεν συμπλήρωσαν την επιλογή αυτή είναι υψηλότερο από τις άλλες και αυτό οφείλεται πιθανότατα στο γεγονός ότι τα παιδιά είναι λιγότερο εξοικειωμένα ή δεν γνωρίζουν καν (το πιθανότερο) τη συγκεκριμένη πρακτική (δεν υπάρχει διαφορά σε σχέση με το φύλο).

Από τη διασταύρωση που έγινε, η πρακτική αυτή γραμματισμού δεν φαίνεται να έχει σχέση με άλλες κοινωνικές μεταβλητές, όπως η εργασία των γονιών ή η μόρφωσή τους. Έχει όμως σχέση με το είδος του σχολείου στο οποίο φοιτούν τα παιδιά. Φαίνεται δηλαδή ότι η πρακτική αυτή έχει μεγαλύτερη σχέση με την εκπαίδευση και ενισχύεται ή δεν ενισχύεται από ενδοσχολικές πρακτικές γραμματισμού.

Στον παρακάτω πίνακα (3.3.) είναι εμφανές ότι τα παιδιά που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία ασχολούνται περισσότερο στο σπίτι με τη συγγραφή κειμένων σε μορφή παρουσιάσεων (Power Point). Αντίθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών (57,4%) που φοιτούν στο δημόσιο σχολείο δεν έχει ασχοληθεί ποτέ με τη γραφή παρουσιάσεων.

Ειδικότερα, στις συγκρίσεις σχετικά με τις τιμές 'συχνά' και 'σπάνια' το ιδιωτικό σχολείο υπερέχει (σε ποσοστά 18,6% και 52,4% αντίστοιχα και σε σύγκριση με αυτά του δημόσιου σχολείου που είναι 8,6% και 34%). Για την τιμή 'ποτέ' το δημόσιο σχολείο είναι μπροστά με ποσοστό 57,4% σε σχέση με το 29% του ιδιωτικού σχολείου. Πρόκειται για στατιστικά σημαντικές διαφορές.

Πίνακας 3.3. Γραφή παρουσιάσεων και τύπος σχολείου

			Δημόσιο / Ιδιωτικό		Σύνολο
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Γράφω παρουσιάσεις	Ποτέ	Μετρήθηκαν	1720	209	1929
		%	57,4%	29,0%	51,9%
	σπάνια	Μετρήθηκαν	1018	377	1395
		%	34,0%	52,4%	37,6%
	Συχνά	Μετρήθηκαν	256	134	390
		%	8,6%	18,6%	10,5%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	2994	720	3714
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Οι διαπιστώσεις αυτές επιβεβαιώνονται πλήρως και από την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων. Εκεί γίνεται εμφανές ότι το Power Point συνδέεται αποκλειστικά

με εξωσχολικές δραστηριότητες που έχουν σχέση με εργασίες που ανατίθενται από το σχολείο. Οι εργασίες αυτές που απαιτούν τη χρήση του λογισμικού αυτού (π.χ. παρουσίαση εργασίας στην τάξη) είναι πολύ περισσότερες στην περίπτωση των ιδιωτικών σχολείων σε σχέση με τα δημόσια. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι υπάρχουν περιπτώσεις μαθητών που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία και δημιουργούν πολυσύνθετες παρουσιάσεις για τις σχολικές εργασίες κάνοντας χρήση διαφόρων προγραμμάτων παρουσίασης (π.χ. ΣΥΝ 16: χρήση Power Point της Microsoft και Offerware της Micromedia).

Οι μελέτες περίπτωσης παιδιών που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία είναι μόνο 4 (ΜΠ 1, 9, 14, 23). Στα σχολεία αυτά διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί παροτρύνουν, σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι στα δημόσια, τα παιδιά να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ. Αναθέτουν στα παιδιά (με μεγαλύτερη συχνότητα) να αξιοποιούν το Power Point, για να παρουσιάσουν μια σχολική εργασία που τους ανατέθηκε. Μάλιστα, όπως φαίνεται από τη ΜΠ 9, κάποιοι μαθητές, όπως και το συγκεκριμένο παιδί, το πράττουν, γιατί με τον τρόπο αυτό εντυπωσιάζουν τους καθηγητές και βαθμολογούνται καλύτερα.

Αξιοποίηση του διαδικτύου

Από τον συγκεντρωτικό πίνακα (βλ. πίνακας 3.1.) φαίνεται ότι από τα μέσα πρακτικής γραμματισμού με ιδιαίτερο κύρος και αναγνώριση, αυτό που χρησιμοποιείται αρκετά από τους μαθητές είναι το διαδίκτυο. Ένα πολύ μικρό μόνο ποσοστό των παιδιών (8,3%) δεν αξιοποιεί ποτέ το διαδίκτυο. Αντίθετα, το 71,1% απαντάει ότι το χρησιμοποιεί συχνά και το 20,1% σπάνια. Με μια πρώτη ματιά φαίνεται ως μια εικόνα εξαιρετικά θετική, που από μόνη της, ωστόσο, δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα. Το ζήτημα της αξιοποίησης του διαδικτύου θα το συζητήσουμε εκτενώς και σε ξεχωριστό κεφάλαιο στη συνέχεια, όπου θα εξετάσουμε με μεγαλύτερη λεπτομέρεια το είδος των πρακτικών που έχουν σχέση με το διαδίκτυο και στις οποίες τα παιδιά συμμετέχουν.

Η χρήση του διαδικτύου στο σχολείο περιορίζεται κυρίως στην ελεύθερη πλοήγηση που έχουν τη δυνατότητα να κάνουν οι μαθητές στο τέλος του μαθήματος της πληροφορικής. Αυτό είναι κάτι που επιβεβαιώθηκε από το σύνολο σχεδόν των μελετών περίπτωσης (π.χ. ΜΠ 11, 13). Οι καθηγητές κάποιες φορές αναθέτουν στους μαθητές εργασίες που απαιτούν αξιοποίηση του διαδικτύου, αλλά οι μαθητές περιορίζονται σε μία διαδικασία 'copy-paste' (=αντιγραφή – επικόλληση). Εκτός σχολείου, όλα σχεδόν τα παιδιά χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, ακόμη και όταν δεν διαθέτουν σύνδεση με αυτό στο σπίτι τους (το χρησιμοποιούν εκτός σπιτιού).

Χρήση του υπολογιστή ως γλωσσικού βοηθήματος – λεξικά

Το ερώτημα αυτό δόθηκε ενδεικτικά, προκειμένου να διαπιστωθεί σε ποια έκταση ο υπολογιστής έχει θέση στο γραφείο του μαθητή ως μέσο που μπορεί να προσφέρει εύχρηστα εργαλεία αναφοράς. Δεν κάναμε εδώ κάποια διάκριση ως προς το είδος του λεξικού, τη γλώσσα κλπ., γιατί μας ενδιέφερε απλώς η συγκεκριμένη πρακτική. Και εδώ οι απαντήσεις είναι μάλλον αναμενόμενες, αφού ένα μικρό σχετικά ποσοστό (18,5%) των παιδιών χρησιμοποιεί ηλεκτρονικά λεξικά. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το ποιοτικό σκέλος της έρευνας, όπου λίγα παιδιά χρησιμοποιούν σε καθημερινή βάση τα ηλεκτρονικά λεξικά. Αυτό συμβαίνει, παρότι υπάρχουν παιδιά που αναφέρουν ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί έδειξαν σελίδες με ηλεκτρονικά λεξικά, κυρίως για τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών (ΜΠ 6), και παρότι δηλώνουν ότι έχουν εγκαταστημένα λεξικά, κυρίως ελληνο-αγγλικά, στον υπολογιστή τους.

Η χρήση του υπολογιστή σε πρακτικές ψυχαγωγίας

Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια

Η αξιοποίηση των ΤΠΕ ως παιχνιδομηχανών αποτελεί μια αρκετά διαδεδομένη πρακτική, όπως φαίνεται από την απάντηση που δίνουν τα παιδιά στο εάν παίζουν ηλεκτρονικά παιχνίδια (βλ. συγκεντρωτικό πίνακα 3.1.). Εκεί διαπιστώνουμε ότι το παίξιμο παιχνιδιών είναι η πιο αγαπημένη δραστηριότητα των παιδιών με τους υπολογιστές, αφού 5,8% μόνο από τα παιδιά δεν παίζουν ποτέ παιχνίδια, ενώ 23,4% παίζουν σπάνια και 70,8% πολύ συχνά.

Από το ποιοτικό σκέλος της έρευνας διαπιστώνεται ότι υπάρχουν παιδιά που ασχολούνται αρκετές ώρες σε καθημερινή βάση με το παίξιμο ηλεκτρονικών παιχνιδιών (π.χ. ΣΥΝ 1, 10, 12, 14, 25, 26, 45, 49, 56, 68· ΜΠ 8, 10, 13, 16). Διαπιστώνεται, επίσης, ότι το παίξιμο ηλεκτρονικών παιχνιδιών συνδέεται με τη χρήση του διαδικτύου στα online παιχνίδια (π.χ. ΣΥΝ 10, 12, 19, 22, 24, 29, 31, 46) και με το «κάτεβασμα» παιχνιδιών από συγκεκριμένες ιστοσελίδες (π.χ. ΣΥΝ 10, 68· ΜΠ 16).

Αξίζει να επισημανθεί ότι αρκετά από τα παιδιά του δείγματος δήλωσαν ότι παλιότερα είχαν ασχοληθεί με κονσόλες παιχνιδιών, αλλά εγκατέλειψαν αυτή τους την ενασχόληση, γιατί τα παιχνίδια του υπολογιστή κέρδισαν το ενδιαφέρον τους.

Παίξιμο παιχνιδιών με μεταβλητή το φύλο

Η διασταύρωση των μεταβλητών «φύλο» και «παίξιμο των παιχνιδιών» δείχνει ότι τα παιχνίδια σε υπολογιστή είναι πιο διαδεδομένα μεταξύ των αγοριών και λιγότερο μεταξύ των κοριτσιών. Τα ποσοστά του πίνακα 3.5. δείχνουν ότι ελάχιστα αγόρια (3,5%) δεν παίζουν ποτέ παιχνίδια, έναντι 8,2% των κοριτσιών, ενώ 80,6% των αγοριών παίζουν συχνά έναντι 61,1% των κοριτσιών. Πρόκειται για διαφορές στατιστικά σημαντικές.

Από τη διασταύρωση με άλλες μεταβλητές προκύπτει ότι το παίξιμο των παιχνιδιών είναι κάτι που χαρακτηρίζει όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από το κοινωνικό και μορφωτικό περιβάλλον από το οποίο προέρχονται.

Πίνακας 3.5. Παίξιμο παιχνιδιών με βάση το φύλο (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Παίζω παιχνίδια			Σύνολο
			Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	
Αγόρι / Κορίτσι	Αγόρι	Μετρήθηκαν	69	317	1602	1988
		%	3,5%	15,9%	80,6%	100,0%
Σύνολο	Κορίτσι	Μετρήθηκαν	165	619	1233	2017
		%	8,2%	30,7%	61,1%	100,0%
	Μετρήθηκαν		234	936	2835	4005
	%		5,8%	23,4%	70,8%	100,0%

Οι διαφορές δεν είναι μόνο ποσοτικές, αλλά και ποιοτικές. Συγκεκριμένα, από την ποιοτική ανάλυση φαίνεται ότι τα αγόρια προτιμούν παιχνίδια που σχετίζονται με το ποδόσφαιρο και τα αυτοκίνητα ή είναι πολεμικά και στρατηγικής (π.χ. ΣΥΝ 1, 12, 16, 25, 26, 62, 68, 71· ΜΠ 8, 10, 13, 16). Επίσης, συνηθίζουν να παίζουν ομαδικά παιχνίδια online (π.χ. ΣΥΝ 10, 12, 19, 29, 31· ΜΠ 16, 22) και μάλιστα με συμπαίκτες Έλληνες και ξένους (ΣΥΝ 10, 29). Τα κορίτσια, αντίθετα, προτιμούν παιχνίδια, όπως το SIM (ΣΥΝ 41, 51), τις πασιέντζες (ΜΠ 15, 7· ΣΥΝ 2, 28, 61, 74), το ‘φιδάκι’ (ΣΥΝ 36), το Tetris (ΣΥΝ 36), το Pac man (ΣΥΝ 13, 54), το flicky (ΣΥΝ 4) ή μόνον ατομικά (π.χ. ΣΥΝ 11, 15· ΜΠ 12, 18) και πιο σπάνια μέσω διαδικτύου, π.χ. τάβλι (ΣΥΝ 13). Αξιοσημείωτη προς αυτή την κατεύθυνση είναι η δήλωση μαθήτριας (ΣΥΝ 5) ότι τα αγόρια επιλέγουν παιχνίδια με βία, ενώ τα κορίτσια πιο ήπια. Παρατηρείται, επίσης, σε μεγαλύτερο ποσοστό η τακτική κυρίως των αγοριών να «κατεβάζουν» παιχνίδια από το διαδίκτυο και να ανταλλάσσουν με φίλους τους (ΣΥΝ 10).

Τα αγόρια πολύ συχνά συγκεντρώνονται σε κάποιο Ίντερνετ καφέ, για να παίξουν εκεί όλοι μαζί κάποιο από τα αγαπημένα τους παιχνίδια (π.χ. ΜΠ 8, 13, 16). Κάποια αγόρια έχουν έντονη ενασχόληση με τα παιχνίδια, όπως η ΜΠ 16: συνηθίζει να επισκέπτεται ιστοσελίδες που αφορούν τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, όπως είναι η www.megagame.com, προκειμένου να ενημερωθεί για την κυκλοφορία νέων παιχνιδιών, αλλά και για να βρει πληροφορίες σχετικά με κάποιο παιχνίδι που τον ενδιαφέρει, όπως το Warcraft. Για να αποκτήσει, λοιπόν, επιπλέον πληροφορίες και κωδικούς πρόσβασης σε παιχνίδια ή μεμονωμένες πίστες, αλλά και κάποια trics, απαιτείται πρώτα να εγγραφεί ως μέλος στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα και να δώσει την ηλεκτρονική του διεύθυνση, για να του αποσταλούν ηλεκτρονικά οι πληροφορίες αυτές.

Μουσική από το διαδίκτυο

Μία από τις πιο συνηθισμένες πρακτικές των παιδιών είναι και το ‘κατέβασμα’ μουσικής από το διαδίκτυο, όπως είναι εμφανές από τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην οικεία στήλη, αλλά και από το ποιοτικό μέρος της έρευνας. Στην πρακτική αυτή υπάρχουν διαφορές που έχουν σχέση πρωτίστως με το φύλο. Όπως φαίνεται από τη διασταύρωση των δεδομένων τα αγόρια επιδίδονται περισσότερο στη δραστηριότητα αυτή σε σχέση με τα κορίτσια, διαφορά που είναι στατιστικά σημαντική.

Αντιγραφή ψηφιακών δίσκων

Η αξιοποίηση του υπολογιστή για αντιγραφή ψηφιακών δίσκων –δεν προσδιορίζουμε εδώ το περιεχόμενο– είναι επίσης μια αρκετά διαδεδομένη πρακτική μεταξύ των παιδιών (βλ. συγκεντρωτικό πίνακα 3.1.). Και η πρακτική αυτή είναι πιο δημοφιλής στα αγόρια (στατιστικά σημαντικό το αποτέλεσμα). Μια σύγκριση με ανεξάρτητη μεταβλητή τη βαθμολογία δείχνει ότι η πρακτική αυτή δεν εξαρτάται από τις μαθητικές επιδόσεις αλλά είναι διαδεδομένη σε όλα τα παιδιά και ιδιαίτερα, όπως είπαμε, στα αγόρια.

Από την ποιοτική ανάλυση δεν προκύπτει ότι τα αγόρια επιδίδονται πράγματι περισσότερο στις δραστηριότητες αυτές. Από τα παιδιά που μελετήσαμε ως περιπτώσεις, για παράδειγμα, ασχολούνται με τις δραστηριότητες αυτές οι ΜΠ 3, 11, 14, 16, 17, 22 (αγόρια) και 4, 14, 20, 23 (κορίτσια), δηλαδή έξι (6) αγόρια και τέσσερα (4) κορίτσια (στο δείγμα μας έχουμε είκοσι τρία (23) παιδιά, δώδεκα (12) αγόρια και ένδεκα (11) κορίτσια). Στις συνεντεύξεις δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν τον υπολογιστή για αντιγραφή ψηφιακών δίσκων περισσότερο οι μαθήτριες (ΣΥΝ 5, 38, 42, 51 και 75), ενώ από τα αγόρια μόνο ένας (ΣΥΝ 24).

Συμπεράσματα

Ταξινομήσαμε τις εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού με τη χρήση των ΤΠΕ σε δύο ενότητες: σε αυτές που έχουν στενότερη σχέση με τις σχολικές πρακτικές γραμματισμού (συγγραφή κειμένων, παρουσιάσεων, χρήση λεξικών, χρήση διαδικτύου) και σε αυτές που έχουν στενότερη σχέση με τη χρήση των ΤΠΕ ως μέσων ψυχαγωγίας (ηλεκτρονικά παιχνίδια, μουσική από το διαδίκτυο, αντιγραφή ψηφιακών δίσκων). Επισημάναμε ήδη την προσοχή που χρειάζεται στη διάκριση αυτή, αφού τα σύγχρονα ψυχαγωγικά περιβάλλοντα, όπως τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, είναι πολυτροπικά περιβάλλοντα και απαιτούν συνδυαστική ικανότητα παράλληλης αποκωδικοποίησης πολλών σημειωτικών συστημάτων. Έτσι, δεν είναι εύκολα εφικτή η διάκριση ανάμεσα στην καθαρά ψυχαγωγική ενασχόληση με εκείνη που συνδέεται με τη μάθηση και τη χρήση της γλώσσας.

Από την εξέταση των αποτελεσμάτων φαίνεται ότι τα παιδιά συμμετέχουν περισσότερο σε πρακτικές που έχουν σχέση με την αξιοποίηση του υπολογιστή ως ψυχαγωγικού μέσου (π.χ. αντιγραφή ψηφιακών δίσκων και παίξιμο παιχνιδιών). Η αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσων πρακτικής γραμματισμού που είναι πιο κοντά στο γλωσσικό – σχολικό γραμματισμό δεν είναι ανύπαρκτη, είναι όμως αρκετά πιο περιορισμένη σε σχέση με τις ψυχαγωγικού χαρακτήρα πρακτικές. Σε πολλές περιπτώσεις δε συνδέεται άμεσα με τις σχολικές δραστηριότητες, λειτουργώντας βοηθητικά στο σχολικό γραμματισμό ή συμπληρώνοντάς τον.

Επιχειρώντας μια κάθετη ανάγνωση των αποτελεσμάτων βλέπουμε ότι και εδώ το είδος των πρακτικών σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με την κοινωνικοοικονομική ομάδα από την οποία προέρχεται το παιδί, αλλά και από το φύλο. Παιδιά από τα μεσαία και ανώτερα μορφωτικά - οικονομικά στρώματα χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερη έκταση τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού με κύρος που αναγνωρίζεται στο σχολείο, ενώ δεν υστερούν σημαντικά στη χρήση του υπολογιστή ως μέσου ψυχαγωγίας (αντιγραφή ψηφιακών δίσκων, παίξιμο ηλεκτρονικών παιχνιδιών). Από την άλλη πλευρά, διαπιστώνεται επίσης ότι ψυχαγωγικού χαρακτήρα πρακτικές είναι διαδεδομένες αρκετά σε όλα τα παιδιά και δεν εξαρτώνται από μαθητικές επιδόσεις ή άλλες σημαντικές, κοινωνικού και μορφωτικού χαρακτήρα, μεταβλητές.

Μια ενδιαφέρουσα, επίσης, διαπίστωση έχει σχέση με το φύλο. Φαίνεται ότι τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερη ενασχόληση με σχολικού τύπου πρακτικές γραμματισμού σε σχέση με τα αγόρια. Η διαπίστωση αυτή έρχεται σε αντίθεση με την κυρίαρχη αντίληψη ότι υπάρχει ‘τεχνολογικό χάσμα’ ως προς τη χρήση των υπολογιστών μεταξύ αγοριών και κοριτσιών και αναδεικνύει τη σημασία πολλών άλλων επιμέρους ποιοτικών παραμέτρων. Τα κορίτσια έχουν άλλωστε καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο, κάτι που έχει σημαντικό ρόλο και στο είδος των εξωσχολικών τους πρακτικών.

4. Τα ΠΕΚ ως μέσα εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού

Αιτίες χρήσης των προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένου (ΠΕΚ) εκτός σχολείου

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας σε σχέση με τις αιτίες που οδηγούν τα παιδιά να χρησιμοποιούν τα ΠΕΚ εκτός σχολείου.

Στο ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε το παρακάτω ερώτημα:

Αν γράφεις κείμενα στο Word (εκτός σχολείου), τι κείμενα είναι αυτά; (σημείωσε με ένα ✓ τη συχνότητα χρήσης του προγράμματος για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες):

ΑΝ ΟΧΙ, ΠΗΓΑΙΝΕ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

	Συχνά 3	Σπά- νια 2	Ποτέ 1
Κείμενα δικά σου, που γράφεις στον ελεύθερο χρόνο σου			
Κείμενα που είναι για τους γονείς σου (τους βοηθάς)			
Κείμενα που είναι για το σχολείο (εργασίες ή άλλα)			
Βοηθάω φίλους ή συγγενείς			
Κείμενα στην αγγλική γλώσσα			
Κείμενα σε άλλες γλώσσες (πλην της αγγλικής)			
Κάτι άλλο (αν υπάρχει κάτι άλλο, συμπλήρωσε εδώ τι)			

Η ερώτηση αυτή αποσκοπούσε στο να εξειδικεύσει περισσότερο τις πρακτικές που σχετίζονται με τη χρήση ενός κλασικού ηλεκτρονικού μέσου για την παραγωγή γραπτού λόγου, όπως είναι τα ΠΕΚ, εκτός σχολείου (πρβλ. την πρώτη από τις ερωτήσεις που παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα).

Στον πίνακα (4.2.) αποτυπώνονται συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα αυτά. Θα πρέπει καταρχάς να επισημάνουμε ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό από τα παιδιά δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή, αφού υπήρχε αυτή η δυνατότητα επιλογής. Θα μπορούσαμε πάντως να επισημάνουμε, κάτι που είναι εμφανές και από άλλες απαντήσεις, ότι αρκετά παιδιά προτιμούν να μην απαντούν, όταν δεν είναι εξοικειωμένα ή δεν ασχολούνται με κάτι. Δίνουμε μια ενδεικτική τέτοια περίπτωση στον επόμενο πίνακα (4.1.), όπου 27,1% των παιδιών δεν απάντησαν στο ερώτημα (αποτυπώνεται στον πίνακα ως σύστημα) και 5,1% των απαντήσεων ήταν άκυρες. Αντίθετα, ζητήματα που τους είναι πιο οικεία τα απαντούν με μεγαλύτερη συχνότητα, όπως συμβαίνει στο επόμενο ερώτημα που αφορά το σχολείο (βλ. πίνακα 4.2.).

Πίνακας 4.1. Γράφεις κείμενα δικά σου;

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα	Ποτέ	1049	25,1	37,1	37,1
	Σπάνια	967	23,2	34,2	71,2
	Συχνά	814	19,5	28,8	100,0
	Σύνολο	2830	67,8	100,0	
Άκυρα		214	5,1		
	Σύστημα	1130	27,1		
	Σύνολο	1344	32,2		
Σύνολο		4174	100,0		

Από τα παιδιά που απάντησαν, σε ένα μικρό ποσοστό (14,8%) γράφουν συχνά κείμενα για τους γονείς τους, ενώ σε ένα αρκετά μεγαλύτερο ποσοστό (28,8%) γράφουν για τα ίδια .

Πίνακας 4.2. Αιτίες χρήσης των προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένου (ΠΕΚ) εκτός σχολείου

		Κείμενα δικά σου	Για τους γονείς	Για το σχολείο	Βοηθάω φίλους	Στην αγγλική	Σε άλλες γλώσσες
Ποτέ	Με- τρή- θη- καν	1049	1369	247	1027	1117	1918
	%	37,1%	49,3%	8,4%	37,3%	41,7%	73,8%
Σπά- νια	Με- τρή- θη- καν	967	997	939	1217	879	489
	%	34,2%	35,9%	31,9%	44,2%	32,8%	18,8%
Συχνά	Με- τρή- θη- καν	814	411	1757	511	684	192
	%	28,8%	14,8%	59,7%	18,5%	25,5%	7,4%
Σύνο- λο	Με- τρή- θη- καν	2830	2777	2943	2755	2680	2599
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Το σχολείο φαίνεται να αποτελεί το σημαντικότερο κίνητρο, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών δηλώνει ότι αξιοποιεί τα ΠΕΚ για σχολικές ανάγκες (59,7%). Μια περαιτέρω διασταύρωση, ωστόσο, των δεδομένων με το είδος του σχολείου στο οποίο φοιτούν δείχνει ότι τα παιδιά των ιδιωτικών γράφουν πολύ πιο συχνά

κείμενα για το σχολείο τους από ό,τι τα παιδιά των δημόσιων σχολείων. Από τον πίνακα 4.3. προκύπτει ότι μόνο το 2,6% των παιδιών που φοιτούν σε ιδιωτικά δεν γράφουν ποτέ κείμενα σε ΠΕΚ για το σχολείο τους, ενώ το 76,3% γράφει συχνά, έναντι 9,9% και 55,3% αντίστοιχα αυτών που φοιτούν στο δημόσιο. Είναι προφανές ότι τα ιδιωτικά σχολεία παρέχουν περισσότερα κίνητρα, πιθανώς μέσω εργασιών που αναθέτουν, για να χρησιμοποιήσουν τα παιδιά τους υπολογιστές ως μέσα παραγωγής γραπτού λόγου.

Πίνακας 4.3. Γραφή κειμένων με βάση τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Δημόσιο / Ιδιωτικό		Σύνολο
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Για το σχολείο	Ποτέ	Μετρήθηκαν	231	16	247
		%	9,9%	2,6%	8,4%
	Σπάνια	Μετρήθηκαν	810	129	939
		%	34,8%	21,0%	31,9%
	Συχνά	Μετρήθηκαν	1289	468	1757
		%	55,3%	76,3%	59,7%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	2330	613	2943
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Το ποιοτικό μέρος της έρευνας επιβεβαιώνει εν πολλοίς τη διαπίστωση αυτή. Από τις συνεντεύξεις φαίνεται ότι οι περισσότεροι μαθητές αξιοποιούν τα ΠΕΚ εκτός σχολείου είτε για τις σχολικές υποχρεώσεις τους είτε για οικογενειακούς και προσωπικούς λόγους. Στην πλειονότητά τους, λοιπόν, εκπονούν στο σπίτι τις σχολικές εργασίες, ατομικές ή ομαδικές, που τους αναθέτουν σε διάφορα μαθήματα. Συγκεκριμένα, αναφέρονται εργασίες που εκπονήθηκαν σε προηγούμενες σχολικές χρονιές ή στη χρονιά που έγιναν οι συνεντεύξεις στα μαθήματα όπως Τεχνολογία, Κείμενα Λογοτεχνίας, Γλώσσα, Ιστορία, Αγγλικά, Μαθηματικά, Οικονομία, Χημεία, Φυσική, Αυτοματισμός Γραφείου, ακόμη και Πληροφορική. Πολλά παιδιά μάλιστα δηλώνουν ότι αν και δεν τους υποχρεώνουν οι καθηγητές του σχολείου (π.χ. ΣΥΝ 14, 20) συνηθίζουν να γράφουν τις εργασίες τους στον υπολογιστή, εκφράζοντας κάποιες φορές το σχόλιο ότι «είναι καλύτερα στον υπολογιστή». Στη ΣΥΝ 17 δε η μαθήτρια λέει ότι η πρακτική να γράφει εργασίες στον υπολογιστή ξεκινά από το δημοτικό.

Από τις συνεντεύξεις διαπιστώνεται επίσης ότι σχεδόν όλα τα παιδιά των ιδιωτικών γράφουν σχολικές εργασίες στο σπίτι, χρησιμοποιώντας τα ΠΕΚ ή κάποιο πρόγραμμα παρουσίασης. Σε πολλές συνεντεύξεις τα παιδιά δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν τα ΠΕΚ συνδυαστικά με το διαδίκτυο. Αφού αναζητήσουν και βρουν κείμενα από ιστοσελίδες, εφαρμόζουν την πρακτική «αντιγραφή – επικόλληση» για να τα α-

ποθηκεύσουν στο πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένων, στο οποίο κάνουν μικρές αλλαγές συνήθως στο περιεχόμενο και προχωρούν κυρίως σε μορφοποιήσεις που αφορούν στην εμφάνιση και στην προσθήκη διαγραμμάτων ή φωτογραφιών. Κάποιες φορές η χρήση ΠΕΚ περιορίζεται μόνο στην πρακτική «αντιγραφή – επικόλληση» (π.χ. ΣΥΝ 4, 16, 31).

Σε κάποιες περιπτώσεις, οι μαθητές χρησιμοποιούν τα ΠΕΚ, για να βοηθήσουν κάποιο μέλος της οικογένειάς τους. Για παράδειγμα, στη ΣΥΝ 19 ο μαθητής λέει ότι γράφει ασκήσεις στα Αγγλικά, στη Γλώσσα και στα Μαθηματικά και στη συνέχεια τις εκτυπώνει, για να βοηθήσει έτσι το μικρότερο αδερφό του. Στη ΣΥΝ 14 ο μαθητής γράφει κείμενα για τον πατέρα του, στη 10 για να βοηθήσει τη μητέρα και την αδερφή του, ενώ στη 2 η μαθήτρια γράφει κείμενα για τη δουλειά της μητέρας της.

Τέλος, αρκετοί μαθητές χρησιμοποιούν τα ΠΕΚ στο σπίτι τους για ψυχαγωγικούς λόγους, αλλά και για εξάσκηση. Η μαθήτρια στη ΣΥΝ 5 συνηθίζει να γράφει στίχους και ποιήματα και να κρατά ημερολόγιο στον υπολογιστή της, όπως και οι μαθήτριες στις ΣΥΝ 6 και 17. Στη ΣΥΝ 3 η μαθήτρια γράφει στίχους και μάλιστα στην αγγλική γλώσσα, ενώ στην 21 ο μαθητής συνηθίζει να γράφει δικούς του στίχους ή να επεξεργάζεται όσους «κατεβάζει» από το διαδίκτυο, όπως και η περίπτωση 6. Αρκετοί μαθητές κάνουν εξάσκηση στο σπίτι τους για να μάθουν καλύτερα τα προγράμματα επεξεργασίας, όπως στη ΣΥΝ 17, ή αντιγράφουν κείμενα για να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις και την εξοικείωση με το πρόγραμμα επεξεργασίας, όπως η μαθήτρια στη ΣΥΝ 18. Ο μαθητής δε στη ΣΥΝ 12 δηλώνει ότι στο σπίτι εξασκείται στα προγράμματα του Office μετά τις σχολικές παραδόσεις στο μάθημα της Πληροφορικής, ενώ ο μαθητής στην 22, παιδί μεταναστών, γράφει κείμενα, για να εντοπίζει και να διορθώνει τα ορθογραφικά του λάθη.

Και από τις ΜΠ, όμως, διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν, όχι βέβαια σε μεγάλο βαθμό, τα ΠΕΚ για σχολικές κυρίως εργασίες. Ενδεικτικές είναι οι ΜΠ 9, 12, 14 και 19. Μάλιστα οι ΜΠ 9 και 14 είναι παιδιά ιδιωτικών σχολείων. Φαίνεται λοιπόν και από τις μελέτες περίπτωσης ότι πράγματι τα ιδιωτικά σχολεία παρέχουν περισσότερα κίνητρα, για να χρησιμοποιήσουν τα παιδιά τους υπολογιστές ως μέσα παραγωγής γραπτού λόγου.

Γραφή κειμένων στην αγγλική γλώσσα

Ένα ποσοστό παιδιών, όχι ευκαταφρόνητο (32,8% σπάνια και 25,5% συχνά), δηλώνει ότι γράφει, χρησιμοποιώντας τον υπολογιστή, κείμενα στην αγγλική γλώσσα. Αν γίνει διασταύρωση της μεταβλητής αυτής με άλλες μεταβλητές, φαίνεται πως στην αγγλική γράφουν παιδιά των ανώτερων μορφωτικά και επαγγελματικά κοινωνικών τάξεων που έχουν περισσότερους από έναν Η/Υ στο σπίτι και έχουν σε υψηλότερα πο-

σοστά σύνδεση με το διαδίκτυο. Όλα αυτά με σημαντική στατιστική διαφορά. Ενδεικτικός προς αυτή την κατεύθυνση είναι ο επόμενος πίνακας (4.4.), όπου είναι εμφανές ότι τα παιδιά που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία θεωρούν ως κάτι περισσότερο δεδομένο την αξιοποίηση του υπολογιστή για γράψιμο στην αγγλική γλώσσα. Συγκεκριμένα, συχνά γράφουν το 19,3% των παιδιών των δημόσιων σχολείων έναντι 47,8% αυτών των ιδιωτικών, σπάνια το 32,7 έναντι 33% και ποτέ 47,9% των παιδιών των δημόσιων έναντι 19,2% αυτών των ιδιωτικών σχολείων. Πρόκειται για διαφορά στατιστικά σημαντική.

Τα ποιοτικά δεδομένα συμφωνούν με τα παραπάνω. Για παράδειγμα, η ΜΠ 1 (μαθητής ιδιωτικού σχολείου) κατά τη διάρκεια της έρευνας ανέφερε ότι το σχολείο του δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας. Στο πλαίσιο αυτό ανατίθενται εργασίες στους μαθητές. Την προηγούμενη χρονιά, όπως δήλωσε ο μαθητής, η καθηγήτρια αγγλικών είχε αναθέσει στους μαθητές ένα project με θέμα να περιγράψουν και να παρουσιάσουν το σχολείο τους. Στο project αυτό ο μαθητής χρησιμοποίησε τον υπολογιστή και τις δυνατότητες του διαδικτύου, για να συλλέξει πληροφορίες. Στην εργασία του μάλιστα ενσωμάτωσε φωτογραφικό υλικό που συγκέντρωσε ο ίδιος με την ψηφιακή του κάμερα, ενώ η παρουσίασή της έγινε σε υπερκειμενική (hypertext) μορφή. Αλλά και η ΜΠ 23 (μαθήτρια ιδιωτικού σχολείου) στέλνει ηλεκτρονικά μηνύματα και συνομιλεί σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα επικοινωνίας, γράφοντας κυρίως στα αγγλικά.

Από τις συνεντεύξεις χαρακτηριστική είναι η περίπτωση 3, μιας μαθήτριας ιδιωτικού σχολείου: στον ελεύθερό της χρόνο συνηθίζει να γράφει στον υπολογιστή στίχους στην αγγλική γλώσσα. Αλλά και η μαθήτρια δημόσιου σχολείου στη ΣΥΝ 54, για την οποία κάναμε ήδη λόγο, γράφει ένα βιβλίο με σενάριο μυστηρίου στην αγγλική γλώσσα.

Πίνακας 4.4. Παραγωγή λόγου στην αγγλική σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Δημόσιο / Ιδιωτικό		Σύνολο
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Στην αγγλική	Ποτέ	Μετρήθηκαν	1005	112	1117
		%	47,9%	19,2%	41,7%
	Σπάνια	Μετρήθηκαν	686	193	879
		%	32,7%	33,0%	32,8%
	Συχνά	Μετρήθηκαν	405	279	684
		%	19,3%	47,8%	25,5%
Σύνολο	Μετρήθηκαν	2096	584	2680	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	

Παραγωγή λόγου σε άλλες γλώσσες

Η παραγωγή λόγου σε άλλες ξένες γλώσσες, πλην της Αγγλικής, έχει ενδιαφέρον, πρωτίστως για τα δίγλωσσα παιδιά του δείγματος, αλλά όχι μόνο. Η γενική εντύπωση που δίνεται από την απάντηση (βλ. πίνακας 4.2.) είναι ότι η παραγωγή λόγου σε άλλες γλώσσες, πλην της αγγλικής, είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Μόνο το 7,4% επιλέγει την τιμή 'πολύ συχνά' και 18,8% σπάνια, ενώ η πλειοψηφία 73,8% δηλώνει ότι δεν χρησιμοποιεί ποτέ τα ΠΕΚ για την παραγωγή λόγου σε άλλες γλώσσες.

Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται εν πολλοίς και από το ποιοτικό σκέλος της έρευνας. Από τις συνεντεύξεις χαρακτηριστική είναι η ΜΠ 22, ενός μαθητή που έχει έρθει με τη μητέρα του από χώρα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και ζει ένα χρόνο στη Θεσσαλονίκη. Ο μαθητής χρησιμοποιεί πολλές ώρες τον υπολογιστή στο σπίτι του και μεταξύ των άλλων μπαίνει σε chatrooms και συζητά με φίλους στην πατρίδα του, κάνοντας ταυτόχρονα εξάσκηση στα ρωσικά, για να μην τα ξεχάσει.

Από τις ΜΠ είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις παιδιών που παράγουν λόγο και σε άλλες ξένες γλώσσες, πλην της αγγλικής. Πιο χαρακτηριστική είναι η ΜΠ 14 (μαθήτρια ιδιωτικού σχολείου) που γνωρίζει ήδη αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά. Ως επόμενο στόχο για την εκμάθηση ξένης γλώσσας, θέτει τη ρώσικη, την οποία θεωρεί γλώσσα πολιτικής των Βαλκανίων, αλλά και την κινέζικη, την οποία θεωρεί γλώσσα του νέου εμπορίου και της νέας οικονομίας. Η μαθήτρια αξιοποιεί περιστάσεις για να εμπλακεί σε ξενόγλωσσες πρακτικές γραμματισμού, πραγματοποιώντας ταξίδια σε χώρες του εξωτερικού, διαβάζοντας ξενόγλωσσο τύπο, ξενόγλωσσα έντυπα και το περιεχόμενο δικτυακών σελίδων, αλλά και γράφοντας κείμενα στις παραπάνω γλώσσες. Όλα αυτά όμως αφορούν πρωτίστως την αγγλική γλώσσα και πολύ λιγότερο τις άλλες γλώσσες που γνωρίζει.

Συμπεράσματα από την ενότητα αυτή

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της ενότητας αυτής ανέδειξε τα παρακάτω επιμέρους συμπεράσματα.

Τα παιδιά χρησιμοποιούν τα ΠΕΚ κυρίως για πρακτικές που έχουν σχέση με το σχολείο και πολύ λιγότερο σε άλλου τύπου καθημερινές πρακτικές. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι εξηγείται και η καλύτερη επίδοση των κοριτσιών στην πρακτική αυτή (όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα), αφού είναι κατά κανόνα πολύ καλύτερες μαθήτριες, και οι καλύτερες επιδόσεις των παιδιών που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία.

Από τα αποτελέσματα είναι επίσης εμφανές ότι τα παιδιά των ιδιωτικών σχολείων έχουν περισσότερα κίνητρα, πιθανώς μέσω εργασιών που τους ανατίθενται, για να χρησιμοποιήσουν τους υπολογιστές ως μέσα παραγωγής γραπτού λόγου.

Σε περιπτώσεις που αξιοποιούν τα ΠΕΚ και για άλλες μη σχολικού τύπου πρακτικές, αυτές ποικίλλουν, εντοπίζονται όμως κυρίως σε ψυχαγωγικού χαρακτήρα δραστηριότητες.

Μια άλλη σημαντική διαπίστωση αναδεικνύει την περιορισμένη αξιοποίηση των ΠΕΚ σε ξενόγλωσσες πρακτικές γραμματισμού, γενικά, αλλά και την πιο συχνή χρήση τους για την παραγωγή λόγου στην αγγλική γλώσσα. Στις περιπτώσεις που αξιοποιούνται τα ΠΕΚ για την παραγωγή λόγου στα αγγλικά, αυτό σχετίζεται άμεσα με άλλες κοινωνικές παραμέτρους, όπως ο τύπος σχολείου στο οποίο φοιτούν και η γλώσσα ομιλίας στο σπίτι. Το ίδιο ισχύει και για την παραγωγή λόγου σε άλλες ξένες γλώσσες, όπου η διγλωσσία φαίνεται να παίζει τον πιο σημαντικό ρόλο, αλλά όχι τον αποκλειστικό. Από τη διασταύρωση των δεδομένων φαίνεται ότι η αξιοποίηση των ΠΕΚ σε ξενόγλωσσες πρακτικές γραμματισμού είναι συχνότερη στα παιδιά από μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα και με γλώσσες ομιλίας στο σπίτι αγγλικά ή κάποια άλλη ευρωπαϊκή γλώσσα ή το συνδυασμό κάποιας ευρωπαϊκής με την ελληνική. Αντίθετα, τα παιδιά που μιλούν κάποια γλώσσα μετανάστευσης δεν έχουν τις ίδιες επιδόσεις στις συγκεκριμένες πρακτικές γραμματισμού.

Μηχανικός ορθογραφικός έλεγχος

Ένα νέο στοιχείο σε σχέση με τη γραφή σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα είναι ο αυτόματος ορθογραφικός έλεγχος και οι ιδιαιτερότητές του. Η επόμενη ερώτηση είχε ως στόχο να διερευνήσει τη γνώση αυτή των παιδιών.

Αν καθώς γράφεις στον υπολογιστή τη φράση «οι δρόμοι πλημμύρησαν», εμφανίζεται μια κόκκινη υπογράμμιση κάτω από τη λέξη πλημμύρησαν

- γνωρίζεις γιατί συμβαίνει αυτό; Ναι 1 ☐ Όχι 2 ☐

- τι θα μπορούσες να κάνεις για μην είναι κοκκινισμένη η λέξη;

Στο πρώτο ερώτημα η απάντηση είναι θετική σε πολύ μεγάλο ποσοστό (90,8%). Τα παιδιά δηλώνουν ότι γνωρίζουν γιατί είναι υπογραμμισμένη με κόκκινο η συγκεκριμένη λέξη. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 4.5. Γνώση του μηχανικού ορθογραφικού ελέγχου

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα				
ΝΑΙ	3788	90,8%	92,5	92,5
ΟΧΙ	307	7,4%	7,5	100,0
Σύνολο	4095	98,1%	100,0	
Άκυρα	79	1,9%		
Σύνολο	4174	100,0		

Στο δεύτερο υποερώτημα (- τι θα μπορούσες να κάνεις για μην είναι κοκκινισμένη η λέξη;), επειδή το ερώτημα ήταν ανοιχτό, κωδικοποιήσαμε τις απαντήσεις σε τρεις κατηγορίες (βλ. πίνακα 4.6):

- Κατηγορία πρώτη: οι απαντήσεις που δήλωναν ότι θα διορθώσουν το λάθος, γράφοντας το σωστό (με το χέρι).
- Κατηγορία δεύτερη: οι απαντήσεις που δήλωναν ότι θα διορθώσουν το λάθος, αξιοποιώντας το μηχανισμό του αυτόματου ορθογραφικού ελέγχου.
- Κατηγορία τρίτη: οι απαντήσεις που δήλωναν ότι θα διορθώσουν το λάθος, αξιοποιώντας τον μηχανισμό αυτόματου ορθογραφικού ελέγχου, αλλά παράλληλα θα έδειχναν κάποια υποψία ως προς το πώς πράγματι λειτουργεί ο ορθογραφικός έλεγχος και πώς μπορούν να τον αξιοποιήσουν καλύτερα.

Οι απαντήσεις δείχνουν ότι τα παιδιά γνωρίζουν όντως μία βασική ιδιαιτερότητα της γραφής στα προγράμματα επεξεργασίας κειμένου, αφού μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό απαντάει λαθεμένα στην ανοιχτή αυτή ερώτηση (1,9%). Από το συσχετισμό των απαντήσεων όμως φαίνεται ότι η γνώση αυτή είναι μάλλον επιφανειακή. Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών δηλώνει ότι θα διόρθωνε την ορθογραφία, χωρίς να αξιοποιήσει το λεξικό του προγράμματος (49,8%). Επειδή η λέξη που δίνεται είναι δύσκολη στην ορθογραφία της, δείχνει ότι πιθανώς τα παιδιά αυτά δεν γνωρίζουν να αξιοποιούν τη λειτουργία του μηχανικού ορθογραφικού ελέγχου. Ένα μικρότερο ποσοστό δηλώνει ότι θα αξιοποιούσε τις δυνατότητες υποστήριξης που παρέχει ο υπολογιστής (30,6%). Τέλος, μικρότερο είναι επίσης το ποσοστό των παιδιών που αντιλαμβάνεται τις ιδιαιτερότητες του μηχανικού ορθογραφικού ελέγχου (17,6%).

Παρόμοια εικόνα παρουσιάζεται και από τις μελέτες περιπτώσεων. Όλα σχεδόν τα παιδιά απαντούν σωστά στην ερώτηση, ως προς το γιατί εμφανίζεται κόκκινη υπογράμμιση κάτω από τη λέξη 'πλημμύρησαν'. Τα περισσότερα παιδιά μάλιστα είναι σε θέση να διορθώσουν το λάθος, αξιοποιώντας τον μηχανισμό του αυτόματου ορθογραφικού ελέγχου (π.χ. ΜΠ 1, 3). Υπάρχει όμως και ένας σημαντικός αριθμός παιδιών, τα οποία ενώ είναι εξοικειωμένα με άλλες λειτουργίες του υπολογιστή, δεν γνωρίζουν τον μηχανικό ορθογραφικό έλεγχο (π.χ. ΜΠ 4, 11, 17).

Από τις συνεντεύξεις δεν προκύπτουν ιδιαίτερα στοιχεία για το θέμα αυτό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο μαθητής με κωδικό 22 (αναφερθήκαμε και παραπάνω). Ο μαθητής αυτός αφιερώνει στο σπίτι του αρκετό χρόνο γράφοντας στον υπολογιστή στα ελληνικά με σκοπό να μάθει καλύτερα τη γλώσσα. Εξασκείται με τη βοήθεια του συστήματος ορθογραφικού ελέγχου, για να διορθώνει λάθη του. Η διαδικασία που ακολουθεί σύμφωνα με τα λεγόμενά του είναι η εξής: γράφει τυχαίες λέξεις στον Η/Υ και, όταν εμφανίζεται κόκκινη υπογράμμιση σε κάποια λέξη από αυτές που έγραψε, τότε κάνει δεξί κλικ και βλέπει τη σωστή ορθογραφία.

Πίνακας 4.6. Τι θα μπορούσες να κάνεις;

	Συχνότη- τα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα	Με το χέρι	1837	44,0	49,8
	Αξιοποίηση του μηχανι- κού ορθογραφικού ελέγχου	1129	27,0	80,4
	Κριτική διάσταση	650	15,6	98,1
	Λανθασμένη απάντηση	71	1,7	100,0
	Σύνολο	3687	88,3	100,0
Άκυρα		487	11,7	
Σύνολο		4174	100,0	

Δημιουργία πολυτροπικών κειμένων

Ένα από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα είναι αυτό της πολυτροπικότητας, ο συνδυασμός δηλαδή πόρων από διαφορετικά σημειωτικά συστήματα (γλώσσα, εικόνα, ήχος κλπ.) στη δημιουργία κειμένων. Η πολυτροπικότητα είναι ένα από τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων κειμένων και κυρίως αυτών που βρίσκει κανείς στο διαδίκτυο. Επομένως, η γνώση δημιουργίας τέτοιων κειμένων είναι μία από τις σημαντικές διαστάσεις του νέου γραμματισμού. Εδώ βέβαια ελέγχεται η τεχνική και μόνο διάσταση του πράγματος, καθώς το θέμα αυτό είναι εξαιρετικά πιο σύνθετο και δεν είναι εφικτό να ελεγχθεί εύκολα με ερωτηματολόγιο. Το ερώτημα που δόθηκε είχε ως εξής:

Ξέρεις να βάζεις φωτογραφίες και σχεδιαγράμματα στα κείμενα που γράφεις στο Word;

Ναι ☐ 1 Όχι ☐ 2

Η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών απαντάει θετικά στο ερώτημα αυτό (78,4%). Και εδώ υπάρχουν ωστόσο διαφορές, αν συσχετιστεί η απάντηση αυτή με άλλες μεταβλητές, όπως τον τύπο του σχολείου. Τότε διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά από τα ιδιωτικά δεν γνωρίζουν απλώς να γράφουν, αλλά και να αξιοποιούν σε μεγαλύτερη έκταση τις ιδιαιτερότητες των υπολογιστών ως μέσων πρακτικής γραμματισμού (βλ. παρακάτω πίνακα).

Πίνακας 4.7. Τύπος σχολείου (Δημόσιο / Ιδιωτικό) σε σχέση με το ερώτημα «Ξέρεις να βάζεις φωτογραφίες;» (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Ξέρεις να βάζεις φωτογραφίες		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Δημόσιο / Ιδιω- τικό	Δημόσιο	Μετρήθηκαν	2520	847	3367
		%	74,8%	25,2%	100,0%
Σύνολο	Ιδιωτικό	Μετρήθηκαν	717	45	762
		%	94,1%	5,9%	100,0%
		Μετρήθηκαν	3237	892	4129
		%	78,4%	21,6%	100,0%

Οι διαπιστώσεις επιβεβαιώνονται και από τα ποιοτικά δεδομένα της έρευνας. Από τις συνεντεύξεις και από τις μελέτες περιπτώσεων φαίνεται ότι πολλά παιδιά, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, χρησιμοποιούν την πολυτροπικότητα στη δημιουργία κειμένων για τις σχολικές εργασίες. Αλλά και από την πλειονότητα των παιδιών στα δημόσια σχολεία φαίνεται να γίνεται πολυτροπική χρήση. Η συνηθισμένη διαδικασία που ακολουθούν είναι: αντιγραφή και ενσωμάτωση φωτογραφιών και εικόνων σε κείμενο, αντιγραφή ή δημιουργία διαγραμμάτων. Οι εικόνες αντιγράφονται κυρίως από το διαδίκτυο και πιο σπάνια από τα αρχεία εικόνων του Word (π.χ. ΣΥΝ 11, π.χ. ΜΠ 1, 9)

Παραγωγή λόγου στα προγράμματα παρουσιάσεων

Παραπλήσιος ήταν ο στόχος και της επόμενης ερώτησης. Απέβλεπε να ελέγξει το είδος και την έκταση της εκτός του σχολείου αξιοποίησης των προγραμμάτων παρουσιάσεων (Power Point). Πρόκειται για λογισμικό που χρησιμοποιείται ευρύτατα πια σε καθημερινές πρακτικές γραμματισμού και δεν μπορεί παρά να αποτελεί ένα από τα υπολογιστικά περιβάλλοντα παραγωγής λόγου που το σχολείο δεν μπορεί να αγνοήσει. Η ερώτηση ήταν η ακόλουθη:

Αν γράφεις εκτός σχολείου παρουσιάσεις στο Power Point, τι παρουσιάσεις είναι αυτές; (σημείωσε με ένα ✓ τη συχνότητα χρήσης του προγράμματος για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)

ΑΝ ΔΕΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΩΝ ΚΑΘΟΛΟΥ, ΠΗΓΑΙΝΕ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΕΡΩΤΗΣΗ.

	Συχνά 3	Σπάνια 2	Ποτέ 1
--	------------	-------------	-----------

Για προσωπικές σου ανάγκες			
Για τους γονείς σου (τους βοηθάς, όταν χρειάζεται)			
Για μαθήματα ή εκδηλώσεις του σχολείου (εκτός του μαθήματος της πληροφορικής)			
Για φίλους ή συγγενείς (τους βοηθάς, όταν χρειάζεται)			
Κάτι άλλο (αν υπάρχει κάτι άλλο, συμπλήρωσε εδώ τι)			

Από τις απαντήσεις διαπιστώνουμε ότι η εξωσχολική αξιοποίηση των προγραμμάτων τύπου Power Point είναι μάλλον περιορισμένη από τα παιδιά. Η ερώτηση έδινε τη δυνατότητα στα παιδιά να μην απαντήσουν, αν δεν χρησιμοποιούν καθόλου τα προγράμματα αυτά. Από τον συγκεντρωτικό πίνακα που παραθέτουμε (πίνακας 4.8.) φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών δεν απαντάει καν στην ερώτηση αυτή (τις περισσότερες απαντήσεις συγκεντρώνει η επιλογή ‘για το σχολείο’ με 1721 απαντήσεις σε σύνολο 4174, που σημαίνει –με βάση τον τρόπο που είναι διατυπωμένη η ερώτηση– ότι τα προγράμματα αυτά δεν αποτελούν σημαντικό μέρος των εξωσχολικών τεχνολογικών πρακτικών τους.

Από τις επιμέρους απαντήσεις (βλ. παρακάτω πίνακα 4.8.) φαίνεται ότι τα προγράμματα αυτά αξιοποιούνται –στο βαθμό που συμβαίνει αυτό– προκειμένου να γίνουν, κυρίως, εργασίες που αφορούν τα σχολικά μαθήματα ή τις σχολικές δραστηριότητες (40,7%) και δευτερευόντως για προσωπικές τους ανάγκες (36,8%). Πολύ μικρότερο είναι το ποσοστό των παιδιών που επιλέγει τις άλλες δύο απαντήσεις (13% ‘για τους γονείς’ και 15% ‘βοηθάω φίλους’). Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται οι επιλογές όσων παιδιών συμπλήρωσαν το ερώτημα, που, όπως ήδη σημειώσαμε, είναι η μειοψηφία.

Πίνακας 4.8. Αξιοποίηση των προγραμμάτων παρουσίασης

		Για προσωπικές σου ανάγκες	Για τους γονείς	Για το σχολείο	Βοηθάω φίλους
Ποτέ	Μετρήθηκαν	470	823	373	759
	%	27,7%	50,1%	21,7%	46,4%
Σπάνια	Μετρήθηκαν	602	605	648	631
	%	35,5%	36,8%	37,7%	38,6%
Συχνά	Μετρήθηκαν	623	214	700	246
	%	36,8%	13,0%	40,7%	15,0%
Σύνολο	Μετρήθηκαν	1695	1642	1721	1636
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Μια περαιτέρω όμως διασταύρωση των στοιχείων (βλ. πίνακα 4.9.) δείχνει ότι και εδώ η διαφοροποίηση ως προς το σχολείο είναι σημαντική. Τα παιδιά από τα δη-

μόσια σχολεία χρησιμοποιούν τα προγράμματα αυτά περισσότερο για τα ίδια ή για συγγενείς, γονείς και φίλους και πολύ λιγότερο για το σχολείο. Αντίθετα, τα παιδιά των ιδιωτικών σχολείων χρησιμοποιούν το Power Point για τις σχολικές τους ανάγκες, που σημαίνει ότι τα ιδιωτικά σχολεία είναι περισσότερο προσανατολισμένα στο να αναθέτουν εργασίες οι οποίες εμπλέκουν και τα προγράμματα παρουσιάσεων σε σχέση με τα δημόσια σχολεία. Και η διαφορά αυτή είναι πολύ μεγάλη, όπως προκύπτει από τον παρακάτω πίνακα. Όλες οι διαφορές είναι στατιστικά σημαντικές.

Πίνακας 4.9. Αξιοποίηση των προγραμμάτων παρουσίασης σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

		Δημόσιο		Ιδιωτικό	
		Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
Για προσωπικές σου ανάγκες	Ποτέ	284	22,9%	186	40,8%
	Σπάνια	450	36,3%	152	33,3%
	Συχνά	505	40,8%	118	25,9%
Για τους γονείς	Ποτέ	571	47,5%	252	57,1%
	Σπάνια	457	38,1%	148	33,6%
	Συχνά	173	14,4%	41	9,3%
Για το σχολείο	Ποτέ	334	26,7%	39	8,3%
	Σπάνια	475	37,9%	173	36,9%
	Συχνά	443	35,4%	257	54,8%
Βοηθώ φίλους	Ποτέ	505	42,1%	254	58,1%
	Σπάνια	481	40,1%	150	34,3%
	Συχνά	213	17,8%	33	7,6%

Οι ανωτέρω διαπιστώσεις κινούνται στο ίδιο ακριβώς πνεύμα με το προηγούμενο κεφάλαιο (βλ. πίνακας 3.3.), όπου παρατίθενται ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα για την αξιοποίηση των προγραμμάτων παρουσίασης (Power Point).

Στις συνεντεύξεις, επίσης, φαίνεται ότι πολλοί/ες μαθητές/τριες στα ιδιωτικά σχολεία που γράφουν σχολικές εργασίες στο σπίτι ετοιμάζουν και παρουσίαση στο πρόγραμμα Power Point, για να τις παρουσιάσουν στην τάξη τους (π.χ. ΣΥΝ 4, 5, 9). Στη ΣΥΝ 16 μάλιστα ο μαθητής, με μεγάλη ευχέρεια στην παραγωγή λόγου σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα, χρησιμοποιεί ποικίλα προγράμματα παρουσιάσεων για τις σχολικές εργασίες, άλλα για τα θεωρητικά μαθήματα και άλλα για τα θετικά (συνήθως στα μη θεωρητικά μαθήματα χρησιμοποιεί το πρόγραμμα Offerware της Micro-media).

Οι γνώσεις του προγράμματος Power Point είναι πιο περιορισμένες στα παιδιά των δημόσιων σχολείων και ακόμη περισσότερο η χρήση των παρουσιάσεων. Στη ΣΥΝ 29 ο μαθητής Γ' Γυμνασίου δημόσιου σχολείου δηλώνει ότι απέκτησε τις σχετικές γνώσεις σε μικρή ηλικία από τα ιδιωτικά σχολεία, αλλά δεν κάνει παρουσιάσεις. Η μαθήτρια στη ΣΥΝ 17 δηλώνει ότι έχει αρκετές γνώσεις λόγω της διαδικασίας εξε-

τάσεων και πτυχίων στους Η/Υ, εξακολουθεί να κάνει εξάσκηση στο σπίτι της, αλλά δεν δημιουργεί παρουσιάσεις για σχολικές υποχρεώσεις. Υπάρχουν μαθητές που δηλώνουν ότι διδάχθηκαν στο σχολείο (μάθημα Πληροφορικής) τη σχετική ενότητα – ύλη στο σχολείο, αλλά δεν χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους. Τέλος, λιγότεροι μαθητές λένε ότι έκαναν παρουσίαση σε σχολική/ες εργασία/ες.

Βέβαια, στη ΣΥΝ 62 ο μαθητής δημόσιου σχολείου συνηθίζει να χρησιμοποιεί το πρόγραμμα παρουσιάσεων για να φτιάχνει εξώφυλλα για σχολικές εργασίες αλλά και για διάφορες προσωπικές του χρήσεις. Στη ΣΥΝ 51, επίσης, η μαθήτρια δημιουργεί παρουσιάσεις με διαφάνειες που συνδυάζουν κείμενα και φωτογραφίες. Ιδιαίτερο ενθουσιασμό δείχνει για το πρόγραμμα αυτό η μαθήτρια στη συνέντευξη 42, η οποία το χρησιμοποιεί στις σχολικές εργασίες και προτείνει ταυτόχρονα μεγαλύτερη αξιοποίηση του προγράμματος στο σχολείο, ενώ ταυτόχρονα της αρέσει να το εφαρμόζει και εξωσχολικά (έχει δημιουργήσει ένα φωτογραφικό άλμπουμ με καλλιτέχνες).

Συμπεράσματα από την ενότητα

Στην ενότητα αυτή καταγράψαμε τις δεξιότητες των παιδιών σε συγκεκριμένες πτυχές τεχνολογικού γραμματισμού, όπως στη χρήση του μηχανικού ορθογραφικού ελέγχου, στην ικανότητα δημιουργίας πολυτροπικών κειμένων και στη χρήση των προγραμμάτων Power Point. Και οι τρεις περιπτώσεις μπορούμε να πούμε ότι ανήκουν στις δεξιότητες του νέου γραμματισμού που είναι απαραίτητο να καλλιεργήσει το σχολείο στην παραγωγή λόγου.

Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι ένα μεγάλο μέρος των παιδιών γνωρίζει τη λειτουργία των προγραμμάτων αυτών (κυρίως του ορθογραφικού ελέγχου και τον τρόπο δημιουργίας πολυτροπικών κειμένων). Η γνώση όμως αυτή είναι πρωτίστως σε τεχνικό και πολύ λιγότερο σε λειτουργικό ή κριτικό επίπεδο.

Φαίνεται επίσης ότι τα προγράμματα παρουσιάσεων αξιοποιούνται πολύ λίγο εκτός σχολείου και η αξιοποίηση αυτή ποικίλλει. Ως προς την έκταση της πρακτικής αυτής σημαντικός φαίνεται να είναι ο ρόλος του σχολείου και από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι τα ιδιωτικά σχολεία παρέχουν περισσότερα κίνητρα για την εξωσχολική αξιοποίηση των προγραμμάτων αυτών από τα παιδιά.

Σε γενικές γραμμές, και στην ενότητα αυτή διαπιστώσαμε ότι η έκταση της γνώσης και ο τρόπος αξιοποίησης του λογισμικού που είδαμε εξαρτάται και πάλι από κοινωνικές μεταβλητές.

Η χρήση του διαδικτύου

Το διαδίκτυο αποτελεί, χωρίς αμφιβολία, το πιο πολυσυζητημένο από τα σύγχρονα ψηφιακά περιβάλλοντα επικοινωνίας. Η έλευσή του και ιδιαίτερα η ευρεία διάδοσή του από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και ύστερα δημιούργησε νέα δεδομένα, πέραν των άλλων, και στους τομείς που σχετίζονται με τη γλώσσα και τη γλωσσική εκπαίδευση (βλ. θεωρητικό μέρος). Είναι εύκολα ερμηνεύσιμο, επομένως, γιατί η παρούσα έρευνα δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στη διερεύνηση πολλών διαστάσεων που έχουν σχέση με την εξοικείωση, τη μάθηση αλλά και τις διαδικτυακές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών.

Έτσι, μια ομάδα ερωτήσεων επεδίωκε ακριβώς σε μια συστηματική διερεύνηση τόσο της σχέσης που έχουν τα παιδιά με το διαδίκτυο, όσο και των πρακτικών που αναπτύσσουν σε αυτό.

Η πρώτη από αυτές τις ερωτήσεις ήταν γενική και απέβλεπε σε μια πρώτη αποτίμηση της γνώσης των παιδιών στη χρήση του διαδικτύου.

Γνωρίζεις να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο Ναι 1 Όχι 2

ΑΝ ΟΧΙ, ΠΗΓΑΙΝΕ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ 35

Από την απάντηση αυτή προκύπτει (βλ. πίνακας 4.12.) ότι η γνώση στη χρήση του διαδικτύου είναι σχεδόν καθολική, 95,9% των παιδιών απαντούν θετικά και μόλις 3,7% αρνητικά. Το αρνητικό ποσοστό προέρχεται κυρίως από παιδιά δημόσιων σχολείων και χωρίς υπολογιστή στο σπίτι.

Πίνακας 4.10. Γνωρίζεις να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο;

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρα	ΝΑΙ	4001	95,9	96,3	96,3
	ΟΧΙ	154	3,7	3,7	100,0
Σύνολο		4155	99,5	100,0	
Άκυρα		19	,5		
Σύνολο		4174	100,0		

Μια διασταύρωση της απάντησης αυτής με μεταβλητή το φύλο μας δείχνει ότι, αν και τα αγόρια υποστηρίζουν ότι γνωρίζουν να αξιοποιούν το διαδίκτυο σε μεγαλύτερα ποσοστά (97,3%), και τα ποσοστά των κοριτσιών δεν είναι χαμηλά (95,3%).

Πίνακας 4.11. Γνώση χρήσης του διαδικτύου με βάση το φύλο

	Γνωρίζεις να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο	Σύνολο

			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Αγόρι / Κορίτσι	Αγόρι	Μετρήθηκαν	1981	54	2035
		%	97,3%	2,7%	100,0%
Σύνολο	Κορί-τσι	Μετρήθηκαν	2011	99	2110
		%	95,3%	4,7%	100,0%
	Μετρήθηκαν		3992	153	4145
	%		96,3%	3,7%	100,0%

Από τον έλεγχο διάφορων μεταβλητών (επάγγελμα γονιών, μόρφωση), αυτή που φαίνεται να σχετίζεται άμεσα με τη διαφορά αυτή είναι ο τύπος του σχολείου στον οποίο φοιτούν τα παιδιά. Από τον παρακάτω πίνακα προκύπτει ότι τη διαφορά υπέρ των αγοριών τη δημιουργούν τα παιδιά που φοιτούν στα δημόσια σχολεία. Αντίθετα, τα κορίτσια που φοιτούν στα ιδιωτικά όχι μόνο δεν υστερούν, αλλά υπερτερούν ελαφρά.

Πίνακας 4.12. Η εξοικείωση με το διαδίκτυο σε σχέση με το φύλο και τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Αγόρι/Κορίτσι			
			Αγόρι		Κορίτσι	
			Δημόσιο / Ιδιωτικό		Δημόσιο / Ιδιωτικό	
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	Δημόσιο	Ιδιωτικό
Γνωρίζεις να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο	NAI	Μετρήθηκαν	1609	372	1634	377
		%	97,0%	98,7%	94,5%	99,0%
	OXI	Μετρήθηκαν	49	5	95	4
		%	3,0%	1,3%	5,5%	1,0%

Αναλυτικότερα, από τον ανωτέρω πίνακα φαίνεται ότι η γνώση της χρήσης του διαδικτύου είναι σχεδόν καθολική και στα δύο φύλα στην περίπτωση των παιδιών που φοιτούν στα ιδιωτικά σχολεία (98,7% αγόρια, 99,0% κορίτσια). Αντίθετα, τα κορίτσια που φοιτούν στα δημόσια σχολεία υστερούν έναντι των αγοριών κατά 2,5 εκατοστιαίες μονάδες (97,0% και 94,5%)

Η ηλικία που έμαθαν το διαδίκτυο

Το επόμενο ερώτημα είχε σχέση με την ηλικία κατά την οποία τα παιδιά ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Το ερώτημα έχει ενδιαφέρον, κυρίως για να συσχετιστεί με κοινωνικές μεταβλητές που έχουν σχέση με τη χρήση του διαδικτύου.

Το ερώτημα ήταν διατυπωμένο ως εξής:

Σε ποια ηλικία ξεκίνησες να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο;

.....

Σημαντικές διαφορές υπάρχουν σε σχέση με την ηλικία που τα παιδιά έμαθαν να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Μια πρώτη επισήμανση προκύπτει από τον παρακάτω πίνακα (4.13). Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δείγματος και της συγκεκριμένης γενιάς έμαθε να χρησιμοποιεί το διαδίκτυο μετά από την ηλικία των δώδεκα χρόνων, μετά δηλαδή από το τέλος του Δημοτικού Σχολείου. Ένα πολύ μικρό ποσοστό δηλώνει ότι άρχισε να χρησιμοποιεί το διαδίκτυο από την ηλικία των πέντε έως εννέα χρόνων. Οι επτά περιπτώσεις με ηλικίες μεγαλύτερη των 16 χρόνων προέρχονται από τα Τεχνικά Λύκεια.

Προκειμένου να έχουμε μια καλύτερη και συνοπτικότερη εικόνα, συμπύξαμε τις παραπάνω κατηγορίες (βλ. πίνακας 4.14.). Η σύμπτυξη έγινε σε τέσσερις κατηγορίες: στην πρώτη είναι τα παιδιά με την πιο μακροχρόνια σχέση (ηλικία μικρότερη ή ίση των δέκα χρόνων· στη δεύτερη και στην τρίτη τα παιδιά που εξοικειώθηκαν με τις ΤΠΕ στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού (ηλικία 11-12 χρόνων) και τις πρώτες του Γυμνασίου (13-15 χρόνων) αντίστοιχα και στην τελευταία κατηγορία σε μεγαλύτερη ηλικία.

Στον πίνακα αυτό βλέπουμε ότι ένα ποσοστό 20,7% εξοικειώθηκε με το διαδίκτυο από πολύ μικρή ηλικία. Ένα ποσοστό 33,3% από τις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού. Το μεγαλύτερο ποσοστό εξοικειώθηκε ανάμεσα στην ηλικία των 13 με 15 ετών (44,8%) και το μικρότερο μετά τα 16 (1,2%).

Πίνακας 4.13. Από ποια ηλικία χρησιμοποιείς το διαδίκτυο;

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα 5 ετών	14	,3	,4	,4
6 ετών	23	,6	,6	1,0
7 ετών	50	1,2	1,3	2,2
8 ετών	108	2,6	2,8	5,0
9 ετών	135	3,2	3,5	8,5
10 ετών	472	11,3	12,2	20,7
11 ετών	391	9,4	10,1	30,8
12 ετών	899	21,5	23,2	54,0
13 ετών	965	23,1	24,9	78,8
14 ετών	571	13,7	14,7	93,6
15 ετών	202	4,8	5,2	98,8
16 ετών	40	1,0	1,0	99,8
17 ετών	5	,1	,1	99,9
Μεγαλύτερο από 18	2	,0	,1	100,0

Σύνολο	3877	92,9	100,0
Άκυρα	143	3,4	
Σύστημα	154	3,7	
Σύνολο	297	7,1	
Σύνολο	4174	100,0	

Σε διασταύρωση που έγινε παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο όλες οι γνωστές μεταβλητές, που εξετάσαμε στις προηγούμενες ενότητες.

Μεγάλη διαφορά υπάρχει σε σχέση με το φύλο: τα αγόρια ξεκινούν από πολύ πιο μικρή ηλικία, ενώ τα κορίτσια από μεγαλύτερη, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (4.15.). Πρόκειται για στατιστικά σημαντική διαφορά.

Πίνακας 4.14. Ηλικία εκμάθησης του διαδικτύου (συμπτυγμένος πίνακας)

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα <= 10	802	19,2	20,7	20,7
11 - 12	1290	30,9	33,3	54,0
13 - 15	1738	41,6	44,8	98,8
16+	47	1,1	1,2	100,0
Σύνολο	3877	92,9	100,0	
Άκυρα	143	3,4		
Σύστημα	154	3,7		
Σύνολο	297	7,1		
Σύνολο	4174	100,0		

Πίνακας 4.15. Ηλικία χρήσης του διαδικτύου με βάση το φύλο

			Αγόρι / Κορίτσι		Σύνολο
			Αγόρι	Κορίτσι	
Από ποια ηλικία χρησιμοποιείς το διαδίκτυο;	<= 10	Μετρήθηκαν %	508	293	801
			63,4%	36,6%	100,0%
	11 - 12	Μετρήθηκαν %	659	625	1284
			51,3%	48,7%	100,0%
	13 - 15	Μετρήθηκαν %	730	1006	1736
			42,1%	57,9%	100,0%
	16+	Μετρήθηκαν %	23	24	47
			48,9%	51,1%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	1920	1948	3868

%	49,6%	50,4%	100,0%
---	-------	-------	--------

Ωστόσο, το ζήτημα δεν είναι τόσο θέμα φύλου, όσο στενά συσχετιζόμενο με άλλες σημαντικές κοινωνικές μεταβλητές. Αν επιχειρήσουμε π.χ. να συσχετίσουμε τις δύο αυτές μεταβλητές με κάποια άλλη ανεξάρτητη μεταβλητή, θα διαπιστώσουμε ότι η ηλικία που μαθαίνουν τα παιδιά το διαδίκτυο έχει μεγάλη σχέση με την εκπαίδευση των γονιών και το επάγγελμά τους. Οι γονείς π.χ. με πανεπιστημιακή μόρφωση παρέχουν τη δυνατότητα στα παιδιά τους να εξοικειωθούν από πιο μικρά με το διαδίκτυο.

Στον παρακάτω ενδεικτικό πίνακα (4.16) αποτυπώνεται αυτή ακριβώς η διαπίστωση. Όσο πιο μορφωμένη είναι η μητέρα, τόσο αυξάνεται το ποσοστό των παιδιών που εξοικειώθηκαν από μικρότερα με το διαδίκτυο. Αναφέρουμε κάποια ποσοστά, ενδεικτικά. Στο μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών με μητέρες που δεν τελείωσαν το δημοτικό η ενασχόληση με το διαδίκτυο ξεκίνησε στις ηλικίες 13-15 ετών (59%). Αντίθετα, η ενασχόληση με το διαδίκτυο παιδιών που οι μητέρες τους έχουν τελειώσει το πανεπιστήμιο, σε ένα σημαντικό ποσοστό (31,5%), ξεκινά πριν από την ηλικία των δέκα ετών.

Πίνακας 4.16. Ηλικία εξοικείωσης με το διαδίκτυο - Μόρφωση της μητέρας (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Από ποια ηλικία χρησιμοποιείς το διαδίκτυο			
			<= 10	11 - 12	13 - 15	16+
Επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας	Δεν τελείωσε δημοτικό	Μετρήθηκαν	5	10	23	1
		%	12,8 %	25,6%	59,0%	2,6%
	Απολυτήριο δημοτικού	Μετρήθηκαν	17	72	153	5
		%	6,9%	29,1%	61,9%	2,0%
	Απολυτήριο 3ετούς γυμνασίου	Μετρήθηκαν	28	61	139	5
		%	12,0 %	26,2%	59,7%	2,1%
	Φοίτησε αλλά δεν τελείωσε..	Μετρήθηκαν	18	41	57	
		%	15,5 %	35,3%	49,1%	
	Απολυτήριο 6ετούς γυμνασίου	Μετρήθηκαν	22	51	61	2
		%	16,2 %	37,5%	44,9%	1,5%
	Φοίτησε αλλά δεν τελείωσε Λύκειο	Μετρήθηκαν	17	36	73	2
		%	13,3 %	28,1%	57,0%	1,6%

Απολυτήριο Λυκείου	Μετρήθηκαν	139	278	458	14
	%	15,6 %	31,3%	51,5%	1,6%
Τελείωσε τεχνική σχολή	Μετρήθηκαν	42	86	115	3
	%	17,1 %	35,0%	46,7%	1,2%
Δεν τελείωσε ανώτερη σχολή	Μετρήθηκαν	25	37	58	1
	%	20,7 %	30,6%	47,9%	,8%
Πτυχίο ανώτερης σχολής	Μετρήθηκαν	73	119	141	1
	%	21,9 %	35,6%	42,2%	,3%
Δεν τελείωσε ανώτατη σχολή	Μετρήθηκαν	35	57	69	1
	Row %	21,6 %	35,2%	42,6%	,6%
Πτυχίο ΑΕΙ	Μετρήθηκαν	374	431	370	12
	Row %	31,5 %	36,3%	31,2%	1,0%

Τρόποι αρχικής εξοικείωσης με το διαδίκτυο

Με το παρακάτω ερώτημα επιδιώχτηκε να καταγραφεί πώς έμαθαν τα παιδιά το διαδίκτυο. Τα ερώτημα ήταν το εξής:

Στην αρχή, ποιος/ποια σου έμαθε να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο; *(κύκλωσε την απάντηση ή τις απαντήσεις που ανταποκρίνονται σε σένα)*

- α. Οι γονείς μου
- β. Τα αδέρφια μου
- γ. Το σχολείο
- δ. Μόνος μου
- ε. Από φίλους και συγγενείς
- στ. Στο φροντιστήριο
- ζ. Στο Ίντερνετ καφέ
- η. Κάτι άλλο

Στο ερώτημα ‘Στην αρχή ποιος σου έμαθε να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο;’ οι απαντήσεις μοιράζονται λίγο πολύ σε όλες τις επιλογές που είχαν να κάνουν τα παιδιά. Πολλά παιδιά μαθαίνουν μόνα τους (37,1%), ενώ σημαντικός είναι ο ρόλος των φίλων (28,9%) και του σχολείου (29,2%), όχι όμως όσο θα ανέμενε κανείς. Μικρό ποσοστό των παιδιών έμαθαν το διαδίκτυο στο Ίντερνετ καφέ και σε φροντιστήριο, όπως μικρό είναι και το ποσοστό των παιδιών που έμαθαν από τους γονείς τους (16,4%).

Πίνακας 4.17. Ποιος σου έμαθε να χρησιμοποιείς το διαδίκτυο;

	ΟΧΙ		ΝΑΙ		Άκυρα	
	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
Οι γονείς	3320	82,5%	661	16,4%	41	1,0%
Τα αδέρφια	3243	80,6%	739	18,4%	41	1,0%
Το σχολείο	2807	69,8%	1175	29,2%	41	1,0%
Μόνος μου	2490	61,9%	1492	37,1%	41	1,0%
Από φίλους	2819	70,1%	1163	28,9%	41	1,0%
Φροντιστήριο	3615	89,9%	367	9,1%	41	1,0%
Ίντερνετ καφέ	3353	85,8%	517	13,2%	37	,9%

Οι γονείς, γενικά, δεν φαίνεται να παίζουν τον καθοριστικότερο ρόλο. Ωστόσο, αν δούμε συνδυαστικά τη μεταβλητή αυτή με το επίπεδο εκπαίδευσης των γονιών, θα διαπιστώσουμε ότι οι γονείς με μόρφωση υψηλότερη από αυτή του Λυκείου και κυρίως με ακαδημαϊκή μόρφωση υποστηρίζουν πολύ περισσότερο τα παιδιά τους στην εξοικείωσή τους με τη χρήση του διαδικτύου.

Αντίθετα, από τον επόμενο πίνακα φαίνεται ότι ο ρόλος του σχολείου δεν είναι πολύ σημαντικός στην εκμάθηση του διαδικτύου από τα παιδιά και για τις δύο κατηγορίες σχολείων. Ενθαρρυντικό μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός ότι τα δημόσια σχολεία παίζουν πιο σημαντικό ρόλο στην εξοικείωση των μαθητών με το διαδίκτυο (βλ. επόμενος πίνακας), μια διαφορά που είναι στατιστικά σημαντική (βλ. μεθεπόμενος πίνακας). Θα μπορούσε, βέβαια, να πει κανείς ότι κάτι τέτοιο δεν χρειάζεται στο ιδιωτικό στον ίδιο βαθμό, από τη στιγμή που τα παιδιά έρχονται στο σχολείο σε μεγαλύτερο βαθμό εξοικειωμένα.

Πίνακας 4.18. Τύπος σχολείου και μάθηση του διαδικτύου (εξοικείωση με το διαδίκτυο) (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Το σχολείο			Σύνολο
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΑΚΥΡΑ	
Δημόσιο / Ιδιωτικό	Δημόσιο	Μετρήθηκαν	2243	991	38	3272
		%	68,6%	30,3%	1,2%	100,0%
	Ιδιωτικό	Μετρήθηκαν	564	184	3	751
		%	75,1%	24,5%	,4%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	2807	1175	41	4023
		%	69,8%	29,2%	1,0%	100,0%

Σύνδεση με το διαδίκτυο

Το παρακάτω ερώτημα δεν απέβλεπε απλώς στην καταγραφή του ποσοστού των παιδιών που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι, αλλά και στη διερεύνηση της σχετικής εμπειρίας που έχουν.

24. Έχετε σύνδεση στο διαδίκτυο με τον υπολογιστή που χρησιμοποιείς στο σπίτι; (κύκλωσε την απάντηση που ανταποκρίνεται σε σένα)

1. Κάναμε σύνδεση τον τελευταίο μήνα περίπου
2. Έχουμε σύνδεση εδώ και πέντε - έξι μήνες περίπου
3. Έχουμε σύνδεση εδώ και έναν χρόνο περίπου
4. Έχουμε σύνδεση εδώ και δύο χρόνια περίπου
5. Έχουμε σύνδεση περισσότερο από δύο χρόνια
6. Όχι, δεν έχουμε

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται τα ποσοστά σύνδεσης με το διαδίκτυο που έχουν τα παιδιά από το σπίτι τους. Είναι προφανές από το αποτέλεσμα ότι τα παιδιά, ενώ, όπως είδαμε, γνωρίζουν σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, έχουν σύνδεση σε πολύ μικρότερο ποσοστό. Συγκεκριμένα το 60% των έγκυρων απαντήσεων δηλώνει ότι έχει σύνδεση και το 40% ότι δεν έχει.

Πίνακας 4.19. Σύνδεση με το διαδίκτυο

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα	ΝΑΙ	2382	57,1	60,0	60,0
	ΟΧΙ	1588	38,0	40,0	100,0
	Σύνολο	3970	95,1	100,0	
ΑΚΥΡΑ		57	1,4		
	Σύστη-μα	147	3,5		
	Σύνολο	204	4,9		
Σύνολο		4174	100,0		

Με μία περαιτέρω επεξεργασία των δεδομένων φαίνεται (βλ. πίνακας 4.20.) ότι τα αγόρια έχουν σε μεγαλύτερο ποσοστό πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι τους σε σχέση με τα κορίτσια (63,4% έναντι 56,7%), διαφορά που είναι σημαντική και στατιστικά.

Πίνακας 4.20. Το φύλο (Αγόρι / Κορίτσι) σε σχέση με τη δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Έχεις σύνδεση με το διαδίκτυο		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Αγόρι / Κορίτσι	Αγόρι	Μετρήθηκαν %	1241 63,4%	716 36,6%	1957 100,0%
	Κορίτσι	Μετρήθηκαν %	1136 56,7%	869 43,3%	2005 100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν %	2377 60,0%	1585 40,0%	3962 100,0%

Και στην περίπτωση όμως αυτή το θέμα είναι πιο σύνθετο και όχι μόνο θέμα φύλου. Σε μια περαιτέρω διασταύρωση των δύο αυτών μεταβλητών με διάφορες άλλες μεταβλητές φαίνεται ότι οι ίδιες κοινωνικές μεταβλητές που είδαμε να παίζουν σημαντικό ρόλο σε άλλες περιπτώσεις που εξετάσαμε, είναι αυτές που καθορίζουν εν πολλοίς και εδώ τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο από το σπίτι.

Στον παρακάτω ενδεικτικό πίνακα (4.21) βλέπουμε ότι τα παιδιά των οποίων ο πατέρας είναι επιστήμονας, διευθυντικό στέλεχος ή επιχειρηματίας έχουν σε πολύ υψηλά ποσοστά σύνδεση με το διαδίκτυο από το σπίτι. Σε αντίθεση με τα παιδιά των οποίων οι γονείς είναι αγρότες, εργάτες κλπ. Πρόκειται για διαφορά σημαντική από στατιστική άποψη.

Μια εξίσου σημαντική μεταβλητή που αποτυπώνει το ρόλο πολλών και διαφορετικών παραμέτρων στη σύνδεση με το διαδίκτυο είναι και η γλώσσα ομιλίας στο σπίτι. Από τα στοιχεία μας προκύπτει ότι τα παιδιά που μιλούν κάποια γλώσσα μετανάστευσης έχουν σε πολύ χαμηλότερα ποσοστά σύνδεση με το διαδίκτυο σε σχέση με τα παιδιά που χρησιμοποιούν ως γλώσσα ομιλίας την ελληνική ή (και) κάποια άλλη ευρωπαϊκή γλώσσα. Ειδικότερα, όταν η γλώσσα ομιλίας στο σπίτι είναι κάποια ευρωπαϊκή γλώσσα, τότε τα ποσοστά είναι το υψηλότερο (80%). Αντίθετα, όταν η γλώσσα ομιλίας είναι κάποια γλώσσα μετανάστευσης τα ποσοστά είναι ιδιαίτερα χαμηλά (γύρω στα 25%).

Πίνακας 4.21. Δουλειά του πατέρα σε σχέση με τη δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Έχεις σύνδεση με το διαδίκτυο		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Δουλειά του πατέρα	Άνεργοι	Μετρήθηκαν %	2	4	6
			33,3%	66,7%	100,0%
	Ανειδίκευτος	Μετρήθηκαν %	95	178	273
			34,8%	65,2%	100,0%
	Αγρότης	Μετρήθηκαν %	45	77	122
			36,9%	63,1%	100,0%
	Βιομηχανικός εργάτης	Μετρήθηκαν %	150	179	329
			45,6%	54,4%	100,0%
	Ειδικευμένος τεχνίτης	Μετρήθηκαν %	244	253	497
			49,1%	50,9%	100,0%
	Επαγγελματίας Βιοτέχνης	Μετρήθηκαν %	498	305	803
			62,0%	38,0%	100,0%
	Υπάλληλος παροχής υπηρεσιών	Μετρήθηκαν %	415	305	720
			57,6%	42,4%	100,0%
	Τεχνολόγος	Μετρήθηκαν %	61	50	111
			55,0%	45,0%	100,0%
	Επιστήμονας	Μετρήθηκαν %	691	157	848
			81,5%	18,5%	100,0%
	Διευθύνων επιχειρηματίας	Μετρήθηκαν %	126	28	154
			81,8%	18,2%	100,0%
	Διευθυντικό στέλεχος	Μετρήθηκαν %	7	1	8
			87,5%	12,5%	100,0%
	Συνταξιούχος	Μετρήθηκαν %	22	24	46
			47,8%	52,2%	100,0%
	Δεν ζει	Μετρήθηκαν %	2	5	7
			28,6%	71,4%	100,0%
	Άκυρα	Μετρήθηκαν %	24	22	46
			52,2%	47,8%	100,0%
Σύνολο			2382	1588	3970

%	60,0%	40,0%	100,0%
---	-------	-------	--------

Οι γονείς επίσης που στέλνουν τα παιδιά τους σε ιδιωτικά σχολεία έχουν και σε συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό σύνδεση με το διαδίκτυο (87,3%), σε σχέση με τους άλλους (53,7%) (βλ. επόμενος πίνακας, 4.25.).

Πίνακας 4.22. Τύπος σχολείου σε σχέση με τη δυνατότητα σύνδεσης με το διαδίκτυο από το σπίτι (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Έχεις σύνδεση με το διαδίκτυο		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Δημόσιο / ιδιωτικό	Δημόσιο	Μετρήθηκαν %	1730 53,7%	1493 46,3%	3223 100,0%
	Ιδιωτικό	Μετρήθηκαν %	652 87,3%	95 12,7%	747 100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν %	2382 60,0%	1588 40,0%	3970 100,0%

Εμπειρία στη χρήση του διαδικτύου από το σπίτι

Στο παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται η χρονική διάρκεια που τα παιδιά έχουν σύνδεση με το διαδίκτυο από το σπίτι. Ένα μεγάλο ποσοστό δεν απαντάει στο ερώτημα, αφού δήλωσε ήδη πως δεν έχει σύνδεση. Επομένως, τα ποσοστά που θα δούμε αφορούν όσα παιδιά έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι.

Πίνακας 4.23. Χρονική διάρκεια της σύνδεσης

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα	Τον τελευταίο μήνα	233	5,6	9,8	9,8
	Εδώ και 5-6 μήνες	254	6,1	10,6	20,4
	Εδώ κι ένα χρόνο	319	7,6	13,4	33,8
	Εδώ και δύο χρόνια	405	9,7	17,0	50,8
	Περισσότερο από δύο χρόνια	1174	28,1	49,2	100,0
	Σύνολο	2385	57,1	100,0	
Άκυρα		35	,8		
	Σύστημα	1754	42,0		
	Σύνολο	1789	42,9		
Σύνολο		4174	100,0		

Από τον ανωτέρω πίνακα διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών (49,2%) έχει σύνδεση με το διαδίκτυο περισσότερο από δύο χρόνια, το 17% έχει σύνδεση εδώ και δύο χρόνια και τα υπόλοιπα ποσοστά βρίσκονται κοντά στο 10%.

Αυτό σημαίνει ότι, παρότι υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό των παιδιών που δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι, παράλληλα υπάρχει το ένα τρίτο του συνόλου περίπου των παιδιών που έχουν μακροχρόνια επαφή με το διαδίκτυο.

Το ποσοστό αυτό φαίνεται να συναρτάται άμεσα με πολλές άλλες κοινωνικές και μορφωτικές μεταβλητές (επάγγελμα, εκπαίδευση γονιών κλπ.). Στον παρακάτω ενδεικτικό πίνακα βλέπουμε, για παράδειγμα, ότι τα παιδιά που φοιτούν στα ιδιωτικά έχουν για πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα σύνδεση με το διαδίκτυο από το σπίτι σε σχέση με τα παιδιά από τα δημόσια σχολεία. Ενδεικτικές είναι οι τιμές που αφορούν τη μακροχρόνια σύνδεση (περισσότερα από δύο χρόνια), όπου τα ποσοστά είναι 70,6% για τα παιδιά των ιδιωτικών έναντι 41,2% των δημόσιων σχολείων.

Πίνακας 4.24. Το ερώτημα «από πότε έχετε σύνδεση με το διαδίκτυο από το σπίτι» σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Δημόσιο / Ιδιωτικό) (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Δημόσιο / ιδιωτικό		Σύνολο
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Από πότε έχετε σύνδεση	Τον τελευταίο μήνα	Μετρήθηκαν	212	21	233
		%	12,2%	3,2%	9,8%
	Εδώ και 5-6 μήνες	Μετρήθηκαν	211	43	254
		%	12,2%	6,6%	10,6%
	Εδώ κι ένα χρόνο	Μετρήθηκαν	279	40	319
		%	16,1%	6,1%	13,4%
	Εδώ και δύο χρόνια	Μετρήθηκαν	317	88	405
		%	18,3%	13,5%	17,0%
	Περισσότερο από δύο χρόνια	Μετρήθηκαν	713	461	1174
		%	41,2%	70,6%	49,2%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	1732	653	2385
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Έκταση χρήσης του διαδικτύου εκτός σχολείου

Το επόμενο ερώτημα απέβλεπε στο να καταγράψει την έκταση χρήσης του διαδικτύου εκτός σχολείου, ανεξάρτητα από το αν είχαν σύνδεση ή όχι. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Χρησιμοποιείς το διαδίκτυο εκτός σχολείου; Ναι ☐ 1 Όχι ☐ 2

Από τον πίνακα 4.28 προκύπτει ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν σε πολύ μεγάλα ποσοστά το διαδίκτυο εκτός σχολείου (92,8% απαντάει θετικά), ποσοστά εξαιρετικά υψηλότερα από τα ποσοστά πρόσβασης που έχουν από το σπίτι.

Πίνακας 4.25. Χρησιμοποιείς το διαδίκτυο εκτός σχολείου;

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα	NAI	3726	89,3	92,8
	OXI	288	6,9	7,2
	Σύνολο	4014	96,2	100,0

Αιτίες μη χρήσης του διαδικτύου

Στο επόμενο ερώτημα επιχειρούσαμε να καταγράψουμε τις πιθανές αιτίες που θα επικαλούνταν τα παιδιά που δεν έχουν σύνδεση με το διαδίκτυο.

Για ποιους λόγους δεν το χρησιμοποιείς; (οι επιλογές σου μπορεί να είναι περισσότερες από μία)

- α. Είναι ακριβό
- β. Δεν με ενδιαφέρει
- γ. Δεν το επιτρέπουν οι γονείς μου
- δ. Δεν είναι ασφαλές
- ε. Αφιερώνω το χρόνο μου στο σχολείο και δεν προλαβαίνω
- στ. Είναι πολύ δύσκολο
- ζ. Κάποιος άλλος λόγος (γράψε ποιος)....

Από τον παρακάτω συγκεντρωτικό πίνακα φαίνεται ότι τα παιδιά που απαντούν στο ερώτημα επικαλούνται ως σημαντικότερο λόγο το γεγονός ότι δεν τους ενδιαφέρει (38,8%). Σε αρκετά μεγάλο ποσοστό δόθηκε και η απάντηση 'αφιερώνω χρόνο στο σχολείο' (24,8%), ενώ το μικρότερο ποσοστό (2,7%) δηλώνει ότι ο λόγος για τον οποίο δεν ασχολείται με το διαδίκτυο είναι, επειδή το βρίσκει δύσκολο.

Πίνακας 4.26. Αιτίες για τις οποίες δεν χρησιμοποιούν το διαδίκτυο

		Είναι ακριβό	Δεν μ' ενδιαφέρει	Δεν επιτρέπουν οι γονείς	Δεν είναι ασφαλές	Αφιερώνω χρόνο στο σχολείο	Είναι δύσκολο
OXI	Μετρήθηκαν	218	161	217	229	197	255
	%	82,6%	61,2%	82,8%	87,4%	75,2%	97,3%
NAI	Μετρήθηκαν	46	102	45	33	65	7
	%	17,4%	38,8%	17,2%	12,6%	24,8%	2,7%
Σύνολο	Μετρήθηκαν	264	263	262	262	262	262
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Συμπερασματικά για την υποενότητα

Μέσω των απαντήσεων που εξετάστηκαν στην ενότητα αυτή, επιχειρήθηκε να καταγραφούν κάποια βασικά, σημαντικά όμως στοιχεία, σε σχέση με την εξοικείωση των

παιδιών με το διαδίκτυο, τις δυνατότητες πρόσβασης από το σπίτι και τη σχετική εμπειρία που υπάρχει.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι τα παιδιά που πήραν μέρος στην έρευνα γνωρίζουν σε πολύ υψηλά ποσοστά να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Τα αγόρια υπερéχουν στη γνώση αυτή, αλλά όχι θεαματικά. Τα περισσότερα παιδιά έμαθαν να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο μετά από την ηλικία των δώδεκα χρόνων, ενώ ένα μικρό ποσοστό δηλώνει ότι άρχισε να χρησιμοποιεί το διαδίκτυο σε μικρότερη ηλικία. Τα αγόρια είναι αυτά που εξοικειώνονται από μικρότερη ηλικία. Ωστόσο, σημαντικό ρόλο δεν παίζει μόνο το φύλο, όσο άλλες παράμετροι με κυριότερες το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας και το επάγγελμα των γονιών. Αυτές είναι οι μεταβλητές που προσδιορίζουν, επίσης, την ύπαρξη ή όχι υποστήριξης από το σπίτι για την εκμάθηση του διαδικτύου.

Αντίθετα, λιγότερο θεαματικά είναι τα αποτελέσματα, αν εξετάσουμε τα ποσοστά και το χρόνο πρόσβασης των παιδιών στο διαδίκτυο από το σπίτι. Εκεί φαίνεται ότι η πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι είναι μεν διαδεδομένη, αλλά σε επίπεδα που δεν ξεπερνούν το 60%. Φαίνεται επίσης ότι ένα ποσοστό των παιδιών (περίπου το 1/3) που δεν διαφοροποιείται ως προς το φύλο έχει σύνδεση στο διαδίκτυο που είναι δύο ή περισσότερα χρόνια. Και στη συγκεκριμένη όμως περίπτωση καθοριστικές είναι ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές και μορφωτικές παράμετροι. Η γενική διαπίστωση και από την ενότητα αυτή είναι ότι οι μορφωμένοι και πιο εύποροι γονείς θεωρούν τη σύνδεση με το διαδίκτυο και την πρόσβαση των παιδιών τους σε αυτό ως κάτι πιο αυτονόητο σε σχέση με τους άλλους γονείς.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι ανεξάρτητα από τη δυνατότητα να έχουν τα παιδιά πρόσβαση στο διαδίκτυο, βρίσκουν τον τρόπο να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο εκτός σχολείου σε ποσοστά 90% περίπου. Αυτό δείχνει ότι η ενασχόληση με το διαδίκτυο αποτελεί μία από τις αγαπημένες εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών. Μένει να προσδιορίσουμε ακριβώς το είδος των συγκεκριμένων πρακτικών, κάτι που θα πραγματοποιηθεί στα επόμενα κεφάλαια.

5. Είδος πρακτικών γραμματισμού στο διαδίκτυο

Μία σειρά από ερωτήσεις επιχειρούν να καταγράψουν το είδος των πρακτικών που έχουν τα παιδιά αυτά στο διαδίκτυο. Από την πρώτη ομάδα των ερωτήσεων με τον υπέρτιτλο ‘Πόσο συχνά χρησιμοποιείς το διαδίκτυο εκτός σχολείου και για ποιο σκοπό’, δεν βλέπουμε να ξεχωρίζει κάποια κατηγορία ιδιαίτερα.

Πόσο συχνά χρησιμοποιείς το διαδίκτυο εκτός σχολείου και για ποιο σκοπό; (σημείωσε με ένα √ τη συχνότητα χρήσης του διαδικτύου για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)

	Κάθε μέρα	1-2 φορές τη βδομάδα	1-2 φορές το μήνα	Πολύ σπάνια	Ποτέ
	5	4	3	2	1
Για να ψάχνω υλικό για σχολικές μου εργασίες					
Για να στέλνω e-mail					
Για να κατεβάζω τραγούδια					
Για να κατεβάζω video clips					
Για να ακούω ραδιόφωνο					
Για να πληροφορούμαι τις ειδήσεις					
Για να μπαίνω σε chat rooms και να επικοινωνώ με άλλους					
Για να παίζω παιχνίδια με άλλους					
Χωρίς κάποιο συγκεκριμένο λόγο					
Για να αγοράσω διάφορα πράγματα					
Για να βοηθάω άλλους: να βρω πληροφορίες, υλικό κλπ. για γονείς, αδέρφια, φίλους κλπ.)					
Κάτι άλλο					

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι το σχολείο αποτελεί έναν από τους κύριους λόγους που χρησιμοποιείται το διαδίκτυο ακόμη και εκτός σχολείου, για τη διεκπεραίωση σχολικών εργασιών. Ειδικότερα, από την απάντηση αυτή (βλ. πίνακας 5.1.), βλέπουμε ότι ένα μικρό ποσοστό (11,1%) δεν χρησιμοποιεί ποτέ το διαδίκτυο στο σπίτι, προκειμένου να ψάξει κάποια πληροφορία που να έχει σχέση με το σχολείο και την καθημερινή διδακτική πρακτική. Ένα μεγαλύτερο ποσοστό (28,9%) το χρησιμοποιεί πολύ σπάνια. Σποραδικά, (1-2 φορές το μήνα), το χρησιμοποιεί το μεγαλύτερο ποσοστό (32,9%). Συχνά έως πολύ συχνά, 1-2 φορές τη βδομάδα, το χρησιμοποιεί ένα μικρότερο ποσοστό (16,9%) και το 3,2% σε καθημερινή βάση.

Πίνακας 5.1. Αιτίες χρήσης του διαδικτύου εκτός σχολείου

		Ποτέ	Πολύ σπάνια	1-2 φορές το μή- να	1-2 τη βδομάδα	Κάθε μέρα	Άκυρα	Σύνολο
Ψάχνω υλικό	Μετρήθηκαν	422	1093	1246	641	120	264	3786
	%	11,1%	28,9%	32,9%	16,9%	3,2%	7,0%	100,0%
Στέλνω e- mail	Μετρήθηκαν	1153	732	474	692	450	284	3785
	%	30,5%	19,3%	12,5%	18,3%	11,9%	7,5%	100,0%
Κατεβάζω τραγούδια	Μετρήθηκαν	514	549	665	1081	803	173	3785
	%	13,6%	14,5%	17,6%	28,6%	21,2%	4,6%	100,0%
Κατεβάζω video	Μετρήθηκαν	1070	717	569	690	490	250	3786
	%	28,3%	18,9%	15,0%	18,2%	12,9%	6,6%	100,0%
Ακούω ρα- διόφωνο	Μετρήθηκαν	1598	765	390	388	340	306	3787
	%	42,2%	20,2%	10,3%	10,2%	9,0%	8,1%	100,0%
Ειδήσεις	Μετρήθηκαν	1547	773	466	431	237	333	3787
	%	40,9%	20,4%	12,3%	11,4%	6,3%	8,8%	100,0%
Chat rooms	Μετρήθηκαν	1115	683	506	633	605	245	3787
	%	29,4%	18,0%	13,4%	16,7%	16,0%	6,5%	100,0%
Παίζω παιχνίδια	Μετρήθηκαν	1095	667	450	663	713	199	3787
	%	28,9%	17,6%	11,9%	17,5%	18,8%	5,3%	100,0%
Χωρίς λόγο	Μετρήθηκαν	993	587	471	786	641	309	3787
	%	26,2%	15,5%	12,4%	20,8%	16,9%	8,2%	100,0%
Αγορές	Μετρήθηκαν	2478	525	226	109	81	368	3787
	%	65,4%	13,9%	6,0%	2,9%	2,1%	9,7%	100,0%
Βοηθάω άλλους	Μετρήθηκαν	905	1041	829	487	216	309	3787
	%	23,9%	27,5%	21,9%	12,9%	5,7%	8,2%	100,0%

Η ηλεκτρονική αλληλογραφία δεν είναι από τις αγαπημένες δραστηριότητες των παιδιών του δείγματος. Ωστόσο, από τις απαντήσεις προκύπτει ότι ένα συνολικό ποσοστό χρησιμοποιεί αρκετά συχνά την ηλεκτρονική αλληλογραφία: 18,3% μία με δύο φορές τη βδομάδα και 11,9% σε καθημερινή βάση. Η αναζήτηση μουσικής είναι η πιο αγαπημένη τους δραστηριότητα στο διαδίκτυο (28,6% για 1-2 φορές την εβδομάδα και 21,2% για κάθε μέρα). Μικρό μερίδιο καταλαμβάνουν άλλες δραστηριότητες στο διαδίκτυο, όπως η αναζήτηση και το 'κατέβασμα' βίντεο, η ακρόαση ραδιοφώνου, η ενημέρωση, η συμμετοχή σε σύγχρονα περιβάλλοντα επικοινωνίας κλπ. Αξίζει να επισημανθεί το γεγονός ότι παρότι τα παιδιά παίζουν πολύ με τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, δεν χρησιμοποιούν σε πολύ μεγάλη έκταση τη δραστηριότητα αυτή στο διαδίκτυο.

Θα μπορούσαμε να πούμε, γενικότερα, ότι η πρώτη αυτή προσέγγιση μας δείχνει ότι το διαδίκτυο χρησιμοποιείται για δραστηριότητες που σχετίζονται με την ψυχαγωγία (αναζήτηση μουσικής, παίξιμο παιχνιδιών ή και χωρίς λόγο) και δευτερευόντως για δραστηριότητες που έχουν ‘κύρος’ και ‘αναγνώριση’ ως σχολικές πρακτικές γραμματισμού.

Πρόκειται για ίδια διαπίστωση με αυτή του κεφαλαίου 3, όπου ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα έδειξαν ότι το διαδίκτυο είναι ένας χώρος που αξιοποιείται πρωτίτως για ψυχαγωγικού περιεχομένου δραστηριότητες.

Με το παρακάτω ερώτημα εξειδικεύουμε περισσότερο την πιθανή συνεργασία των παιδιών με παιδιά από άλλες χώρες στο παίξιμο παιχνιδιών. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Έχεις παίξει παιχνίδια (σε υπολογιστή) με παιδιά από άλλες χώρες; (κύκλωσε όποια από τις παρακάτω επιλογές ανταποκρίνεται σε σένα)

1. Πολλές φορές
2. Λίγες φορές
3. Ποτέ

Πίνακας 5.2. Έχεις παίξει παιχνίδια σε υπολογιστή με παιδιά από άλλες χώρες;

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Συγκεντρωτικό ποσοστό
Έγκυρα	Ποτέ	801	19,2	39,1	39,1
	Λίγες φορές	711	17,0	34,7	73,8
	Συχνά	536	12,8	26,2	100,0
	Σύνολο	2048	49,1	100,0	

Από την απάντηση στο ερώτημα αυτό προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (50,9% του συνολικού δείγματος) αποφεύγει να απαντήσει στο ερώτημα. Αλλά και από τα παιδιά που απαντούν μόνο ένα 26,2% (το 12,8% του συνολικού δείγματος) δηλώνει ότι έχει παίξει συχνά και ένα 34,7% (το 17% του συνολικού δείγματος) λίγες φορές ηλεκτρονικά παιχνίδια με παιδιά άλλων χωρών.

Το ενδιαφέρον είναι ότι και στην προκειμένη περίπτωση η εξωστρέφεια στο παίξιμο παιχνιδιών σχετίζεται με άλλες κοινωνικές μεταβλητές και κυρίως τη γλώσσα ομιλίας στο σπίτι, όπως φαίνεται από τη διασταύρωση με τη γλώσσα ομιλίας στο σπίτι.

Από τα ποιοτικά δεδομένα της έρευνας επιβεβαιώνονται οι διαπιστώσεις αυτές. Συγκεκριμένα, τα περισσότερα παιδιά πράγματι δεν προτιμούν να παίζουν παιχνίδια με παιδιά άλλων χωρών, αλλά με τα αδέρφια και τους φίλους τους (π.χ. ΜΠ 8, 11). Βέβαια υπάρχουν και οι περιπτώσεις μαθητών που δηλώνουν ότι τους αρέσει να

παίζουν πολύ online. Για παράδειγμα, ο μαθητής στη ΣΥΝ 22 και ο μαθητής στη ΣΥΝ 29 δηλώνουν ότι παίζουν online με παίκτες από όλο τον κόσμο. Αλλά και ο μαθητής στη ΣΥΝ 10 ισχυρίζεται ότι παίζει online παιχνίδια, τόσο με Έλληνες όσο και με ξένους. Τέλος, στη ΣΥΝ 31 ο μαθητής δηλώνει ότι ενώ παλιά έπαιζε ατομικά παιχνίδια, τώρα παίζει πλέον μόνο ομαδικά online, χρησιμοποιώντας μικρόφωνο και κάμερα και κάνοντας έτσι πολλές γνωριμίες με ανθρώπους στο εξωτερικό.

Μια δεύτερη ομάδα ερωτήσεων αποσκοπούσε να εστιάσει με μεγαλύτερη έμφαση στην αποτύπωση του είδους των διαδικτυακών πρακτικών γραμματισμού στις οποίες εμπλέκονται τα παιδιά. Παρατίθεται αμέσως παρακάτω το ερώτημα.

Πόσο συχνά επισκέπτεσαι σελίδες στο διαδίκτυο με το παρακάτω περιεχόμενο;
(σημείωσε με ένα √ τη συχνότητα χρήσης του διαδικτύου για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)

	Πολύ συχνά 3	Λίγες φορές 2	Ποτέ 1
Προστασία του περιβάλλοντος			
Εκπαίδευση			
Πολιτική			
Θρησκεία			
Μουσική			
Κινηματογράφος, θέατρο			
Σελίδες με αθλητικό περιεχόμενο (ποδόσφαιρο, μπάσκετ κλπ.)			
Με παιχνίδια ή σχετικές πληροφορίες (computer/video games)			
Τουρισμός			
Σελίδες για κινητά τηλέφωνα (ring tones κλπ.)			
Εφημερίδες			
Κάτι άλλο			

Οι επιλογές που είχαν να κάνουν τα παιδιά μπορούν να χωριστούν σε δύο ευρύτερες κατηγορίες. Σε αυτές που έχουν σχέση με αντικείμενα και πρακτικές που σχετίζονται στενότερα με τον παρεχόμενο σχολικό γραμματισμό και σε αυτές που έχουν στενότερη σχέση με τον συνήθη εξωσχολικό (τεχνολογικό) γραμματισμό της εφηβικής ηλικίας. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν κυρίως: η επίσκεψη σελίδων με αθλητικό περιεχόμενο, με πληροφορίες για τα κινητά και για παιχνίδια, ενώ στην πρώτη όλες οι υπόλοιπες.

Εδώ θα πρέπει να κάνουμε την ίδια διευκρίνιση που κάναμε και στο κεφάλαιο 3. Η ομαδοποίηση αυτή ενέχει κάποιο βαθμό αυθαιρεσίας, γιατί δεν μπορεί να αποδώσει με λεπτομέρεια το είδος της πρακτικής. Εικάζουμε εδώ ότι η επίσκεψη σελίδων π.χ. με ηλεκτρονικά παιχνίδια δεν ανήκει στις σχολικές πρακτικές. Πολλά όμως από τα συμβάντα γραμματισμού στα οποία μπορεί να εμπλακεί ένα παιδί κατά την επίσκεψή του σε ανάλογες σελίδες μπορεί να είναι πολύ κοντά στο σχολικό γραμματισμό και να καλλιεργούν ανάλογες δεξιότητες. Το ψάξιμο, ας πούμε, ενός παιχνιδιού σε μεγαλύτερο βάθος, η ανάγνωση κειμένων που έχουν σχέση με περιγραφές των

παιχνιδιών είναι σαφές ότι είναι πρακτικές που ανήκουν στην πρώτη κατηγορία. Αλλά και το αντίθετο ισχύει. Η ανάγνωση εφημερίδων δεν είναι πάντα μια πρακτική που έχει στενή σχέση με το σχολικό γραμματισμό. Επομένως, είναι καλό να επισημανθεί και πάλι ότι η διάκριση αυτή έχει μεθοδολογικό χαρακτήρα και δεν υποτιμάει ή υπερτιμάει τη σημασία κάποιων πρακτικών.

Ένα δεύτερο σημείο που πρέπει να επισημανθεί έχει σχέση με το ίδιο το διάβασμα στο διαδίκτυο και το τι σημαίνει πράγματι διάβασμα στις πρακτικές αυτές, κάτι που δεν μπορεί να συζητηθεί εδώ με βάση τα δεδομένα που διαθέτουμε. Ποια εφημερίδα π.χ. διαβάζει κάποιο παιδί, το είδος των κειμένων, το είδος της ανάγνωσης κλπ.

Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι τα παιδιά επισκέπτονται, πρωτίστως, σελίδες που έχουν σχέση με την εφηβικού τύπου ψυχαγωγία (ηλεκτρονικά παιχνίδια, μουσική, αθλητισμός, αλλά και κινηματογράφος) και πολύ λιγότερο σελίδες με κλασικού τύπου πρακτικές γραμματισμού (βλ. επόμενο πίνακα).

Πίνακας 5.3. Περιεχόμενο ιστοσελίδων που επισκέπτονται

	Ποτέ		Λίγες φορές		Πολύ συχνά		Σύνολο	
	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
Προστασία περιβάλλοντος	2358	62,4%	1251	33,1%	172	4,5%	3781	100,0%
Εκπαίδευση	1618	42,8%	1726	45,6%	440	11,6%	3784	100,0%
Πολιτική	3001	79,6%	612	16,2%	158	4,2%	3771	100,0%
Θρησκεία	2884	77,0%	717	19,2%	143	3,8%	3744	100,0%
Μουσική	258	6,6%	793	20,4%	2843	73,0%	3894	100,0%
Σινεμά	998	26,4%	1337	35,4%	1446	38,2%	3781	100,0%
Αθλητικά	1324	34,7%	980	25,7%	1510	39,6%	3814	100,0%
Παιχνίδια	796	20,8%	1102	28,7%	1938	50,5%	3836	100,0%
Τουρισμός	2351	62,6%	1131	30,1%	274	7,3%	3756	100,0%
Κινητά τηλέφ.	1653	43,6%	1290	34,0%	852	22,5%	3795	100,0%
Εφημερίδες	2501	66,9%	812	21,7%	427	11,4%	3740	100,0%

Η χαμηλή επισκεψιμότητα σελίδων που έχουν σχέση με την πολιτική (79,6% ποτέ) ή τη θρησκεία (77% ποτέ) είναι μάλλον αναμενόμενη, αν λάβουμε υπόψη μας και άλλες έρευνες που δείχνουν μια χαμηλή εκτίμηση των νέων στους δύο αυτούς τομείς. Η χαμηλή ωστόσο προτίμηση σε σελίδες που έχουν σχέση με το περιβάλλον

(62,4% ποτέ) ή την εκπαίδευση (42,8% ποτέ) δείχνει ότι δεν έχει καλλιεργηθεί σχετικό ενδιαφέρον από θεσμούς, όπως το σχολείο.

Από την άλλη πλευρά, στις πρακτικές της δεύτερης ομάδας, η επίσκεψη του διαδικτύου για πρακτικές που έχουν σχέση με τη μουσική έχει την απόλυτη προτεραιότητα (6,3% μόνο επιλέγουν το 'ποτέ') και χαρακτηρίζει τις πρακτικές των παιδιών όλων των κοινωνικών στρωμάτων. Αυτό είναι εμφανές στον επόμενο πίνακα (5.4.), όπου φαίνεται ότι ανεξάρτητα από το σχολείο στο οποίο φοιτούν τα παιδιά δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για διαδικτυακές πρακτικές που έχουν σχέση με τη μουσική.

Πίνακας 5.3. Περιεχόμενο ιστοσελίδων που επισκέπτονται (μουσική) σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Δημόσιο / Ιδιωτικό		Σύνολο
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Μουσική	Ποτέ	Μετρήθηκαν %	220 7,0%	38 5,2%	258 6,6%
	Λίγες φορές	Μετρήθηκαν %	647 20,5%	146 19,9%	793 20,4%
	Πολύ συχνά	Μετρήθηκαν %	2292 72,6%	551 75,0%	2843 73,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν %	3159 100,0%	735 100,0%	3894 100,0%

Δεν ισχύει όμως αυτό συνολικότερα. Αν προχωρήσουμε σε μια περαιτέρω λεπτομερή εξέταση των αποτελεσμάτων, θα διαπιστώσουμε ότι το είδος και το περιεχόμενο των πρακτικών γραμματισμού στο διαδίκτυο προσδιορίζεται σε κάποιες περιπτώσεις από μεταβλητές, όπως το συνολικό κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας. Στον παρακάτω ενδεικτικό πίνακα αποτυπώνεται η σχέση της μόρφωσης που έχει η μητέρα με την ανάγνωση εφημερίδων στο διαδίκτυο, κάτι που ισχύει και για τη μόρφωση και το επάγγελμα του πατέρα.

Πίνακας 5.4. Επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας σε σχέση με την ανάγνωση εφημερίδων στο διαδίκτυο (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Εφημερίδες			Σύνολο
			Ποτέ	Λίγες φορές	Πολύ συχνά	
Επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας	Δεν τελείωσε δημοτικό	Μετρήθηκαν	25	11	3	39
		%	64,1%	28,2%	7,7%	100,0%
	Απολυτήριο δημοτικού	Μετρήθηκαν	167	40	21	228
		%	73,2%	17,5%	9,2%	100,0%
	Απολυτήριο Ζετούς Γυμνασίου	Μετρήθηκαν	156	50	10	216
		%	72,2%	23,1%	4,6%	100,0%

		%	75,2%	19,5%	5,3%	100,0%
	Απολυτήριο δετούς Γυμνασίου	Μετρήθηκαν	92	28	14	134
		%	68,7%	20,9%	10,4%	100,0%
	Φοίτησε αλλά δεν τελείωσε Λύκειο	Μετρήθηκαν	83	28	13	124
		%	66,9%	22,6%	10,5%	100,0%
	Απολυτήριο Λυκείου	Μετρήθηκαν	594	172	93	859
		%	69,2%	20,0%	10,8%	100,0%
	Τελείωσε τεχνική σχολή	Μετρήθηκαν	166	42	19	227
		%	73,1%	18,5%	8,4%	100,0%
	Δεν τέλειωσε ανώτερη σχολή	Μετρήθηκαν	91	20	6	117
		%	77,8%	17,1%	5,1%	100,0%
	Πτυχίο ανώτερης σχολής	Μετρήθηκαν	204	71	44	319
		%	63,9%	22,3%	13,8%	100,0%
	Δεν τέλειωσε ανώτατη σχολή	Μετρήθηκαν	112	27	17	156
		%	71,8%	17,3%	10,9%	100,0%
	Πτυχίο ΑΕΙ	Μετρήθηκαν	695	296	179	1170
		%	59,4%	25,3%	15,3%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	2470	807	425	3702
		%	66,7%	21,8%	11,5%	100,0%

Παρατηρούμε πως, αν και οι διαφορές δεν είναι θεαματικές, ωστόσο όσο υψηλότερη είναι η μόρφωση της μητέρας τόσο υψηλότερα είναι τα ποσοστά ανάγνωσης εφημερίδων στο διαδίκτυο. Τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν πτυχίο ανώτερης και ανώτατης σχολής έχουν τα υψηλότερα ποσοστά (13,8% και 15,3% αντίστοιχα στην τιμή 'πολύ συχνά' έναντι 7,7% και 9,2% χωρίς απολυτήριο και με απολυτήριο δημοτικού, αντίστοιχα).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο συσχετισμός των αποτελεσμάτων με το φύλο. Επιλέγουμε τρεις ενδεικτικές περιπτώσεις: τη μουσική, το περιβάλλον και τον αθλητισμό. Στην πρώτη περίπτωση διαπιστώνουμε ότι τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερη έφεση –παρότι και οι σχετικές πρακτικές των αγοριών είναι υψηλές–, στη συμμετοχή σε διαδικτυακές πρακτικές που έχουν σχέση με τη μουσική.

Στην περίπτωση της ενασχόλησης με θέματα περιβάλλοντος δεν υπάρχουν θεαματικές διαφορές, παρότι τα κορίτσια φαίνεται να συμμετέχουν περισσότερο σε τέτοιου είδους πρακτικές (βλ. πίνακας 5.5.). Μεγαλύτερες είναι οι διαφορές στη συμμετοχή σε διαδικτυακές πρακτικές που έχουν σχέση με την εκπαίδευση. Εκεί τα κορίτσια δείχνουν εξαιρετικά μεγαλύτερη συμμετοχή (βλ. πίνακας 5.6.), κάτι που είδαμε ότι ισχύει και σε άλλες περιπτώσεις.

5.5. Φύλο (αγόρι / κορίτσι) σε σχέση με το ενδιαφέρον / ενασχόληση με θέματα περιβάλλοντος (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Προστασία περιβάλλοντος			Σύνολο
			Ποτέ	Λίγες φορές	Πολύ συχνά	
Αγόρι /	Αγόρι	Μετρήθηκαν	1249	531	75	1855

Κορίτσι	%	67,3%	28,6%	4,0%	100,0%
Κορί- τσι	Μετρήθηκαν	1108	719	96	1923
	%	57,6%	37,4%	5,0%	100,0%
Σύνολο	Μετρήθηκαν	2357	1250	171	3778
	%	62,4%	33,1%	4,5%	100,0%

5.6. Το φύλο (αγόρι / κορίτσι) σε σχέση με διαδικτυακές πρακτικές για την εκπαίδευση (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Εκπαίδευση			Σύνολο
			Ποτέ	Λίγες φο- ρές	Πολύ συχνά	
Αγόρι / κορίτσι	Αγόρι	Μετρήθηκαν	896	798	166	1860
		%	48,2%	42,9%	8,9%	100,0%
	Κορί- τσι	Μετρήθηκαν	722	928	271	1921
		%	37,6%	48,3%	14,1%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	1618	1726	437	3781
		%	42,8%	45,6%	11,6%	100,0%

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, ο τομέας στον οποίο οι διαφορές είναι εξαιρετικά σημαντικές με μεταβλητή το φύλο είναι η επίσκεψη των σελίδων που έχουν σχέση με τον αθλητισμό. Στην περίπτωση αυτή τα αγόρια κυριαρχούν σε σημαντικό βαθμό. Ο αθλητισμός είναι ένα από τα κύρια ενδιαφέροντά τους. Στην περίπτωση της επίσκεψης σελίδων που έχουν σχέση με τα κινητά τηλέφωνα δεν παρατηρούνται διαφορές.

Πίνακας 5.7 Το φύλο (αγόρι / κορίτσι) σε σχέση με την ενασχόληση στο διαδίκτυο με τα αθλητικά (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Αθλητικά			Σύνολο
			Ποτέ	Λίγες φορές	Πολύ συχνά	
Αγόρι / Κορίτσι	Αγόρι	Μετρήθηκαν	303	424	1169	1896
		%	16,0%	22,4%	61,7%	100,0%
	Κορί- τσι	Μετρήθηκαν	1021	554	340	1915
		%	53,3%	28,9%	17,8%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	1324	978	1509	3811
		%	34,7%	25,7%	39,6%	100,0%

Από την ανάλυση του ποιοτικού μέρους έχουμε ανάλογες διαπιστώσεις. Ειδικότερα. Από τις μελέτες περιπτώσεων και από όσα δηλώνουν οι περισσότεροι/ες μαθητές/τριες στις συνεντεύξεις προκύπτει ότι η χρήση του διαδικτύου γίνεται πρωταρχικά για λόγους ψυχαγωγίας είτε στο σπίτι τους είτε στο Ίντερνετ καφέ, ακόμη και στο σχολείο (στους υπολογιστές της βιβλιοθήκης και του εργαστηρίου πληροφορικής

στον ελεύθερο χρόνο του μαθήματος). Αγαπημένες διαδικτυακές πρακτικές των παιδιών είναι οι εξής:

- το «κατέβασμα» τραγουδιών - μουσικής και εικόνων - φωτογραφιών,
- το «κατέβασμα» παιχνιδιών,
- επισκέψεις σε ιστοσελίδες καλλιτεχνών,
- επισκέψεις σε ιστοσελίδες αθλητικών ομάδων και ποδοσφαιριστών,
- συμμετοχή σε chat, forum και συζητήσεις,
- επισκέψεις σε ιστοσελίδες για ανέκδοτα,
- επισκέψεις σε ιστοσελίδες για αυτοκίνητα και μηχανές,
- κατέβασμα προγραμμάτων - λογισμικού,
- επισκέψεις σε ραδιοσταθμούς
- σε μικρότερα ποσοστά συμμετοχή σε ηλεκτρονικές ψηφοφορίες και σπανιότερα για έκφραση απόψεων σε διάφορα θέματα,
- αναζήτηση πληροφοριών και εποπτικού υλικού για σχολικές εργασίες.
- αναζήτηση πληροφοριών για οικείους του (π.χ. ΣΥΝ 12, 24). Στη ΣΥΝ 24 ο μαθητής έκανε αναζήτηση σε ιστοσελίδες γερμανικών εταιριών για την αγορά οικογενειακού αυτοκινήτου, διευκολύνοντας κυρίως τον πατέρα του, ενώ στη 12 βοήθησε τη μητέρα του να βρει σε σχετικές ιστοσελίδες πληροφορίες για κάποια λογοτεχνικά βιβλία.

Υπάρχουν βέβαια και μεμονωμένες περιπτώσεις με πολύ εξειδικευμένες πρακτικές στο διαδίκτυο, όπως ο μαθητής ρωσικής καταγωγής στη ΣΥΝ 22, ο οποίος έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα θέματα ιστορίας και πολιτικής και γι' αυτό επισκέπτεται σχετικές ιστοσελίδες και μάλιστα ρωσικές, κυρίως, για τις οποίες συζητά έπειτα με τη μητέρα του. Ακόμη, ο μαθητής στη ΣΥΝ 21, που έχει θρησκευτικά ενδιαφέροντα, επισκέπτεται στο διαδίκτυο εκτός των άλλων και σελίδες που σχετίζονται με αυτό του το ενδιαφέρον. Επιπλέον, στη ΣΥΝ 3 η μαθήτρια αναζητά πληροφορίες και κριτικές για βιβλία που διαβάζει. Από την άλλη, ο μαθητής της μελέτης περίπτωσης 11 επισκέπτεται σελίδες σχετικές με το skateboarding, ενώ ο μαθητής της μελέτης περίπτωσης 16 σελίδες σχετικές με ηλεκτρονικά παιχνίδια, αλλά και προϊόντα και υπηρεσίες H/Y. Επίσης, η μαθήτρια στη ΣΥΝ 42, που θεωρεί το διαδίκτυο χώρο ελευθερίας και έκφρασης των νέων, δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις ηλεκτρονικές ψηφοφορίες και συνηθίζει να εκφράζει συχνά τις απόψεις της στα guest books σε γλώσσα ελληνική, αγγλική και γαλλική.

Η μέθοδος εργασίας που ακολουθούν τα περισσότερα παιδιά είναι η χρήση μηχανών αναζήτησης, με συνηθισμένες το google και το yahoo, ή η επιλογή συγκεκριμένων σελίδων ανάλογα με την πρακτική τους, πχ. kaza, song και piesto για τραγούδια, rotten για φωτογραφίες, dota portal για παιχνίδια, joy για συζητή-

σεις. Ένα μικρότερο ποσοστό παιδιών επισκέπτονται σελίδες στο διαδίκτυο για ενημέρωση - πληροφόρηση για θέματα που αφορούν στην επικαιρότητα, αθλητική, πολιτική ή πιο σπάνια για τον καιρό και το πρόγραμμα της τηλεόρασης. Στις συνεντεύξεις παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στην προτίμηση των αθλητικών ιστοσελίδων με μεταβλητή το φύλο, κάτι που επιβεβαιώνει τις διαπιστώσεις που προκύπτουν από το ερωτηματολόγιο.

Συμπεράσματα από την ενότητα

Από τη συνολική ανάγνωση των δεδομένων μετά από την ανάλυση του ποιοτικού και ποσοτικού μέρους της έρευνας προκύπτουν κάποια σαφή συμπεράσματα. Το πρώτο από αυτά έχει σχέση με το είδος των πρακτικών στις οποίες εμπλέκονται τα παιδιά. Από την ανάλυση είναι εμφανές ότι οι πρακτικές στις οποίες δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση είναι αυτές που έχουν σχέση με την εξωσχολική εφηβική τους ταυτότητα, με πρώτη προτίμηση τις διαδικτυακές πρακτικές που έχουν σχέση με τη μουσική. Οι πρακτικές που θα μπορούσαν να έχουν κάποια στενότερη σχέση με τον σχολικό γραμματισμό, όπως η ανάγνωση εφημερίδων, η επίσκεψη σελίδων για την προστασία του περιβάλλοντος, την εκπαίδευση κλπ. έχουν εξαιρετικά χαμηλή εκτίμηση / προτίμηση.

Το δεύτερο συμπέρασμα έχει σχέση με την πιθανή διαφοροποίηση με βάση κοινωνικές μεταβλητές. Πράγματι, κάποια τέτοια διαφοροποίηση υπάρχει, αλλά δεν φαίνεται να είναι θεαματική. Τα παιδιά που κοινωνικοποιούνται σε πιο προνομιούχα οικογενειακά περιβάλλοντα (μόρφωση γονιών, είδος σχολείου στο οποίο φοιτούν κλπ.) φαίνεται να δείχνουν μεγαλύτερη προτίμηση και σε σχολικού τύπου διαδικτυακές πρακτικές, ενώ δεν υστερούν και στις άλλες.

Πιο εμφανής είναι η διαφορά σε σχέση με το φύλο. Τα κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερη έφεση σε σχολικού τύπου διαδικτυακές πρακτικές (π.χ. επίσκεψη σε σελίδες που έχουν σχέση με την εκπαίδευση κλπ.), ενώ τα αγόρια δείχνουν μεγαλύτερη προτίμηση στις αθλητικές σελίδες.

6. Συμμετοχή στη διαμόρφωση περιεχομένου στο διαδίκτυο και αλλόγλωσσες πρακτικές γραμματισμού.

Είναι γνωστό ότι το διαδίκτυο δεν είναι απλώς ένας χώρος παθητικής υποδοχής και άντλησης πληροφοριών, αλλά παρέχει και τη δυνατότητα ενεργού συμμετοχής και διαμόρφωσης του περιεχομένου του. Το επόμενο ερώτημα είχε διπλό στόχο: να ελέγξει τη συμμετοχή των παιδιών σε πρακτικές αυτής της κατηγορίας, αλλά και την έκταση της πιθανής εμπλοκής των παιδιών σε ξενόγλωσσες διαδικτυακές πρακτικές. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Πόσο συχνά έχεις κάνει μία από τις παρακάτω ενέργειες στο διαδίκτυο; *(σημείωσε με ένα √ τη συχνότητα χρήσης του διαδικτύου για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)*

	Πολύ συχνά 3	Λίγες φορές 2	Ποτέ 1
Έχεις εκφράσει γραπτά την άποψή σου για κάποιο θέμα που συζητείται π.χ. σε blogs, forums κλπ.			
Έχεις ψηφίσει σε διαδικτυακές ψηφοφορίες για κάποιο θέμα			
Έστειλες φωτογραφίες ή κάποιες προσωπικές σου απόψεις για κάποιο θέμα σε κάποια από τις σελίδες που επισκέπτεσαι			
Έχεις επισκεφτεί σελίδες στην αγγλική γλώσσα			
Έχεις επισκεφτεί σελίδες σε άλλες γλώσσες (εκτός από την αγγλική)			
Κάτι άλλο(γράψε τι)			

Παραθέτουμε στη συνέχεια έναν συγκεντρωτικό πίνακα των έγκυρων απαντήσεων στο ερώτημα αυτό. Είναι προφανές ότι η απάντηση αυτή συμπληρώθηκε από το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών σε όλα της τα σκέλη.

Πίνακας 6.1. Συνεισφορά στη διαμόρφωση διαδικτυακού περιεχομένου

		Ποτέ	Λίγες φο- ρές	Πολύ συχνά	Σύνολο
Έχεις εκφράσει γραπτά την άποψή σου;	Μετρήθηκαν	2509	920	401	3830
	%	65,5%	24,0%	10,5%	100,0 %
Συμμετοχή σε ψηφοφορίες	Μετρήθηκαν	2206	1038	611	3855
	%	57,2%	26,9%	15,8%	100,0 %
Έστειλες φωτογραφίες;	Μετρήθηκαν	2736	722	376	3834
	%	71,4%	18,8%	9,8%	100,0 %
Έχεις επισκεφτεί σελίδες στην αγγλική;	Μετρήθηκαν	700	1089	2072	3861

	%	18,1%	28,2%	53,7%	100,0%
Έχεις επισκεφτεί σελίδες σε άλλες γλώσσες;	Μετρήθηκαν	1869	1227	732	3828
	%	48,8%	32,1%	19,1%	100,0%

Από την ανάλυση των απαντήσεων διαπιστώνουμε ότι οι πρακτικές που έχουν σχέση με τη διαμόρφωση περιεχομένου στο διαδίκτυο εμφανίζουν εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά. Από την εξέταση των αποτελεσμάτων δεν φαίνεται να ξεχωρίζει κάποια συγκεκριμένη πρακτική. Σε κάπως υψηλότερα ποσοστά κινείται η επιλογή που σχετίζεται με τη συμμετοχή σε διαδικτυακές ψηφοφορίες για διάφορα ζητήματα (15,8%, πολύ συχνά).

Η επισήμανση αυτή επιβεβαιώνεται πλήρως και από την ποιοτική ανάλυση. Συγκεκριμένα, από τις μελέτες περίπτωσης φαίνεται ότι είναι πολύ περιθωριακή η συμμετοχή στη διαμόρφωση περιεχομένου στο διαδίκτυο και αυτό σε κάποιες ενδεικτικές περιπτώσεις ψηφοφορίας (ΜΠ 6, 16, 20). Η περίπτωση ΜΠ 6 δήλωσε ότι επισκέπτεται συχνά τη σελίδα της αγαπημένης του ομάδας και ότι πρόσφατα συμμετείχε σε μία ηλεκτρονική ψηφοφορία για την ανάδειξη του καλύτερου παίκτη της φετινής σεζόν. Η περίπτωση 16 ανέφερε ότι συμμετείχε 'για χαβαλέ' σε ηλεκτρονικές ψηφοφορίες που αφορούν στην ανάδειξη της καλύτερης κάρτας γραφικών, του καλύτερου ηλεκτρονικού εξαρτήματος, του καλύτερου ηλεκτρονικού παιχνιδιού κ.ά. Η ΜΠ 20 συμμετέχει ορισμένες φορές σε ψηφοφορίες που αφορούν σε μουσικά συγκροτήματα ή στη Eurovision.

Από τις συνεντεύξεις διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές/τριες δεν συμμετέχουν συχνά σε ηλεκτρονικές ψηφοφορίες και ότι σπάνια εκφράζουν απόψεις τους στο διαδίκτυο. Υπάρχουν, όμως, περιπτώσεις παιδιών που συμμετέχουν σε ψηφοφορίες, όπως η μαθήτρια ρωσικής καταγωγής στη ΣΥΝ 8 που συνηθίζει να εκφράζει την άποψή της σε εφηβικές ιστοσελίδες, ο μαθητής στη ΣΥΝ 14 που δηλώνει ότι συμμετέχει σε ηλεκτρονικές ψηφοφορίες και εκφράζει την άποψη του στο διαδίκτυο, κυρίως στην ιστοσελίδα του χωριού του, αλλά κυρίως η μαθήτρια στη 42 που χαρακτηρίζει το διαδίκτυο χώρο ελεύθερης έκφρασης και η ίδια εκφράζει πολύ συχνά την άποψή της σε σχετικές ιστοσελίδες στα ελληνικά, αγγλικά και γαλλικά.

Το διαδίκτυο είναι, όπως είναι γνωστό, ένα πολύγλωσσο περιβάλλον και οι δύο τελευταίες επιλογές αποσκοπούσαν στη διερεύνηση διαδικτυακών πρακτικών που έχουν σχέση με ξενόγλωσσες διαδικτυακές πρακτικές. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι τα παιδιά επισκέπτονται αρκετά συχνά σελίδες στην αγγλική γλώσσα (53,7%) και λιγότερο σε άλλες γλώσσες, πλην της ελληνικής και αγγλικής (19,1%).

Πίνακας 6.2. Δουλειά του πατέρα σε σχέση με την επισκεψιμότητα σελίδων στην αγγλική (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Έχεις επισκεφτεί σελίδες στην αγγλική			Σύνολο
			Ποτέ	Λίγες φορές	Πολύ συχνά	
Δουλειά του πατέρα	Άνεργοι	Μετρήθηκαν	1	1	4	6
		%	16,7%	16,7%	66,7%	100,0%
	Ανειδίκευτοι	Μετρήθηκαν	64	90	101	255
		%	25,1%	35,3%	39,6%	100,0%
	Αγρότες	Μετρήθηκαν	31	43	43	117
		%	26,5%	36,8%	36,8%	100,0%
	Βιομηχανικοί εργάτες	Μετρήθηκαν	83	106	138	327
		%	25,4%	32,4%	42,2%	100,0%
	Ειδικευμένοι τεχνίτες	Μετρήθηκαν	131	141	208	480
		%	27,3%	29,4%	43,3%	100,0%
	Επαγγελματίες Βιοτέχνες	Μετρήθηκαν	140	219	422	781
		%	17,9%	28,0%	54,0%	100,0%
	Υπάλληλοι παροχής υπηρεσιών	Μετρήθηκαν	129	208	363	700
		%	18,4%	29,7%	51,9%	100,0%
	Τεχνολόγοι	Μετρήθηκαν	13	32	62	107
		%	12,1%	29,9%	57,9%	100,0%
	Επιστήμονες	Μετρήθηκαν	76	178	579	833
		%	9,1%	21,4%	69,5%	100,0%
	Επιχειρηματίες	Μετρήθηκαν	15	31	101	147
		%	10,2%	21,1%	68,7%	100,0%
	Διευθυντικά στελέχη	Μετρήθηκαν	0	3	5	8
		%	,0%	37,5%	62,5%	100,0%
	Συνταξιούχοι	Μετρήθηκαν	10	21	17	48
		%	20,8%	43,8%	35,4%	100,0%
	Δεν ζουν	Μετρήθηκαν	0	1	4	5
		%	,0%	20,0%	80,0%	100,0%
	Άκυρα	Μετρήθηκαν	7	15	25	47
		%	14,9%	31,9%	53,2%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	700	1089	2072	3861
		%	18,1%	28,2%	53,7%	100,0%

Το ενδιαφέρον και σε αυτή την περίπτωση είναι ότι η επίσκεψη σελίδων στην αγγλική έχει άμεση συνάρτηση με το μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο της οικογένειας. Στους επόμενους πίνακες αποτυπώνεται με ενάργεια αυτή η διαπίστωση. Στον πίνακα (6.2.), συγκεκριμένα, επιχειρείται να συσχετιστεί το επάγγελμα του πατέρα με τις πρακτικές σε αγγλόφωνα διαδικτυακά περιβάλλοντα. Η εικόνα είναι πολύ σαφής. Όσο ‘ανεβαίνουμε’ στη λίστα των επαγγελμάτων που προϋποθέτουν υψηλότερη μόρφωση και έχουν σχέση με τον τομέα των υπηρεσιών, τόσο περισσότερο τα παιδιά αυτών των κοινωνικών ομάδων είναι πιο κοντά με την επίσκεψη σε σελίδες αγγλικού περιεχομένου. Πρόκειται για διαφορά στατιστικά σημαντική.

Όπως διαπιστώθηκε από τις συνεντεύξεις και τις μελέτες περίπτωσης, μαθητές και μαθήτριες από δημόσια σχολεία, ανεξάρτητα από τα επαγγέλματα των γονιών τους, δηλώνουν ότι επισκέπτονται εκτός από ελληνικές και ξενόγλωσσες σελίδες στο διαδίκτυο, κυρίως στην αγγλική γλώσσα. Ανάλογα με το θέμα που τους απασχολεί, οι σελίδες που βρίσκουν μέσω μηχανών αναζήτησης ή αυτές που συνηθίζουν να χρησιμοποιούν είναι σε γλώσσα είτε ελληνική είτε αγγλική τις περισσότερες φορές. Αν, επισκέπτονται, για παράδειγμα, ιστοσελίδες ξένων καλλιτεχνών ή ποδοσφαιρικών ομάδων, οι ιστοσελίδες αυτές είναι κυρίως σε αγγλική γλώσσα. Επίσης, αρκετές φορές, όταν αναζητούν τραγούδια, παιχνίδια ή προγράμματα – λογισμικό, οι ιστοσελίδες είναι επίσης αγγλικές.

Παρατηρείται, όμως, ότι σε μαθητές/τριες με πατέρα αγρότη ή εργάτη και μητέρα με παρόμοια απασχόληση ή μη εργαζόμενη η χρήση αγγλικών ιστοσελίδων είναι πιο περιορισμένη. Μάλιστα, όταν αυτή πραγματοποιείται, αφορά κυρίως σε σελίδες για παιχνίδια, καλλιτέχνες κτλ. (π.χ. ΜΠ 3). Τις ξενόγλωσσες ιστοσελίδες τις προτιμούν σαφώς λιγότεροι/ες μαθητές/τριες και κυρίως αυτοί που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία. (π.χ. ΣΥΝ 3,16, ΜΠ 1, 14). Δεν λείπουν και παιδιά από τη δεύτερη αυτή κοινωνική ομάδα που δηλώνουν ότι προτιμούν τις σελίδες στην αγγλική γλώσσα (π.χ. ΣΥΝ16 – γιος Πανεπιστημιακού και μητέρας με πτυχίο ΑΕΙ). Ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά: «Στα αγγλικά είναι όλη η πληροφορία. Έτσι κι αλλιώς έχω μεγάλη εξοικείωση με την αγγλική γλώσσα, οπότε μου φαίνεται το ίδιο. Με ενοχλούνε πολλά πράγματα στα ελληνικά, έχω συνηθίσει στην αγγλική γλώσσα».

Ενδεικτική είναι η περίπτωση του παιδιού της ΣΥΝ 3 (κόρη επιστημόνων ελεύθερων επαγγελματιών), που έχει πολύ καλή σχέση με τους υπολογιστές και εμπλέκεται σε ποικίλες πρακτικές τεχνολογικού γραμματισμού. Λέει ότι η αναζήτηση της περιορίζεται κυρίως σε αγγλικές ιστοσελίδες, ενώ ταυτόχρονα ασκεί κριτική στις ελληνικές. Δηλώνει ακόμη ότι της αρέσει να συζητά στα αγγλικά για διάφορα θέματα πολυεθνικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος με ανθρώπους άλλων πολιτισμών. Ενδεικτικό είναι το παρακάτω απόσπασμα: «Δηλαδή γνωρίζεις πολλά άτομα, κυρίως μ’

αρέσει να βλέπω προβληματισμούς άλλων ατόμων», «Τώρα όταν μιλάς με κάποιον, σου δίνει μια... έτσι επειδή γι' αυτόν είναι μια καθημερινότητα, σου δίνει μία πολύ αντικειμενική άποψη, επειδή δεν προσπαθεί να προωθήσει τη χώρα του, όπως ας πούμε κάνουν τα τουριστικά γραφεία. Σου δίνει μια πιο αντικειμενική άποψη της χώρας του». Και οι ΜΠ 1 και 14, που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία, αναφέρουν ότι επισκέπτονται αγγλικές ιστοσελίδες, χωρίς να αντιμετωπίζουν κανένα απολύτως πρόβλημα.

Θα ανέμενε κανείς να συμβαίνει το αντίθετο με την επίσκεψη σε σελίδες άλλων γλωσσών, πλην της αγγλικής, με δεδομένο το γεγονός ότι υπάρχουν στο δείγμα μας αρκετά δίγλωσσα παιδιά, που είναι πιθανό να εμπλέκονται σε πρακτικές που έχουν σχέση με τις γλώσσες που μιλούν στο σπίτι. Θα ανέμενε, δηλαδή, κανείς αυτά τα παιδιά να επισκέπτονται ξενόγλωσσες σελίδες, σελίδες δηλαδή που είναι στη μητρική τους γλώσσα. Στον επόμενο πίνακα (6.3.) βλέπουμε ότι κάτι τέτοιο δεν είναι αυτονόητο. Αντίθετα, ισχύει το ίδιο με την προηγούμενη περίπτωση, αλλά σε εμφανώς μικρότερο ποσοστό. Όσο δηλαδή περισσότερο μορφωμένη είναι η μητέρα, τόσο αυξάνονται τα ποσοστά να επισκέπτεται το παιδί ξενόγλωσσες σελίδες.

Πίνακας 6.3. Επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας σε σχέση με επισκεψιμότητα σελίδων σε άλλες γλώσσες (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Έχεις επισκεφτεί σελίδες σε άλλες γλώσσες			Σύνολο
			Ποτέ	Λίγες φορές	Πολύ συχνά	
Επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας	Δεν τελείωσε δημοτικό	Μετρήθηκαν	30	8	2	40
		%	75,0%	20,0%	5,0%	100,0%
	Απολυτήριο δημοτικού	Μετρήθηκαν	153	53	25	231
		%	66,2%	22,9%	10,8%	100,0%
	Απολυτήριο 3ετούς Γυμνασίου	Μετρήθηκαν	144	55	22	221
		%	65,2%	24,9%	10,0%	100,0%
	Φοίτησε αλλά δεν τελείωσε	Μετρήθηκαν	67	29	15	111
		%	60,4%	26,1%	13,5%	100,0%
	Απολυτήριο δετούς Γυμνασίου	Μετρήθηκαν	77	32	24	133
		%	57,9%	24,1%	18,0%	100,0%
	Φοίτησε αλλά δεν τελείωσε Λύκειο	Μετρήθηκαν	73	33	20	126
		%	57,9%	26,2%	15,9%	100,0%
	Απολυτήριο Λυκείου	Μετρήθηκαν	484	268	119	871
		%	55,6%	30,8%	13,7%	100,0%
	Τελείωσε τεχνική σχολή	Μετρήθηκαν	123	76	40	239
		%	51,5%	31,8%	16,7%	100,0%
	Δεν τελείωσε ανώτερη σχολή	Μετρήθηκαν	59	43	22	124
		%	47,6%	34,7%	17,7%	100,0%
	Πτυχίο ανώτερης σχολής	Μετρήθηκαν	152	111	67	330
		%	46,1%	33,6%	20,3%	100,0%
	Δεν τέλειωσε ανώτατη σχολή	Μετρήθηκαν	80	50	38	168
		%	47,6%	29,8%	22,6%	100,0%

	Πτυχίο ΑΕΙ	Μετρήθηκαν	409	457	331	1197
		%	34,2%	38,2%	27,7%	100,0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	1851	1215	725	3791
		%	48,8%	32,0%	19,1%	100,0%

Οι δίγλωσσες ή πολυγλωσσικές διαδικτυακές πρακτικές θα μπορούσαμε να πούμε επομένως ότι δεν έχουν άμεση συνάρτηση με την καταγωγή του παιδιού, αλλά είναι πιο σύνθετο ζήτημα. Αυτή η διαπίστωση ενισχύεται επίσης από τον παρακάτω πίνακα (6.4.), όπου επιχειρείται μια συσχέτιση με τον τύπο του σχολείου που φοιτούν τα παιδιά και των γλωσσικών περιβαλλόντων που επισκέπτονται. Στον πίνακα αυτό φαίνεται καθαρά ότι τα παιδιά που φοιτούν στα ιδιωτικά σχολεία επισκέπτονται πολύ πιο συχνά σελίδες στην αγγλική γλώσσα, σε σχέση με τα δημόσια. Θα μπορούσαμε να πούμε πως κάτι τέτοιο είναι αναμενόμενο, αν και η διαφορά είναι πάρα πολύ μεγάλη, θα λέγαμε εντυπωσιακή. Ειδικότερα, διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά των ιδιωτικών σχολείων επισκέπτονται σελίδες στην αγγλική γλώσσα σχεδόν σε διπλάσιο ποσοστό (82,5%) σε σχέση με τα παιδιά των δημοσίων (46,9%).

Πίνακας 6.4. Το ερώτημα «έχεις επισκεφτεί σελίδες στην αγγλική» σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Δημόσιο / Ιδιωτικό		Σύνολο
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Έχεις επισκεφτεί σελίδες στην Αγγλική	Ποτέ	Μετρήθηκαν	661	39	700
		%	21,2%	5,3%	18,1%
	Λίγες φορές	Μετρήθηκαν	999	90	1089
		%	32,0%	12,2%	28,2%
	Πολύ συχνά	Μετρήθηκαν	1464	608	2072
		%	46,9%	82,5%	53,7%
Σύνολο			3124	737	3861
			100,0%	100,0%	100,0%

Αν επιχειρήσουμε τον ίδιο συσχετισμό και στη θέση της αγγλικής βάλουμε τις άλλες γλώσσες, τότε θα δούμε και πάλι ότι η διαφορά εξακολουθεί να είναι σημαντική υπέρ των ιδιωτικών σχολείων (βλ. πίνακας 6.5.). Αναλυτικότερα διαπιστώνουμε ότι για την τιμή 'πολύ συχνά' το ποσοστό είναι μεγαλύτερο για τα ιδιωτικά (28,4% ενώ για τα δημόσια 16,9%) όπως και για την τιμή 'λίγες φορές' (42,3% έναντι του 29,6% των δημοσίων). Πρέπει να τονιστεί εδώ και πάλι ότι στα ιδιωτικά σχολεία φοιτούν ελάχιστα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών.

Πίνακας 6.5. Το ερώτημα «έχεις επισκεφτεί σελίδες σε άλλες γλώσσες» σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

	Δημόσιο / Ιδιωτικό	Σύνολο
--	--------------------	--------

			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Έχεις επισκε- φτεί σελίδες σε	Ποτέ	Μετρήθηκαν %	1652 53,5%	217 29,3%	1869 48,8%
άλλες γλώσσες	Λίγες φο- ρές	Μετρήθηκαν %	914 29,6%	313 42,3%	1227 32,1%
	Πολύ συ- χνά	Μετρήθηκαν %	522 16,9%	210 28,4%	732 19,1%
Σύνολο		Μετρήθηκαν %	3088 100,0%	740 100,0%	3828 100,0%

Η ίδια, σε σημαντικό βαθμό, εικόνα προκύπτει και από το ποιοτικό σκέλος της έρευνας. Από τις συνεντεύξεις διαπιστώσαμε ότι αρκετά δίγλωσσα παιδιά, που φοιτούν σε δημόσια σχολεία, συνηθίζουν να επισκέπτονται, εκτός από τις ελληνικές και αγγλικές σελίδες, σελίδες της χώρας καταγωγής τους με τη μητρική τους γλώσσα (π.χ. ρωσικά στις ΣΥΝ 8, 12, 22). Ωστόσο, η επίσκεψη ιστοσελίδων στη μητρική τους γλώσσα σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό και με τη χρήση της γλώσσας αυτής. Κάποια δίγλωσσα παιδιά δηλώνουν ότι 'έχουν ξεχάσει ήδη τη μητρική τους γλώσσα' και έτσι δεν επισκέπτονται ιστοσελίδες στη γλώσσα αυτή (π.χ. ο μαθητής στη ΣΥΝ 31 που δεν κατανοεί πλέον καλά τα γεωργιανά σπάνια μπαίνει σε σχετικές ιστοσελίδες). Από τις μελέτες περίπτωσης, μόνο σε μία (ΜΠ 22), αναφέρθηκε ότι το παιδί επισκέπτεται την ιστοσελίδα της αγαπημένης του ομάδας.

Συχνότητα επίσκεψης στο διαδίκτυο

Το επόμενο ερώτημα αποβλέπει στην αποτύπωση της θέσης που έχει το διαδίκτυο στην καθημερινότητα των παιδιών. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Πόσες διαφορετικές σελίδες επισκέφτηκες την τελευταία εβδομάδα; (γύγλωσε την απάντηση που ανταποκρίνεται σε σένα)

1. Καμία
2. 1-4
3. 5-10
4. Περισσότερες από 10

Από τα αποτελέσματα βλέπουμε (πίνακας 6.6.) ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών επισκέφτηκε 1-4 σελίδες την προηγούμενη εβδομάδα από αυτήν την έρευνας (44,1%). Μικρότερο ποσοστό δεν επισκέφτηκε καμία σελίδα (23%), όπως επίσης και ένα μικρότερο ποσοστό επισκέφτηκε περισσότερες από δέκα (13,2%).

Πίνακας 6.6. Βαθμός επισκεψιμότητας στο διαδίκτυο

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα	Καμία	958	23,0	24,4	24,4
	1-4	1730	41,4	44,1	68,6
	5-10	682	16,3	17,4	86,0
	Περισσότερες από 10	550	13,2	14,0	100,0
	Σύνολο	3920	93,9	100,0	
Άκυρα		107	2,6		
	Σύστημα	147	3,5		
	Σύνολο	254	6,1		
Σύνολο		4174	100,0		

Ο συνδυασμός, ωστόσο, του αποτελέσματος αυτού με το σχολείο φοίτησης των παιδιών και το επίπεδο μόρφωσης των γονιών δείχνει και πάλι ότι η συχνότητα χρήσης του διαδικτύου έχει στενή σχέση με την κοινωνική και μορφωτική θέση της οικογένειας. Παραθέτουμε έναν ενδεικτικό πίνακα στη συνέχεια που αναδεικνύει τη διαπίστωση αυτή. Στον αμέσως επόμενο πίνακα (6.7) φαίνεται καθαρά ότι από τον αριθμό των σελίδων που επισκέφτηκαν παιδιά από τα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία, το διαδίκτυο είναι περισσότερο μέσα στην καθημερινότητα των παιδιών της δεύτερης σχολικής κατηγορίας. Πρόκειται για διαφορές στατιστικά σημαντικές.

Πίνακας 6.7. Έκταση χρήσης του διαδικτύου σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Δημόσιο / Ιδιωτικό		Σύνολο
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Πόσες διαφο- ρετικές σελίδες επι- σκέφτηκες την τελευταία βδο- μάδα;	Καμία	Μετρήθηκαν	871	87	958
		%	27,3%	11,9%	24,4%
	1-4	Μετρήθηκαν	1410	320	1730
		%	44,2%	43,7%	44,1%
	5-10	Μετρήθηκαν	513	169	682
		%	16,1%	23,1%	17,4%

		%	12,3%	21,4%	14,0%
Σύνολο	Μετρήθηκαν		3187	733	3920
	%		100,0%	100,0%	100,0%

Αυτοεκτίμηση ως προς τις διαδικτυακές τους γνώσεις και ικανότητες

Το επόμενο ερώτημα αποσκοπούσε στο να αποτυπώσει την άποψη των παιδιών ως προς τους τομείς που νομίζουν ότι τα καταφέρνουν περισσότερο με την αξιοποίηση του διαδικτύου. Πρόκειται ουσιαστικά για έναν άλλο, έμμεσο τρόπο, αποτίμησης των διαδικτυακών πρακτικών τους. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Σε ποιο από τα επόμενα νιώθεις ότι τα καταφέρνεις και σε ποιο βαθμό (σημείωσε με ένα ✓ αυτό που ανταποκρίνεται σε εσένα για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες);

	Άριστα 5	Πολύ καλά 4	Μάλλον μέτρια 3	Ελάχιστα 2	Καθόλου 1
Να βρίσκεις εύκολα και γρήγορα στο διαδίκτυο αυτό που ψάχνεις					
Να στέλνεις e-mails					
Να δημιουργείς το δικό σου λογαριασμό e-mail					
Να κατεβάζεις μουσική					
Να κάνεις την προσωπική σου σελίδα					
Να επισκέπτεσαι σελίδες στην αγγλική γλώσσα					

Πίνακας 6.8. Βαθμός αυτοεκτίμησης για τις διαδικτυακές τους γνώσεις και δεξιότητες

		Καθόλου	Ελάχιστα	μέτρια	Πολύ καλά	Άριστα	Σύνολο
Να βρίσκεις εύκολα...	Μετρήθηκαν	65	174	868	1757	1082	3946
	%	1,6%	4,4%	22,0%	44,5%	27,4%	100,0%
Να στέλνεις e- mail	Μετρήθηκαν	741	679	824	786	871	3901
	%	19,0%	17,4%	21,1%	20,1%	22,3%	100,0%
Να δημιουρ- γείς δικό σου λογαριασμό	Μετρήθηκαν	1364	729	600	476	709	3878
	%	35,2%	18,8%	15,5%	12,3%	18,3%	100,0%

Να κατεβάξεις μουσική	Μετρήθηκαν	294	379	612	998	1651	3934
	%	7,5%	9,6%	15,6%	25,4%	42,0%	100,0%
Να κάνεις προσωπική σελίδα	Μετρήθηκαν	1401	855	771	459	400	3886
	%	36,1%	22,0%	19,8%	11,8%	10,3%	100,0%
Να επισκέπτεσαι σελίδες στην αγγλική	Μετρήθηκαν	533	439	557	876	1516	3921
	%	13,6%	11,2%	14,2%	22,3%	38,7%	100,0%

Από τα αποτελέσματα ενδιαφέρον έχουν τα κάτωθι (βλ. συγκεντρωτικό πίνακα 6.8):

- Χαμηλό είναι το ποσοστό των παιδιών που πιστεύουν ότι τα καταφέρνουν σε υψηλό βαθμό να στέλνουν ηλεκτρονικά μηνύματα, με δεδομένο το γεγονός ότι αυτό αποτελεί αντικείμενο διδασκαλίας στο μάθημα της Πληροφορικής. Συγκεκριμένα, μόνο το 22,3% τα καταφέρνει άριστα σε αυτή τη διαδικασία, ενώ το 19% δηλώνει ότι δεν τα καταφέρνει καθόλου.
- Ακόμη χαμηλότερο είναι το ποσοστό που πιστεύει ότι τα καταφέρνει στη δημιουργία δικού του λογαριασμού ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (άριστα το 18,3% και καθόλου το 35,2%).
- Τα δύο αυτά αποτελέσματα και σε συνδυασμό με αυτά που είδαμε στο κεφ. 3 για τη χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου δείχνουν ότι δεν είναι από τα μέσα επικοινωνίας με τα οποία τα παιδιά έχουν μεγάλη εξοικείωση.
- Χαμηλότερα είναι τα ποσοστά των παιδιών που πιστεύουν ότι τα καταφέρνουν στη δημιουργία της προσωπικής τους σελίδας. Το ερώτημα αυτό απέβλεπε στη διερεύνηση της δυνατότητας αξιοποίησης πιο προχωρημένων εργαλείων για το σχεδιασμό ιστοσελίδων. Συγκεκριμένα, μόνο το 10,3% τα καταφέρνει άριστα, ενώ το 36,1% δεν τα καταφέρνει καθόλου. Η απάντηση αυτή ενισχύει την ως τώρα διαπίστωση ότι η πλειοψηφία των παιδιών δεν δείχνει έφεση σε απαιτητικές διαδικτυακές πρακτικές του νέου γραμματισμού.
- Αντίθετα, πολύ υψηλά είναι τα ποσοστά των παιδιών που πιστεύουν ότι τα καταφέρνουν στο να κατεβάζουν μουσική από το διαδίκτυο (άριστα 42% και καθόλου 7,5%). Όπως ήδη είδαμε σε προηγούμενα κεφάλαια, η αξιοποίηση του διαδικτύου ως μέσου για την αναζήτηση μουσικής έχει πολύ μεγάλη διάδοση στα νέα παιδιά.
- Εκεί που ανεβαίνει, επίσης, η εμπιστοσύνη των παιδιών είναι στην επίσκεψη σελίδων στην αγγλική γλώσσα και στο να βρίσκουν εύκολα και γρήγορα αυτό που ψάχνουν στο διαδίκτυο. Στην πρώτη περίπτωση, το 38,7% δηλώνει ότι τα καταφέρνει άριστα και 22,3% πολύ καλά, έναντι 13,6% που δηλώνει ότι δεν

τα καταφέρνει καθόλου. Στη δεύτερη περίπτωση το 27,4% δηλώνει ότι τα καταφέρνει άριστα και 44,5% πολύ καλά, έναντι 1,6% καθόλου και 4,4% ελάχιστα.

Σχετικά με το κατά πόσο τα καταφέρνουν οι μαθητές/τριες να χρησιμοποιούν και να αξιοποιούν τις αγγλικές σελίδες διακρίνονται ορισμένα ενδιαφέροντα στοιχεία σε αρκετές συνεντεύξεις. Όταν οι γνώσεις στην αγγλική γλώσσα βρίσκονται σε ικανοποιητικό επίπεδο, που συνοδεύεται τις περισσότερες φορές από την κατοχή κάποιου πτυχίου, τότε δηλώνουν ότι δεν έχουν κανένα πρόβλημα στην κατανόηση και στη χρήση των αγγλικών σελίδων ή ότι ακόμη και αν συναντούν άγνωστους όρους, κατανοούν τα κείμενα. Ακόμη και στην περίπτωση που τα παιδιά δεν έχουν πολλές γνώσεις ή δεν έχουν κάποιο πτυχίο αγγλικών, πολλά δηλώνουν ότι συναντούν λίγα προβλήματα ή ότι δεν δυσκολεύονται στη χρήση του διαδικτύου.

Ο μαθητής στη ΣΥΝ 24, αν και δεν έχει πολλές γνώσεις στην αγγλική, ούτε πτυχίο, δηλώνει ότι δεν συναντά ιδιαίτερες δυσκολίες στη χρήση του διαδικτύου, όταν επισκέπτεται αγγλικές σελίδες για παιχνίδια ή για να συνομιλήσει σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα, όπως δεν συναντά δυσκολίες και ο μαθητής της μελέτης περίπτωσης 3. Επίσης, ο μαθητής στη ΣΥΝ 22, κάνει ευρεία και άνετη χρήση ελληνικών - αγγλικών - ρωσικών στο διαδίκτυο, στα παιχνίδια και στα chatrooms, χάρη στο ηλεκτρονικό μεταφραστικό σύστημα που χρησιμοποιεί.

Σχετικά με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στις συνεντεύξεις διακρίνεται ένα μικρό προβάδισμα στις γνώσεις και στη χρήση από τα παιδιά των ιδιωτικών σχολείων. Οι περισσότεροι/ες δημιουργούν με ευχέρεια μια ηλεκτρονική επιστολή, μπορούν επίσης να επισυνάψουν ένα αρχείο και να κοινοποιήσουν την επιστολή σε περισσότερους αποδέκτες. Πολλοί από αυτούς μάλιστα έχουν περισσότερους από έναν λογαριασμούς και χρησιμοποιούν καθημερινά το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, κυρίως για επικοινωνία με φίλους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Αρκετά παιδιά από τα δημόσια σχολεία δηλώνουν ότι δεν χρησιμοποιούν το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή ότι δεν έχουν προσωπικό λογαριασμό. Κάποια μάλιστα δηλώνουν ότι δεν γνωρίζουν ούτε τις βασικές λειτουργίες του.

Οι μελέτες περίπτωσης δε μας επιτρέπουν να μιλήσουμε για προβάδισμα στις γνώσεις και στη χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από τα παιδιά των ιδιωτικών σχολείων. Είναι αρκετοί οι μαθητές και οι μαθήτριες, τόσο των ιδιωτικών όσο και των δημόσιων σχολείων, που αξιοποιούν την υπηρεσία του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για την επικοινωνία τους (π.χ. ΜΠ 1, 5, 6, 9, 13, 20).

Κάποιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις χρήσης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που εντοπίζονται αξίζει να καταγραφούν: στη ΣΥΝ 22 ο μαθητής επικοινωνεί με φίλους στη Ρωσία και ανταλλάσσουν πληροφορίες σχετικά με την επικαιρότητα ή

συζητούν διάφορα άλλα θέματα. Η μαθήτριά στη ΣΥΝ 17 χρησιμοποιεί στο σχολείο το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο για να επικοινωνήσει με μαθητές σχολείου του εξωτερικού με το οποίο συνεργάζονται σε πρόγραμμα (κάτι παρόμοιο έχουν κάνει και οι μαθήτριες στις ΣΥΝ 19 και 2). Ο μαθητής στη ΣΥΝ 21 συνηθίζει να ανταλλάσσει με e-mail φωτογραφίες και βίντεο με τους συγγενείς του στο εξωτερικό και με φίλους.

Από την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων προκύπτει ότι η δημιουργία προσωπικής ιστοσελίδας φαίνεται ότι είναι ενασχόληση περισσότερο των αγοριών. Στη ΣΥΝ 10 ο μαθητής από δημόσιο σχολείο έχει μια πλούσια σελίδα με περιεχόμενο το ποδόσφαιρο και τα αθλητικά γενικότερα, τα παιχνίδια, τη μουσική, τον καιρό, περιβάλλον για chat, ενώ παράλληλα φροντίζει να την ενημερώνει και να την αναβαθμίζει συνεχώς. Ο μαθητής στη ΣΥΝ 22, ρωσικής καταγωγής, έχει δημιουργήσει από τη Ρωσία προσωπική σελίδα με ποικίλα θέματα, μουσική, ειδήσεις, τουρισμό, λίγα παιχνίδια και περιβάλλον για chat. Ο μαθητής της συνέντευξης ΣΥΝ 16 (από ιδιωτικό σχολείο) έχει φτιάξει σελίδα από τη ΣΤ' Δημοτικού με τη βοήθεια του πατέρα του. Αλλά και ο μαθητής της ΜΠ 16, είχε διδαχθεί στα πλαίσια μαθήματος για τη σχεδίαση ιστοσελίδας. Ο ίδιος αναφέρει ότι είχε ανατεθεί στους μαθητές ως ατομική εργασία να 'στήσουν' μια ιστοσελίδα της αρεσκείας τους και να την παρουσιάσουν στην τάξη. Ο μαθητής είχε τότε δημιουργήσει μία ιστοσελίδα που προσέφερε στο χρήστη τη δυνατότητα να ενημερωθεί για ποικίλα θέματα, όπως για τη μουσική, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, τις ταινίες κ.ά. Σήμερα, όμως, δεν τη διατηρεί, γιατί, όπως είπε, μία καλή ιστοσελίδα θέλει πολύ δουλειά, αρκετό χρόνο και χρειάζεται συνεχή ενημερότητα.

Συμπεράσματα από την ενότητα αυτή

Από την ενότητα αυτή επιβεβαιώνεται ότι το διαδίκτυο αποτελεί ένα μέσο με μεγάλη συχνότητα χρήσης από τα παιδιά της εφηβικής ηλικίας. Παράλληλα αρχίζει να γίνεται σαφέστερο και το ποιοτικό σκέλος της αξιοποίησης του διαδικτύου. Οι πρακτικές με μεγάλη συχνότητα είναι πρακτικές που έχουν μεγάλη σχέση με ψυχαγωγικού τύπου δραστηριότητες, όπως είδαμε και σε προηγούμενα κεφάλαια, ενώ στην ενότητα αυτή γίνεται σαφές ότι πολύ μικρό ποσοστό παιδιών συνεισφέρει ενεργά στη διαμόρφωση διαδικτυακού περιεχομένου, στη συγκεκριμένη τουλάχιστον μορφή που θέτει το ερώτημα. Εξαιρετικά περιορισμένες φαίνεται να είναι επίσης οι διαδικτυακές πρακτικές που έχουν σχέση με γραμματισμό νέου τύπου, γνωστό από τη βιβλιογραφία ως νέο γραμματισμό (New Literacy) (Knobel & Lankshear 2003). Τέτοιες πρακτικές, προκύπτει από το ποιοτικό μέρος της έρευνας, υπάρχουν, αλλά είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Θα λέγαμε ότι το διαδίκτυο είναι ένα περιβάλλον με μεγάλη διάδοση αλλά με συγκεκριμένες πρακτικές που είναι πιο κοντά στα ενδιαφέροντα της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας.

Προκύπτει επίσης ότι σημαντικό ποσοστό των παιδιών επισκέπτεται σελίδες στην αγγλική γλώσσα και σε πολύ μικρότερο ποσοστό σε άλλες γλώσσες. Το ενδιαφέρον είναι ότι και εδώ οι πολυγλωσσικές πρακτικές γραμματισμού στο διαδίκτυο δεν αντικατοπτρίζουν την πολυγλωσσική κοινωνική πραγματικότητα, αλλά στοιχούν με πρακτικές που παρατηρούνται στο φυσικό κόσμο.

7. Γονείς και διαδίκτυο

Στο ερωτηματολόγιο υπήρχε ερώτημα με μια ομάδα επιλογών που επεδίωκε να διερευνήσει τη στάση των γονιών σε σχέση με τις πρακτικές των παιδιών τους στο διαδίκτυο. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Τι από τα παρακάτω ισχύει σε σχέση με το διαδίκτυο; (σημείωσε με ένα \surd τι ισχύει για σένα σε καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)

	<i>Ισχύει</i> <i>1</i>	<i>Δεν ισχύει</i> <i>2</i>
<i>Οι γονείς σου σου έχουν συστήσει σελίδες (στο διαδίκτυο) να επισκέπτεσαι</i>		
<i>Σου έχουν δείξει πώς να εργάζεσαι στο διαδίκτυο</i>		
<i>Συζητάς συχνά μαζί τους γι' αυτό που κάνεις στο διαδίκτυο και ζητάς της γνώμη τους</i>		
<i>Σου θέτουν όρια και κανόνες ως προς το τι επιτρέπεται να δεις και για πόσο χρόνο.</i>		
<i>Κανένας από τους γονείς σου δεν έχει ασχοληθεί με το τι κάνεις στο διαδίκτυο</i>		
<i>Κάποιος από τους γονείς σου ξέρει από το διαδίκτυο</i>		

Στον επόμενο πίνακα αποτυπώνεται η συνολική εικόνα των απαντήσεων. Τα παιδιά συμπλήρωσαν σε πολύ μεγάλα ποσοστά την ερώτηση αυτή. Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι εξαιρετικά μικρή είναι η εμπλοκή των γονιών στην όλη δραστηριότητα των παιδιών με το διαδίκτυο. Από τον παρακάτω συγκεντρωτικό πίνακα (7.1.) προκύπτει με σαφήνεια ότι ένα μικρό ποσοστό γονιών έχουν συστήσει στα παιδιά σελίδες τις οποίες αξίζει να επισκέπτονται (μόνο 19,1%), οι δε γονείς αυτοί (που συστήνουν στα παιδιά τους) είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό περισσότερο μορφωμένοι (βλ. παρακάτω). Επίσης, λίγοι έχουν δείξει στα παιδιά τους πώς να εργάζονται στο διαδίκτυο (27,5%), όπως και λίγοι συζητούν με τα παιδιά τους ως προς το τι κάνουν στο διαδίκτυο (29,1%) ή θέτουν όρια στις διαδικτυακές δραστηριότητές τους

(30,9%). Και αυτό παρότι ένα υψηλό ποσοστό γονιών (κάποιος από τους δύο) γνωρίζει από διαδίκτυο, όπως προκύπτει από την τελευταία απάντηση.

Πίνακας 7.1. Γονείς και διαδίκτυο

		Ισχύει	Δεν ισχύει	Σύνολο
Οι γονείς σου σου έχουν συστήσει σελίδες	Μετρήθηκαν	749	3167	3916
	%	19,1%	80,9%	100,0%
Σου έχουν δείξει πώς να εργάζεσαι	Μετρήθηκαν	1072	2832	3904
	%	27,5%	72,5%	100,0%
Συζητάς συχνά μαζί τους	Μετρήθηκαν	1132	2761	3893
	%	29,1%	70,9%	100,0%
Σου θέτουν όρια και κανόνες	Μετρήθηκαν	1208	2705	3913
	%	30,9%	69,1%	100,0%
Κανένας δεν έχει ασχοληθεί	Μετρήθηκαν	1469	2457	3926
	%	37,4%	62,6%	100,0%
Κάποιος από τους γονείς σου ξέρει...	Μετρήθηκαν	2309	1522	3831
	%	60,3%	39,7%	100,0%

Το υποερώτημα *‘Κανένας από τους γονείς σου δεν έχει ασχοληθεί με το τι κάνεις στο διαδίκτυο’* δεν πρέπει να έγινε απολύτως κατανοητό από τα παιδιά, γιατί οι απαντήσεις που έχουμε εδώ έρχονται σε αντίφαση με τις προηγούμενες. Το πρόβλημα υπάρχει προφανώς στην ίδια τη διατύπωση της ερώτησης με τη διπλή άρνηση.

Οι ανωτέρω διαπιστώσεις διαφοροποιούνται σημαντικά στη διασταύρωση με μεταβλητές, όπως η μόρφωση των γονιών (βλ. παρακάτω πίνακα) ή η γενικότερη κοινωνική - οικονομική κατάσταση.

Με δεδομένο το γεγονός ότι οι γονείς των παιδιών που φοιτούν στα ιδιωτικά σχολεία αποτελούν μια κατηγορία γονιών με συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως επισημάναμε ήδη από το πρώτο κεφάλαιο, έχει ενδιαφέρον να διασταυρώσουμε τα δεδομένα αυτής της ερώτησης με μεταβλητή τον τύπο του σχολείου.

Πίνακας 7.2. Η διαφοροποίηση της στάσης των γονιών με βάση τον τύπο σχολείου

		Δημόσιο / Ιδιωτικό			
		Δημόσιο		Ιδιωτικό	
		Μετρήθη- καν	%	Μετρήθη- καν	%
Οι γονείς σου σου έχουν συστήσει	Ισχύει	564	17,8%	185	24,8%
	Δεν ισχύει	2606	82,2%	561	75,2%
Σου έχουν δείξει πώς να εργάζεσαι	Ισχύει	840	26,6%	232	31,1%
	Δεν ισχύει	2318	73,4%	514	68,9%
Σου θέτουν όρια και κανόνες	Ισχύει	1038	32,8%	170	22,8%
	Δεν ισχύει	2130	67,2%	575	77,2%
Συζητάς συχνά μαζί τους	Ισχύει	973	30,9%	159	21,5%
	Δεν ισχύει	2179	69,1%	582	78,5%
Κάποιος από τους γονείς σου ξέρει...	Ισχύει	1730	55,9%	579	78,5%
	Δεν ισχύει	1363	44,1%	159	21,5%

Από τον συγκεντρωτικό αυτό πίνακα (7.2.) προκύπτει ότι οι γονείς των παιδιών που φοιτούν στα δημόσια σχολεία θέτουν πιο συχνά όρια και κανόνες στα παιδιά τους (32,8% έναντι 22,8% των ιδιωτικών), συζητούν επίσης περισσότερο μαζί τους σχετικά με το διαδίκτυο (30,9% έναντι 21,5% των ιδιωτικών). Από την άλλη πλευρά, οι γονείς των παιδιών που φοιτούν σε ιδιωτικά έχουν συστήσει σε μεγαλύτερα ποσοστά στα παιδιά τους σελίδες που πρέπει να επισκέπτονται (24,8% έναντι 17,8% των δημόσιων σχολείων) και πώς να εργάζονται στο διαδίκτυο (31,1% έναντι 26,6%). Οι γονείς αυτοί είναι σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά εξοικειωμένοι με το διαδίκτυο (78,5%), σε σχέση με τους γονείς των παιδιών που φοιτούν σε δημόσια σχολεία (55,9%).

Αξιοπιστία και προσοχή στο διαδίκτυο

Με μια σειρά από ερωτήματα προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε ως προς το πώς έχουν, αν έχουν, ενημερωθεί τα παιδιά για δύο από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα

του διαδικτύου: την αξιοπιστία και την προσοχή που πρέπει να επιδεικνύουν σε κάποιες περιπτώσεις. Η ερώτηση αυτή με τα υποερωτήματά της λειτουργεί σε πολλά σημεία συμπληρωματικά με την προηγούμενη ερώτηση.

Η πλήρης ερώτηση ήταν η εξής:

Σε σχέση με το διαδίκτυο, ποιος σου έχει μιλήσει για τα παρακάτω (μπορείς να σημειώσεις με ένα \surd περισσότερες από μία απαντήσεις σε κάθε κατηγορία);

	Κάποιος από τους γονείς μου	Τα αδέλφια μου	Οι φίλοι μου	Στο σχο- λείο	Στο φροντιστή- ριο	Κανέναν/ Το έμαθα μόνος μου	Δεν έχω ιδέα γι' αυτό
Πώς να ψάχνεις και να βρίσκεις γρήγορα και απο- τελεσματικά αυτό που ψάχνεις							
Πώς να ξεχωρί- ζεις αν κάτι που βρίσκεις είναι αξιόπιστο ή όχι							
Τι να προσέχεις στο διαδίκτυο							

Πίνακας 7.3. Ενημέρωση σχετικά με το πώς να ψάχνεις και να βρίσκεις γρήγορα και αποτελεσματικά αυτό που ψάχνεις

	ΟΧΙ		ΝΑΙ		Σύνολο	
	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
Κάποιος από τους γονείς μου	3494	85,4%	595	14,6%	4089	100,0%
Τα αδέλφια μου	3364	82,2%	726	17,8%	4090	100,0%
Οι φίλοι μου	2680	65,5%	1410	34,5%	4090	100,0%
Στο σχολείο	3001	73,4%	1089	26,6%	4090	100,0%
Στο φροντιστήριο	3736	91,3%	354	8,7%	4090	100,0%
Μόνος μου	2968	72,6%	1122	27,4%	4090	100,0%

Δεν έχω ιδέα	3976	97,2%	113	2,8%	4089	100,0%
--------------	------	-------	-----	------	------	--------

Από τις απαντήσεις (βλ. πίνακας 7.3.) προκύπτει ότι:

- Οι γονείς και τα αδέρφια παίζουν μικρό ρόλο στην καλλιέργεια της δεξιότητας της γρήγορης και αποτελεσματικής αναζήτησης στο διαδίκτυο.
- Μεγαλύτερος φαίνεται να είναι ο ρόλος των φίλων, όπως και του σχολείου. Ωστόσο, αξίζει να επισημανθεί ότι τα ποσοστά της μάθησης που προέρχεται από φίλους είναι υψηλότερα σε σχέση με αυτά του σχολείου.
- Εξίσου μεγάλο είναι και το ποσοστό των παιδιών που έμαθαν μόνοι τους χωρίς ιδιαίτερη βοήθεια από κάποιον.
- Το μικρότερο ποσοστό συγκεντρώνει η μάθηση στο φροντιστήριο.

Πίνακας 7.4. Πώς να ξεχωρίζεις αν κάτι που βρίσκεις είναι αξιόπιστο ή όχι

	ΟΧΙ		ΝΑΙ		Σύνολο	
	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
Κάποιος από τους γονείς μου	3478	85,9%	571	14,1%	4049	100,0%
Τα αδέρφια μου	3573	88,2%	477	11,8%	4050	100,0%
Οι φίλοι μου	3373	83,3%	677	16,7%	4050	100,0%
Στο σχολείο	3224	79,6%	826	20,4%	4050	100,0%
Στο φροντιστήριο	3785	93,5%	265	6,5%	4050	100,0%
Κανένας	2592	64,0%	1458	36,0%	4050	100,0%
Δεν έχω ιδέα	3609	89,1%	441	10,9%	4050	100,0%

Η αξιοπιστία στην αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο είναι ένα σημαντικό ζήτημα που έχει απασχολήσει επανειλημμένα τη βιβλιογραφία. Πρόκειται για μια διαδικασία δύσκολη και απαιτητική. Υπήρχε συγκεκριμένο ερώτημα που επιχειρούσε να διερευνήσει αν κάποιος από το στενό οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού ή το σχολείο βοήθησε τα παιδιά προς αυτή την κατεύθυνση. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι (βλ. πίνακας 7.4.):

- Η συντριπτική πλειοψηφία των γονιών και των αδελφών των παιδιών, το στενό δηλαδή οικογενειακό περιβάλλον, δεν μίλησε με τα παιδιά τους για το ζήτημα αυτό.
- Σε μεγαλύτερο ποσοστό έχουν πληροφορηθεί κάποια πράγματα από τους φίλους τους.
- Το ενδιαφέρον είναι ότι δεν τους έχει μιλήσει κανείς για το ζήτημα αυτό και στο σχολείο (τα ποσοστά με τις αρνητικές απαντήσεις είναι υψηλά, στο

79,6%). Μικρό και το ποσοστό από το φροντιστήριο, αλλά είναι μάλλον αναμενόμενο.

- Λογικό θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε, μετά από τα παραπάνω, το υψηλό ποσοστό των παιδιών που δηλώνουν ότι δεν τους έχει μιλήσει κανείς για το θέμα αυτό.

Πίνακας 7.5. Τι να προσέχεις στο διαδίκτυο

	ΟΧΙ		ΝΑΙ		Σύνολο	
	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
Κάποιος από τους γονείς μου	2860	70,7%	1186	29,3%	4046	100,0%
Τα αδέρφια μου	3468	85,7%	578	14,3%	4046	100,0%
Οι φίλοι μου	3154	78,0%	892	22,0%	4046	100,0%
Στο σχολείο	3110	76,9%	936	23,1%	4046	100,0%
Στο φροντιστήριο	3677	90,9%	369	9,1%	4046	100,0%
Κανένας	2963	73,2%	1083	26,8%	4046	100,0%
Δεν έχω ιδέα	3763	93,0%	283	7,0%	4046	100,0%

Εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα είναι και το αν έχει κάποιος μιλήσει στα παιδιά για τους κινδύνους που κρύβει το διαδίκτυο. Αν και οι απαντήσεις που δίνονται είναι κάπως καλύτερες σε σχέση με τις δύο προηγούμενες, το γενικό συμπέρασμα είναι ίδιο (βλ. πίνακας 7.5.): οι έχοντες θεσμικό ρόλο να συζητήσουν με τα παιδιά τους κινδύνους που κρύβει το διαδίκτυο (κυρίως οι γονείς και το σχολείο) το έχουν πράξει σε πολύ μικρό ποσοστό.

Ειδικότερα:

- Μόνο το 29,3% των γονιών έχουν μιλήσει με το παιδί τους για τους κινδύνους που κρύβει το διαδίκτυο. Μικρότερο είναι το ποσοστό των αδελφών που έχουν κάνει λόγο σχετικά.
- Και στην ερώτηση αυτή αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της μάθησης μέσω της ομάδας, αφού ένα σημαντικό ποσοστό φαίνεται να έχει συζητήσει το θέμα με φίλους.
- Το σχολείο έχει ενημερώσει μόνο σε ποσοστό 23,1%.
- Εντυπωσιακό είναι και το ποσοστό των παιδιών που δηλώνει ότι κανένας δεν τους έχει μιλήσει για το ζήτημα αυτό. Ένα μικρό ποσοστό δηλώνει πλήρη άγνοια.

Τα ποιοτικά δεδομένα μας παρέχουν μια εξαιρετικά πιο πλούσια εικόνα για το θέμα που συζητείται εδώ. Όπως διαπιστώθηκε, τις περισσότερες φορές οι γονείς θεωρούν πολύ χρήσιμο το διαδίκτυο, τηρούν όμως επιφυλακτική στάση ως προς χρήση του από τα παιδιά τους. Κάποιες φορές μάλιστα προβαίνουν σε ακραίες ενέργειες, μη επιτρέποντας τη σύνδεση στο σπίτι (π.χ. ΣΥΝ 25, 46, 74) ή διακόπτοντάς την (π.χ. ΣΥΝ 1, 75), ενώ κάποιες άλλες επιβάλλουν περιορισμούς στη χρονική διάρκεια της χρήσης του (π.χ. ΣΥΝ 4, 6, 20), ασκούν έλεγχο ή περιορίζονται σε προτροπές (π.χ. ΣΥΝ 15, 34, 38, 42, 43,). Άλλοτε καταφεύγουν σε συζητήσεις σχετικά με τους κινδύνους που επιφυλάσσει το διαδίκτυο. Υπάρχουν βέβαια και πολλές περιπτώσεις στις οποίες οι γονείς δεν ασκούν κανέναν απολύτως έλεγχο, δεν προβληματίζονται γύρω από τη χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά τους (π.χ. ΣΥΝ 3, 29, 68), ούτε συζητούν μαζί τους για το τι κάνουν αυτά στο διαδίκτυο. Συνήθως είναι γονείς που έχουν πλήρη άγνοια του διαδικτύου.

Η ίδια περίπου εικόνα διαμορφώνεται και από τις μελέτες περιπτώσεων. Υπάρχουν, δηλαδή, γονείς που παρουσιάζονται θετικοί απέναντι στη χρήση του Η/Υ και του διαδικτύου, χωρίς να προβληματίζονται και χωρίς να κινδυνολογούν (π.χ. ΜΠ 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 16), αλλά και περιπτώσεις γονιών που είναι μεν θετικοί αλλά παρακολουθούν τα παιδιά τους, κυρίως όταν αυτά αξιοποιούν το διαδίκτυο, είτε διακριτικά (π.χ. ΜΠ 1, 21) είτε με μεγαλύτερη αυστηρότητα (π.χ. ΜΠ 5, 9, 11). Διαπιστώθηκε ότι οι γονείς με μόρφωση υψηλότερη από αυτή του λυκείου και κυρίως με πανεπιστημιακή μόρφωση υποστηρίζουν πολύ περισσότερο τα παιδιά τους στην εξοικείωσή τους με τις ΤΠΕ (π.χ. ΜΠ 9). Ακόμη, έγινε φανερό και από τις μελέτες περίπτωσης ότι υπάρχουν γονείς που δεν δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το τι κάνουν τα παιδιά τους στο διαδίκτυο (π.χ. ΜΠ 3), αλλά και αυτοί που παρουσιάζονται αμφίθυμοι, αφού άλλοτε παρουσιάζονται θετικοί απέναντι στην ενασχόληση των παιδιών τους με τον Η/Υ και συγκεκριμένα με το διαδίκτυο και άλλοτε κατακρίνουν αυτή τη δραστηριότητα των παιδιών τους (π.χ. ΜΠ 10, 12, 15, 17, 18, 19, 20).

Συμπεράσματα από την ενότητα αυτή

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η στάση των γονιών ως προς τη χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά τους ποικίλλει. Μια κατηγορία γονιών θέτει αυστηρούς περιορισμούς που μπορεί να φτάσουν μέχρι και την απαγόρευση χρήσης. Μια άλλη κατηγορία γονιών δείχνει υψηλό βαθμό αμφιθυμίας: από τη μια πλευρά δείχνει να επηρεάζεται από τις απόψεις περί του κινδύνου που εγκυμονεί το διαδίκτυο και από την άλλη από τις απόψεις για τη σπουδαιότητα του διαδικτύου ως εφοδίου των νέων σήμερα. Μια τρίτη και μάλλον μικρότερη κατηγορία δείχνει να συμπαραστέκεται και να προσπαθεί να βοηθήσει, πρόκειται για γονείς με κάποια μεγαλύτερη εξοικείωση με το μέσο. Τέλος, σημαντικό ποσοστό των γονιών, από το ερωτηματολόγιο

προκύπτει ότι αυτή είναι η μεγαλύτερη κατηγορία, αρκείται στο να εξασφαλίζει την πρόσβαση στο διαδίκτυο χωρίς περαιτέρω ενασχόληση με το θέμα. Προκύπτει επίσης ότι τα παιδιά βοηθιούνται ελάχιστα προκειμένου να αποκτήσουν μια στοιχειώδη ενημερότητα και γνώση στο σημαντικό ζήτημα της αξιοπιστίας στο διαδίκτυο. Αυτή δε η βοήθεια σπάνια προέρχεται από γονείς και σχολείο, αλλά κυρίως από τους ομηλικούς και την παρέα.

8. Ηλεκτρονική επικοινωνία

1. Σύγχρονη επικοινωνία στο διαδίκτυο

Μία ομάδα ερωτήσεων απέβλεπε στο να διερευνήσει την έκταση αξιοποίησης του διαδικτύου ως περιβάλλοντος σύγχρονης επικοινωνίας, μέσω της συμμετοχής κυρίως των παιδιών σε θαλάμους σύγχρονης επικοινωνίας. Το πρώτο ερώτημα ήταν το εξής:

Συμμετέχεις σε chat rooms; Ναι ☐ 1 Όχι ☐ 2

ΑΝ ΟΧΙ, ΠΗΓΑΙΝΕ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ 45

Η ερώτηση ήταν γενική και διερευνούσε αν τα παιδιά συμμετέχουν ή όχι σε θαλάμους σύγχρονης επικοινωνίας, τα γνωστά ως chat rooms. Η απάντηση δείχνει (βλ. πίνακας 8.1.) ότι τα ποσοστά είναι περίπου μοιρασμένα, δίνοντας ένα ποσοστό 50,6% να συμμετέχει. Από τη διασταύρωση με την πόλη κατοικίας προκύπτει ότι σε μεγαλύτερο ποσοστό συμμετέχουν τα παιδιά από την επαρχία και λιγότερο από τα κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη).

Πίνακας 8.1. Συμμετέχεις σε chats rooms;

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα	ΝΑΙ	2111	50,6	50,7	50,7
	ΟΧΙ	2055	49,2	49,3	100,0
	Σύνολο	4166	99,8	100,0	
Άκυρα		8	,2		
Σύνολο		4174	100,0		

Πόσο συχνά μπαίνεις σε δωμάτια επικοινωνίας (chat rooms) και συζητάς; (κύκλωσε την απάντηση που ανταποκρίνεται σε σένα)

1. Κάθε μέρα
2. Κάποιες φορές την εβδομάδα
3. Ευκαιριακά, όταν έχω χρόνο

Πίνακας 8.2. Πόσο συχνά επισκέπτεσαι τα chat rooms;

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Συγκεντρωτικό πο- σοστό
Κάθε μέρα	331	7,9	15,9	15,9
Κάποιες φορές τη βδομάδα	607	14,5	29,2	45,2
Ευκαιριακά	1138	27,3	54,8	100,0
Σύνολο	2076	49,7	100,0	

Από τα παιδιά που συμμετέχουν, το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετέχει σε σύγχρονες διαδικτυακές συζητήσεις ευκαιριακά (54,8% εξ όσων απάντησαν και το 27,2% του συνόλου των παιδιών του δείγματος), ένα μικρότερο ποσοστό σε εβδομαδιαία βάση (29,2%) και πολύ μικρό ποσοστό καθημερινά (15,9% εξ όσων απάντησαν και 7,9% του συνόλου των παιδιών).

Θέματα που συζητούν

Ενδιαφέρον έχει να δούμε και ποια είναι τα θέματα που συζητούν, συμμετέχοντας στις συζητήσεις αυτές και σε αυτό απέβλεπε το επόμενο ερώτημα.

Για τι είδους θέματα προτιμάς να συζητάς στα chat rooms ; (μπορείς να κυκλώσεις περισσότερες από μία απαντήσεις)

- α. Γενικού περιεχομένου - απλή ανταλλαγή απόψεων
- β. Αθλητικά
- γ. Μουσική
- δ. Ψυχαγωγικά θέματα
- ε. Να φλερτάρω
- στ. Κάτι άλλο (γράψε τι)

Από τις απαντήσεις (βλ πίνακα 8.3.) φαίνεται ότι τα παιδιά συμμετέχουν είτε προκειμένου να φλερτάρουν (49,8%) είτε να συζητήσουν θέματα γενικότερου περιεχομένου (45,2%). Σε σημαντικό ποσοστό συμμετέχουν και σε συζητήσεις που αφορούν τον αθλητισμό (21,5%), τη μουσική (37,6%) ή την ψυχαγωγία (19,5%).

Πίνακας 8.3. Θέματα συζήτησης στα chat rooms

		OXI	ΝΑΙ	Σύνολο
Γενικού περιεχομένου		1149	948	2097
	%	54,8%	45,2%	100,0%
Αθλητικά		1647	450	2097
	%	78,5%	21,5%	100,0%
Μουσική		1309	788	2097
	%	62,4%	37,6%	100,0%
Ψυχαγωγία		1687	409	2096
	%	80,5%	19,5%	100,0%
Φλερτ		1053	1044	2097
	%	50,2%	49,8%	100,0%

Στοιχεία με τα οποία εμφανίζονται στα chat rooms

Όπως είναι γνωστό, στα περιβάλλοντα αυτά είναι δυνατό να εμφανιστεί κανείς με πραγματικά ή ψεύτικα στοιχεία. Το επόμενο ερώτημα απέβλεπε στην καταγραφή αυτής της πρακτικής.

Με ποια στοιχεία εμφανίζεσαι στις συζητήσεις;

1. Με τα πραγματικά μου στοιχεία (όνομα, ηλικία, τόπος κατοικίας, εθνικότητα κλπ.)
2. Συνήθως χρησιμοποιώ άλλα στοιχεία.
3. Εξαρτάται από την περίπτωση

Από τις απαντήσεις (βλ. πίνακας 8.4.) βλέπουμε ότι τα παιδιά είναι 'υποψιασμένα' για τα περιβάλλοντα αυτά, γι' αυτό και σε πολύ λίγες περιπτώσεις δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν τα πραγματικά τους στοιχεία. Συγκεκριμένα, το 13,2% δηλώνει ότι χρησιμοποιεί τα πραγματικά του στοιχεία, το 42% ότι συνήθως χρησιμοποιεί άλλα στοιχεία και το 44,9% επιλέγει ανάλογα με την περίπτωση.

Πίνακας 8.4. Με ποια στοιχεία εμφανίζεσαι στις συζητήσεις;

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Συγκεντρωτικό ποσο- στό
Με τα πραγματικά μου	277	6,6	13,2	13,2
Συνήθως χρησιμοποιώ άλλα	881	21,1	42,0	55,1
Εξαρτάται από την περίπτωση	942	22,6	44,9	100,0
Σύνολο	2100	50,3	100,0	
Άκυρα	24	,6		
Σύστημα	2050	49,1		
Σύνολο	2074	49,7		
Σύνολο	4174	100,0		

Παραθέτουμε στη συνέχεια τα αποτελέσματα, όπως προκύπτουν από το ποιοτικό σκέλος της έρευνας. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προκύπτει ότι τα περισσότερα παιδιά συνομιλούν ηλεκτρονικά (κάνουν chat) για να αποκτήσουν γνωριμίες (π.χ. ΣΥΝ 4, 9, 43, 54, 68, 71), από τις οποίες κάποιες φορές προκύπτουν ραντεβού (π.χ. ΣΥΝ 31, 43). Μερικοί συνομιλούν απλώς για διασκέδαση και ψυχαγωγία (π.χ. ΣΥΝ 9, 75), ενώ κάποιοι δηλώνουν ότι συζητούν για προσωπικά τους προβλήματα και ανταλλάσσουν απόψεις (ΣΥΝ 27) ή συζητούν για τη μουσική, τα αθλητικά, την επικαιρότητα (ΣΥΝ 22, 51) ή ακόμη και για θρησκευτικά θέματα (ΣΥΝ 21). Στην περίπτωση 22 ο μαθητής χρησιμοποιεί και κάμερα κατά τη συνομιλία του με φίλους από τη Ρωσία (χώρα καταγωγής). Άλλοι προτιμούν να επικοινωνούν μόνο με γνωστούς και φίλους, καθώς φοβούνται την επικοινωνία με αγνώστους, ενώ άλλοι συνομιλούν τόσο με γνωστούς όσο και με αγνώστους, από διάφορες χώρες και χωρίς κανένα φόβο. Μερικοί δηλώνουν ότι κάνουν chat και στο σχολείο, στο μάθημα της πληροφορικής (π.χ. ΣΥΝ 54). Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση του μαθητή στη ΣΥΝ 68 που λέει ότι στο μάθημα της Πληροφορικής οι καθηγητές τους δίνουν συγκεκριμένες σελίδες για να ‘κάνουν chat’ και ενδιαφέρουσες γνωριμίες με μαθητές.

Βέβαια, υπάρχουν και αρκετά παιδιά που δεν χρησιμοποιούν τη σύγχρονη ηλεκτρονική επικοινωνία ή δεν τη χρησιμοποιούσαν ποτέ ή τη χρησιμοποιούσαν παλιά, αλλά τώρα σταμάτησαν. Κάποιοι μάλιστα τη χαρακτηρίζουν «ψεύτικη επικοινωνία» (ΣΥΝ 48) και παρουσιάζονται πολύ αρνητικοί απέναντι σε αυτή την ενασχόληση. Για παράδειγμα, ο μαθητής από ιδιωτικό σχολείο στη ΣΥΝ 16 δηλώνει ότι «είναι

χαζομάρα και οι χρήστες καημένοι», γι' αυτό ο ίδιος δεν συμμετέχει ποτέ σε κανάλια σύγχρονης συνομιλίας.

Τέλος, δεν φαίνεται να υπάρχουν διαφορές στη συνήθεια αυτή ως προς τις μεταβλητές φύλο, κατηγορία σχολείου (δημόσιο – ιδιωτικό), κοινωνικό – μορφωτικό υπόβαθρο γονιών. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν, όμως, οι δυο περιπτώσεις μεταναστών στην 22 (μαθητής ρωσικής καταγωγής) και στη 43 (μαθητής βουλγαρικής καταγωγής) που τους αρέσει πολύ η σύγχρονη ηλεκτρονική επικοινωνία και ασχολούνται αρκετές ώρες. Ο πρώτος κάνει ευρεία χρήση και συζητά με συμπατριώτες του φίλους ποικίλα θέματα της επικαιρότητας, ενώ ο δεύτερος κάνει γνωριμίες και κλείνει ραντεβού με συμπατριώτες και συμπατριώτισσές του, ενώ απασχολείται έως και δέκα ώρες την ημέρα.

Από την ανάλυση των μελετών περίπτωσης διαπιστώθηκε ότι επτά παιδιά συμμετέχουν σε κανάλια σύγχρονης επικοινωνίας (chat rooms) (ΜΠ 1, 2, 5, 9, 13, 16, 19), πέντε αγόρια και δύο κορίτσια. Η ενασχόληση αυτή των παιδιών δεν φάνηκε να συσχετίζεται με την κοινωνική-οικονομική τους κατάσταση. Μεταξύ αυτών βρίσκονται παιδιά από εύπορα κοινωνικά στρώματα (π.χ. ΜΠ 1, 9), αλλά και παιδιά εργατών (π.χ. ΜΠ 2, 16). Μία μόνο από τις περιπτώσεις (ΜΠ 2) είναι μαθήτρια που διαμένει στην επαρχία και όχι σε αστικό κέντρο. Η συχνότητα με την οποία επιλέγουν αυτό τον τρόπο επικοινωνίας διαφέρει, καθώς υπάρχουν παιδιά που κάνουν chat σπάνια (π.χ. ΜΠ 6, 16), άλλα πιο συχνά –κυρίως όταν βρίσκονται μαζί με φίλους (π.χ. ΜΠ 2, 13)– και άλλα σχεδόν καθημερινά. Χαρακτηριστική είναι η μελέτη περίπτωσης 5, που όχι μόνο κάνει καθημερινά chat με φίλους του από το εξωτερικό, αλλά έχει φροντίσει να εξοπλιστεί και με κάμερα, για να είναι η επικοινωνία ακόμη πιο ‘ζωντανή’.

Τα παιδιά κατά την ηλεκτρονική συνομιλία τους φλερτάρουν (π.χ. ΜΠ 2, 13) και μιλούν για θέματα γενικότερου περιεχομένου, κυρίως για αθλητισμό (ΜΠ 5) και ψυχαγωγία (π.χ. ΜΠ 2, 13). Εκτός από τις περιπτώσεις εκείνων των παιδιών που συνομιλούν με φίλους τους (ΜΠ 1, 5), σε όλες σχεδόν τις υπόλοιπες δεν χρησιμοποιούν τα πραγματικά τους στοιχεία. Ως προς αυτό ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξήγηση που δίνει η μελέτη περίπτωσης 2. Η μαθήτρια είπε ότι αυτή και οι φίλες της προτιμούν πάντοτε, όταν φλερτάρουν ηλεκτρονικά με κάποιον άγνωστο, να μη δίνουν τα πραγματικά τους στοιχεία, καθώς φοβούνται μήπως ‘πέσουν’ πάνω σε κάποιο παιδί από το χωριό τους ή από κάποια γειτονική περιοχή και εκτεθούν. Υπάρχουν βέβαια και κάποιες περιπτώσεις παιδιών που έκαναν chat στο παρελθόν, αλλά κατά την περίοδο της έρευνας είχαν διακόψει αυτή τους τη δραστηριότητα (π.χ. ΜΠ 3, 6). Χαρακτηριστική είναι η μελέτη περίπτωσης 3. Όπως είπε ο ίδιος, πέρασε η εποχή που χρησιμοποιούσε ψευδώνυμα για να μπει σε κάποιο chat room και να συνομιλήσει με κορίτσια μεγαλύτερης ηλικίας. Τώρα, όπως δήλωσε, είναι αρκετά μεγάλος για να υποδύεται κάποιον

άλλον. Άλλωστε, διαπίστωσε ότι οι περισσότεροι που συνομιλούν εκεί «δε στέκουν και πολύ καλά στα μυαλά τους», τους χαρακτήρισε μάλιστα «πυροβολημένους».

Γλώσσα και συζητήσεις

Με το επόμενο ερώτημα θέλαμε να διερευνήσουμε σε περιβάλλοντα ποιας γλώσσας κυρίως συμμετέχουν και επομένως ποια γλώσσα χρησιμοποιούν. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Μπαίνεις συνήθως... (κύκλωσε όποια από τις απαντήσεις ανταποκρίνεται σε σένα ή περισσότερες από μία απαντήσεις):

α. σε ελληνικά chat rooms,

β. Σε chat rooms αγγλικής γλώσσας

γ. σε chat rooms άλλης γλώσσας (αν ναι, γράψε ποια ή ποιες)

.....

Από τις απαντήσεις βλέπουμε (πίνακας 8.5.) ότι προτιμούν κατά κύριο λόγο να συμμετέχουν σε περιβάλλοντα, όπου χρησιμοποιείται η ελληνική γλώσσα (86,7%). Σε ποσοστό 28,9% επιλέγουν κανάλια όπου γράφουν στα αγγλικά και σε πολύ μικρό ποσοστό επιλέγονται κανάλια όπου μπορούν να συνομιλούν σε άλλη γλώσσα (4,8%).

Από τη διασταύρωση των στοιχείων φαίνεται ότι τα περισσότερα από τα παιδιά που συμμετέχουν σε αλλόγλωσσα chat rooms προέρχονται από τα ιδιωτικά σχολεία. Ειδικότερα, στον παρακάτω πίνακα (βλ. πίνακα 8.6) διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά των ιδιωτικών σχολείων συμμετέχουν σε chat αγγλικής σε ποσοστό 55,1% έναντι 22,9% αυτών από τα δημόσια σχολεία.

Πίνακας 8.5. Γλώσσα συζήτησης στα chat rooms

		ΟΧΙ	ΝΑΙ	Σύνολο
Σε ελληνικά	Μετρήθηκαν	280	1818	2098
	%	13,3%	86,7%	100,0%
Σε chat αγγλικής	Μετρήθηκαν	1492	606	2098
	%	71,1%	28,9%	100,0%
Σε chat άλλης γλώσσας	Μετρήθηκαν	1947	98	2045
	%	95,2%	4,8%	100,0%

Πίνακας 8.6. Τύπος σχολείου και συμμετοχή σε chat rooms αγγλικής (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Σε chat αγγλικής		Σύνολο
			ΟΧΙ	ΝΑΙ	
Δημόσιο / Ιδιωτικό	Δημόσιο	Μετρήθηκαν	1317	391	1708
		%	77.1%	22.9%	100.0%
	Ιδιωτικό	Μετρήθηκαν	175	215	390
		%	44.9%	55.1%	100.0%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	1492	606	2098
		%	71.1%	28.9%	100.0%

Από τις συνεντεύξεις προκύπτει ότι η γλώσσα που χρησιμοποιούν τα παιδιά στα κανάλια σύγχρονης επικοινωνίας είναι κυρίως η ελληνική και λιγότερο η αγγλική, όταν συνομιλούν με παιδιά από ξένες χώρες (ΣΥΝ 3). Οι μετανάστες φαίνεται να χρησιμοποιούν τόσο τη μητρική τους γλώσσα όσο και την ελληνική (ΣΥΝ 22, 43).

Από τις μελέτες περιπτώσεων μόνο δύο αγόρια από τα συνολικά επτά παιδιά που επισκέπτονται κανάλια σύγχρονης επικοινωνίας επισκέπτονται κανάλια άλλης γλώσσας και συγκεκριμένα της αγγλικής (ΜΠ 5, 9) και συνομιλούν στα αγγλικά με συνομηλίκους τους από το εξωτερικό. Μάλιστα το ένα από τα παιδιά (ΜΠ 9) είναι μαθητής ιδιωτικού σχολείου. Οι υπόλοιπες πέντε περιπτώσεις συμμετέχουν σε περιβάλλοντα, όπου χρησιμοποιείται η ελληνική γλώσσα.

Ποιο αλφάβητο χρησιμοποιούν

Είναι γνωστή η έντονη, σε κάποιες περιπτώσεις, συζήτηση σε σχέση με τη χρήση του λατινικού αλφαβήτου στην παραγωγή λόγου σε σύγχρονα και ασύγχρονα διαδικτυακά περιβάλλοντα (Koutsogiannis & Mitsikopoulou 2004). Το επόμενο ερώτημα απέβλεπε να καταγράψει ποσοτικά αυτή την πραγματικότητα στις μέρες μας.

Αν μπαίνεις σε ελληνικά κανάλια, γράφεις ... *(κύκλωσε ό,τι ανταποκρίνεται σε σένα)*:

1. Με ελληνικούς χαρακτήρες
2. Ελληνικά αλλά με λατινικούς χαρακτήρες (greeklish)
3. Και με τα δύο, ανάλογα με την περίπτωση

Από την ανάλυση των απαντήσεων φαίνεται (πίνακας 8.7.) ότι, παρότι οι τεχνολογικές εξελίξεις ευνοούν τη χρήση του ελληνικού αλφαβήτου, είναι αρκετά συνηθισμένο στην παραγωγή μη επίσημου λόγου στα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα να χρησιμοποιεί-

ται το λατινικό αλφάβητο για επικοινωνία στην ελληνική γλώσσα. Ειδικότερα, φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών χρησιμοποιεί το λατινικό αλφάβητο (43,3%), ενώ οι άλλες δύο επιλογές (μόνο ελληνικά – και τα δύο) μοιράζονται ισόποσα στο δείγμα μας (27,9% και 28,8% αντίστοιχα).

Πίνακας 8.7. Αν μπαίνεις σε ελληνικά chat rooms γράφεις:

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Συγκεντρωτικό ποσοστό
Με ελληνικούς χαρακτήρες	575	13,8	27,9	27,9
Ελληνικά με λατινικούς χαρακτήρες (greeklish)	892	21,4	43,3	71,2
Και με τα δύο, ανάλογα με την περί- πτωση	593	14,2	28,8	100,0
Σύνολο	2060	49,4	100,0	
Άκυρα	63	1,5		
Σύστημα	2051	49,1		
Σύνολο	2114	50,6		
Σύνολο	4174	100,0		

Στις περισσότερες συνεντεύξεις στις οποίες οι μαθητές/τριες δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν στα chat ελληνική γλώσσα, δεν γίνεται διευκρίνιση αν είναι στο ελληνικό ή στο λατινικό αλφάβητο. Υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις στις οποίες διευκρινίζεται ότι γίνεται χρήση ελληνικής με λατινικούς χαρακτήρες, greeklish, όπως λένε οι ίδιες οι μαθήτριες στις ΣΥΝ 5, 74, 75 και ο μαθητής στη ΣΥΝ 24.

Από τις ΜΠ διαπιστώθηκε ότι όλοι σχεδόν οι μαθητές (σε κάποιες περιπτώσεις δεν γίνεται αναφορά), όταν γράφουν ελληνικά, χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του μαθητή της ΜΠ 1: «Γενικά στο διαδίκτυο οι πιο πολλοί που συζητάνε γράφουν με ελληνικά αλλά με αγγλικούς χαρακτήρες, επειδή γράφουν πιο γρήγορα έτσι. Τα ελληνικά μόνο αν είναι να γράψεις κανένα έγγραφο. Και κυρίως και πιο μεγάλοι τα χρησιμοποιούν. Το να γράφεις με ελληνικούς χαρακτήρες είναι πιο χρονοβόρο λόγω του τονισμού των ελληνικών λέξεων».

Μάλιστα φαίνεται ότι τα παιδιά δεν προτιμούν το λατινικό αλφάβητο μόνο όταν κάνουν chat, αλλά και όταν στέλνουν ηλεκτρονικά μηνύματα (e-mails). Ενδιαφέρον παρουσιάζει, για παράδειγμα, η συζήτηση που είχαμε με έναν μαθητή (ΜΠ 3):

ΕΡ. Και εκεί πέρα πώς γράφετε, με αγγλικούς χαρακτήρες ή με ελληνικούς;

ΑΠ. Με αγγλικούς, λατινικά τα γράφουμε.

ΕΡ. Την ορθογραφία την τηρούμε ή όπως να 'ναι;

ΑΠ. Όχι. Όπως να 'ναι. Εδώ δεν την τηρώ στα ελληνικά. Και στο σχολείο κάνω λάθη, αλλά και στα mails, περισσότερα ίσως. Δε ξέρω, μπορεί να φταίει και ο υπολογιστής. Τραβάει την προσοχή σου η εικόνα, άλλα πράγματα και δε δίνεις σημασία. Αλλά και αυτοί που ξέρουν ορθογραφία όπως να 'ναι γράφουν.

ΕΡ. Πιστεύεις ότι είναι μια άλλη γλώσσα η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι χρήστες του διαδικτύου;

ΑΠ. Ναι, είναι. Έχει άλλους κανόνες. Γράφεις πιο κοφτά, δεν βάζεις στίξη, με λατινικό αλφάβητο. Όλοι έτσι γράφουν, έχει επικρατήσει αυτό.

Συμμετοχή σε διαδικτυακές κοινότητες

Οι πρακτικές γραμματισμού στο πλαίσιο διαδικτυακών κοινοτήτων είναι επίσης κάτι συνηθισμένο σήμερα. Το επόμενο ερώτημα απέβλεπε στη διερεύνηση αυτής της πραγματικότητας.

Συμμετέχεις σε διαδικτυακές κοινότητες, ελληνικές ή διεθνείς; (κοινότητες στο διαδίκτυο που συζητούν για διάφορα θέματα (π.χ. για μουσική, παιχνίδια), ανταλλάσσουν υλικό κλπ.).

ΑΝ ΟΧΙ, ΠΗΓΑΙΝΕ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΕΡΩΤΗΣΗ.

Γράψε σε ποιες:

.....
.....

Από τον επόμενο πίνακα (8.8.) διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό συμμετοχής σε διαδικτυακές κοινότητες είναι πολύ χαμηλό, αφού ένα 6% μόνο συμμετέχει στις κοινότητες αυτές.

Πίνακας 8.8. Συμμετέχεις σε διαδικτυακές κοινότητες;

		Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο πο- σοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα	ΝΑΙ	251	6,0	6,0	6,0
	ΟΧΙ	3913	93,7	94,0	100,0
	Σύνολο	4164	99,8	100,0	
Άκυρα		10	,2		
Σύνολο		4174	100,0		

Και αυτή η πρακτική, η οποία είναι σαφώς πιο απαιτητική, έχει στενή σχέση με άλλες κοινωνικές μεταβλητές, όπως προκύπτει από τον επόμενο πίνακα (8.9.), όπου επιχειρείται διασταύρωση στη μεταβλητή αυτή και στην εργασία του πατέρα. Είναι εμφανές από τον πίνακα (το αποτέλεσμα είναι στατιστικά σημαντικό) ότι οι πρακτικές αυτές είναι πιο συχνές σε παιδιά των οποίων ο πατέρας έχει κάποιο επάγγελμα που είτε σχετίζεται με μόρφωση και υπηρεσίες είτε έχει κοινωνική αναγνώριση. Βλέπουμε για παράδειγμα ότι η συμμετοχή των παιδιών που οι πατεράδες τους είναι αγρότες ή εργάτες είναι σχεδόν μηδενική στα περιβάλλοντα αυτά (0,8% και 2% αντίστοιχα), έναντι 9,8% και 10,4% που είναι επιστήμονες και διευθύνοντες επιχειρηματίες, αντίστοιχα.

Πίνακας 8.9. Δουλειά του πατέρα σε σχέση με τη συμμετοχή σε διαδικτυακές κοινότητες (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Συμμετέχεις σε διαδικτυακές κοινότητες;		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Δουλειά του πατέρα	Άνεργος	Μετρήθηκαν %	0 ,0%	7 100,0%	7 100,0%
	Ανειδίκευτος	Μετρήθηκαν %	8 2,7%	287 97,3%	295 100,0%
	Αγρότης	Μετρήθηκαν %	1 ,8%	127 99,2%	128 100,0%
	Βιομηχανικός εργάτης	Μετρήθηκαν %	7 2,0%	350 98,0%	357 100,0%
	Ειδικευμένος τεχνίτης	Μετρήθηκαν %	24 4,5%	508 95,5%	532 100,0%
	Επαγγελματίας βιοτέχνης	Μετρήθηκαν %	56 6,7%	782 93,3%	838 100,0%
	Υπάλληλος παροχής υπηρεσιών	Μετρήθηκαν %	45 5,9%	717 94,1%	762 100,0%
	Τεχνολόγος	Μετρήθηκαν %	4 3,5%	110 96,5%	114 100,0%

Επιστήμονας	Μετρήθηκαν	85	778	863
	%	9,8%	90,2%	100,0%
Διευθύνων επιχειρημα- τίας	Μετρήθηκαν	16	138	154
	%	10,4%	89,6%	100,0%
Διευθυντικό στέλεχος	Μετρήθηκαν	1	7	8
	%	12,5%	87,5%	100,0%
Συνταξιούχος	Μετρήθηκαν	3	47	50
	%	6,0%	94,0%	100,0%
Δεν ζει	Μετρήθηκαν	0	7	7
	%	,0%	100,0%	100,0%
Άκυρα	Μετρήθηκαν	1	48	49
	%	2,0%	98,0%	100,0%
Σύνολο	Μετρήθηκαν	251	3913	4164
	%	6,0%	94,0%	100,0%

Από τις συνεντεύξεις καταγράφηκαν στοιχεία σχετικά με το θέμα της συμμετοχής των μαθητών/τριών σε διαδικτυακές κοινότητες. Διαπιστώθηκε μάλιστα σημαντική διαφορά με μεταβλητή την κατηγορία σχολείου, ιδιωτικού – δημόσιου. Τα παιδιά των δημόσιων σχολείων, δηλαδή, δεν συμμετέχουν σε διαδικτυακές κοινότητες, ενώ στην πλειονότητά τους τα παιδιά των ιδιωτικών σχολείων συμμετέχουν σε ένα ή περισσότερα σχολικά clubs, τα οποία παίζουν σημαντικό ρόλο και στην αξιοποίηση του διαδικτύου. Τα παιδιά δηλώνουν ότι υπάρχουν συγκεκριμένες ώρες και ημέρες στη διάρκεια της εβδομάδας, στις οποίες ασχολούνται, πάντα με την καθοδήγηση καθηγητών, με θέματα της κοινότητας στην οποία επέλεξαν να είναι μέλη. Σύμφωνα με τις αναφορές τους συζητούν μέσω διαδικτύου για πολιτικά θέματα, περιβαλλοντικά, επιστημονικά όπως για την αστρονομία, για το σκάκι και αναπτύσσουν προβληματισμούς ή προτείνουν λύσεις σε διάφορα προβλήματα ανάλογα με τη θεματική. Κάποιοι μάλιστα δηλώνουν ιδιαίτερα ενθουσιασμένοι με αυτήν την ενασχόλησή τους (ΣΥΝ 3, 20)

Συμπεράσματα για την ενότητα αυτή

Από την ενότητα αυτή προκύπτει ότι η συμμετοχή τόσο σε σύγχρονα διαδικτυακά περιβάλλοντα όσο και σε διαδικτυακές κοινότητες πρακτικής δεν είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στα παιδιά, παρά το θόρυβο που συχνά γίνεται στον τύπο. Σε περιπτώσεις πάντως που συμμετέχουν φαίνεται να γνωρίζουν τις συμβάσεις που απαιτούν οι συ-

γκεκριμένες πρακτικές. Προτιμούν κατά κύριο λόγο τα ελληνόγλωσσα περιβάλλοντα, χρησιμοποιούν δε τόσο το ελληνικό όσο και το λατινικό γραφηματικό σύστημα.

Και στη συγκεκριμένη περίπτωση επιβεβαιώνεται ό,τι έχουμε διαπιστώσει σε άλλες περιπτώσεις. Όσο οι πρακτικές είναι πιο απαιτητικές είτε προς την κατεύθυνση της λειτουργικής αξιοποίησης της αγγλικής γλώσσας είτε προς την κατεύθυνση της συμμετοχής σε διαδικτυακές κοινότητες πρακτικής, τόσο πιο πολύ τα παιδιά που προέρχονται από προνομιούχα κοινωνικά στρώματα παρουσιάζουν καλύτερες επιδόσεις.

2. Ασύγχρονη ηλεκτρονική επικοινωνία

Στο ερωτηματολόγιο υπήρχε μια ομάδα ερωτήσεων που απέβλεπε στη διερεύνηση της έκτασης και της ποιότητας της χρήσης της ασύγχρονης επικοινωνίας από τα παιδιά, πρωτίστως της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και δευτερευόντως της στιγμιαίας επικοινωνίας μέσω (γραπτών μηνυμάτων με το κινητό τηλέφωνο (SMS)).

Το πρώτο από τα ερωτήματα είναι γενικό και αποβλέπει στο να αποτυπώσει την έκταση της χρήσης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Χρησιμοποιείς τον υπολογιστή για να επικοινωνείς μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail);

ΑΝ ΟΧΙ, ΠΗΓΑΙΝΕ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ 48

1. Ναι
2. Όχι
3. Πολύ σπάνια

Από την απάντηση φαίνεται ότι η αξιοποίηση της αλληλογραφίας μέσω Η/Υ δεν είναι από τις πιο αγαπημένες δραστηριότητες των παιδιών. Απολύτως καταφατική απάντηση δίνει το 1/3 (35,3%), απόλυτη άρνηση το μισό περίπου ποσοστό από το δείγμα μας (48,1%) και το 16,5% δηλώνει ότι το αξιοποιεί πολύ σπάνια.

Πίνακας 8.10. Χρησιμοποιείς ηλεκτρονικό ταχυδρομείο;

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα				
Ναι	1459	35,0	35,3	35,3
Όχι	1989	47,7	48,1	83,4
Πολύ σπάνια	688	16,5	16,6	100,0
Σύνολο	4136	99,1	100,0	
Άκυρα	38	,9		
Σύνολο	4174	100,0		

Η επόμενη ερώτηση απέβλεπε στην καταγραφή των αποδεκτών των μηνυμάτων και ήταν η εξής:

Σε περίπτωση που χρησιμοποιείς το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, αυτό γίνεται **(σημείωσε με ένα ✓ αυτό που ανταποκρίνεται σε εσένα για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)**:

	<i>Συχνά 3</i>	<i>Λίγες φορές 2</i>	<i>Ποτέ 1</i>
<i>Για να επικοινωνήσεις με φίλους, γνωστούς, συγγενείς από την ίδια πόλη</i>			
<i>Με φίλους από την Ελλάδα, γενικότερα</i>			
<i>Με φίλους και συγγενείς από τη χώρα την οποία κατάγες (αν κατάγες από άλλη χώρα).</i>			
<i>Με παιδιά από άλλες χώρες</i>			
<i>Για κάτι άλλο.....</i>			

Η ερώτηση απέβλεπε σε μια ακριβέστερη καταγραφή των αποδεκτών των ηλεκτρονικών μηνυμάτων των παιδιών. Στον πίνακα 8.11., πρώτη σειρά, βλέπουμε ότι ένα ποσοστό που κυμαίνεται στο 44,2% όσων απάντησαν δηλώνει ότι αξιοποιεί το ΗΛΤΑ (Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο) συχνά και ένα 39,3% λίγες φορές, προκειμένου να επικοινωνήσει με φίλους, γνωστούς και συγγενείς από την ίδια πόλη. Παραπλήσια είναι και τα ποσοστά (39,8% πολύ συχνά και 41,3% λίγες φορές) των παιδιών που δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν το ΗΛΤΑ για επικοινωνία με φίλους εντός της Ελλάδας.

Πίνακας 8.11. Με ποιους επικοινωνείς με e-mail;

	Ποτέ	Λίγες φορές	Συχνά	Σύνολο
Για επικοινωνία με φίλους	348	827	930	2105
%	16,5%	39,3%	44,2%	100,0%
Με φίλους από Ελλάδα	394	856	825	2075
%	19,0%	41,3%	39,8%	100,0%
Φίλους συγγενείς από τη χώρα σου	1055	447	386	1888
%	55,9%	23,7%	20,4%	100,0%
Με παιδιά από άλλες χώρες	801	711	536	2048
%	39,1%	34,7%	26,2%	100,0%

Πρόβλημα φαίνεται να υπάρχει με την επιλογή που έγινε στην τρίτη σειρά. Ο στόχος του υποερωτήματος ήταν να διαπιστώσουμε αν παιδιά δίγλωσσα χρησιμοποιούν το ΗΛΤΑ, προκειμένου να επικοινωνήσουν με φίλους και συγγενείς από τη χώρα τους. Το αποτέλεσμα φαίνεται περίεργο, από τη στιγμή που το ποσοστό των παιδιών που δηλώνει ότι επικοινωνεί ηλεκτρονικά με φίλους και συγγενείς από τη χώρα του υπερβαίνει τον αριθμό των παιδιών που είναι δίγλωσσα. Αν δούμε συγκριτικά τον πίνακα αυτόν με εκείνον που αποτυπώνει τη μητρική γλώσσα των παιδιών, θα διαπιστώσουμε ότι ένας αριθμός παιδιών με μητρική γλώσσα την ελληνική δηλώνει ότι επικοινωνεί με φίλους και συγγενείς από τη χώρα από την οποία κατάγεται. Εξετάζοντας προσεχτικά τις απαντήσεις, θα δει κανείς ότι ένα μέρος των παιδιών κατανόησε την ερώτηση, γι' αυτό και είναι πράγματι υψηλότερο το ποσοστό των δίγλωσσων παιδιών που επιλέγουν την απάντηση αυτή. Η λαθεμένη αυτή απάντηση οφείλεται προφανώς στο γεγονός ότι ένα μέρος των μαθητών συμπλήρωσε το ερώτημα χωρίς να διαβάσει τη διευκρίνιση που βρίσκεται μέσα σε παρένθεση και συμπλήρωσε μηχανικά την απάντηση.

Τέλος, ένα μικρότερο ποσοστό, περίπου στο 26,2% συχνά και 37,4% λίγες φορές από όσα παιδιά απάντησαν, δηλώνει ότι επικοινωνεί μέσω ΗΛΤΑ με παιδιά από άλλες χώρες.

Από τις συνεντεύξεις φαίνεται ότι τα περισσότερα παιδιά έχουν βασικές γνώσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ώστε να είναι σε θέση να ανταλλάσσουν ηλεκτρονικά μηνύματα (e-mails). Αρκετοί από αυτούς όμως δεν το χρησιμοποιούν, γιατί δεν υπάρχουν λόγοι, όπως δηλώνουν, ή το χρησιμοποιούν σπάνια. Κάποιοι έχουν προσωπικό λογαριασμό, αλλά δεν τον χρησιμοποιούν, ενώ κάποιοι άλλοι λένε ότι τον χρησιμοποιούσαν παλιότερα. Οι περισσότεροι που δηλώνουν χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου λένε ότι επικοινωνούν κυρίως με φίλους (π.χ. ΣΥΝ 10, 15, 24, 32, 34, 35, 43, 49, 59, 62) και λιγότερο με συγγενείς, ξαδέλφια, θείους ή αδέρφια (π.χ. ΣΥΝ

21, 56). Διαπιστώνεται, επίσης, ότι στα e-mails αρκετοί/ές μαθητές/τριες ανταλλάσσουν μουσική, εικόνες και φωτογραφίες.

Υπάρχουν μερικά παιδιά που χρησιμοποιούν το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε μεγάλη έκταση. Για παράδειγμα, η μαθήτρια ιδιωτικού σχολείου στη ΣΥΝ 3 έχει τρεις λογαριασμούς ΗΛΤΑ που χρησιμοποιεί ανάλογα με τους αποδέκτες. Ακόμη, ο μαθητής ρωσικής καταγωγής στη ΣΥΝ 22 χρησιμοποιεί καμιά δεκαριά ηλεκτρονικές διευθύνσεις, μία για κάθε φίλο. Μερικοί μαθητές διατηρούν ηλεκτρονική αλληλογραφία για σχολικούς λόγους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της μαθήτριας στη ΣΥΝ 19 που δήλωσε ότι έκανε χρήση του ΗΛΤΑ για ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής του σχολείου, αλλά και η μαθήτρια στη ΣΥΝ 2 για ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα του σχολείου της στο οποίο συμμετείχε. Ακόμη, ο μαθητής στη 48 δήλωσε ότι επικοινωνούσε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με έναν γνωστό του, για να αντλήσει πληροφορίες για την εργασία του στο μάθημα της Τεχνολογίας.

Από τις συνεντεύξεις, διαπιστώθηκε ότι δίγλωσσα παιδιά μεταναστών επικοινωνούν με συμπατριώτες φίλους τους στη γλώσσα καταγωγής τους (π.χ. ο μαθητής από τη Βουλγαρία στη ΣΥΝ 43 και ο ρωσικής καταγωγής στη ΣΥΝ 22). Μερικοί μαθητές επικοινωνούν και στα αγγλικά σε μερικά e-mails, με γνωστούς τους από το εξωτερικό (π.χ. ΣΥΝ 4, 16, 21).

Από τις μελέτες περιπτώσεων ένας σημαντικός αριθμός παιδιών δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (ΜΠ 1, 3, 5, 6, 9, 13, 14, 16, 19, 20, 21, 23), για να επικοινωνήσουν κυρίως με φίλους και συγγενείς από την Ελλάδα (ΜΠ 3, 9) και σε κάποιες περιπτώσεις (ΜΠ 5, 6, 14) με φίλους από άλλες χώρες. Ωστόσο, ανάμεσά τους υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών (ΜΠ 19, 20, 21) που το χρησιμοποιούν σπάνια ή σχεδόν καθόλου. Σε μία περίπτωση (ΜΠ 23) η επικοινωνία μέσω ΗΛΤΑ ήταν αγαπημένη ενασχόληση κατά το παρελθόν, αλλά τα τελευταία χρόνια έχει εγκαταλειφθεί. Τέλος, σε μία περίπτωση (ΜΠ 16) τα ΗΛΤΑ προτιμώνται μόνο για ένα συγκεκριμένο σκοπό, την αποστολή πληροφοριών στο μαθητή (οι πληροφορίες αφορούν ηλεκτρονικά παιχνίδια, με τα οποία ασχολείται συστηματικά ο μαθητής).

Προτιμήσεις σε μέσο γραπτής επικοινωνίας

Η επόμενη σειρά ερωτήσεων απέβλεπε στην αποτίμηση των προτιμήσεων που έχουν τα παιδιά στα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας. Με το επόμενο, ειδικότερα, ερώτημα καλούνταν τα παιδιά να δηλώσουν τη συχνότητα της χρήσης διάφορων μέσων επικοινωνίας κατά την τελευταία εβδομάδα.

Την τελευταία βδομάδα...

(βάλε ένα √ για να δείξεις τη συχνότητα)

	Κανένα/ Ποτέ	ένα-δύο	Τρία έως πέντε	Πέντε έως δέκα	Περισσότε- ρο από 10
	1	2	3	4	5
Πόσα e-mails έστειλες;					
Πόσες φορές μπήκες σε chat rooms;					
Πόσα SMS έστειλες;					

Από τους πίνακες που ακολουθούν είναι προφανές ότι τα SMS αποτελούν με μεγάλη διαφορά το πιο προσφιλέ μέσο ηλεκτρονικής επικοινωνίας για τα παιδιά. Συγκεκριμένα, το 65,5% των παιδιών δηλώνει ότι έστειλε την προηγούμενη βδομάδα περισσότερα από 10 στιγμιαία μηνύματα μέσω κινητού και ένα μικρό ποσοστό 7,6% ότι δεν έστειλε κανένα. Από τις άλλες απαντήσεις επιβεβαιώνεται αυτό που είχαμε επισημάνει και από άλλες απαντήσεις, ότι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και η σύγχρονη γραπτή επικοινωνία δεν αποτελούν δημοφιλείς τρόπους επικοινωνίας.

Πίνακας 8.12. Συχνότητα γραπτής επικοινωνίας ανά μέσο

		Κανένα	1 με 2	3 με 5	5 με 10	Περισσότερα από 10	Σύνολο
Πόσα e-mail έστει- λες		2522	742	319	159	239	3981
	%	63,4%	18,6%	8,0%	4,0%	6,0%	100,0%
Πόσες φορές μπήκες σε chat rooms		2326	780	329	204	346	3985
	%	58,4%	19,6%	8,3%	5,1%	8,7%	100,0%
Πόσα SMS έστειλες		309	213	345	540	2674	4081
	%	7,6%	5,2%	8,5%	13,2%	65,5%	100,0%

Από το ποιοτικό μέρος της έρευνας διαθέτουμε αρκετά στοιχεία που εμπλουτίζουν αρκετά την εικόνα της ενότητας αυτής. Στις συνεντεύξεις οι μαθητές/τριες στην πλειονότητά τους δηλώνουν καθημερινή ανταλλαγή μηνυμάτων SMS μέσω κινητού. Συ-

γκεκριμένα, όσοι χρησιμοποιούν κινητό στέλνουν έστω και λίγα μηνύματα την ημέρα ή την εβδομάδα. Οι περισσότεροι, ωστόσο, φαίνεται ότι ανταλλάσσουν περίπου 5-10 μηνύματα την ημέρα, για να επικοινωνήσουν με φίλους/ες τους. Σε μερικές περιπτώσεις η χρήση ποικίλλει πολύ και μπορεί να φτάσει έως και τα 100-150 μηνύματα κυρίως για λόγους συναισθηματικής επικοινωνίας με άτομο του αντίθετου φύλου (π.χ. ΣΥΝ 18, 26).

Και από τις μελέτες περιπτώσεων φαίνεται ξεκάθαρα ότι το κινητό τηλέφωνο και συγκεκριμένα τα SMS είναι το πιο προσφιλές μέσο ηλεκτρονικής επικοινωνίας για τα παιδιά. Όλα τα παιδιά διαθέτουν κινητό τηλέφωνο και το χρησιμοποιούν για να στείλουν SMS. Για παράδειγμα, η ΜΠ 1 και η ΜΠ 5 αποστέλλουν τριάντα περίπου SMS την ημέρα, η ΜΠ 6 και 20 δέκα, ενώ η 7 και η 11 τρία με τέσσερα την εβδομάδα. Μάλιστα είναι εκπληκτική η ταχύτητα με την οποία γράφουν (π.χ. ΜΠ 2, 7). Μόνο σε μία περίπτωση (ΜΠ 17) δεν προτιμάται η επικοινωνία μέσω SMS. Η επικοινωνία μέσω chat rooms και e-mails, για την οποία έγινε λόγος παραπάνω, είναι σαφέστατα λιγότερο συχνή και αφορά μικρότερο αριθμό παιδιών.

Συμπεράσματα από την ενότητα

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι και η ασύγχρονη γραπτή επικοινωνία μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, όπως και η σύγχρονη γραπτή επικοινωνία μέσω των chat rooms, δεν είναι από τις ιδιαίτερα δημοφιλείς ασχολίες των παιδιών. Προκύπτει επίσης ότι από τα μέσα γραπτής επικοινωνίας το πιο δημοφιλές είναι το κινητό τηλέφωνο και τα SMS, το οποίο χρησιμοποιείται σε πολύ μεγάλη έκταση και σε καθημερινό επίπεδο.

9. ΤΠΕ και σχολείο

1. Αξιοποίηση των ΤΠΕ στο σχολείο

Διδακτική αξιοποίηση των ΤΠΕ κατά τα προηγούμενα χρόνια

Με μια σειρά ερωτημάτων επιχειρήθηκε να διερευνηθεί η έκταση της αξιοποίησης των ΤΠΕ στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων.

Το πρώτο ερώτημα ήταν το εξής:

- Σε ποια από τα παρακάτω μαθήματα έχεις χρησιμοποιήσει (σε προηγούμενα χρόνια) τους υπολογιστές στο σχολείο; **(σημείωσε με ένα \surd τι ισχύει για σένα για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)**

	Συχνά σε προηγούμενες τάξεις 3	Σπάνια σε προηγούμενες τάξεις 2	Ποτέ 1
Νεοελληνική γλώσσα			
Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας			
Ιστορία			
Αρχαία ελληνικά			

Στον παρακάτω πίνακα (9.1.) αποτυπώνεται η συνολική εικόνα των απαντήσεων αυτών.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των τάξεων στις οποίες φοιτούσαν τα παιδιά τα προηγούμενα χρόνια δεν χρησιμοποίησε ποτέ τις ΤΠΕ στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων. Την πρωτιά στον τομέα αυτόν κατέχει το μάθημα των αρχαίων ελληνικών με 81,7% και ακολουθεί η νεοελληνική λογοτεχνία σχεδόν στο ίδιο ποσοστό με το μάθημα της Ν.Ε. γλώσσας (63,71% και 63,1% αντίστοιχα).
- Τα πράγματα φαίνεται να είναι καλύτερα για το μάθημα της ιστορίας, όπου ένα 26,1% δηλώνει ότι αξιοποίησε σπάνια τις ΤΠΕ στη διδασκαλία του και ένα 26,2% συχνά. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι προφανώς η τεχνολογία αξιοποιείται στην Ιστορία ως εποπτικό μέσο, γιατί προς αυτή την κατεύθυνση προσφέρεται περισσότερο το συγκεκριμένο μάθημα.

Πίνακας 9.1. Χρήση Η/Υ στη διδασκαλία φιλολογικών μαθημάτων στο σχολείο σε προηγούμενα χρόνια

		Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	Σύνολο
ΝΕ γλώσσα		2450	850	583	3883
	%	63,1%	21,9%	15,0%	100,0%
ΝΕ λογοτεχνία		2466	866	538	3870
	%	63,7%	22,4%	13,9%	100,0%
Ιστορία		1887	1032	1038	3957
	%	47,7%	26,1%	26,2%	100,0%
Αρχαία		3131	492	210	3833
	%	81,7%	12,8%	5,5%	100,0%

Πίνακας 9.2. Χρήση Η/Υ στη διδασκαλία φιλολογικών μαθημάτων σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

		Δημόσιο / Ιδιωτικό			
		Δημόσιο		Ιδιωτικό	
		Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
ΝΕ γλώσσα	Ποτέ	2132	67,2%	318	44,8%
	Σπάνια	626	19,7%	224	31,5%
	Συχνά	415	13,1%	168	23,7%
ΝΕ λογοτεχνία	Ποτέ	2172	68,8%	294	41,1%
	Σπάνια	637	20,2%	229	32,0%
	Συχνά	346	11,0%	192	26,9%
Ιστορία	Ποτέ	1746	54,2%	141	19,2%
	Σπάνια	825	25,6%	207	28,1%
	Συχνά	650	20,2%	388	52,7%
Αρχαία	Ποτέ	2555	81,5%	576	82,4%
	Σπάνια	399	12,7%	93	13,3%
	Συχνά	180	5,7%	30	4,3%

Η σύγκριση μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων σχολείων μας δίνει μια ενδιαφέρουσα εικόνα, επίσης (βλ. επόμενο πίνακα, 9.2.). Από τον πίνακα αυτό προκύπτει ότι:

- Τα ιδιωτικά χρησιμοποίησαν εμφανώς σε μεγαλύτερη έκταση τις ΤΠΕ στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων κατά τις προηγούμενες χρονιές.
- Εκεί που η διαφορά είναι όντως μεγάλη είναι στο μάθημα της Ιστορίας: μεγαλύτερο από το μισό ποσοστό των εκπαιδευτικών από τα ιδιωτικά σχολεία (52,7%) φαίνεται να γνωρίζει να αξιοποιεί συχνά τις ΤΠΕ στο μάθημα αυτό.
- Η μεγαλύτερη αμηχανία υπάρχει για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών, στο οποίο δεν παρατηρείται διαφορά μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού σχολείου.

Διδακτική αξιοποίηση των ΤΠΕ κατά το τρέχον σχολικό έτος

Το επόμενο ερώτημα ήταν το εξής:

Σε ποια από τα παρακάτω μαθήματα χρησιμοποιήσατε εφέτος τους υπολογιστές στο σχολείο;

- Νεοελληνική γλώσσα

☐

- Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας

☐

- Αγγλικά

☐

- Αρχαία ελληνικά

☐

- Ιστορία

☐

- Σε κανένα από αυτά

☐

Οι απαντήσεις θα λέγαμε πως δεν διαφοροποιούνται αισθητά από αυτές του προηγούμενου ερωτήματος (βλ. επόμενο συγκεντρωτικό πίνακα, 9.3.).

- Τα ποσοστά χρήσης των ΤΠΕ στα φιλολογικά μαθήματα και στο μάθημα της αγγλικής είναι εξαιρετικά χαμηλά.
- Καλύτερα είναι και πάλι τα ποσοστά στο μάθημα της Ιστορίας, ενώ μετρημένες είναι οι προσπάθειες στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών.

Ενδιαφέροντα αποτελέσματα δίνει και πάλι η σύγκριση μεταξύ σχολείων (βλ. επόμενο πίνακα).

Πίνακας 9.3. Χρήση του Η/Υ στη διδασκαλία φιλολογικών μαθημάτων κατά το τρέχον έτος σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

		Δημόσιο / Ιδιωτικό			
		Δημόσιο		Ιδιωτικό	
		Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
ΝΕ γλώσσα	OXI	2914	88,6%	616	82,9%
	NAI	374	11,4%	127	17,1%
ΝΕ λογοτεχνία	OXI	2995	91,1%	542	72,9%
	NAI	292	8,9%	201	27,1%
Αγγλικά	OXI	2865	87,1%	292	39,3%
	NAI	423	12,9%	451	60,7%
Αρχαία	OXI	3107	94,5%	727	97,8%
	NAI	181	5,5%	16	2,2%
Ιστορία	OXI	2595	78,9%	297	40,0%
	NAI	693	21,1%	446	60,0%
Σε κανένα μάθημα	OXI	1144	34,8%	551	74,2%
	NAI	2144	65,2%	192	25,8%

- Τα ιδιωτικά σχολεία φαίνεται να αξιοποιούν σε μεγαλύτερα ποσοστά τις ΤΠΕ στη διδασκαλία των μαθημάτων.

- Σε κάποιες περιπτώσεις οι διαφορές είναι μεν σημαντικές στατιστικά (π.χ. νέα ελληνική γλώσσα με 88,6% για το δημόσιο και 82,9% για το ιδιωτικό), δεν είναι όμως εντυπωσιακές.

- Σε κάποιες περιπτώσεις, όπως στο μάθημα της Ν.Ε. λογοτεχνίας, των αγγλικών και της ιστορίας οι διαφορές είναι πολύ μεγάλες. Συγκεκριμένα, για τη ΝΕ λογοτεχνία το 8,9% των δημόσιων σχολείων έναντι του 27,1% των ιδιωτικών εμφανίζεται να αξιοποίησε τους Η/Υ στο συγκεκριμένο μάθημα. Στα Αγγλικά η διαφορά είναι ακόμη πιο εντυπωσιακή: το 12,9% των δημοσίων έναντι του 60,7% των ιδιωτικών χρησιμοποίησαν τους Η/Υ για τη διδασκαλία του μαθήματος. Και στο μάθημα της Ιστορίας η διαφορά είναι εντυπωσιακή με ποσοστά χρήσης 21,1% του δημόσιου σχολείου έναντι 60% του ιδιωτικού.

- Στην περίπτωση των Αρχαίων ελληνικών η διαφορά είναι μεν μικρή, αλλά αντίστροφη: οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται ελάχιστα στη διδασκαλία των Αρχαίων ελληνικών, γενικότερα, πιο πολύ όμως στα δημόσια σχολεία. Συγκεκριμένα, τα δημόσια σχολεία χρησιμοποιούν ΤΠΕ σε ποσοστό 5,5%, ενώ τα ιδιωτικά σε ποσοστό 2,2%.

- Το πιο εντυπωσιακό αποτέλεσμα, ωστόσο, προέρχεται από τον τελευταίο συγκριτικό πίνακα, όπου φαίνεται ότι στα δημόσια σχολεία είναι πολύ υψηλό το ποσοστό των εκπαιδευτικών που δεν χρησιμοποίησαν υπολογιστές κατά τη σχολική περίοδο 2005-2006 (74,2% του δημοσίου έναντι 34,8% του ιδιωτικού) σε κανένα μάθημα. Ας ληφθεί υπόψη ότι το ερωτηματολόγιο δόθηκε στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Αντίθετα, φαίνεται να είναι αρκετά υψηλό των ποσοστό των εκπαιδευτικών - φιλολόγων από τα ιδιωτικά σχολεία που χρησιμοποίησαν σε κάποιο μάθημα τις ΤΠΕ.

Η ποιοτική ανάλυση επιβεβαιώνει τη διαπίστωση αυτή, όπως θα δούμε παρακάτω.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ στο σπίτι για σχολική εργασία

Το επόμενο ερώτημα (βλ. πίνακας 9.4.) επιχειρούσε να αποτυπώσει το βαθμό της προτροπής των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές τους να χρησιμοποιούν στις εργασίες τους τις ΤΠΕ. Το ερώτημα ήταν το εξής:

Σου ζήτησε κάποιος καθηγητής σου / κάποια καθηγήτριά σου (εφέτος) από το σχολείο να κάνεις εργασία στο σπίτι και να χρησιμοποιήσεις τον υπολογιστή;

1. Πολλές φορές	☐
2. Λίγες φορές	☐
3. Όχι, ποτέ	☐

Ο πίνακας αυτός (βλ. 9.4.) φαίνεται πιο ενθαρρυντικός σε σχέση με τους προηγούμενους ως προς το ρόλο του σχολείου στην καλλιέργεια του ψηφιακού γραμματισμού των παιδιών. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι ένα μικρό αλλά σημαντικό ποσοστό των παιδιών (22,2%) δηλώνει ότι κάποιος καθηγητής τους δίνει πολύ συχνά εργασίες, προτρέποντάς τους μαθητές του να αξιοποιήσουν τις ΤΠΕ. Ένα μεγαλύτερο ποσοστό το κάνει αυτό πιο σπάνια (47,3%) και, τέλος, ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό δεν δίνει εργασίες που να κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση (28,8%).

Πίνακας 9.4. Σου ζήτησε κάποιος καθηγητής να κάνεις εργασία χρησιμοποιώντας τον Η/Υ;

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Έγκυρα Πολλές φορές	930	22,3	22,6	22,6
Λίγες φορές	1975	47,3	48,1	70,7
Ποτέ	1203	28,8	29,3	100,0
Σύνολο	4108	98,4	100,0	
Άκυρα	66	1,6		
Σύνολο	4174	100,0		

Στον επόμενο πίνακα (9.5) βλέπουμε ότι τα ιδιωτικά σχολεία ζητούν σε πολύ μεγαλύτερη έκταση από τους μαθητές να κάνουν εργασίες, αξιοποιώντας τις ΤΠΕ. Η διαφορά (στατιστικά σημαντική) είναι ιδιαίτερα εμφανής στο ‘πολλές φορές’ (50,1% στα ιδιωτικά έναντι 16,5 στα δημόσια) και στο ποτέ (8,2% μόνο στα ιδιωτικά έναντι 34% στα δημόσια σχολεία).

Πίνακας 9.5. «Σου ζήτησε κάποιος καθηγητής να κάνεις εργασία» σε σχέση με τον τύπο σχολείου (Διασταυρούμενη ταξινόμηση)

			Δημόσιο / Ιδιωτικό		Σύνολο
			Δημόσιο	Ιδιωτικό	
Σου ζήτησε κάποιος καθηγητής να κάνεις εργασία	Πολλές φορές	Μετρήθηκαν	556	374	930
		%	16,5%	50,1%	22,6%
	Λίγες φορές	Μετρήθηκαν	1663	312	1975
		%	49,5%	41,8%	48,1%
	Ποτέ	Μετρήθηκαν	1142	61	1203
		%	34,0%	8,2%	29,3%
Σύνολο		Μετρήθηκαν	3361	747	4108
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Παρότι αυτό ως διαπίστωση ισχύει, μια λεπτομερέστερη διασταύρωση των δεδομένων δείχνει ότι οι διαφορές είναι μεγάλες και μεταξύ των ιδιωτικών αλλά και δημόσιων σχολείων. Στον πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 9.6.) παρουσιάζεται ενδεικτικός αριθμός σχολείων, όπου έχουμε αφαιρέσει για ευνόητους λόγους το όνομα του σχολείου, και βλέπουμε ότι υπάρχουν δημόσια σχολεία με εξαιρετικά υψηλές επιδόσεις στον τομέα αυτό (π.χ. δημόσιο Λύκειο 1, όπου μόνο στο 11,4% των παιδιών δεν έχει ανατεθεί εργασία που απαιτεί αξιοποίηση των ΤΠΕ και το 36,7% δηλώνει ότι αυτό συμβαίνει πολύ συχνά) αλλά και εξαιρετικά χαμηλές (βλ. π.χ. δημόσιο Γυμνάσιο 3). Αλλά και το αντίθετο: υπάρχουν περιπτώσεις ιδιωτικών σχολείων με ιδιαίτερα χαμηλές επιδόσεις (π.χ. ιδιωτικό Λύκειο 1).

Πίνακας 9.6. Ενδεικτικός πίνακας σχολείων με επιδόσεις στην ανάθεση εργασιών που προϋποθέτουν τη χρήση ΤΠΕ

		Πολλές φορές	Λίγες φορές	Ποτέ
Δημόσιο Γυμνάσιο 1	Μετρήθηκαν	7	26	18
	%	13,7	51,0	35,3
Δημόσιο Λύκειο 1	Μετρήθηκαν	29	41	9
	%	36,7	51,9	11,4
Δημόσιο Γυμνάσιο 2	Μετρήθηκαν	3	25	34
	%	4,8	40,3	54,8
Δημόσιο Λύκειο 2	Μετρήθηκαν	5	30	24
	%	8,5	50,8	40,7
Δημόσιο Γυμνάσιο 3	Μετρήθηκαν	2	17	29
	%	4,2	35,4	60,4
Ιδιωτικό Λύκειο 1	Μετρήθηκαν	5	63	17
	%	5,9	74,1	20,0
Ιδιωτικό Λύκειο 2	Μετρήθηκαν	61	24	3
	%	69,3	27,3	3,4
Ιδιωτικό Γυμνάσιο 1	Μετρήθηκαν	40	30	9
	%	50,6	38,0	11,4

Διαφωτιστικά στοιχεία για όλα τα ανωτέρω μας παρέχει και το ποιοτικό σκέλος της έρευνας. Από τις συνεντεύξεις φαίνεται ότι στα ιδιωτικά σχολεία θεωρείται δεδομένη η χρήση των ΤΠΕ στα σχολικά μαθήματα, κυρίως στην εκπόνηση και παρουσίαση εργασιών από τους μαθητές και στη συμμετοχή τους στις διαδικτυακές κοινότητες

υπό την επίβλεψη των καθηγητών, αλλά και στη διδασκαλία, στις παραδόσεις μαθημάτων από τους καθηγητές. Εμφανής, επίσης, είναι η παρότρυνση των μαθητών από τους καθηγητές στη χρήση των ΤΠΕ. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι καθηγητές ξένων γλωσσών προηγούνται στην παρότρυνση αυτή. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι σε ένα από τα σχολεία, σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών, οι καθηγητές μαθαίνουν στους μαθητές πώς να χρησιμοποιούν τις μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο, για να βρίσκουν πληροφορίες για τις σχολικές εργασίες τους.

Όπως φαίνεται, όλοι οι μαθητές στα ιδιωτικά σχολεία της έρευνας έχουν εκπονήσει εργασίες, ατομικές ή ομαδικές στο παρελθόν ή εκπονούν στο παρόν σε πολλά μαθήματα: Αγγλικά, Ιστορία, Φυσική, Χημεία, Τεχνολογία, Οικονομία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή. Μερικοί δηλώνουν ότι κάθε χρόνο κάνουν γύρω στις 4-5 σχολικές εργασίες.

Στα δημόσια σχολεία φαίνεται ότι είναι λιγότερες οι περιπτώσεις που οι καθηγητές αναθέτουν σχολικές εργασίες. Συνήθως μάλιστα δεν επιβάλλουν τη χρήση υπολογιστών, εκτός από λίγες περιπτώσεις που τους υποχρεώνουν για κάτι τέτοιο –αυτό συμβαίνει στη ΣΥΝ 62, για παράδειγμα, από καθηγητές των Θρησκευτικών και της Τεχνολογίας–, ενώ σε κάποιες άλλες περιπτώσεις απλώς παροτρύνουν στη χρήση υπολογιστών. Στη ΣΥΝ 75 ο καθηγητής της Ιστορίας, στην 37 η καθηγήτρια Νέων Ελληνικών, στην 23 οι καθηγητές θετικών μαθημάτων, στη 18 και στη 15 ο καθηγητής της Τεχνολογίας, ενώ στη 19 και την 20 αρκετοί καθηγητές. Στη ΣΥΝ 71 ο μαθητής λέει ότι οι καθηγητές τούς έχουν δώσει οδηγίες και ένα φυλλάδιο για να τους διευκολύνουν στη χρήση υπολογιστών, ώστε να μπορέσουν να φτιάξουν τις εργασίες που τους αναθέτουν. Σπάνια οι καθηγητές παραπέμπουν τους μαθητές στη χρήση των Η/Υ της βιβλιοθήκης του σχολείου (π.χ. ΣΥΝ 19).

Κάποιοι μαθητές δηλώνουν ότι σπάνια εκπονούν εργασίες, κάποιοι άλλοι ότι έχουν κάνει μερικές στο Γυμνάσιο, οι περισσότεροι όμως λένε ότι έχουν κάνει κάποια εργασία με τη χρήση των ΤΠΕ. Το μάθημα της Τεχνολογίας φαίνεται να προηγείται στην ανάθεση σχολικών εργασιών, ενώ ακολουθούν αναφορές για τα εξής μαθήματα: Ιστορία, Θρησκευτικά, Νέα Ελληνικά, Γλώσσα, Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Μαθηματικά, Πολιτική Αγωγή, Αυτοματισμός Γραφείου, Γεωγραφία, Γερμανικά, Αγγλικά. Ας σημειωθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις οι καθηγητές στο μάθημα της Πληροφορικής αναθέτουν εργασίες, για να εμπεδώσουν οι μαθητές τα διάφορα προγράμματα που διδάσκονται.

Οι αναφορές στην Ιστορία, στα Νέα Ελληνικά και στη Γλώσσα τουλάχιστον 3-4 φορές στην κάθε περίπτωση, στο σύνολο των συνεντεύξεων από τα δημόσια σχολεία, φανερώνει ότι οι καθηγητές στα φιλολογικά αρχίζουν να είναι τουλάχιστον θετικοί στη χρήση των ΤΠΕ. Εξάλλου δεν διαπιστώνονται αποκλίσεις στο θέμα αυτό

μεταξύ των ειδικοτήτων με εξαίρεση το μάθημα της Τεχνολογίας, όπου γίνεται κατά κόρον χρήση των ΤΠΕ στα δημόσια σχολεία.

Η συνήθης διαδικασία που ακολουθούν οι μαθητές στην εκπόνηση των εργασιών είναι: αναζήτηση στο διαδίκτυο με αγαπημένες μηχανές αναζήτησης το Google και το Yahoo, αντιγραφή - επικόλληση αποσπασμάτων σε κείμενο του Word, ενσωμάτωση εικόνων τις περισσότερες φορές και εκτύπωση. Σε αρκετές περιπτώσεις οι μαθητές δηλώνουν ότι κάνουν παρουσίαση των εργασιών τους με το πρόγραμμα Power Point, π.χ. στις ΣΥΝ 2, 10, 12, 14, 21, 27, 60, 42, 62.

Από τις μελέτες περιπτώσεων δεν διαπιστώθηκε αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσων πρακτικής γραμματισμού στα φιλολογικά μαθήματα, ούτε κατά το παρελθόν ούτε κατά το τρέχον σχολικό έτος. Κάποιες φορές βέβαια ζητήθηκε προαιρετικά από τους μαθητές να παρουσιάσουν τις εργασίες τους με Power Point (π.χ. ΜΠ 9) ή να συλλέξουν πληροφορίες από το διαδίκτυο (π.χ. ΜΠ 8, 14). Οι μαθητές ευκαιριακά παροτρύνονται και από καθηγητές άλλων ειδικοτήτων (π.χ. τεχνολογίας, βιολογίας) να αναζητήσουν πληροφορίες στο διαδίκτυο και να τις παρουσιάσουν στην τάξη (π.χ. ΜΠ 18, 20, 22).

Σε άλλες πάλι περιπτώσεις χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί τον υπολογιστή, για να δείξουν κάποια σελίδα στους μαθητές τους (π.χ. ΜΠ 6) ή κάποιο cd (π.χ. ΜΠ 22) ή για να κάνουν κάποια παρουσίαση (π.χ. ΜΠ 19). Ακόμη, διαπιστώθηκε ότι στα ιδιωτικά σχολεία (ΜΠ 1, 9), εκτός από το μάθημα της πληροφορικής, όλοι σχεδόν οι εκπαιδευτικοί αναθέτουν εργασίες στους μαθητές που απαιτούν αξιοποίηση του ηλεκτρονικού υπολογιστή, γεγονός που παρατηρείται και στα δημόσια σχολεία, αλλά όχι στον ίδιο βαθμό.

Συμπεράσματα για την ενότητα αυτή

Από την ενότητα αυτή προκύπτει ότι παρά τις ως τώρα προσπάθειες για παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ στα σχολεία της χώρας μας, τα αποτελέσματα είναι μάλλον φτωχά. Οι υπολογιστές χρησιμοποιούνται σε πολύ μικρό ποσοστό στη διδακτική διαδικασία όλων σχεδόν των φιλολογικών μαθημάτων. Ελάχιστα χρησιμοποιούνται στο μάθημα των Αρχαίων ελληνικών, ενώ πιο συχνά στο μάθημα της Ιστορίας.

Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να ενισχύουν σε μεγαλύτερα ποσοστά την εκτός σχολείου αξιοποίηση των ΤΠΕ από τα παιδιά, κυρίως για τη διεκπεραίωση κατ'οίκον εργασιών.

Σε όλα σχεδόν τα ανωτέρω οι επιδόσεις των ιδιωτικών σχολείων, χωρίς να είναι εντυπωσιακές, είναι καλύτερες και πρωτίστως στο μάθημα των Αγγλικών και της Ιστορίας. Αν και αυτό ισχύει σε γενικές γραμμές, μια λεπτομερέστερη προσέγγιση δείχνει ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές και μεταξύ των δημόσιων και ιδιωτικών

σχολείων, αφού υπάρχουν δημόσια σχολεία με καλύτερες επιδόσεις από κάποια ιδιωτικά.

10. Λειτουργικός και κριτικός σχολικός τεχνογραμματισμός

Τόσο στο ερωτηματολόγιο όσο και στις συνεντεύξεις δόθηκαν τρεις ερωτήσεις, οι οποίες αποσκοπούσαν να ελέγξουν τη λειτουργική και εν μέρει κριτική τεχνολογική ικανότητα των μαθητών (βλ. θεωρητικό μέρος).

Δυνατότητα αξιολόγησης της διαδικτυακής πληροφορίας

Ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον νέο στοιχείο στον τομέα του νέου γραμματισμού είναι η ικανότητα γρήγορης αξιολόγησης των πληροφοριών που παρέχουν οι μηχανές αναζήτησης. Μέσω του επόμενου ερωτήματος επιχειρήσαμε να ελέγξουμε την ικανότητα αυτή των μαθητών του δείγματος. Το ερώτημα είναι έτσι διατυπωμένο, ώστε να είναι δυνατό να ελεγχθεί η κριτική ικανότητα στην ανάγνωση αποτελεσμάτων που προκύπτουν από την αναζήτηση (μέσω μηχανών αναζήτησης) στο διαδίκτυο.

Το ερώτημα ήταν το εξής:

Η τάξη σου πρόκειται να πραγματοποιήσει εκδρομή στην Ακρόπολη των Αθηνών και η καθηγήτριά σου ανέθεσε σε έναν συμμαθητή σου να κάνει μια εργασία και να περιγράψει το χώρο της Ακρόπολης, όπως αυτός ήταν κατά την αρχαιότητα. Στη συνέχεια σου δίνονται κάποια παραδείγματα από σελίδες που βρήκε ο συμμαθητής σου στο διαδίκτυο.

Ποια ή ποιες από τις παρακάτω σελίδες θα του πρότεινες να εμπιστευτεί για την εργασία του;

1. [Η Ακρόπολη των Αθηνών - Η Ιστορία της Ακρόπολης](#)

Γερμανοί στρατιώτες υψώνουν τη σημαία με τη σβάστικα στην **Ακρόπολη** των Αθηνών. Οι κατακτητές ήθελαν μ' αυτόν τον τρόπο να δηλώσουν την υποταγή της Ελλάδας. ... [dim-galat.pel.sch.gr/projects/ akropolis/akr_10polemo.htm](#) - 21k - [Αποθηκευμένη Σελίδα](#) - [Παρόμοιες σελίδες](#)

[[Περισσότερα αποτελέσματα από το dim-galat.pel.sch.gr](#)]

2. [Νέα Ακρόπολη](#)

Σύγχρονες μελέτες αποκαλύπτουν τη μυστική σύνδεση ιερών τόπων του αρχαίου κόσμου. Φανερώνουν επίσης ένα μέρος των απόκρυφων γνώσεων που διατηρούσαν τα ... [www.nea-acropoli.gr/ - 49k - 3 Δεκ 2005 - Αποθηκευμένη Σελίδα](#) - [Παρόμοιες σελίδες](#)

3. [DPGR - ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ \(με χιόνι...\)](#)

Αρχική > Γκαλερί μελών > StAkIS > ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ **ΑΚΡΟΠΟΛΗ** (με χιόνι...) ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ **ΑΚΡΟΠΟΛΗ** (με χιόνι...) ΤΙΤΛΟΣ, + · -. ΟΝΟΜΑ ΑΡΧΕΙΟΥ, + · - ... [www.dpgr.gr/usergalleries/thumbnails.php?album=271](#) - 40k - [Αποθηκευμένη Σελίδα](#) - [Παρόμοιες σελίδες](#)

4. [ΠΙΑΤΣΑ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ: Κάτσε κάτω απ' την Ακρόπολη!](#)

Με επιλογές από όμορφα καφέ, διαφορετικές γκαλερί, ακόμη και ανακαινισμένα ξενοδοχεία με θέα την **Ακρόπολη**, η περιοχή του Μακρυγιάννη ανεβαίνει συνεχώς. ... www.athinorama.gr/afierwmata/makrigianni/ - 23k - [Αποθηκευμένη Σελίδα](#) - [Παρόμοιες σελίδες](#)

5. [ESOTERICA.gr - "ΝΕΑ ΑΚΡΟΠΟΛΗ" - == Φιλοξενίες ==](#)

Η Νέα **Ακρόπολη** φιλοξενείται στο ESOTERICA.gr. ... Ο Διεθνής Πολιτιστικός Οργανισμός ΝΕΑ **ΑΚΡΟΠΟΛΗ** ιδρύθηκε το 1957. Από τη δημιουργία του ασχολήθηκε με τη ... www.esoterica.gr/guests/nea_akropoli/nea_akropoli.htm - 16k - [Αποθηκευμένη Σελίδα](#) - [Παρόμοιες σελίδες](#)

[[Περισσότερα αποτελέσματα από το www.esoterica.gr](#)]

6. [Αρχαιολογικός χώρος Ακροπόλεως](#)

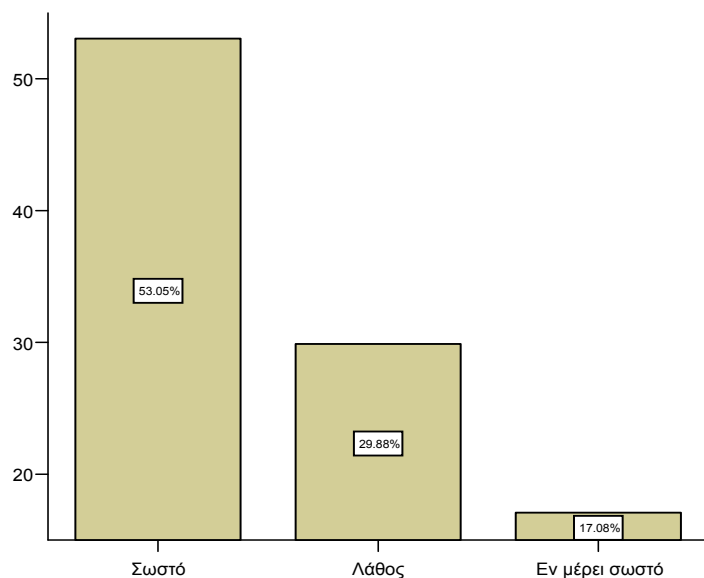
Η **Ακρόπολη** είναι ο Ιερός Βράχος της Αθήνας. Πάνω σ' αυτόν κατά την διάρκεια του... Η ζωή πάνω στην **Ακρόπολη** μαρτυρείται από τα νεολιθικά χρόνια και έκτοτε ... www.culture.gr/2/21/211/21101a/g211aa01.html - 19k - [Αποθηκευμένη Σελίδα](#) - [Παρόμοιες σελίδες](#)

Γράψε τον αριθμό και πολύ σύντομα για ποιο λόγο κατέληξες σε αυτήν την επιλογή.

.....

Θεωρήσαμε την απάντηση ως σωστή, αν τα παιδιά επέλεξαν το 6. Εν μέρει σωστή αν επέλεξαν το 2 και λανθασμένη οποιαδήποτε άλλη απάντηση. Κωδικοποιήσαμε, επίσης, την αιτιολόγηση που δόθηκε, αφού η απάντηση ήταν ανοιχτή, σε πέντε κατηγορίες: στην πρώτη τοποθετήθηκαν οι απαντήσεις που ήταν λανθασμένες· στη δεύτερη οι μη επαρκώς στηριγμένες απαντήσεις· στην τρίτη με καλή αιτιολόγηση· στην τέταρτη με λανθασμένη αιτιολόγηση και στην τελευταία κατηγορία οι απαντήσεις που δεν απαντούσαν στο ερώτημα, αλλά εξέφραζαν περιπαιχτική διάθεση.

Ικανότητα αξιολόγησης πληροφοριών από το διαδίκτυο

Από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων (βλ. ανωτέρω διάγραμμα) είναι σαφές ότι ένα 30% περίπου του μαθητικού πληθυσμού που ερευνήσαμε δεν έχει τη δυνατότητα να κάνει τη σωστή επιλογή. Με αυστηρότερα κριτήρια, τη δυνατότητα αυτή την έχει μόνο το 52,3% των παιδιών που συμμετείχαν στην έρευνα. Πρόκειται για αποτέλεσμα που δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικό.

Αλλά το αποτέλεσμα είναι περισσότερο απογοητευτικό, αν εξετάσουμε την αιτιολόγηση που δόθηκε από τα παιδιά, προκειμένου να στηρίξουν την επιλογή τους. Από την απάντηση αυτή φαίνεται ότι ένα μικρό ποσοστό των παιδιών, που επιλέγει σωστά, μπορεί να αιτιολογήσει την επιλογή αυτή.

Πίνακας 10.1. Για ποιο λόγο κατέληξες στην επιλογή σου αυτή;

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό ποσοστό
Λανθασμένη επι- λογή	1231	29,5	29,5	29,5
Χωρίς καλή αιτιολόγηση	2037	48,8	48,8	78,3
Με καλή αιτιολό- γηση	746	17,9	17,9	96,2
Με λανθασμένη αιτιολόγηση	33	,8	,8	97,0
Περιπαιχτική διά- θεση	127	3,0	3,0	100,0
Σύνολο	4174	100,0	100,0	

Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό κατανέμεται στην επιλογή ‘χωρίς καλή αιτιολόγηση’ (48,8%). Μόνο το 17,9% έχει κάνει καλή αιτιολόγηση, ενώ ένα υπολογίσιμο ποσοστό (29,5%) έχει κάνει, όπως είδαμε, λανθασμένη επιλογή στο προηγούμενο ερώτημα.

Αν συσχετίσουμε τα αποτελέσματα αυτά με τη βαθμολογία των παιδιών στο προηγούμενο τρίμηνο (πίνακας 10.2.), θα δούμε ότι υπάρχει στενή σχέση (στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα). Ειδικότερα, τα παιδιά με υψηλότερη βαθμολογία (από 18 και πάνω) είναι αυτά που έχουν και τα υψηλότερα ποσοστά στην καλή αιτιολόγηση της απάντησης (26,5%). Πέραν τούτου όμως, ένα υψηλό ποσοστό των παιδιών που έχουν υψηλές επιδόσεις στο σχολείο δεν μπορεί (ή δεν θέλει ίσως) να αιτιολογήσει επαρκώς την επιλογή που έκανε (53%). Γενικότερα, από τη συνολική ανάγνωση της τρίτης σειράς (με καλή αιτιολόγηση) και της πρώτης σειράς (λανθασμένη επιλογή στο προηγούμενο) διαπιστώνουμε εύκολα τη στενή συνάρτηση μεταξύ σχολικής επίδοσης και κατανόησης της συγκεκριμένης διαδικτυακής πληροφορίας.

10.2. Ικανότητα αιτιολόγησης της απάντησης σε σχέση με την σχολική επίδοση (διασταυρούμενη ταξινόμηση)

Για ποιο λόγο κατέληξες στην επιλογή σου αυτή			Βαθμολογία προηγούμενου τριμήνου					Σύνολο
			<10	10 - 12	13 - 14	15 - 17	18+	
	Λανθασμένη επιλογή στο προηγούμενο	Μετρήθηκαν	4	171	273	501	229	1178
		%	57,1%	51,5%	37,9%	28,9%	17,7%	28.9%
	Χωρίς καλή αιτιολόγηση	Μετρήθηκαν	2	122	326	875	684	2009
		%	28,6%	36,7%	45,3%	50,5%	53,0%	49.2%
	Με καλή αιτιολόγηση	Μετρήθηκαν	0	17	85	294	342	738
		%	,0%	5,1%	11,8%	17,0%	26,5%	18.1%
	Με λανθασμένη αιτιολόγηση	Μετρήθηκαν	1	5	2	20	5	33
		%	14,3%	1,5%	,3%	1,2%	,4%	.8%
	Περιπαιχτική διάθεση	Μετρήθηκαν	0	17	34	42	31	124
		%	,0%	5,1%	4,7%	2,4%	2,4%	3.0%
	Σύνολο	Μετρήθηκαν	7	332	720	1732	1291	4082
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100.0%

Πολύ μεγάλο ενδιαφέρον έχουν τα αποτελέσματα αυτά σε σχέση με το φύλο. Τα κορίτσια υπερéchουν (στατιστικά σημαντική η διαφορά) έναντι των αγοριών. Στον παρακάτω πίνακα (10.3.) βλέπουμε ότι οι λανθασμένες επιλογές των κοριτσιών είναι αρκετά λιγότερες (25.9% για τα κορίτσια, 33.1% για τα αγόρια), ενώ οι απαντήσεις τους με καλή αιτιολόγηση αρκετά περισσότερες (21.2% για τα κορίτσια, 14.5% για τα αγόρια).

10.3. Ικανότητα αιτιολόγησης της απάντησης σε σχέση με το φύλο

Για ποιο λόγο			Αγόρι / Κορίτσι		Σύνολο
Κατέληξες στην επιλογή σου αυτή;			Αγόρι	Κορίτσι	
	Λανθασμένη επιλογή στο προηγούμενο	Μετρήθηκαν	677	549	1226
		%	33,1%	25,9%	29,4%
	Χωρίς καλή αιτιολόγηση	Μετρήθηκαν	966	1069	2035
		%	47,2%	50,5%	48,9%
	Με καλή αιτιολόγηση	Μετρήθηκαν	297	448	745
		%	14,5%	21,2%	17,9%
	Με λανθασμένη αιτιολόγηση	Μετρήθηκαν	18	15	33
		%	,9%	,7%	,8%
	Παίζει	Μετρήθηκαν	88	37	125
		%	4,3%	1,7%	3,0%
	Σύνολο	Μετρήθηκαν	2046	2118	4164
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Τα δύο επόμενα ερωτήματα επεδίωκαν να ελέγξουν την ικανότητα των παιδιών να ενσωματώσουν λειτουργικά τις ΤΠΕ σε ημιτυπικές μορφές σχολικού γραμματισμού (η πρώτη) και τυπικού γραμματισμού η δεύτερη. Τυπικές μορφές σχολικού γραμματισμού θεωρούμε αυτές που πραγματώνονται στο πλαίσιο μαθημάτων που διδάσκονται με βάση το ωρολόγιο πρόγραμμα. Η ανάθεση εργασίας, για παράδειγμα, για συγκέντρωση πληροφοριών για τον Ελύτη, το Σεφέρη κλπ. εμπίπτει στο μάθημα της ΝΕ λογοτεχνίας. Ημιτυπικές μορφές σχολικού γραμματισμού θεωρούμε αυτές που εμπίπτουν σε θεσμοθετημένες σχολικές δραστηριότητες, εκτός όμως του ωρολογίου προγράμματος (π.χ. εθνικές σχολικές γιορτές, γιορτή του Πολυτεχνείου).

Το πρώτο ερώτημα ήταν το εξής:

Κάνετε γιορτή για το Πολυτεχνείο και ο υπεύθυνος καθηγητής αναθέτει σε μία ομάδα, στην οποία είσαι και συ μέλος, να κάνετε προτάσεις για το πώς θα αξιοποιήσετε τους υπολογιστές, προκειμένου να γίνει καλύτερα η γιορτή.

Τι θα πρότεινες να αξιοποιήσει η ομάδα σου, έτσι ώστε να εκμεταλλευτείτε τις δυνατότητες που παρέχουν οι υπολογιστές, για να γίνει καλύτερη και πιο ενδιαφέρουσα η γιορτή; (Υποθέστε ότι υπάρχει η απαραίτητη υποδομή για την πραγματοποίηση των προτάσεών σας).

Θα πρότεινα τα ακόλουθα:

.....

Πίνακας 10.4. Προτάσεις για τη γιορτή του Πολυτεχνείου

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό πο- σοστό
Καμία απάντηση	1100	26,4	26,4	26,4
Χωρίς λειτουργική γνώση	264	6,3	6,3	32,7
Περιορισμένη λειτουργική γνώση	1802	43,2	43,2	75,9
Καλή λειτουργική γνώση	40	1,0	1,0	76,8
Περιπαιχτική διάθε- ση	188	4,5	4,5	81,3
Θα έπαιρνε κάτι έτοιμο από το διαδίκτυο	780	18,7	18,7	100,0
Σύνολο	4174	100,0	100,0	

Τα αποτελέσματα είναι πολύ ενδιαφέροντα (βλ. πίνακας 10.4.). Ένα ποσοστό 26,4% δεν δίνει καμία απάντηση και κάτι τέτοιο είναι αναμενόμενο στα ανοιχτά ερωτήματα. Προσπαθήσαμε να κωδικοποιήσουμε τις απαντήσεις στις παρακάτω κατηγορίες:

- απαντήσεις που δεν έδειχναν λειτουργική γνώση ως προς το πώς θα μπορούσε να αξιοποιηθεί το διαδίκτυο στη συγκεκριμένη περίπτωση.
- απαντήσεις που έδειχναν περιορισμένη λειτουργική γνώση (απαντήσεις που πρότειναν μερική αξιοποίηση των δυνατοτήτων, βλ. αμέσως παρακάτω).
- απαντήσεις που έδειχναν καλή λειτουργική γνώση. Στην προκειμένη περίπτωση κατατάσσονται οι απαντήσεις που πρότειναν να αξιοποιηθούν όλες οι δυνατότητες που παρέχουν οι ΤΠΕ για την καλύτερη διεξαγωγή της γιορτής (π.χ. εντοπισμός και ‘κατέβασμα βίντεο’, εικόνων, ηχητικών ντοκουμέντων από το διαδίκτυο, δημιουργία ενός Power Point ή πολυμεσικού κειμένου για τη γιορτή κλπ.)
- απαντήσεις των παιδιών που δεν απαντούσαν σοβαρά στην ερώτηση (κάποια παιδιά έγραψαν απαντήσεις που δεν είχαν σχέση με το ερώτημα).
- απαντήσεις που παρέπεμπαν στην αναζήτηση κάποιας έτοιμης λύσης (π.χ. ‘θα ψάξω και θα κατεβάσω ένα αρχείο για το Πολυτεχνείο και θα το δείξουμε’).

Ένα μεγάλο ποσοστό των παιδιών δίνει απαντήσεις που είναι προς τη σωστή κατεύθυνση (43,2%), δεν προτείνει όμως μια πλήρη αξιοποίηση όλων των τεχνολογικών δυνατοτήτων, ώστε η γιορτή να γίνει καλύτερη. Πολύ μικρό είναι το ποσοστό των παιδιών (1%) που μέσω της πρότασής του φαίνεται να έχει μια λειτουργική - επικοινωνιακή επάρκεια στην αξιοποίηση των νέων μέσων για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι ένα πολύ σημαντικό ποσοστό των παιδιών προτείνει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο (18,7%) να πάρουν κάτι έτοιμο από το διαδίκτυο και να το δείξουν στα άλλα παιδιά.

Δεν υπάρχουν διαφορές με μεταβλητή το φύλο στο συγκεκριμένο ερώτημα. Φαίνεται ότι όσο πιο πολύπλοκο γίνεται το ερώτημα και η απάντηση προϋποθέτει καλή λειτουργική γνώση των νέων μέσων, τόσο οι διαφορές μειώνονται.

Το επόμενο, παραπλήσιας λογικής ερώτημα, ήταν το εξής:

Υπόθεσε ότι έχεις αναλάβει να παρουσιάσεις στην τάξη σου τη ζωή και το έργο του ποιητή Οδυσσέα Ελύτη και η καθηγήτριά σου σου πρότεινε να αξιοποιήσεις όσο μπορείς περισσότερο τον υπολογιστή. Πώς θα εργαζόσουν και ποια προγράμματα θα χρησιμοποιούσες για να συγκεντρώσεις τα απαραίτητα στοιχεία, να συνθέσεις την εργασία σου και να την παρουσιάσεις; (Υπόθεσε πως η τάξη σου διαθέτει υπολογιστές και τη σχετική τεχνολογία).

Θα εργαζόμουν ως εξής:

.....

Ακολουθήσαμε την ίδια κωδικοποίηση και στη συγκεκριμένη περίπτωση. Τα αποτελέσματα δεν διαφέρουν αισθητά από αυτά της προηγούμενης ερώτησης. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό ισχυρίζεται ότι θα κατέβαζε κάτι έτοιμο από το διαδίκτυο (32,5%), ενώ μεγάλα ποσοστά έχουμε και στην κατάταξη 'περιορισμένη λειτουργική γνώση' και 'καμία απάντηση'. Μόνο το 5,4% φαίνεται να έχει καλή λειτουργική γνώση στην αξιοποίηση των ΤΠΕ.

Πίνακας 10.5. Οι προτάσεις για την παρουσίαση στην τάξη σχετικά με τον Ελύτη

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Έγκυρο ποσοστό	Αθροιστικό πο- σοστό
Καμία απάντηση	1107	26,5	26,5	26,5
Χωρίς λειτουργική γνώση	218	5,2	5,2	31,7
Περιορισμένη λειτουργική γνώση	1115	26,7	26,7	58,5
Καλή λειτουργική γνώση	224	5,4	5,4	63,8
Παίζει	152	3,6	3,6	67,5
Θα κατέβαζε κάτι έ- τοιμο από το Διαδίκτυο	1358	32,5	32,5	100,0
Σύνολο	4174	100,0	100,0	

Από τις συνεντεύξεις και τις μελέτες περιπτώσεων διαπιστώνουμε ότι σε ένα βασικό επίπεδο όλα τα παιδιά έχουν κατακτήσει την τεχνική διάσταση του γραμματισμού. Με μια πρώτη ματιά δε φαίνεται να υπάρχει σχέση ανάμεσα στη σχολική επίδοση και την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσων πρακτικής γραμματισμού, αφού είναι καθολική η χρήση τους από μονόγλωσσα, από δίγλωσσα, από παιδιά αγροτικών περιοχών, αλλά και μεγάλων αστικών κέντρων. Μάλιστα παιδιά με εξαιρετικά χαμηλές επιδόσεις είναι πολύ καλοί χειριστές των ΤΠΕ (π.χ. ΜΠ 3, 4).

Ωστόσο, τα πράγματα φαίνεται να διαφοροποιούνται, όταν εξετάσουμε τη λειτουργική και κριτική διάσταση του τεχνολογικού γραμματισμού των παιδιών. Είναι πολύ μικρότερο το ποσοστό των παιδιών που έχει μια καλή και σε βάθος γνώση. Ας δούμε δύο ενδεικτικές περιπτώσεις. Προκειμένου να διερευνηθεί η δυνατότητα του μαθητή της ΜΠ 3 (μαθητής με μέτριες σχολικές επιδόσεις) να αξιοποιεί το διαδίκτυο στην αναζήτηση πληροφοριών, του ζητήθηκε να βρει πληροφορίες για τον Παλαμά. Το παιδί, δίχως να προβληματιστεί καθόλου, ‘μπήκε’ στο ‘Google’, έγραψε ‘Παλαμάς’ και του εμφανίστηκε ένας μεγάλος αριθμός σελίδων. Είπε, τότε, ότι πρέπει να κάνουμε το θέμα πιο συγκεκριμένο, για να κάνει και αυτός πιο συγκεκριμένη την αναζήτησή του. Όταν του ζητήσαμε κάποιες γενικές πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Παλαμά, είπε ότι συνηθίζει να επιλέγει τις πρώτες σελίδες από αυτές που βγαίνουν «γιατί αυτές είναι οι πιο σχετικές», αλλά και γιατί βαριέται, όπως χαρακτηρίστικά είπε, να ψάχνει σε όλα τα sites που του προτείνονται. Δεν στέκεται, δηλαδή, ιδιαίτερα κριτικά απέναντι σε ό,τι του προτείνεται, αντίθετα επιλέγει κάπως βιαστικά,

θεωρώντας πολλά πράγματα δεδομένα. Η ΜΠ 9 όμως (μαθητής με πολύ καλές σχολικές επιδόσεις) φαίνεται να έχει μεγαλύτερη υποψία για ανάλογα ζητήματα, αφού οι γονείς του –άτομα με υψηλή μόρφωση που χρησιμοποιούν ευρύτατα τις ΤΠΕ– συνηθίζουν να περνούν χρόνο μαζί με το παιδί τους μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή. Ο μαθητής χρησιμοποιεί το διαδίκτυο πάντοτε από τον υπολογιστή της μητέρας του και παρουσία αυτής. Ο διάλογος που έχει μαζί της στο πλαίσιο αυτό φαίνεται πως είναι πραγματικά επικοινωνιατικός, καθώς ο μαθητής είναι σε θέση όχι μόνο να αντλήσει πληροφορίες από το διαδίκτυο, αλλά και σε έναν ικανοποιητικό βαθμό να τις αξιολογήσει.

Συμπεράσματα από την ενότητα αυτή

Με τρία ερωτήματα επιχειρήσαμε να ελέγξουμε την ικανότητα των παιδιών να ενσωματώνουν τις ΤΠΕ σε καθημερινές σχολικού τύπου πρακτικές γραμματισμού. Σε δύο περιπτώσεις σε μορφές τυπικού σχολικού γραμματισμού (μάθημα της Ιστορίας και της Λογοτεχνίας), στη δεύτερη σε μορφές ημιτυπικού σχολικού γραμματισμού (γιορτή του Πολυτεχνείου).

Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι τα ποσοστά επαρκούς γνώσης των ΤΠΕ ως περιβαλλόντων πρακτικής γραμματισμού στις συγκεκριμένες περιστάσεις είναι μάλλον χαμηλά. Τα αποτελέσματα είναι μάλλον αναμενόμενα από τη στιγμή που δεν καλλιεργούνται αντίστοιχες πρακτικές γραμματισμού από το σχολείο, κάτι που είναι σύμφωνο και με τα χαμηλά ποσοστά αξιοποίησης των ΤΠΕ στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι υπάρχει ισχυρή τάση στα παιδιά να υιοθετούν έτοιμες λύσεις από το διαδίκτυο.

Ο ρόλος της σχολικής επίδοσης είναι σημαντικός στην προκειμένη περίπτωση, που σημαίνει ότι οι καλύτεροι ως προς τις επιδόσεις μαθητές έχουν και τις καλύτερες επιδόσεις και στον συγκεκριμένο τομέα. Η διαπίστωση αυτή είναι επίσης σημαντική, γιατί δείχνει ότι η ικανότητα κατανόησης πρόσληψης και παραγωγής λόγου στα νέα περιβάλλοντα δεν είναι ζήτημα τεχνικό αλλά βαθύτερο, που έχει σχέση με τη συγκρότηση των μαθητών. Η έμφαση στην καλλιέργεια τεχνικών διαστάσεων του νέου γραμματισμού, όπως γίνεται π.χ. με το μάθημα της πληροφορικής, δεν είναι επαρκής και απαιτεί συνολικό επαναπροσδιορισμό των στόχων και πρακτικών του ελληνικού σχολείου σήμερα.

Τέλος, φαίνεται ότι τα κορίτσια έχουν καλύτερες επιδόσεις εκεί που οι τεχνολογικές πρακτικές γραμματισμού είναι κοντά στις σχολικές (π.χ. στην κατανόηση αποτελεσμάτων από το Google). Και αυτό συμβαίνει, γιατί έχουν καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο. Όσο όμως απομακρυνόμαστε από τις πρακτικές αυτές προς πιο σύνθετες τεχνολογικού τύπου πρακτικές, τόσο οι διαφορές παύουν να υφίστανται. Αυτό δείχνει

ότι ο ισχύων σχολικός γραμματισμός μπορεί να τροφοδοτήσει εν μέρει την ψηφιακή διάσταση του γραμματισμού, αλλά από εκεί και ύστερα χρειάζεται κατάλληλα ενσωματωμάτωση των νέων μορφών του γραμματισμού στο σχολικό πρόγραμμα.

11. Άλλες πτυχές της νεανικής ταυτότητας σε σχέση με το γραμματισμό

Οι επόμενες ερωτήσεις απέβλεπαν στην αποτύπωση μιας πιο σφαιρικής εικόνας για την ταυτότητα των νέων 14-16 χρόνων κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Βασική θέση στην οποία στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά είναι ότι ο τρόπος αξιοποίησης των ΤΠΕ μπορεί να γίνει πολύ καλύτερα κατανοητός στο πλαίσιο μιας συνολικής καταγραφής των ενδιαφερόντων και ενασχολήσεων των εφήβων.

Η τηλεόραση στη ζωή των παιδιών

Το πρώτο από τα ερωτήματα αυτά είχε σχέση με την τηλεόραση και τις τηλεοπτικές προτιμήσεις των παιδιών.

Στην τηλεόραση παρακολουθείς συνήθως: (σημείωσε με ένα ✓ αυτό που ανταποκρίνεται σε εσένα για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)

	Πολύ συχνά 4	Συχνά 3	Σπάνια 2	Ποτέ 1
Εκπομπές αθλητικού περιεχομένου (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, στίβο κλπ.)				
Κάποιο/α σήριαλ				
Πολιτικές συζητήσεις				
Τηλεπαιχνίδια				
Realities (π.χ. Fame Story, Idol)				
Κινηματογράφο / ταινίες				
Μουσικές εκπομπές				
Παιδικές εκπομπές				
Κάτι άλλο (γράψε τι)				

Πίνακας 11.1. Τηλεοπτικές προτιμήσεις των παιδιών

		Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	Πολύ συχνά	Άκουρα	Σύνολο
Εκπομπές αθλητικού περιεχομένου		815	956	722	1340	335	4168
	%	19,6%	22,9%	17,3%	32,1%	8,0%	100,0%
Κάποιο σήριαλ		231	575	1166	2032	168	4172
	%	5,5%	13,8%	27,9%	48,7%	4,0%	100,0%
Πολιτικές Συζητήσεις		2148	1166	402	143	314	4173
	%	51,5%	27,9%	9,6%	3,4%	7,5%	100,0%
Τηλεπαιχνίδια		818	1262	1222	627	244	4173
	%	19,6%	30,2%	29,3%	15,0%	5,8%	100,0%
Realities		1253	1155	855	663	247	4173
	%	30,0%	27,7%	20,5%	15,9%	5,9%	100,0%
Κινηματογράφος		149	345	1151	2349	178	4172
	%	3,6%	8,3%	27,6%	56,3%	4,3%	100,0%
Μουσικές εκπομπές		365	822	1224	1572	190	4173
	%	8,7%	19,7%	29,3%	37,7%	4,6%	100,0%
Παιδικές εκπομπές		1321	1273	733	586	260	4173
	%	31,7%	30,5%	17,6%	14,0%	6,2%	100,0%

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι ο κινηματογράφος (56,3% πολύ συχνά και 27,6% συχνά) και οι τηλεοπτικές σειρές (48,7% πολύ συχνά και 27,9% συχνά) αποτελούν τα πιο αγαπημένα τηλεοπτικά προγράμματα των παιδιών. Αρκετή αποδοχή έχουν οι αθλητικές (32,1% πολύ συχνά και 17,3% συχνά) και οι μουσικού περιεχομένου εκπομπές με 37,7% πολύ συχνά και 29,3% συχνά. Αντίθετα, σε πολύ χαμηλή αποδοχή μεταξύ των εφήβων έχουν οι πολιτικές συζητήσεις με 3,4% πολύ συχνά και 9,6% συχνά.

Η εικόνα αυτή των προτιμήσεων γίνεται ακόμη πιο σαφής με το επόμενο ανοιχτό ερώτημα.

Γράψε τα τρία (3) πιο αγαπημένα σου τηλεοπτικά προγράμματα (τηλεόραση):

.....

Οι απαντήσεις που δόθηκαν κωδικοποιήθηκαν σε δώδεκα κατηγορίες (βλ. παρακάτω πίνακα). Στα τηλεπαιχνίδια, για παράδειγμα, τοποθετήθηκαν παιχνίδια όπως *Τοις μετρητοίς*, *Σούπερ Ντιλ*, *Φορτ Μπογιάρντ* κλπ. Στα ριάλιτι το *Φέιμ Στόρι*, το *Ντριμ Σόου*, το *Σούπερ Άιντολ* κλπ. Στον κινηματογράφο οι ελληνικές και ξένες ταινίες. Στη μουσική τα *MAD TV*, *B-μουσικό κανάλι*, *VH-1*, *MTV*. Στις παιδικές τα *Στρομφάκια*, *Μπομπ ο Σφουγγαράκης*, *Πόκεμον*, *YU-GI-OH* κλπ. Στις ελαφροψυχαγωγικές τα *Πολύ την Κυριακή*, *Κους-Κους*, *Σούπερ-Σταρ*. Στα ντοκυμαντέρ το *Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα*, η *Εμπόλεμη Ζώνη*, οι *Φάκελοι* κλπ. Στις ενημερωτικές το *Traction*, *Επί τροχών*, *Με τα μάτια της Έλλης* κλπ. Στις πολιτικές οι αναμεταδόσεις από τη Βουλή και οι πολιτικές συζητήσεις.

Στην πρώτη στήλη (πίνακας 11.2.) καταγράφονται τα ποσοστά της πρώτης επιλογής των παιδιών, στη δεύτερη της δεύτερης και στην τρίτη της τρίτης. Είναι εμφανές ότι οι διάφορες σειρές αποσπούν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον και το μεγαλύτερο μερίδιο τηλεθέασης ανάμεσα στα παιδιά του δείγματος (69,4%). Το σημαντικό είναι ότι αυτό συμβαίνει και στις τρεις επιλογές των παιδιών. Με αρκετά μεγάλη διαφορά ακολουθούν οι αθλητικές εκπομπές (9,9%). Πολύ μικρά είναι τα ποσοστά για τις ειδήσεις, τα ντοκυμαντέρ και τις πολιτικές συζητήσεις.

Πίνακας 11.2. Τρεις αγαπημένες εκπομπές

	Τρεις αγαπημένες εκπομπές		Τρεις αγαπημένες εκπομπές		Τρεις αγαπημένες εκπομπές	
	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
Αθλητικές	366	9,9%	305	8,7%	218	7,2%
Σήριαλ	2577	69,4%	2171	61,9%	1478	48,6%
Πολιτικές	4	,1%	3	,1%	5	,2%
Τηλεπαιχνίδια	160	4,3%	177	5,0%	228	7,5%
Realities	174	4,7%	206	5,9%	212	7,0%
Σινεμά	49	1,3%	84	2,4%	110	3,6%
Μουσική	86	2,3%	108	3,1%	169	5,6%
Παιδικές	91	2,5%	132	3,8%	169	5,6%
Ελαφρο - ψυχα-	141	3,8%	202	5,8%	285	9,4%

γωγικές						
Ειδήσεις	15	,4%	17	,5%	20	,7%
Ντοκυμαντέρ	9	,2%	21	,6%	35	1,2%
Ενημερωτικές	40	1,1%	79	2,3%	113	3,7%

Οι επιλογές αυτές συγκλίνουν εν πολλοίς με τις αντίστοιχες δραστηριότητες που αναπτύσσουν τα παιδιά στο διαδίκτυο. Διαπιστώσαμε εκεί ότι προτεραιότητα είχαν οι πρακτικές που σχετίζονται με την εφηβικού τύπου ψυχαγωγία και πολύ λιγότερο με τον σχολικού τύπου γραμματισμό. Βλέπουμε εδώ ότι η εικόνα αυτή συμπληρώνεται με ανάλογου περιεχομένου παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων.

Η εικόνα αυτή συμπληρώνεται περισσότερο με το ποιοτικό σκέλος της έρευνας, αφού με τις συνεντεύξεις και τις μελέτες περιπτώσεων δόθηκε επίσης ιδιαίτερη βαρύτητα στην καταγραφή και εξωσχολικών πρακτικών που σχετίζονται με την τηλεόραση. Η ανάλυση των συνεντεύξεων δείχνει ότι η τηλεόραση αποσπά αρκετό χρόνο των μαθητών καθημερινά. Τα παιδιά στην πλειονότητά τους δηλώνουν ότι παρακολουθούν γύρω στις δύο ώρες. Τα περισσότερα λένε ότι βλέπουν ή λίγη ώρα το μεσημέρι ή το βράδυ και είναι μια αγαπημένη συνήθεια επίσης τα Σαββατοκύριακα, ενώ λίγοι είναι αυτοί που λένε ότι υπάρχουν μέρες που δεν παρακολουθούν καθόλου. Δεν λείπουν και μαθητές που δηλώνουν ότι δεν προλαβαίνουν από τα μαθήματα και τα φροντιστήρια ή τις άλλες δραστηριότητες να ασχοληθούν περισσότερο με την τηλεόραση.

Από τις πρακτικές στις οποίες εμπλέκονται προκύπτει ότι η τηλεόραση αποτελεί πρώτα απ' όλα μέσο ψυχαγωγίας και δευτερευόντως μέσο ενημέρωσης και μόρφωσης. Συνηθισμένες πρακτικές αποτελούν οι ταινίες. Οι προτιμήσεις τους είναι κυρίως οι ξένες ταινίες, κοινωνικές, περιπέτειας, θρίλερ, κωμωδίες. Ακολουθούν οι σειρές, κυρίως ελληνικές κωμικές και κοινωνικές στη βραδινή ζώνη και λιγότερο οι ξένες, βραζιλιάνικες (κυρίως από χαμηλού μορφωτικού επιπέδου οικογένειες) στην απογευματινή ή στη μεσημεριανή ζώνη. Αρκετοί παρακολουθούν ειδήσεις, κάποιοι μάλιστα από συγκεκριμένα τηλεοπτικά κανάλια. Αγαπημένη πρακτική των αγοριών είναι οι αθλητικές εκπομπές και οι μεταδόσεις αγώνων. Αρκετοί λένε ότι παρακολουθούν ντοκιμαντέρ ή διάφορες επιμορφωτικές εκπομπές, κάποιοι μάλιστα επιλέγουν συγκεκριμένα δορυφορικά κανάλια και θέματα ιστορικά, επιστημονικά, περιβαλλοντικά. Υπάρχουν και παιδιά που παρακολουθούν ριάλιτι και 'κουτσομπολίστικες' μεσημεριανές εκπομπές, όμως οι περισσότεροι ή δεν τις προτιμούν ή τις κατακρίνουν, λέγοντας ότι τις έβλεπαν παλιότερα. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί στη ΣΥΝ 25 η μαθήτρια που παρακολουθεί εκπομπές στο κανάλι της εκκλησίας λόγω της κλίσης και των ειδικών ενδιαφερόντων της.

Αρκετοί επίσης λένε ότι παρακολουθούν μαζί με τους γονείς τους κάποιες φορές ενημερωτικές και επιμορφωτικές εκπομπές, σειρές ή ταινίες και άλλες φορές ότι παρακολουθούν μαζί με τον αδερφό ή την αδερφή τους. Στη ΣΥΝ 48 η οικογένεια συνηθίζει να παρακολουθεί όλη μαζί μια ώρα κάθε βράδυ, ενώ στην 60 και στην 71 συνδυάζουν την κοινή οικογενειακή παρακολούθηση με συζητήσεις για θέματα και προβλήματά τους. Ιδιαίτερη είναι η περίπτωση του μαθητή γεωργιανής καταγωγής στη ΣΥΝ 1 που παρακολουθεί μαζί με τους γονείς του εκπομπές από γεωργιανά δορυφορικά κανάλια, για να του μεταφράζουν ό, τι δεν καταλαβαίνει, έτσι ώστε να κάνει εξάσκηση στη μητρική του γλώσσα.

Η στάση τους προς την τηλεόραση ποικίλλει. Στην πλειονότητα τους δηλώνουν ότι η τηλεόραση έχει περισσότερα θετικά απ' ό,τι αρνητικά στοιχεία και επιπτώσεις. Δεν λείπουν ωστόσο και οι φωνές που στέκονται κριτικά προς το μέσο, όπως στην περίπτωση των κινητών και των υπολογιστών. Αξίζει στην προκειμένη περίπτωση να επισημανθεί ότι μερικά παιδιά ξεχωρίζουν τα κανάλια σε κρατικά και ιδιωτικά, ασκώντας αρνητική κριτική στα δεύτερα ή επιλέγοντας αναλόγως να παρακολουθήσουν εκπομπές ενημέρωσης στα κρατικά και δορυφορικά, ενώ ψυχαγωγίας στα ιδιωτικά. Στη ΣΥΝ 48 το παιδί επιλέγει την ΕΡΤ και ΝΕΤ για μουσικές εκπομπές με κύρος, στην 62 τα ίδια κανάλια για ντοκιμαντέρ.

Διαπιστώθηκε ότι πολλά παιδιά παρακολουθούν εκπομπές κάνοντας ζάπινγκ, ενώ κάποια γνωρίζουν τις ώρες προβολής των εκπομπών που παρακολουθούν ή χρησιμοποιούν κάποιον τηλεοπτικό οδηγό και κάνουν τις επιλογές τους με βάση αυτόν. Σε αρκετές περιπτώσεις φαίνεται να κάνουν για τις τηλεοπτικές επιλογές τους χρήση των ένθετων από τις κυριακάτικες κυρίως εφημερίδες.

Από τις μελέτες περιπτώσεων γίνεται φανερό ότι η τηλεόραση αποτελεί για τα παιδιά το δεύτερο 'φίλο' μετά από το κινητό τηλέφωνο. Σπάνια βρίσκουμε περιπτώσεις παιδιών που παρακολουθούν τηλεόραση λιγότερο από δύο ώρες την ημέρα. Τα κορίτσια προτιμούν μεσημεριανές εκπομπές ελαφρού περιεχομένου, ενώ τα αγόρια αθλητικές εκπομπές και αγώνες. Όλα τα παιδιά όμως, ανεξάρτητα από το φύλο τους, παρακολουθούν σε μεγάλο βαθμό ελληνικές τηλεοπτικές σειρές (δημοφιλέστερες *Στο παρά πέντε* και *Πενήντα-πενήντα*). Οι τηλεοπτικές επιλογές των παιδιών συγκλίνουν εν πολλοίς με τις αντίστοιχες δραστηριότητες που αναπτύσσουν τα παιδιά στο διαδίκτυο. Και εδώ, όπως και εκεί, οι πρακτικές των παιδιών σχετίζονται με την εφηβικού τύπου ψυχαγωγία και πολύ λιγότερο με τον σχολικού τύπου γραμματισμό.

Συνήθως οι μορφωμένοι γονείς προσπαθούν να κατευθύνουν τα παιδιά προς συγκεκριμένα τηλεοπτικά προγράμματα, αλλά και επιχειρούν να βλέπουν πράγματα μαζί και να σχολιάζουν (π.χ. ΜΠ 9, 15).

Μαθήματα εκτός σχολείου

Με το επόμενο ερώτημα (βλ. παρακάτω) επιχειρήθηκε να αποτυπωθούν οι σχολικού τύπου εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών.

Ποια μαθήματα παρακολουθείς εκτός σχολείου (π.χ. φροντιστήρια, ιδιαίτερα); (κύκλωσε τις απαντήσεις που ανταποκρίνονται σε σένα).

- α. Αγγλικά
- β. Γαλλικά
- γ. Γερμανικά
- δ. Κάποια άλλη ξένη γλώσσα.
- ε. Πηγαίνω φροντιστήριο ή κάνω ιδιαίτερα στο σπίτι για κάποιο μάθημα του σχολείου
- στ. Μουσική
- ζ. Είμαι αθλητής σε κάποιο σύλλογο
- η. Κανένα από αυτά

Πίνακας 11.3. Μαθήματα εκτός σχολείου και άλλες δραστηριότητες

	ΟΧΙ		ΝΑΙ	
	Μετρήθηκαν	%	Μετρήθηκαν	%
Αγγλικά	1494	36,7%	2575	63,3%
Γαλλικά	3420	84,1%	649	15,9%
Γερμανικά	3476	85,4%	593	14,6%
Άλλη ξένη γλώσσα	3930	96,6%	139	3,4%
Μάθημα σχολείου	2538	62,4%	1531	37,6%
Μουσική	3568	87,7%	501	12,3%
Αθλητικές	2737	67,3%	1332	32,7%
Κανένα από αυτά	3587	88,2%	480	11,8%

Από τον πίνακα 11.3. φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών παρακολουθεί κάποιο μάθημα εκτός σχολείου. Η έμφαση δίνεται στην παρακολούθηση μαθημάτων στην αγγλική γλώσσα (63,3% των παιδιών) και στη φροντιστηριακή παρακολούθηση κάποιου σχολικού μαθήματος (37,6%). Σημαντικό είναι και το ποσοστό παιδιών που αθλούνται (32,7%). Μικρότερα είναι τα ποσοστά των παιδιών που παρακολουθούν άλλες ξένες γλώσσες (15,9% Γαλλικά και 14,6% Γερμανικά) και μουσική (12,3%).

Από τις συνεντεύξεις φαίνεται ότι όλα τα παιδιά κάνουν μαθήματα εξωσχολικά σε φροντιστήριο ή ιδιαίτερα, καταρχήν στα αγγλικά. Ξεκινούν μάλιστα από τις μικρότερες τάξεις του Δημοτικού και οι περισσότεροι έως την Γ' Γυμνασίου έχουν πάρει το πτυχίο B2 ή Lower. Σε μία περίπτωση, στη ΣΥΝ 10 ο μαθητής, αφού έκανε δυο χρονιές φροντιστήριο αγγλικά στη Γ και Δ' τάξη του Δημοτικού, διέκοψε, ενώ η μαθήτρια στη ΣΥΝ 13 έκανε δυο χρονιές στη Β' και Γ' Δημοτικού και στη συνέχεια διέκοψε για οικονομικούς λόγους. Στη ΣΥΝ 26 ο μαθητής μαθαίνει αγγλικά και γαλλικά μόνο στο σχολείο και δηλώνει ότι δεν του αρέσουν τα αγγλικά. Επίσης, ο μαθητής ρωσικής καταγωγής στην 22 και ο μαθητής γεωργιανής καταγωγής στην 1 δεν πηγαίνουν φροντιστήριο, αλλά μαθαίνουν τα αγγλικά μόνο στο σχολείο. Ο μαθητής δε ιδιωτικού σχολείου στην 20 σταμάτησε τα φροντιστήρια στα αγγλικά στην Α' Γυμνασίου, γιατί είναι ικανοποιημένος από το μάθημα στο σχολείο, ετοιμάζεται μάλιστα να δώσει για το Proficiency.

Ως δεύτερη ξένη γλώσσα επιλέγεται από τους περισσότερους η γαλλική ή η γερμανική, που την ξεκινούν συνήθως στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού σε φροντιστήριο ή ιδιαίτερα μαθήματα. Δεν δηλώθηκε κάποια άλλη ξένη γλώσσα ως τρίτη, εκτός από μια μαθήτρια (ΣΥΝ 38) που έκανε λίγα ιταλικά ως τρίτη μετά τα αγγλικά και τα γαλλικά. Καταγράφηκαν επίσης οι προθέσεις δυο-τριών μαθητών να ξεκινήσουν τρίτη γλώσσα γαλλικά ή γερμανικά, ανάλογα με το ποια έχουν δεύτερη. Σε μια περίπτωση δηλώθηκε η πρόθεση για ιταλικά ως δεύτερη ξένη και σε μια ακόμη ειπώθηκε απλή σκέψη για κινέζικα, θεωρώντας τα πολύ χρήσιμη γλώσσα στο μέλλον. Σε αρκετές περιπτώσεις φαίνεται ότι μαθητές και μαθήτριες ασχολούνται με κάποιον άλλον εξωσχολικό γραμματισμό ή άθλημα. Ασχολούνται με κάποιο άθλημα, όπως το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, η κολύμβηση, η ποδηλασία, το πόλο, το τένις, το καράτε, ο στίβος, το βόλεϊ (ΣΥΝ 1, 9, 10, 12, 14, 16, 18, 21, 24, 32, 44, 45, 49, 51, 59, 60, 68, 72). Άλλοι ασχολούνται με τη μουσική, είτε παίζοντας κάποιο μουσικό όργανο, όπως κιθάρα, πιάνο, και τουμπελέκι (ΣΥΝ 38, 44, 46, 48, 64) είτε παρακολουθώντας μαθήματα στο ωδείο (ΣΥΝ 9, 13, 48). Υπάρχει βέβαια και μια κατηγορία παιδιών που προτιμούν το χορό, κλασικό - μπαλέτο (ΣΥΝ 15, 27, 42) και παραδοσιακό ή μοντέρνο (ΣΥΝ 6, 13, 15, 23).

Ας σημειωθεί ότι κάποιοι μαθητές και μαθήτριες λένε ότι παρακολουθούν μαθήματα υπολογιστών σε σχολή και από μικρή ηλικία (ΣΥΝ 17, 22, 23) ή για κάποιο μικρό διάστημα (ΣΥΝ 31), προκειμένου να αποκτήσουν διπλώματα (ECDL ή Microsoft). Επίσης, τα φροντιστήρια ή τα ιδιαίτερα σε σχολικά μαθήματα φαίνεται να αποσπούν πολύ από τον ελεύθερο χρόνο των μαθητών/τριών. Κυρίως παρακολουθούν μαθήματα Μαθηματικών, Άλγεβρας, Γεωμετρίας, Φυσικής, Χημείας, αλλά και Φιλολογικά (ΣΥΝ 51, 61, 62, 70). Κάποιες φορές απασχολούνται πολλές ώρες σ' αυτά τα φροντιστήρια, όπως ο μαθητής στη ΣΥΝ 21 που δηλώνει ότι κάνει 25 ώρες φροντι-

στήρια την εβδομάδα, ενώ στη ΣΥΝ 10 ότι κάνει σε πέντε μαθήματα (και οι δυο είναι μαθητές Α' Λυκείου).

Από τις μελέτες περιπτώσεων διαπιστώθηκε ότι όλα τα παιδιά, εκτός από τρεις περιπτώσεις (ΜΠ 17 μαθητής τσιγγάνικης καταγωγής, ΜΠ 21 μαθητής με πατέρα έλληνα και μητέρα αγγλόφωνη, ΜΠ 4 μαθήτρια τσιγγάνικης καταγωγής η οποία είχε παρακολουθήσει μαθήματα αγγλικής γλώσσας πριν από τρία χρόνια και για διάστημα μόνο μερικών μηνών), παρακολουθούν ή παρακολουθούσαν συστηματικά κάποιο μάθημα εκτός σχολείου. Η έμφαση δίνεται και εδώ στην παρακολούθηση μαθημάτων ξένης γλώσσας, πρωτίστως της αγγλικής. Πολλά παιδιά, αφού ολοκληρώσουν τις σπουδές τους στην αγγλική γλώσσα και λάβουν το αντίστοιχο πιστοποιητικό ή και παράλληλα με την παρακολούθηση μαθημάτων στην αγγλική γλώσσα, παρακολουθούν μαθήματα και άλλων ξένων γλωσσών (π.χ. ΜΠ 6 ισπανικά, ΜΠ 1 γαλλικά, ΜΠ 9 και ΜΠ 14 γαλλικά και γερμανικά, ΜΠ 10 γερμανικά).

Εκτός από τα μαθήματα ξένων γλωσσών, πολλά παιδιά παρακολουθούν και φροντιστηριακά ή ιδιαίτερα μαθήματα (ΜΠ 2, 5, 8, 9, 11, 12, 15, 19, 20, 23) και σε δύο περιπτώσεις (ΜΠ 13, 18) μαθήματα Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης, προκειμένου να αντεπεξέλθουν όσο το δυνατόν καλύτερα στις σχολικές τους υποχρεώσεις. Επιπλέον, τα παιδιά ασχολούνται ή έχουν ασχοληθεί στο παρελθόν με τον αθλητισμό (ΜΠ 3, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 21, 22, 23), τη μουσική (ΜΠ 1, 4, 7, 11, 12, 15, 16, 17, 20), αλλά και κάποιες άλλες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα τον χορό (ΜΠ 2, 15), το skateboard (ΜΠ 11), το θέατρο (ΜΠ 14).

Πώς αξιοποιείς συνήθως τον ελεύθερο χρόνο σου; (σημείωσε με ένα ✓ τις επιλογές που ανταποκρίνονται σε σένα για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)

	<i>Πολύ συχνά</i>	<i>Σπάνια</i>	<i>Ποτέ</i>
	<i>3</i>	<i>2</i>	<i>1</i>
<i>Κινηματογράφο</i>			
<i>Θέατρο</i>			
<i>Βλέπω τηλεόραση</i>			
<i>Για ψώνια</i>			
<i>Παρέα με τους φίλους μου</i>			
<i>Αθλητικές δραστηριότητες</i>			
<i>Διαβάζω εξωσχολικά βιβλία</i>			
<i>Διαβάζω κάποια σχολικά βιβλία</i>			
<i>Παίζω στον υπολογιστή μου</i>			
<i>Με την οικογένειά μου</i>			

Στο διαδίκτυο			
Φροντιστήρια			
Ίντερνετ καφέ			
Κάτι άλλο			

Πίνακας 11.4. Αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου

	Ποτέ		Σπάνια		Συχνά		Σύνολο	
		%		%		%		%
Σινεμά	426	10,8%	1906	48,1%	1629	41,1%	3961	100,0%
Θέατρο	1934	50,4%	1593	41,5%	310	8,1%	3837	100,0%
Τηλεόραση	133	3,3%	836	20,9%	3040	75,8%	4009	100,0%
Ψώνια	485	12,4%	1648	42,0%	1791	45,6%	3924	100,0%
Παρέα με φίλους	87	2,2%	412	10,2%	3522	87,6%	4021	100,0%
Αθλητικές δραστηριότητες	767	19,4%	1358	34,3%	1835	46,3%	3960	100,0%
Εξωσχολικά βιβλία	1457	37,1%	1645	41,8%	830	21,1%	3932	100,0%
Σχολικά βιβλία	1579	40,7%	1524	39,3%	778	20,0%	3881	100,0%
Παίζω Η/Υ	569	14,3%	1164	29,3%	2242	56,4%	3975	100,0%
Με την οικογένεια	340	8,7%	1738	44,3%	1843	47,0%	3921	100,0%
Διαδίκτυο	722	18,3%	1583	40,2%	1630	41,4%	3935	100,0%
Φροντιστήρια	1413	36,2%	1310	33,6%	1178	30,2%	3901	100,0%
Ίντερνετ καφέ	1675	44,1%	1209	31,8%	916	24,1%	3800	100,0%

Από τον πίνακα 11.4. φαίνεται ότι ο ελεύθερος χρόνος των εφήβων είναι κατανομημένος πρωτίστως ανάμεσα στην παρέα με τους φίλους (87,6% συχνά), την τηλεόραση (75,8% συχνά), τα παιχνίδια στον υπολογιστή (56,4% συχνά), ενώ σημαντική θέση κατέχουν η οικογένεια (47% συχνά), οι αθλητικές δραστηριότητες (46,3%), τα ψώνια (45,6%), το διαδίκτυο (41,4%) και ο κινηματογράφος (41,1%). Αντίθετα, πολύ λίγο χρόνο παίρνουν δραστηριότητες όπως το θέατρο (8,1% συχνά) και τα εξωσχολικά διαβάσματα (21,1% συχνά). Θα μπορούσαμε συνοπτικά να πούμε ότι παρότι η τη-

λεόραση και οι ΤΠΕ έχουν σημαντική θέση στον ελεύθερο χρόνο των νέων, δεν παύει να παίζει σημαντικό ρόλο η παρέα και η οικογένεια.

Τι προτιμάς να διαβάζεις στο σπίτι; (σημείωσε με ένα √ τις επιλογές που ανταποκρίνονται σε σένα για καθεμιά από τις παρακάτω κατηγορίες)

	Πολύ συχνά	Λίγες φορές	ποτέ
Περιοδικά που απευθύνονται στην ηλικία μου ή στα ενδιαφέροντά μου (Αθλητικά περιοδικά, Κατερίνα, περιοδικά για παιχνίδια κλπ.)			
Εφημερίδες πολιτικού περιεχομένου			
Αθλητικές εφημερίδες ή αθλητικά σε πολιτικές εφημερίδες			
Οικονομικές εφημερίδες			
Βιβλία με επιστημονικό περιεχόμενο			
Κόμικς			
Λογοτεχνικά βιβλία			
Περιοδικά ποικίλης ύλης (life-style) (για μόδα, κουτσομπολιό κλπ.)			
Κάτι άλλο			
.....			

Πίνακας 11.5. Αναγνωστικές προτιμήσεις

	Ποτέ		Λίγες φορές		Πολύ συχνά		Σύνολο	
		%		%		%		%
Περιοδικά	620	15,6%	1097	27,6%	2264	56,9%	3981	100,0%
Εφημερίδες πολιτικές	2689	68,7%	941	24,0%	285	7,3%	3915	100,0%
Εφημερίδες αθλητικές	1932	48,8%	821	20,7%	1206	30,5%	3959	100,0%
Εφημερίδες οικονομικές	3127	80,2%	619	15,9%	155	4,0%	3901	100,0%
Βιβλία με επιστημονικό περιεχόμενο	1805	46,1%	1424	36,4%	687	17,5%	3916	100,0%
Comics	1034	26,1%	1596	40,3%	1326	33,5%	3956	100,0%
Λογοτεχνικά	1477	37,9%	1389	35,7%	1027	26,4%	3893	100,0%
Ποικίλης ύλης	1470	38,6%	957	25,1%	1384	36,3%	3811	100,0%

Από τον πίνακα 11.5. προκύπτει ότι οι έφηβοι του δείγματος προτιμούν να διαβάζουν (επιλογή πολύ συχνά) κατά σειρά: περιοδικά που απευθύνονται στην ηλικία τους (56,9%), περιοδικά ποικίλης ύλης (36,3%), κόμικς (33,5%) και αθλητικές εφημερίδες 30,5%. Αντίθετα, πολύ χαμηλή προτίμηση έχουν οι οικονομικές εφημερίδες (4%) και οι πολιτικές εφημερίδες (7,3%), ενώ σε καλύτερα ποσοστά βρίσκεται η ανάγνωση επιστημονικών βιβλίων (17,5%).

Η ίδια εικόνα σε σημαντικό βαθμό προκύπτει και από το ποιοτικό μέρος της έρευνας. Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τις καθημερινές και κυρίως τα σαββατοκύριακα μοιράζεται στην παρακολούθηση τηλεόρασης και ταινιών από DVD, στις εξόδους με φίλους/ες, για καφέ, βόλτες, κινηματογράφο, φαγητό και Ίντερνετ καφέ, στον υπολογιστή κυρίως για παιχνίδια, κατέβασμα μουσικής και εικόνων, αλλά ακόμη και σε εξόδους με την οικογένεια για φαγητό ή στο χωριό και στο εξοχικό, σε διάφορα αθλήματα κυρίως από τα αγόρια, στη μουσική και σε διάβασμα περιοδικών, εφημερίδων και εξωσχολικών βιβλίων.

Τα αγόρια προτιμούν περιοδικά για αυτοκίνητα και μηχανές ή για H/Y και αθλητικές εφημερίδες, ενώ τα κορίτσια εφηβικά περιοδικά, γυναικεία και μόδας, πολλά από τα οποία φτάνουν στο σπίτι από τις μητέρες τους ή τις αδερφές. Από τις εφημερίδες φαίνεται να προτιμώνται οι κυριακάτικες, από τις οποίες γίνεται συνήθως επιλογή των επιστημονικών και πιο σπάνια πολιτικών θεμάτων, άλλες φορές πάλι γίνεται απλό ξεφύλλισμα των εφημερίδων που φέρνουν κυρίως οι πατεράδες στα σπίτια.

Τα βιβλία, όπως φαίνεται είναι συνήθεια των διακοπών και ιδιαίτερα των καλοκαιρινών, γιατί δεν επαρκεί ο υπόλοιπος χρόνος λόγω υποχρεώσεων των μαθητών. Οι περισσότεροι έχουν διαβάσει αρκετά από τα βιβλία Χάρυ Πότερ, ενώ άλλοι δηλώνουν ότι τους αρέσει η κλασική ελληνική ή ξένη λογοτεχνία, αλλά και η σύγχρονη με προτίμηση στα μυθιστορήματα και στις περιπέτειες, λιγότερο στην ποίηση (ΣΥΝ 42, 56), ή στα φιλοσοφικά (ΣΥΝ 51), στα ιστορικά (ΣΥΝ 32,14, 22), πιο σπάνια στα θεολογικά, πολιτικά κτλ. Ένα μικρό ποσοστό δηλώνει ότι διαβάζει ξενόγλωσσο τύπο εφημερίδες και περιοδικά ή βιβλία, κυρίως αγγλικά και σε δυο τρεις περιπτώσεις γαλλικά. Ξενόγλωσσες κυρίως εφημερίδες λένε ότι διαβάζουν οι μαθητές στις ΣΥΝ 51, 72, ενώ στις ΣΥΝ 30, 42, 20, 3 τα παιδιά δηλώνουν ότι διαβάζουν και ξένα περιοδικά εκτός από τα ελληνικά. Πρόκειται για χαμηλό ποσοστό, πάντως. Αγγλικά βιβλία λένε ότι έχουν διαβάσει μερικά παιδιά, κυρίως με παρότρυνση από το φροντιστήριο και πιο σπάνια λόγω αποκλειστικά δικής τους επιλογής. Τα παιδιά μεταναστών φαίνεται να διαβάζουν εκτός από ελληνικά και έντυπα στη μητρική τους γλώσσα (ΣΥΝ 22 ρωσικές εφημερίδες, 43 βουλγάρικες, 41 αλβανικά βιβλία).

Για τα περισσότερα παιδιά μεγάλο μέρος του χρόνου αναλύσκεται στα φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα ξένων γλωσσών και στα φροντιστήρια για την ενίσχυση σχολικών μαθημάτων.

Όλες οι μελέτες περίπτωσης αξιοποιούν μέρος του ελεύθερού τους χρόνου βλέποντας τηλεόραση ή –κυρίως τα σαββατοκύριακα– βγαίνοντας έξω με τους φίλους τους. Τα παιδιά, εκτός από τα αγαπημένα τους τηλεοπτικά προγράμματα, συνηθίζουν να περνούν εξίσου αρκετό χρόνο, όπως είδαμε, μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή, περιπλανώμενοι συνήθως στο διαδίκτυο ή παίζοντας ηλεκτρονικά παιχνίδια. Ένας σημαντικός αριθμός παρακολουθεί φροντιστηριακά ή ιδιαίτερα μαθήματα (ΜΠ 2, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 18, 19, 20, 23) και σχεδόν όλα τα παιδιά μαθήματα ξένων γλωσσών. Δεν είναι όμως λίγες και οι περιπτώσεις των παιδιών που ασχολούνται με αθλητικές δραστηριότητες (ΜΠ 3, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 21, 22, 23). Από την άλλη, ο χρόνος που αφιερώνουν για διάβασμα κατά τον ελεύθερό τους χρόνο είναι σαφέστατα πιο περιορισμένος. Συνήθως διαβάζουν περιοδικά της αρεσκείας τους (π.χ. ΜΠ 1, 4, 5, 11, 13, 14, 16, 21) και εφημερίδες, κυρίως όμως αθλητικές (π.χ. ΜΠ 3, 5, 8, 18). Ο αριθμός των παιδιών που συνηθίζουν να διαβάζουν λογοτεχνικά βιβλία εμφανίζεται πιο περιορισμένος (π.χ. ΜΠ 2, 6, 7, 10, 18, 20). Εξαιρετικά σπάνιες οι περιπτώσεις παιδιών που διαβάζουν comics (ΜΠ 18) ή ξενόγλωσσα έντυπα (π.χ. ΜΠ 6, 14), αλλά και αυτών που επισκέπτονται συστηματικά κάποια κινηματογραφική αίθουσα ή παρακολουθούν θέατρο (π.χ. ΜΠ 14, 19).

Μέρος ΙΙΙ. Γενικά συμπεράσματα

1. Μια πρώτη διαπίστωση έχει σχέση με το εύρος της χρήσης των ΤΠΕ από τα παιδιά του δείγματος. Από τα αποτελέσματα είναι εμφανές ότι οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται ευρύτατα από τα παιδιά εκτός σχολείου ως ψυχαγωγικά μέσα και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών διαθέτει υπολογιστή στο σπίτι, αλλά και τα παιδιά που δεν έχουν χρησιμοποιούν τους υπολογιστές είτε σε φιλικά και συγγενικά σπίτια είτε σε Ίντερνετ καφέ. Στα ίδια υψηλά ποσοστά τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με τη χρήση βασικών εργαλείων παραγωγής και πρόσληψης λόγου, όπως τα ΠΕΚ και το διαδίκτυο. Ο συσχετισμός με άλλες έρευνες –που δημοσιεύονται κατά καιρούς στον τύπο και δείχνουν εξαιρετικά πιο χαμηλά ποσοστά διείσδυσης των ΤΠΕ στην ελληνική κοινωνία– μπορεί να οδηγήσει σε δύο διαπιστώσεις: τη στενότερη σχέση των ψηφιακών μέσων με την εφηβική ηλικία και τις καθημερινές πρακτικές της και τη διάθεση της ελληνικής οικογένειας να επενδύσει στον υπολογιστή ως μέσο με σημαντικό ρόλο για το μέλλον των παιδιών. Και οι δύο αυτές διαπιστώσεις καταγράφονται με σαφήνεια από τα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία της έρευνας. Αξίζει να τονιστεί εδώ περισσότερο η διαπίστωση ότι, ενώ σε επίπεδο μέσου όρου ένα μικρό ποσοστό γονιών εκθέτει τα παιδιά σε ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού με τις ΤΠΕ από μικρή ηλικία, το μεγαλύτερο ποσοστό συνδέει την αγορά υπολογιστή με την είσοδο των παιδιών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
2. Βέβαια, η διάθεση αυτή της ελληνικής οικογένειας δεν είναι ενιαία. Από τα αποτελέσματα είναι εμφανές ότι από τη στιγμή που οι ΤΠΕ συνδέονται με το σχολικό παρόν και κυρίως το επαγγελματικό μέλλον των παιδιών αντανακλώνται στην έκταση και στον τρόπο χρήσης τους κοινωνικοπολιτισμικές μεταβλητές, όπως το επάγγελμα και το μορφωτικό επίπεδο των γονιών. Πράγματι, από όλες σχεδόν τις διασταυρώσεις είναι εμφανές ότι τα παιδιά από κοινωνικά στρώματα με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, με οικονομική άνεση και εργασίες στον τομέα των υπηρεσιών επενδύουν σε μεγαλύτερα ποσοστά στη επένδυση των ΤΠΕ ως σημαντικού μέσου για το μέλλον των παιδιών τους. Αυτό εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους. Καταρχήν με την εξασφάλιση των κατάλληλων τεχνικών προϋποθέσεων: στα παιδιά του μεγαλύτερου μέρους αυτών των κοινωνικών στρωμάτων οι υπολογιστές στο σπίτι αλλά και η σύνδεση με το διαδίκτυο θεωρούνται περισσότερο ως δεδομένα, σε σχέση με τα άλλα παιδιά. Επίσης, η χρονική διάρκεια επαφής με τους υπολογιστές είναι μεγαλύτερη, αφού τους έχουν στη διάθεσή τους από μικρότερες ηλικίες. Τέλος, υπάρχει μεγαλύτερη φροντίδα από τους γονείς για το ποιοτικό σκέλος των πρακτι-

κών στις οποίες εμπλέκονται τα παιδιά τους με τη χρήση των ψηφιακών μέσων.

3. Διαφορές εντοπίζονται επίσης και με άλλες μεταβλητές, όπως ο τόπος κατοικίας των παιδιών και η μητρική τους γλώσσα. Τα παιδιά των μεγαλύτερων αστικών κέντρων φαίνεται να έχουν προβάδισμα έναντι αυτών από μικρότερα επαρχιακά και ημιαστικά κέντρα σε ποσοτικές κυρίως παραμέτρους, όπως η κατοχή υπολογιστή και η χρήση του διαδικτύου. Επίσης, τα παιδιά των οποίων οι γονείς μιλούν κάποια γλώσσα μετανάστευσης υστερούν ποσοτικά στην κατοχή υπολογιστών και στη σύνδεση με το διαδίκτυο.
4. Οι παραπάνω διαπιστώσεις τείνουν να επιβεβαιώσουν τη συχνή επισήμανση περί ενός νέου χάσματος, του αποκαλούμενου συχνά ως 'ψηφιακού χάσματος'. Από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι τα πράγματα είναι πιο πολύπλοκα και αυτό γίνεται εμφανέστερο όσο περισσότερο εξετάζουμε ποιοτικές διαστάσεις της χρήσης των ΤΠΕ. Αν λοιπόν προχωρήσουμε στο είδος των πρακτικών στις οποίες εμπλέκονται οι έφηβοι με τα νέα μέσα, διαπιστώνουμε δύο κατηγορίες χρήσεων: η μία είναι κοινή για όλα σχεδόν τα παιδιά και έχει σχέση με ψυχαγωγικού τύπου πρακτικές, όπως τα παιδικά παιχνίδια, η μουσική, και η αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο που έχουν σχέση με τα προσωπικά ενδιαφέροντα των παιδιών (αθλητικές σελίδες ομάδων, σελίδες μουσικών συγκροτημάτων, παίξιμο ηλεκτρονικών παιχνιδιών κλπ.)· η άλλη ενσωματώνει τις ΤΠΕ σε καθημερινές πρακτικές που συνδέονται ή έχουν στενότερη σχέση με τη σχολική λογική, όπως η συγγραφή κειμένων και παρουσιάσεων, η αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο για 'σοβαρά' τρέχοντα ζητήματα κλπ. Η πρώτη κατηγορία πρακτικών είναι αρκετά διαδεδομένη σε όλα σχεδόν τα παιδιά. Η δεύτερη κατηγορία υιοθετείται περισσότερο από παιδιά που προέρχονται από 'μεσαία και ανώτερα κοινωνικομορφωτικά στρώματα'. Θα μπορούσαμε ακριβέστερα να πούμε ότι στον τρόπο αξιοποίησης των ΤΠΕ αντανακλώνται συχνά πτυχές που σχετίζονται με την εγγράμματη ταυτότητα των εφήβων: παιδιά που έχουν ως κύρια ενασχόλησή τους συγκεκριμένου τύπου εξωσχολικές ενασχολήσεις είναι πολύ φυσικό να αναζητούν ανάλογες εφαρμογές και επεκτάσεις με την αξιοποίηση και των νέων μέσων. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι τα κορίτσια, τα οποία παρότι υστερούν ποσοτικά στη χρήση των υπολογιστών, αξιοποιούν τους Η/Υ πολύ περισσότερο σε πρακτικές της δεύτερης κατηγορίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι έχουν συνολικά καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο.
7. Τα παιδιά είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία εξοικειωμένα με την τεχνική διάσταση της αξιοποίησης των υπολογιστών ως μέσων πρακτικής γραμματισμού. Γνωρίζουν δηλαδή τις συμβάσεις της γραφής ενός κειμένου σε

ηλεκτρονικά περιβάλλοντα, τις συμβάσεις της αναζήτησης μέσω του διαδικτύου κλπ. Από τα περιβάλλοντα αυτά τη μεγαλύτερη διάδοση έχει το διαδίκτυο. Ωστόσο, επισημάναμε ότι οι διαδικτυακές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών έχουν πρωτίστως ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Όσο όμως προχωρούμε σε πιο απαιτητικές χρήσεις των νέων μέσων, όπως η ανάγνωση και αξιολόγηση πληροφοριών, η διαδικασία αξιοποίησης των νέων μέσων για πιο απαιτητικές χρήσεις, τόσο περισσότερο γίνεται σαφές ότι είναι απαραίτητη η συστηματική καλλιέργεια του νέου γραμματισμού. Η οικογένεια δεν φαίνεται να εμπλέκεται ενεργά και σε μεγάλη έκταση προς αυτή την κατεύθυνση και ο ρόλος του σχολείου θα πρέπει να είναι σημαντικός.

5. Ενδιαφέρουσες είναι και οι διαπιστώσεις που έχουν σχέση με το ρόλο των σχολείων στις εξωσχολικές ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών. Το δημόσιο σχολείο φαίνεται από τα αποτελέσματα να συνεισφέρει σημαντικά στην εξοικείωση των παιδιών με τα βασικά των υπολογιστών. Υστερεί όμως σημαντικά στην υιοθέτηση πρακτικών (ενδοσχολικών και εξωσχολικών) που θα εμπλέκουν τα παιδιά σε δημιουργικές χρήσεις των ΤΠΕ. Ειδικότερα, η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδακτική διαδικασία είναι εξαιρετικά περιορισμένη έως ευκαιριακή, όπως και η ανάθεση εργασιών που θα εμπλέκουν τα παιδιά στη λειτουργική χρήση των νέων μέσων. Στον τομέα αυτό πολλά παιδιά ξεπερνούν τις σχολικές πρωτοβουλίες και αναλαμβάνουν μόνα τους να κάνουν τις εργασίες τους σε υπολογιστή. Μια πιθανή ερμηνεία του δισταγμού αυτού μπορεί να είναι είτε η περιορισμένη εξοικείωση των ίδιων των εκπαιδευτικών με τα μέσα είτε ο δισταγμός τους μήπως ενισχύσουν περαιτέρω τις ανισότητες, αφού κάποια παιδιά δεν έχουν υπολογιστές στο σπίτι. Στα ιδιωτικά σχολεία –και με δεδομένη την κατοχή υπολογιστών από όλα σχεδόν τα παιδιά– τα πράγματα είναι αρκετά καλύτερα στο τελευταίο θέμα που θίξαμε παραπάνω: πράγματι δίνονται πολλές εργασίες που αξιοποιούν τις ΤΠΕ και εξοικειώνουν τα παιδιά με σύγχρονες πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού. Η αξιοποίηση των ΤΠΕ σε ενδοσχολικές πρακτικές, αν και είναι κάπως καλύτερες στα ιδιωτικά, η διαφορά δεν είναι θεαματική. Αυτό δείχνει ότι και εκεί ο δρόμος είναι μακρύς ακόμη.
6. Αν διαβάσουμε τα αποτελέσματα από την οπτική του είδους του γραμματισμού με τον οποίο είναι τα παιδιά εξοικειωμένα, διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά έχουν καλή γνώση του τεχνολογικού σκέλους του νέου γραμματισμού, καλή γνώση του λειτουργικού γραμματισμού, πρωτίστως αυτού που έχει σχέση με εφηβικές μορφές ψυχαγωγίας σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα και πολύ λιγότερο σε σχολικού τύπου γραμματισμούς. Εξαιρετικά περιορισμένη είναι η δυνατότητα για κριτική ανάγνωση των νέων μορφών γραμματισμού. Αν διαβά-

σουμε τα αποτελέσματα με βάση το είδος των ηλεκτρονικών περιβαλλόντων που αξιοποιούνται και επομένως των πρακτικών στις οποίες εμπλέκονται, είναι εμφανές ότι το διαδίκτυο με τις ψυχαγωγικού τύπου πρακτικές έχουν προτεραιότητα. Μικρή φαίνεται να είναι η αξιοποίηση των σύγχρονων περιβαλλόντων γραπτής επικοινωνίας και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Περιορισμένη είναι επίσης η συμμετοχή σε διαδικτυακές κοινότητες πρακτικής και η ανάπτυξη πρωτοβουλιών για διαμόρφωση περιεχομένου στο διαδίκτυο. Αντίθετα, τα SMS αποτελούν το πιο συνηθισμένο ηλεκτρονικό μέσο επικοινωνίας, η ευρύτητα της διάδοσης και η έκταση της κατοχής και χρήσης του επισκιάζει προς το παρόν κάθε άλλη μορφή γραπτής ηλεκτρονικής επικοινωνίας.

7. Ενδιαφέρον έχει η διαπίστωση ότι οι πρακτικές των παιδιών στο μεγαλύτερο τους μέρος δεν χαρακτηρίζονται από εξωστρέφεια (π.χ. επικοινωνία με παιδιά άλλων χωρών, παίξιμο παιχνιδιών από κοινού). Η επικοινωνία με παιδιά από τον υπόλοιπο κόσμο υπάρχει, αλλά σε μικρή κλίμακα και φαίνεται να είναι περισσότερο ισχυρή στα ιδιωτικά σχολεία. Αντίθετα, τα αγγλικά είναι η γλώσσα που τείνει να χρησιμοποιείται ως κάτι το αυτονόητο από τα παιδιά, ιδιαίτερα στο διαδίκτυο.
8. Σε σχέση με το φύλο είναι εμφανείς δύο διαπιστώσεις. Τα αγόρια φαίνεται να έχουν μια καλύτερη τεχνική γνώση και πιο μακροχρόνια εμπειρία στη χρήση των ΤΠΕ, έχουν δε πολύ καλύτερες επιδόσεις στις ψυχαγωγικού χαρακτήρα πρακτικές (π.χ. παίξιμο παιχνιδιών). Τα κορίτσια από την άλλη πλευρά έχουν καλύτερες επιδόσεις σε όλες σχεδόν τις πρακτικές που είναι πιο κοντά στις σχολικές πρακτικές γραμματισμού (π.χ. χρήση του υπολογιστή για γράψιμο, επίσκεψη σελίδων με σχολικού τύπου περιεχόμενα κλπ.).
9. Παρότι η παρούσα έρευνα είναι εστιασμένη στις ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού, εξετάσαμε και άλλες εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών και κυρίως τηλεοπτικές. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η τηλεόραση έχει σημαντική παρουσία στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών. Τα προγράμματα που παρακολουθούν είναι πρωτίστως ψυχαγωγικές σειρές και δευτερευόντως αθλητικές εκπομπές. Πρόκειται δηλαδή για πρακτικές που είναι ανάλογες με αυτές των ΤΠΕ και ενισχύουν τη διαπίστωση ότι οι πρακτικές γραμματισμού με τα μέσα δεν εξαρτώνται τόσο από τα μέσα όσο από τη συγκρότηση και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.
8. Αξίζει, τέλος, να επισημάνουμε ότι οι πρακτικές αυτές μπορεί να κατανοηθούν στο ευρύτερο πλαίσιο της κατανομής του ελεύθερου χρόνου των παιδιών. Από την έρευνα διαπιστώνουμε ότι ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών είναι οργανωμένος στο πρότυπο του σχολικού χρόνου: πολλά μαθήματα στις ξένες γλώσσες (κυρίως στα Αγγλικά), αρκετά υποστηρικτικά μαθήματα σε

σχολικά διδακτικά αντικείμενα, ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες τάξεις, τέλος συμμετοχή σε ποικίλες καλλιτεχνικές και αθλητικές δραστηριότητες. Το πλαίσιο αυτό αφήνει ελάχιστα περιθώρια ελεύθερου εξωσχολικού χρόνου στην ηλικία αυτή, ο οποίος γεμίζει σημαντικά με πρακτικές που συμπεριλαμβάνουν σε σημαντικό βαθμό τα νέα μέσα. Η σχολειοποίηση του ελεύθερου χρόνου είναι πιθανώς μία από τις αιτίες που μπορούν να ερμηνεύσουν την αξιοποίηση των νέων μέσων πρωτίστως ως ψυχαγωγικών μηχανών. Η άλλη αιτία οφείλεται προφανώς σε δύο θεσμούς, του σχολείου και της οικογένειας. Είδαμε ότι η εμπλοκή της οικογένειας στη χρήση των νέων μέσων είναι περιθωριακή. Οι γονείς νιώθουν στη μεγάλη τους πλειοψηφία ότι ολοκληρώνουν το καθήκον τους από τη στιγμή που αγοράζουν τον υπολογιστή στο παιδί τους. Το σχολείο από την άλλη πλευρά θεωρεί ότι επιτελεί το καθήκον του από τη στιγμή που προβλέπει στα προγράμματά του το μάθημα της Πληροφορικής. Αν προκύπτει κάτι με σαφήνεια είναι ότι αυτό δεν αρκεί, από τη στιγμή που εξασφαλίζει απλώς μια γνώση των βασικών.

8. Ωστόσο, αν εγκαταλείψουμε τις επιμέρους επισημάνσεις και προχωρήσουμε σε μια συνολική ανάγνωση των αποτελεσμάτων, τότε προκύπτουν ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις που ανατρέπουν πολλές από τις τρέχουσες αντιλήψεις. Προκύπτει καταρχάς ότι η χρήση των νέων μέσων δεν εξαλείφει τις ποικίλες κοινωνικές ανισότητες, αλλά συνεισφέρει σημαντικά στο να πάρουν νέο περιεχόμενο. Προκύπτει επίσης ότι η αποκαλούμενη ‘ψηφιακή γενιά’ δεν είναι κάτι το ομοιογενές που γνωρίζει άριστα τα νέα μέσα, αλλά στον τρόπο χρήσης των νέων μέσων αντανακλάται η εγγράμματη ταυτότητα των παιδιών. Εκεί είναι που η οικογένεια και πρωτίστως το σχολείο πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη βαρύτητα. Προς το παρόν το κύριο βάρος φαίνεται να το σηκώνει η ελληνική οικογένεια, η οποία στις περισσότερες των περιπτώσεων δεν μπορεί να υποστηρίξει κάτι περισσότερο από την εξασφάλιση των προϋποθέσεων σε υποδομές. Πρόκειται για λογική που ακολουθεί και το ελληνικό (κυρίως δημόσιο) σχολείο. Ωστόσο, η έμφαση στις υποδομές και η διδασκαλία των βασικών μέσων του μαθήματος της Πληροφορικής είδαμε ότι δεν είναι επαρκείς προϋποθέσεις για την κατάκτηση του νέου γραμματισμού. Για να επιτευχθεί αυτό απαιτείται σοβαρή μελέτη και αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα στο σύνολό του.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Γκότοβος, Α. και Μάρκου, Γ. (2003). *Παλλиноστούντες και αλλοδαποί μαθητές στην ελληνική εκπαίδευση*. Τεύχος Α: Γενική περιγραφή. Αθήνα: Ι.Π.Ο.Δ.Ε.
- Ειδική Γραμματεία της Κοινωνίας της Πληροφορίας (2002). *Εθνική έρευνα για τις Νέες Τεχνολογίες και την 'Κοινωνία της Πληροφορίας'*. Αθήνα: Ειδική υπηρεσία διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος 'Κοινωνία της Πληροφορίας'.
- Κουτσογιάννης, Δ. (1998). *Περιθώρια δημιουργικής αξιοποίησης των ηλεκτρονικών υπολογιστών στη διδασκαλία του γραπτού λόγου: έρευνα σε μαθητές Α' Γυμνασίου*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τομέας Γλωσσολογίας, Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2001) (επιμ.). *Πληροφορική – επικοινωνιακή τεχνολογία και γλωσσική αγωγή: η διεθνής εμπειρία*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2007). Σύντομο ιστορικό της παιδαγωγικής αξιοποίησης των υπολογιστών στη διδασκαλία της ελληνικής. http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/education/cbt/history/index.html#toc001
- Κουτσογιάννης, Δ. (2008). Το πολιτικό υπόβαθρο των επιστημονικών αναζητήσεων στην προσέγγιση των ψηφιακών πρακτικών γραμματισμού των παιδιών. Στο Θεοδωροπούλου, Μ. (επιμ.) *Θέρμη και Φως*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (339-351).
- Λαφατζή, Ι. (2005). *Νέες Τεχνολογίες στην εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Μήτσης, Ν. (1996). *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος*. Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσση

- Beavis, C., Nixon, H. and Atkinson, S. (2005). LAN cafés: cafés, places of gathering or sites of informal teaching and learning? *Education, Communication & Information*, 5:1, 41-60.
- Bernstein, B. (1971). *Class, Codes and Control*. Vol. I. London: RKP.
- Breakwell, G. et.al. (1995). *Research Methods in Psychology*. London: Sage.
- Burgess, R. (1994). Biting the Hand that Feeds You? Στο Burgess, R. (ed.). *Educational Research and Evaluation for Policy and Practice?* (1-18). The Falmer Press

- Cope and Mary Kalantzis (2000) (eds). *Multiliteracies. Literacy learning and the Design of social futures*, London: Routledge
- Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2003). *English as a global language*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2005). *Language Revolution*. Blackwell.
- Erickson, F. (1986). Qualitative Methods in Research on Teaching. Στο Wittrock, M. (Ed.). *Handbook of Research on Teaching*. A project of the American Educational Research Association (119 - 161). New York, McMillan.
- Gee, J. (1996). *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses*, London and Bristol: Taylor and Francis (2nd ed.).
- Gee, J. (2003). *What Video Games have to teach us about learning and literacy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Heath, S. B. (1983). *Ways with words: Language, life, and work in communities and classrooms*. New York: Cambridge University Press.
- Holloway, S. and Valentine, G. (2003). *Cyberkids. Children in the Information Age*. London & New York: Routledge.
- Hopf, D. & Ξωχέλλης, Π. (2003). *Γυμνάσιο και Λύκειο στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Koutsogiannis (2001). Computers and Literacy Teaching in its Cultural Context. Στο B. Cope & M. Kalantzis (eds). *Learning for the future. Proceedings of the Learning Conference 2001* (3-19). Common Ground .
- Koutsogiannis, D. & Mitsikopoulou, B. (2003). Greeklish and Greekness: Trends and Discourses of “Glocalness”. *Journal of Mediated Communication Discourse*, 9 (1) [<http://www.ascusc.org/jcmc/>]
- Koutsogiannis, D. & Mitsikopoulou, B. (2004). The Internet as a Glocal Discourse Environment. *Language Learning & Technology*, Vol. 8, No. 3: 83-89. <http://lilt.msu.edu/vol8num3/koutsogiannis/default.html>
- Koutsogiannis, D. (2004). Critical technoliteracy and "weak" languages. In I. Snyder & C. Beavis (Eds.), *Doing literacy online: Teaching, learning and playing in an electronic world* (163-184). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Koutsogiannis, D. (2007). A Political Multi-layered Approach to researching Children's Digital Literacy Practices. *Language and Education*, 21 (3): 216-231.
- Kress G. and van Leeuwen, T. (1996), *Reading Images. The grammar of visual design*, London: Routledge.
- Kress G. and van Leeuwen, T. (2001), *Multimodal Discourse*, London: Arnold.

- Lam, E. (υπό δημοσίευση). Second Language Literacy and Identity on the Internet: The Case of Chinese Immigrant Youths in the USA. Στο Αραποπούλου, Μ. & Κουτσογιάννης, Δ. (επιμ.). *Εκπαίδευση στο γραμματισμό: τοπικές οπτικές σε μια παγκοσμιοποιημένη τάξη πραγμάτων*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Lankshear, C. and Knobel, M. (2004). *A handbook for teacher research*. New York: Open University Press.
- Livingstone & Bovil (2001). *Families and the Internet. An observational study of children and young people's internet use*. London School of Economics and political science.
- Mackey, M. (2002). *Literacies Across Media*. London & New York: Routledge.
- Parlett, M. & Hamilton, D. (1977). Evaluation as illumination: A new Approach to the study of Innovation Programs. In Hamilton, D. (ed), *Beyond the numbers Game*. Macmillan.
- Prinsloo, M. (υπό δημοσίευση). Thinking locally, acting globally: The new literacies as placed resources. Στο Αραποπούλου, Μ. & Κουτσογιάννης, Δ. (επιμ.). *Εκπαίδευση στο γραμματισμό: τοπικές οπτικές σε μια παγκοσμιοποιημένη τάξη πραγμάτων*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Selfe, C. & Hawisher, G. (2004). *Literate Lives in the Information Age: Stories from the United States*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2004.
- Sharples & Vavoula (2005). Informal Mobil Learning. In *Book of Abstracts* (536-537). Online Educa Berlin
- Snyder, I., Angus, L. & Sutherland-Smith, W. (2004). 'They 're the future and they 're going to take over everywhere'. ICTs, Literacy and Disadvantage. In Snyder & C. Beavis (Eds.), *Doing literacy online: Teaching, learning and playing in an electronic world* (225-244). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Street B. (2000). New Literacies in theory and practice: What are the implication for language in education? *Linguistics and Education* 10 (1): 1-24.
- Street, B. (1984). *Literacy in Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press.
- Street, B. (1993). *Cross-cultural Approaches to Literacy*. New York: Cambridge University Press.
- Warschauer, M. (2002) 'Languages.com: the Internet and linguistic pluralism', in Snyder, I. (ed.) *Silicon Literacies. Communication, Innovation and Education in the Electronic Age*, London & New York: Routledge, pp.62-74.
- Yin, R. (2002). *Case Study Research: Design and Methods*. Sage Publications.

* Η έρευνα σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε κατά τα έτη 2004-2006 από το Δημήτρη Κουτσογιάννη. Στη διαδικασία υλοποίησης συνέβαλαν πάρα πολλοί. Αναφέρονται όσοι και όσες είχαν σημαντικότερο ρόλο:

- Μητσοκοπούλου Βασιλική: επιμελήθηκε την επίδοση του ερωτηματολογίου και τη λήψη των συνεντεύξεων στην Αθήνα.
- Μπατσίδου Βασιλική: έλαβε μέρος μεταξύ άλλων στην ανάλυση των μελετών περίπτωσης και στην εξαγωγή των σχετικών συμπερασμάτων.
- Κελπανίδης Μιχάλης: συνεισέφερε στη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου και στη στατιστική ανάλυση.
- Λαμπρινίδου Βασιλική: έλαβε μέρος στην ανάλυση των συνεντεύξεων και στην εξαγωγή των σχετικών συμπερασμάτων.

Η τελική σύνταξη του κειμένου έγινε από το Δ. Κουτσογιάννη.

Για ερωτήματα ή διευκρινίσεις: joanna@komvos.edu.gr